

Social tryghed i de nordiske lande 1999

Social tryghed i de nordiske lande 1999

Omfang, udgifter og finansiering

Social tryghed i de nordiske lande

Omfang, udgifter og finansiering 1999

© Nordisk Socialstatistisk Komité 2001
Udgivet af Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)
Sejrøgade 11, DK-2100 København Ø
Tlf. +45 39 17 39 91 • Fax +45 39 18 51 22
E-mail: mail@nom-nos.dk
Website: www.nom-nos.dk

Redaktør: Johannes Nielsen

Omslag: Kjeld Brandt & Grafisk tegnestue ApS, København

Tryk: Notex – Tryk & Design a-s, København 2001

ISBN 87-90248-14-7

ISSN 1395-7546

De data, der danner grundlag for bogens tabeller om indkomstfordeling, typetilfælde, sociale udgifter samt specifikationerne heraf, kan downloades fra NOSOSKO's hjemmeside på World Wide Web:

<http://www.nom-nos.dk/nososco.htm>

Gå til menupunktet 'Statistics'. Data kan også rekvireres på en diskette fra NOSOSKO's sekretariat (se venligst kolofonen øverst på denne side).

Forord

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO) er en permanent Komité under Nordisk Ministerråd og Nordisk Socialpolitisk Komité, der har til formål dels at koordinere de nordiske landes statistik på det sociale område, dels at foretage sammenlignende udredninger og beskrivelser af de sociale tryghedsforanstaltningers indhold og omfang.

Komitéen er sammensat således, at hvert land har tre repræsentanter og et antal suppleanter. Formandskabet går på skift landene imellem. Der skiftes formandskab hvert tredje år. I perioden 1999-2001 er det Danmark, der har formandskabet.

NOSOSKO offentliggør sine resultater vedrørende den løbende udvikling i de sociale forhold i rapporten *Social tryghed i de nordiske lande*.

Da alle nordiske lande som følge af deres EU-medlemskab eller som deltagere i EØS-samarbejdet er forpligtet til at indrapportere data om social sikring til EU's statistiske kontor, EUROSTAT, har NOSOSKO valgt at følge opstillingerne og definitionerne i EUROSTAT's nomenklatur, ESSPROS.

Der er i denne udgave af Social tryghed medtaget et temaafsnit, som omhandler beskatning af løn og indkomstoverførsler i de nordiske lande.

I forbindelse med udfærdigelsen af nærværende rapport har NOSOSKO nedsat en redaktionsgruppe til at bistå Komitéens sekretariat med arbejdet.

FORORD

Nordisk Socialstatistisk Komité har i øjeblikket følgende sammensætning:

DANMARK:

Specialkonsulent Per Kampmann	Socialministeriet
Specialkonsulent Rikke Thoning	Socialministeriet
Programleder Torben Fridberg	Socialforskningsinstituttet
Kontorchef Carsten Torpe	Danmarks Statistik
Fuldmægtig Steffen Hougaard	Danmarks Statistik

FINLAND:

Bitr. afdelingschef Rolf Myhrman	Social- og hälsovårdsministeriet
Utvecklingschef Anu Muuri	Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (STAKES)
Planerare Tuula Hausmann	Statistikcentralen
Afdelingschef Mikko Pellinen	Pensionsskyddscentralen
Forskare Helka Hytti	Folkpensionsanstalten
Finanssekreterare Tiina Heino	Social- og hälsovårdsministeriet

ISLAND:

Kontorchef Ingimar Einarsson	Sundheds- og socialforsikringsministeriet
Afdelingschef Hrönn Ottosdóttir	Sundheds- og socialforsikringsministeriet
Afdelingschef Kristinn Karlsson	Íslands Statistik

NORGE:

Afdelingsdirektør Odd Helge Askevold	Sosial- og helsedepartementet
Seksjonsleder Berit Otnes	Statistisk sentralbyrå
Seniorrådgiver Liv Torgersen	Rikstrygdeverket

SVERIGE:

Departementsråd Ilija Batljan	Socialdepartementet
Byråchef Cathrina Ferrmark Hanno	Riksförsäkringsverket
Enhetschef Barbro Loogna	Socialstyrelsen
Forskningssekreterare Lena Strömqvist	Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
Afdelingsdirektör Christina Liwendahl	Statistiska centralbyrån

Redaktionsgruppen bestod af følgende medlemmer:

Per Kampmann, Socialministeriet, Danmark
Tiina Heino, Social- og hälsovårdsministeriet, Finland
Hrönn Ottosdóttir, Sundheds- og socialforsikringsministeriet, Island
Anita M. Sivertsen, Sosial- og helsedepartementet, Norge
Lena Strömqvist, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Sverige
Sekretariatsleder Johannes Nielsen, NOSOSKO's sekretariat, er redaktør af denne rapport og fungerede som redaktionsgruppens sekretær.

Nordisk Socialstatistisk Komité 2001

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Ændringer i den nordiske socialpolitik siden 1998	8
Kapitel 2. Metode	22
Kapitel 3. Befolkning og indkomstfordeling	27
Kapitel 4. Familier og børn	34
Kapitel 5. Arbejdsløshed	64
Kapitel 6. Sygdom	83
Kapitel 7. Ældre, funktionshæmmede og efterlevende	100
Kapitel 8. Boligydelser	147
Kapitel 9. Andre sociale ydelser	153
Kapitel 10. De sociale udgifter	164
Kapitel 11. Beskatning af løn og sociale ydelser i de nordiske lande	178
Bilag 1. Beskrivelse af tabellerne om indkomstfordeling	210
Bilag 2. Beskrivelse af typetilfælde	212
Bilag 3. Yderligere information	217
Publikationer udgivet af NOSOSKO	222

Symboler anvendt i tabellerne:

Oplysninger foreligger ikke	
Tal kan ifølge sagens natur ikke forekomme
Mindre end halvdelen af den anvendte enhed	0 eller 0,0
Nul	–

Kapitel 1

Ændringer i den nordiske socialpolitik siden 1998

DANMARK: I de senere år har der i Danmark været en stabil økonomisk udvikling uden væsentlige balanceproblemer. Den gennemsnitlige årlige stigning i bruttonationalproduktet var på 2,7 pct. i perioden fra 1995 til 2000. I 2001 og 2002 forventes en noget lavere vækst på 1½-2 pct. bl.a. som følge af afdæmpningen af de internationale konjunkturer.

Beskæftigelsen er siden 1994 steget med næsten 250.000, og arbejdsløsheden er faldet markant fra 12,3 pct. i 1994 til 5,4 pct. i 2000, men forventes at stige svagt i 2001. Som følge af bl.a. de gennemførte reformer på arbejdsmarkedet har faldet i ledigheden ikke medført væsentligt større pris- og lønudvikling. Lønningerne er dog på det seneste steget lidt stærkere end i de øvrige EU-lande. Der har i de seneste år været overskud på de samlede offentlige finanser på 2-3 pct. af BNP, mens overskuddet på betalingsbalancen har været på omkring 2 pct. af BNP.

Som følge af den demografiske udvikling, hvor store årgange af ældre forlader arbejdsmarkedet samtidig med, at der er små ungdomsårgange, der træder ind, er der i de kommende år behov for en forøgelse af arbejdsstyrken. Dette skal bl.a. ske gennem en senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, større rummelighed og bedre integration af flygtninge og indvandrere på arbejdsmarkedet. Der er gennemført en række ændringer i social- og arbejdsmarkedspolitikken med henblik på at fremme udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelsen.

Tilgangen til overgangsydelsen for de langtidsledige 50-59-årige ophørte i 1996, hvorfor antallet af modtagere er blevet mere end halveret fra 46.000 i 1996 til ca. 20.000 i 2001. I 1999 er der gennemført en reform af efterlønsordningen, der bl.a. gør det mere økonomisk fordelagtigt at vedblive med at arbejde og at udskyde overgangen til efterløn. Stigningen i tilgangen til efterlønsordningen synes at være ophørt i begyndelsen af 2001.

For at give ældre langtidsledige bedre mulighed for at opnå beskæftigelse på ordinære vilkår og for at forbedre den kommunale service er der fra 2000 indført en servicejobordning. Servicejob kan oprettes inden for offentlige ser-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

viceområder til langtidsledige dagpengemodtagere på 48 år og derover. Staten yder et årligt tilskud på 100.000 DKK pr. servicejob og et supplerende tilskud på 50.000 DKK til servicejob indenfor ældresektoren til brug for oplæring og uddannelse af den ansatte. I begyndelsen af 2001 var 1.200 ansat i servicejob.

I 2001 er der vedtaget en førtidspensionsreform, som træder i kraft 1. januar 2003 og gælder for nye førtidspensionister. Med reformen styrkes den aktivrettede indsats frem for passiv forsørgelse. Der skal fokuseres på borgernes ressourcer frem for begrænsninger, således at borgeren så vidt muligt hjælpes til en aktiv tilværelse på arbejdsmarkedet. Kun hvis det ikke er muligt at fastholde eller bringe personen tilbage på arbejdsmarkedet på normale vilkår eller i støttet beskæftigelse, tilkendes der førtidspension.

Førtidspensionssystemet bliver mere enkelt og gennemskueligt, idet de nuværende fire ydelsesniveauer erstattes af én ydelse, som for enlige svarer til dagpenge og for samlevende og gifte til 85 pct. af dagpengene. Førtidspensionister vil ikke længere modtage særydelser efter pensionsloven, men vil som andre kunne få f.eks. boligsikring og en handicapkompenserende merudgiftsydelse, der ydes til alle handicappede. Der indføres endvidere en frivillig supplerende pensionsordning for førtidspensionister, mens indbetalingen til ATP gøres obligatorisk.

Førtidspensionsreformen forudsætter et mere rummeligt arbejdsmarked med øgede muligheder for beskæftigelse for personer med nedsat arbejdsevne. Der er derfor i 2001 vedtaget forbedringer af fleksjobordningen for personer med nedsat arbejdsevne, herunder i form af ret til ydelser i forbindelse med ledighed og indførelse af en efterlønsordning (fleksydelse) for personer i fleksjob. Den virksomhedsrettede revalidering skal styrkes bl.a. gennem forhøjelse af den statslige refusion af kommunernes udgifter. Endvidere skal formidlingen af de virksomhedsrettede sociale jobtilbud styrkes bl.a. gennem oprettelse af en række lokale formidlingsenheder.

Opfølgningen i længevarende sygedagpengesager er blevet gjort mere fleksibel med henblik på en mere målrettet indsats for at fastholde den sygemeldtes arbejdspladstilknytning. Samtidig er kommunernes medfinansiering af udgifter til sygedagpenge blevet fremrykket fra efter 8 til efter 4 uger for at give kommunerne et større økonomisk ansvar for en tidlig opfølgning i sygedagpengesager. Endvidere er arbejdsmiljøindsatsen blevet styrket bl.a. gennem økonomiske incitamenter for virksomheder til at forbedre arbejdsmiljøet og nedbringe antallet af arbejdsulykker og erhvervs sygdomme.

En ny lov om integration af udlændinge blev indført i 1999. Integrationsloven indebærer bl.a., at kommunerne har overtaget integrationsindsatsen over for nyankomne flygtninge og andre udlændinge, som tilbydes et 3-årigt

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

introduktionsprogram, som omfatter danskundervisning, kursus i samfundsforståelse og aktivering. Andelen af indvandrere og efterkommere i alderen 16-66 år, der er i beskæftigelse, er steget fra 45 pct. i 1995 til 51 pct. i 2000, men er fortsat betydeligt mindre end for den øvrige befolkning, hvor 76 pct. af de 16-66-årige var i beskæftigelse i 2000.

Som følge af de senere års kraftige udbygning af dagtilbudsområdet var der i begyndelsen af 2001 kun 3.500 børn på venteliste. Kommuner, der tilbyder pasningsgaranti for børn i alderen ½ år til skolestart, har fået mulighed for at hæve forældrebetalingen med op til 1 procentpoint pr. år i perioden 2000-2002, dog højst til 33 pct. I 2001 forventer 86 pct. af kommunerne at tilbyde en sådan pasningsgaranti, hvoraf hovedparten vil udnytte muligheden for at hæve forældrebetalingen.

Med virkning fra 2001 er der sket en styrkelse af den særlige støtte til børn og unge. I forhold til de udsatte børn og unge skal der sættes ind med forebyggende foranstaltninger så tidligt som muligt for at få løst problemerne, mens de er små. Hvis en anbringelse uden for hjemmet er en nødvendig og rigtig foranstaltning, skal det ske så tidligt som muligt. Under anbringelsen er støtten til forældrene styrket, og mulighederne for større stabilitet og kontinuitet i anbringelsesforløbene er forbedret. Desuden er der sket en styrkelse af eftervænsindsatsen for de 18-22-årige, der har været anbragt uden for hjemmet.

Antallet af sikrede døgninstitutionspladser for kriminelle børn og unge er blevet udvidet, og der er indført en ny ungdomssanktion i form af en struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling af 2 års varighed for 15-17-årige socialt belastede og utilpassede unge kriminelle.

Med henblik på en større målretning af det særlige børnetilskud til folke- og førtidspensionister er der indført en indtægtsregulering af tilskuddet fra april 2000. For at forbedre de økonomiske vilkår for uddannelsessøgende med børn er der endvidere fra 2001 indført et nyt indkomstafhængigt børnetilskud til uddannelsessøgende.

For at forbedre vilkårene for pensionister med små indkomster er der fra 2001 gennemført nogle ændringer af reglerne om personlige tillæg. Der er bl.a. indført et helbredstillæg, som ydes efter faste, ensartede regler til dækning af udgifter til medicin og andre helbredsrelaterede udgifter afhængigt af indkomst og formue. Desuden er der sket forbedringer af varmetillægget til pensionister. Indtægtsreguleringen er endvidere blevet lempet for dels de personlige tillæg og dels for pensionstillægget til pensionister, der er gift eller samlevende med en person, der ikke modtager social pension.

I de senere år er der sket en betydelig stigning i aktiviteten på sygehusområdet for at nedbringe ventetiderne til undersøgelser og behandling. F.eks. er

antallet af operationer på hjerteområdet som led i regeringens og amternes hjerteplan mere end fordoblet fra 1995 til 2000 og andelen af patienter, der bliver behandlet inden for 4 uger, er steget fra 50 til 70 pct. Fra september 2001 udvides behandlingsgarantien på kræftområdet til at omfatte alle livstruende kræftsygdomme.

Indsatsen over for de psykiatriske patienter er blevet udbygget og forbedret i de senere år. Antallet af distriktspsykiatriske centre er blevet forøget, således at de nu dækker hele landet, og antallet af personer, der er i kontakt med distriktspsykiatrien er blevet næsten fordoblet fra 1993 til 1999. Der er etableret flere enestuer på de psykiatriske afdelinger, og ved udgangen af 2002 forventes 2/3 af alle sengepladser at være enestuer. Der er oprettet nye bofællesskaber for sindslidende og 4.700 sindslidende var i 2000 omfattet af en støtte- og kontaktpersonordning, der blev indført i 1996.

Også i forhold til andre ressourcetsvage grupper er der sket en styrkelse af den sociale indsats. Udgifterne til behandling af stofmisbrugere er blevet mere end fordoblet fra 1995 til 2000, hvor 8.200 stofmisbrugere var i behandling. Regeringen har endvidere i 2000 indgået en aftale mellem amter og kommuner om en handlingsplan for hjemløse. Der skal etableres flere botilbud til hjemløse, herunder såkaldte ”skæve huse til skæve eksistenser”, akuttilbud i form af overnatningssteder og natvarmestuer, alternative plejehjem og andre tilbud til syge hjemløse mv.

FINLAND: Den økonomiske vækst er fortsat meget kraftig i Finland. Bruttonationalproduktet har fortsat sin hurtige vækst i 7 år i træk, og for 2001 forventes en tilvækst på næsten 4 pct. Overskuddet på de offentlige finanser er fortsat højt og forventes at blive på 5 pct. af BNP i 2001. Overskuddet er med til at reducere det offentlige gæld, som forventes at falde til 40 pct. af BNP i år 2001.

Såvel efterspørgslen på arbejdskraft som antallet af arbejdspladser er steget. Beskæftigelsesniveauet er steget til 67 pct. af arbejdsstyrken, og arbejdsløsheden er beregnet til at falde til 9 pct. i 2001. Som en følge af beskæftigelsens gunstige udvikling, er udgifterne til arbejdsløshed faldet. Det samme gælder for udgifterne til Socialhjælp (utkomststødet). Udgifterne til pensioner er samtidig steget, i takt med at der bliver flere ældre. Udgifterne til sundhedsvæsenet stiger også, men udgifterne hertil er først nu ved at være oppe på samme niveau som før lavkonjunkturen. Samlet set stiger de sociale udgifter stadigvæk langsommere end væksten i nationaløkonomien. De sociale udgifters andel af BNP falder i 2001 i Finland til under 25 pct. af BNP. I 1993, da de sociale udgifter var højest, udgjorde de 35 pct. af BNP.

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

Under den økonomiske lavkonjunktur blev næsten alle de sociale ydelser reduceret. I de seneste år er niveauet på ydelserne steget langt mindre end både den almindelige lønudvikling og udviklingen i produktiviteten. Børnetilskuddet er eksempelvis ikke steget siden 1995. Indkomstoverførslerne samt beskatningens udjævrende virkning på indtægtsforskellene er blevet mindre i den sidste halvdel af 1990'erne, hvilket delvist skyldes den forbedrede beskæftigelsessituation. Man har i højere grad end tidligere forsøgt at stille indkomstoverførslerne til husstande med lav indkomst.

Der er foretaget visse ændringer i pensionerne i begyndelsen af 2000, for at øge antallet af stillinger, og for at tilskynde arbejdstagerne til at gå på pension på et senere tidspunkt. Aldersgrænsen for delpension er 56 år til udgangen af 2002, og aldersgrænsen for den individuelle førtidspension forhøjes fra 58 til 60 år. Desuden vil personer, der er arbejdsløse, og som er fyldt 55 år, få bedre muligheder for at tage imod et kortvarigt arbejde, uden at arbejdspensionen forringes. Samtidig ændres beregningsgrundlaget for arbejdspensionerne. De nye arbejdsløshedspensioner er ca. 4 pct. lavere end tidligere.

Foruden ændringerne i pensionslovgivningen, er der vedtaget en række foranstaltninger, der skal understøtte mulighederne for at forblive på arbejdsmarkedet. Ved hjælp af revalidering stræber man efter at fremme befolkningens arbejds- og funktionsmuligheder. Ældre arbejdstagere med nedsat funktionsevne, langtidsarbejdsløse, unge som har været udsat for udstødning samt svært handicappede udgør hovedmålgruppen for revalideringen.

Der er en vis bekymring over kvaliteten i den sociale service, især når det gælder plejen af de ældre samt psykisk syge. Social- og sundhedsministeriet gav i begyndelsen af 2001 de første anbefalinger for kvaliteten i ældreomsorgen.

Der er store forskelle i de kommunale social- og sundhedsudgifter, og der er stadigvæk store forskelle i udgifterne pr. indbygger mellem kommunerne, selvom de er reduceret noget. I 2000 blev der iværksat et mål- og virksomhedsprogram for social- og sundhedsvæsenet for perioden 2000-2003. Programmet bygger på regeringsprogrammet, hvori de vigtigste mål for social- og sundhedssektoren præciseres. Programmet er ikke bindende for kommunerne, men staten forpligtiger sig til helt at holde sig til programmet. Desuden betones vigtigheden af den forebyggende virksomhed samt forebyggelse af udstødning fra arbejdsmarkedet, ligesom man bestræber sig på en bedre behandling af de psykisk syge.

Den høje arbejdsløshed, som har stået på i en længere tid, har øget risikoen for udstødning. For at afværge dette, har en arbejdsgruppe tilrettelagt

nogle helhedsforanstaltninger for forvaltningsområdet, for at bryde udviklingen mod udstødning. Desuden træder loven om arbejde i revalideringsøjemed i kraft i september 2001. I denne forpligtiges de lokale social- og arbejdsmyndigheder til, i et samarbejde med den arbejdsløse, at udarbejde en aktiveringsplan for personer der har ret til arbejdsmarkedsstøtte eller socialhjælp, og som har været arbejdsløse længe. Personer der ikke er fyldt 25 år har ret til en sådan plan på et tidligere tidspunkt end ældre arbejdsløse. Personer der ikke er fyldt 25 år, og som uden gyldig grund vægrer sig ved at deltage i arbejde med revalideringssigte, mister retten til arbejdsmarkedsstøtte i en vis periode, ligesom socialhjælpen kan reduceres. Personer der er over 25 år deltager i arbejde med revalideringsøjemed på frivillig basis.

Fra begyndelsen af 2000 blev der indført et udgiftsloft for egenbetalingen indenfor social- og sundhedsvæsenet på 3.500 FIM i en 12 måneders periode. Udgiftsloftet gælder blandt andet det primære sundhedsvæsen for ydelser der gives af læger, besøg i ambulatorier, dagkirurgi samt kortvarige institutionsophold indenfor social- og sundhedssektoren. Når udgiftsloftet er nået, er de ovennævnte ydelser uden egenbetaling. Ved kortvarige institutionsophold er det dog muligt at opkræve 70 FIM pr. døgn. Til og med oktober 2000 havde mere end 40.000 personer ansøgt om et såkaldt frikort, fordi udgiftsloftet var nået.

I løbet af 1990'erne har man forsøgt at udvide den offentlige tandpleje til at gælde hele befolkningen, men man har været tvunget til at udskyde reformen på grund af forskellige beslutninger om besparelser. I april 2001 udvidedes sygeforsikringens tilskud til tandpleje til personer født i 1946 eller senere. Samtidig udvides den kommunale tandpleje etapevis. I december 2002 afskaffes aldersgrænsen, og alle kan deltage i den offentlige tandpleje.

Det har været muligt for næsten alle kommuner at tilbyde en plads til dagpasning af børn, der har behov for pasning. Fra august 2001 er kommunerne forpligtiget til at sørge for førskoleklasser, uden brugerbetaling, for alle 6-årige, inden den ordinære undervisning begynder. Førskoleundervisningen skal gives ud fra såvel undervisningsmæssige som sociale forhold. I følge de nye bestemmelser kan kommunerne starte ordningen allerede fra og med august 2000.

ISLAND: Den økonomiske udvikling har været gunstig i de seneste år. Tilvæksten har i den sidste halvdel af 90'erne været på 4-6 pct. pr. år, men tilvæksten i 2000 var nede på 3,6 pct. Siden 1997 har der hvert år været overskud på statens finanser. Man forventer, at denne kraftige vækst vil blive afdæmpet i de kommende år og prognosen for 2001 tyder på en vækst på ca. 2 pct.

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

I følge nationaløkonomisk institut var inflationen 3,9 pct. i 1999 og 4,3 pct. i 2000, og instituttet regner med at inflationen bliver på ca. 5 pct. i 2001. Der var en stærk stigning i købekraften i nogle af årene, i 1999 var stigningen 5 pct., mens stigningen i 2000 var 1,9 pct., og den forventes at være på nogenlunde samme niveau i 2001. De samfundsmæssige investeringer har været stigende de seneste år, men man forventer et fald på ca. 2,5 pct. i 2001. De fleste indikatorer tyder dog på, at man fortsat kan forvente en gunstig udvikling i statens finanser. Der kan dog opstå problemer på grund af et voksende underskud i handelsbalancen med udlandet samt en stigende inflation.

Der var et stærkt fald i arbejdsløsheden i den sidste halvdel af 90erne, og arbejdsløsheden var kun 1,3 pct. i 2000. I 2001 forventes en arbejdsløshed på 2,1 pct. Dette svarer til, at 3.500 i gennemsnit er uden arbejde. Der er stadigvæk forskel i beskæftigelsesgraden for mænd og kvinder, og denne forskel øges år for år. Arbejdsløsheden blandt de unge er også højere end den gennemsnitlige arbejdsløshed.

De mest centrale spørgsmål på socialforsikringsområdet har drejet sig om de ældre og funktionshæmmede. Organisationerne for ældre og funktionshæmmede har fremhævet, at vilkårene for ældre og funktionshæmmede må forbedres betydeligt. Der har også været fremført kritik af koblingen til ægtefællens indkomst, hvilket i praksis har ført til, at pensionsmodtagere, der er gift med en lønmodtager, kun har fået udbetalt grundbeløbet. Grundbeløbet var meget lavt frem til begyndelsen af 2001. Organisationerne for de funktionshæmmede fik dette afprøvet ved domstolene, og højesteret fastsatte, at der skal være grænser for indkomstprøvning i forhold til ægtefællens indkomst. Samtidig blev grundbeløbet betydeligt forøget. Desuden har regeringen nedsat en kommission der skal udarbejde en handlingsplan som skal forbedre forholdene for de dårligst stillede ældre og funktionshæmmede.

Der har været en stigning i antallet af funktionshæmmede de seneste år, hvilket hovedsageligt skyldes ændringer i bedømmelsesgrundlaget. I 1985 var der, ifølge socialforsikringsmyndighederne 3.500 funktionshæmmede i Island, og 10 år senere var tallet oppe på 7.175. I slutningen af 1999 var antallet af funktionshæmmede 8.673, og af disse var 60,5 pct. kvinder. I alle aldersgrupper findes der flere funktionshæmmede kvinder end mænd, med undtagelse af de 16-24-årige, hvor der er flest mænd. Der satses nu i højere grad på revalidering for at modgå denne udvikling.

I 2000 blev der vedtaget en ny lov om patientforsikring, der skal forsikre patienter mod skader, som de kan pådrage sig i forbindelse med undersøgelse og behandling inden for sundhedsvæsenet. Lovgivningen skal gøre det

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

lettere at behandle klager med krav om erstatning for voldte skader, ligesom det er et stort skridt fremad for at sikre patienternes retsstilling.

I 1999 blev det vedtaget at nedsætte en uafhængig selvstændig komite, der behandler klager over beslutninger, der er taget af Socialforsikringen. Erfaringerne med denne tyder på, at der nu tages større hensyn til patienternes krav end tidligere.

Der er i de seneste år også kommet en større erkendelse af, at det er nødvendigt med en større indsats for at forbedre forholdene for børn med langvarige sygdomme. Der er for nylig udarbejdet en handlingsplan af en nedsat komite, der skal sikre støtte til disse børn og deres forældre. Blandt foranstaltningerne findes øget uddannelse af specialiseret personale. Styrkelse af den psykiatriske behandlingsskapacitet for børn og unge samt en udvikling af serviceforanstaltninger for alle børn med langvarige sygdomme. Regeringen har iværksat denne plan i 2000, samt nedsat en kommission der skal gennemføre ændringerne, ligesom man har ændret loven om almindelig forsikring for blandt andet at kunne give støtte til familier, der har børn med langvarige sygdomme.

Fædre og mødre har i længere tid kunnet dele de 6 måneders orlov i forbindelse med graviditet og fødsel. I 1998 trådte der en ny lov i kraft, som gjorde det muligt for nye fædre at tage orlov i to uger ekstra. Forældreorloven udvides til 9 måneder i løbet af en 3-års periode til 7 måneder 1. Januar 2001, 8 måneder 1. Januar 2002 og 9 måneder 1. Januar 2003. Børnetilskudssystemet blev ligeledes revurderet i 2000, hvilket har medført øget tilskud til børnefamilierne.

NORGE: Den norske økonomi er stadigvæk stærk. Værditilvæksten og beskæftigelsen er høj og arbejdsløsheden lav. Seks års sammenhængende vækst blev i efteråret 1998 afløst af en kortvarig vækstpause, men allerede i andet halvår i 1999 tog den økonomiske vækst til igen. I 2000 var tilvæksten i BNP på ca. 2 pct.

Den gode økonomi afspejles på arbejdsmarkedet. Der er mangel på arbejdskraft i mange sektorer, og antallet af ubesatte stillinger er stort. Dette gælder især inden for sundhedsvæsenet. Der har aldrig været flere personer i arbejde i Norge end nu, og blandt OECD-landene har kun Schweiz og Island en højere beskæftigelsesgrad end Norge. Potentialet for yderligere vækst er dog formentlig begrænset, da arbejdsløsheden blev halveret i perioden 1993 til 2000.

I beskæftigelses- og velfærdspolitikken satses der på en arbejdslinie. Målet er, at flere skal komme ind i og beholde et ordinært arbejde, frem for at blive varige modtagere af sociale ydelser. Indtægterne fra olien giver Norge en

handlefrihed, som få andre lande har, men den vigtigste ressource er dog alligevel arbejdskraften.

Samtidig med, at der i Norge er en meget høj beskæftigelse, stiger udgifterne til sygedagpenge og førtidspension. Dette gælder især sygedagpenge. Siden 1996 er den periode, hvori der udbetales sygedagpenge fra Folketrygden, steget med 40 pct.. En del af stigningen i sygefraværet og antallet af førtidspensionister kan blandt andet henføres til ændringer i den demografiske sammensætning af befolkningen.

En fortsat stærk stigning i udgifterne til sygedagpenge og førtidspension i årene fremover vil alene beslaglægge en stor del af de økonomiske handlemuligheder. Desuden vil den økonomiske vækst blive lavere, fordi stadig flere forlader det ordinære arbejdsmarked. De offentlige myndigheder anser derfor en styrkelse af arbejdslinien i beskæftigelses- og velfærdspolitikken for vigtig.

Et offentligt udvalg er kommet med en udredning af årsagerne til stigningen i sygefraværet og nytilgangen til førtidspension. Udvalget er kommet med forslag til tiltag, der kan reducere sygefraværet og begrænse tilgangen af antallet af førtidspensionister (NOU 2000:27 Sykefravær og uførepensionering). Regeringen arbejder på en opfølgning af udvalgets anbefalinger og vil i løbet af 2001 komme med en indstilling til Stortinget.

Ligesom en række andre lande står Norge i løbet af nogle få år over for store demografiske ændringer med et stærkt stigende antal ældre. Det giver stigende udgifter til pensioner samt til sundheds- og omsorgssektoren. Et øget antal ældre kombineret med stigende gennemsnitlige udbetalte pensioner byder på store udfordringer i fremtiden. Udfordringen bliver yderligere styrket af den øgede tendens til at gå tidligt på pension.

I forbindelse med regeringens langtidsprogram 2002-2005 blev der nedsat en parlamentarisk pensionskommission med deltagelse af politiske partier repræsenteret i Stortinget sammen med uafhængige eksperter. Kommissionen skal afklare hovedmål og principper for et samlet pensionssystem. Kommissionen har også fået til opgave at vurdere forhold der er knyttet til tidlig pensionering og behovet for sådanne ordninger i fremtiden samt vurdere om fondsdannelser af pensionsydelse kan bidrage til at sikre et bæredygtigt pensionssystem på længere sigt. Kommissionen skal fremlægge sin udredning inden 1. oktober 2003.

Selvom tendensen til at gå tidligt på pension er stigende, har Norge fortsat en høj andel af ældre arbejdstagere sammenlignet med andre lande. For at modvirke tendensen til tidlig afgang fra arbejdslivet, har regeringen for 2001 bevilget 5 mio. NOK til en handlingsplan for seniorpolitik. Handlingsplanen udarbejdes i samarbejde med arbejdsmarkedets parter. Formålet med hand-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

lingsplanen er at stimulere til et godt arbejdsmiljø og en god personalepolitik, som kan gøre det attraktivt for mange at fortsætte med at arbejde som et alternativ til tidlig pensionering. Samtidigt er det et mål, at planen også skal bidrage til at forebygge den stigende tendens til sygefravær og førtidspensionering. Regeringen ønsker at bevilge midler til dette projekt i nogle år fremover.

Regeringen arbejder på en opfølgning af Stortingsmeldingen om fordeling af indtægter og levevilkår i Norge (ST.meld. nr. 50 (1998-99) Utjammingsmeldinga). I denne er der foreslået flere tiltag, der er rettet mod at forebygge fattigdom og marginalisering af udsatte grupper. I langtidsprogrammet for 2002-2005 er der præsenteret et handlingsprogram for social- og økonomisk tryghed. Handlingsplanen lægger vægt på tiltag, der skal forbedre indtægts- og levevilkårssituationen for personer, der har lav indtægt og levevilkårsproblemer i længere tid. Ligeledes er tiltag, der skal forbedre arbejdsmarkedstilknytningen samt boligetablering for vanskeligt stillede prioriteret. Det er ligeledes prioriteret højt at forbedre opvækstvilkårene for børn i vanskeligt stillede familier. Planen skal gennemføres med årlige bevilgninger frem til 2005.

Befolkningens behov for pleje og omsorgsydelser forventes at stige. I 1997 blev der vedtaget en handlingsplan for ældreomsorgen i Norge. Handlingsplanen gælder for perioden 1998-2001. I handlingsplanen er der opsat konkrete mål for nye årsværk til hjemmeservice, nye omsorgsboliger og flere pladser på sygehjemmene. Resultatet indtil nu viser, at målene stort set er opfyldte. Planen har blandt andet givet flere pladser på sygehjemmene og har gjort det muligt for kommunerne at imødekomme borgernes behov på en bedre måde.

I år 2000 er der ikke gennemført væsentlige ændringer i socialpolitikken, og der er heller ikke lagt op til væsentlige ændringer i 2001, men der har dog været enkelte tiltag.

Siden 1997 har de sociale myndigheder købt operationer og behandlinger af sygemeldte, for at de hurtigere skulle komme tilbage i arbejde. I 2000 fik ca. 7000 sygemeldte behandling gennem denne ordning. I 2000 blev der indført en lov, hvorefter de sociale myndigheder også kan købe behandling i udlandet. Formålet med ordningen er at reducere ventelisterne ved de norske sygehuse, således at patienter, der har udsigt til en uacceptabel ventetid, kan få behandling i udlandet.

I 2000 blev der som opfølgning på St.meld. nr. 50 (1998-99) Utjammingsmeldinga, igangsat et forsøg med aktivering af langtidsmodtagere af socialhjælp. Nogle kommuner har fået ansvaret for at iværksætte aktive, arbejdsrettede tiltag over for langtidsmodtagere af socialhjælp. Forsøget er

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

gennemført mere omfattende i 2001. Der blev desuden i 2000 iværksat et udviklingsarbejde i fem større bykommuner for at forebygge og bekæmpe boligløsheden. Der skal blandt andet udvikles en kæde af alternative boformer tilpasset forskellig grad af boevne og behov tilkoblet sundheds- og sociale ydelser.

I 2001 er der udarbejdet nye vejledende retningslinier for beregning af socialhjælp.

I efteråret 2000 blev der indført nye regler for kombination af arbejde og pension for AFP-pensionister. Regelændringerne har gjort det mindre økonomisk lønsomt at gå på delpension for personer med lav- og mellemindkomster.

SVERIGE: Der har været en god udvikling i den svenske økonomi, både i 1999 og 2000. Den økonomiske tilvækst var på 4,1 pct. i 1999 og 3,6 pct. i 2000.

Ved regeringens tiltrædelse i 1996 blev det påpeget, at målsætningen var en halvering af arbejdsløsheden til 4 pct. i 2000, og Rigsdagen stillede sig bag denne målsætning. På det tidspunkt, hvor man fastsatte målsætningen for arbejdsløsheden, var den på ca. 8 pct. I de seneste år er arbejdsløsheden faldet kraftigt både for kvinder og mænd. Samtidig faldt antallet af deltagere i de konjunkturafhængige arbejdsmarkedspolitiske tiltag.

Målsætningen med at halvere arbejdsløsheden var opfyldt ved udgangen af 2000, da arbejdsløsheden i de sidste tre måneder af 2000 var på 4 pct. eller lavere, med en arbejdsløshedsprocent på 3,7 pct. i december 2000.

Selvom den samlede arbejdsløshed er reduceret, og målene for arbejdsløsheden er opnået, findes der stadigvæk store forskelle i ledigheden mellem de enkelte grupper på arbejdsmarkedet.

I 2000 var der en fortsat vækst i beskæftigelsen. Sammenlignet med 1999 steg den gennemsnitlige beskæftigelse med ca. 90.000. Ifølge arbejdskraftundersøgelserne (AKU) var stigningen størst i slutningen af året. For de 20-64-årige, hvor det er målsætningen, at beskæftigelsesgraden skal være 80 pct. i 2004, var beskæftigelsesgraden 77,2 pct., hvilket var en stigning på 1,3 pct. i forhold til 1999 og 2,6 pct. i forhold til 1998, hvor beskæftigelsesgraden var på 74,6 pct.

Næsten hele beskæftigelsestilvæksten fra 1999 til 2000 i det private erhvervsliv foregik i servicesektoren, hvor der var en kraftig vækst i perioden 1999 til 2000.

Målsætningen for overskuddet på de offentlige finanser er 2,5 pct. af BNP i 2002. I 2000 var overskuddet 4,1 pct. af BNP, og for 2001 er over-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

skuddet beregnet til at blive på 3,6 pct. af BNP. Det offentlige gæld, målt i pct. af BNP, falder. I 1999 var den offentlige gæld 65,2 pct. af BNP, men blev reduceret til 55,6 pct. af BNP i løbet af 2000.

De store overskud i de offentlige finanser er først og fremmest opbygget i pensionssystemet. Formålet er at være istand til at håndtere fremtidige stigende udgifter, først og fremmest til pensioner, efterhånden som befolkningen bliver ældre.

Den forventede middellevetid stiger fortsat, og der er ingen tegn på stagnation. Den var i 2000 82,1 år for kvinder og 77,5 år for mænd.

I Sverige er det den kommunale sektor (kommuner og landsting) der har ansvaret for den sociale service. Efter et fald i beskæftigelsen i perioden 1990 til 1997 er antallet af beskæftigede i kommuner og landsting igen begyndt at stige fra og med 1998. Da kommunerne i stigende omfang køber serviceydelser via udlicitering, er stigningen formentlig større end det, der kan læses ud af beskæftigelsesstatistikken. Forøgede statstilskud og højere skatter vil være med til at øge beskæftigelsen i kommuner og landsting fremover. Stigningen kan dog blive lavere end forventet på grund af vanskeligheder med at rekruttere arbejdskraft til kommunerne.

Der er gennemført en del ændringer i det svenske socialforsikringssystem i de seneste to år. Som et led i budgetsaneringsprogrammet blev prisbasisbeløbet reduceret fra og med 1993 med 2. pct. ved beregning af pensionsydelse. Fra og med 1999 beregnes folkepensionen og ATP igen efter det fulde basisbeløb. Dermed er den reelle værdi af alderspensionen blevet forøget. Basisbeløbet kaldes fra 1999 for prisbasisbeløbet. Dette var 36.400 i 1999, 36.600 i 2000 og for 2001 er det fastsat til 36.900 SEK.

Pensionstillægget til alderspensionen er max. 56,9 pct. af prisbasisbeløbet, pensionstillæg til førtidspension/sygetillæg er 112,9 pct. og til enkepension, omstillingspension, forlænget omstillingspension og særlig efterlevendepension er tillægget 62,9 pct.. Fra juni 1999 og frem til og med november 2000 var der en forhøjelse af tillægget på 1,4 pct. Med denne stigning fik pensionister med lav pension en kompensation for den høje egenbetaling for lægemidler. I forbindelse med budgetbehandlingen for 2001 blev det besluttet, at den midlertidige forhøjelse af tilskuddet skulle bibeholdes. Boligtillægget og det særlige boligtillæg for pensionister blev også forhøjet. Den nedre grænse for boligtillæg på 100 SEK blev fjernet, og den øverste grænse steg fra 4.000 SEK til 4.500 SEK pr. måned. For de allerfleste pensionister med boligtillæg betød ændringen en stigning i boligtillæg på mellem 1.080 SEK og 6.480 SEK pr. år. Ud over det almindelige boligtillæg findes der også det særlige boligtillæg til pensionister. Denne ydelse er udformet såle-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

des, at pensionister er sikret et rimeligt leveniveau, efter at boligudgifter, op til et vist niveau, er betalt. Frem til og med 2000 var denne grænse på 5.200 SEK pr. måned. Fra og med 2001 steg denne grænse til 5.700 SEK pr. måned, samtidig med at grænsen for et rimeligt leveniveau steg med 6 pct. For pensionister med særligt boligtillæg indebar ændringen en forhøjet ydelse på mellem 2.400 SEK og 8.400 SEK pr. år.

Fra og med 1. januar 2000 blev der indført nye regler inden for forældreforsikringen ved flerbarnsfødsler. For hvert barn ud over det andet (trillinger, firlinger etc.) udbetales der forældrepenge efter satserne for sygedagpenge for samtlige 180 dage.

Børnetilskud og studietilskud forhøjes fra 750 SEK til 850 SEK pr. måned pr. 1. januar 2000. Flerbarnstillægget forhøjes også med 227 SEK pr. måned for det tredje barn, 680 SEK for det fjerde barn og 850 SEK pr. måned for det femte og hvert yderligere barn. Fra 1. januar 2001 forhøjes børnetilskuddet og studietilskuddet med yderligere 100 SEK til 950 SEK. Flerbarnstillægget forhøjes relativt med det samme beløb.

Reglerne for underholdsbidrag ændres fra februar 2000. Ændringerne gælder beregningen af størrelsen af det beløb, som den bidragspligtige skal betale. De bidragspligtige forældre, der har de allerlaveste indkomster, skal ikke betale, hvis deres indtægt er under 80.600 SEK. Procenttallet, der anvendes ved beregningen, forhøjes for et barn fra 10 til 14 pct., for 2 børn fra 6,25 pct. til 11,5 pct. pr. barn og for tre og flere børn fra 5 til 10 pct. for hvert barn.

Fra juli 2000 kan en arbejdsgiver betale en ansats transport til og fra arbejde i stedet for sygeløn. Disse dage indregnes i sygelønsperioden. Sygeforsikringen overtager ansvaret for udbetalingerne ved sygdom efter 14 dage, uafhængigt af om den ansatte har modtaget sygeløn eller betaling for transport af arbejdsgiveren. Desuden indføres der muligheder for, at personer uden fast ansættelse kan få udbetalt sygedagpenge, afhængigt af hvorledes den pågældende har arbejdet før sygeperioden. Ordningen gælder for personer, der har haft et antal korte ansættelser, hvor det ikke er muligt at beregne, hvorledes den pågældende har arbejdet i de første 14 dage af sygeperioden. Hidtil har sådanne personer ikke haft ret til sygedagpenge inden for de første to uger af sygdomsperioden.

Regeringen arbejder på en langsigtet plan, der skal bortskaffe fattigdomsfælder samt reducere marginaleffekterne. Dette arbejde er intensiveret i slutningen af 1990'erne og i begyndelsen af 2000. Indsatsen mod at reducere marginaleffekterne går på, at man øger motivationen til at gå fra arbejdsløshed til arbejde, samt at man letter overgangen fra deltidsarbejde til heltids-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 1998

arbejde for de, der ønsker det. Efter beregningerne i de fordelingspolitiske bilag ved årets finanslov (Prop. 2000/2001:100, bilag 4) reduceres marginaleffekten fra 1996 og fremover. Det beregnede gennemsnitlige niveau for marginaleffekten i 2001 går til 45,5 pct., hvilket er 7,7 pct. lavere end i 1996. Reduktionen, som hovedsageligt startede i 1999, skyldes først og fremmest, at arbejdsløsheden er faldet i denne periode. Dette medfører, at omfanget af indkomstprøvede ydelser (socialhjælps- og boligydelse) falder, hvilket er medvirkende til at reducere de samlede marginaleffekter.

Trods reduktionen i de senere år er den beregnede marginaleffekt i 2001 stadigvæk højere end det, der tidligere beregnedes for 1991. I februar 2001 fik regeringen overdraget en familiepolitisk udredning ("Ur fattigdomsfäl-lan" SOU2001:24). I denne slås det fast, at det først og fremmest er familier med lave indkomster, og her særligt enlige forældre, der især rammes af de samlede marginaleffekter. Boligydelserne bidrager med 20 pct. til den samlede marginaleffekt. Blandt børnefamilier, der modtager boligstøtte, bliver den gennemsnitlige marginaleffekt ca. 68 pct.

Maksimalskatten, som indføres fra og med 2001, indebærer en reduceret marginaleffekt for mange børnefamilier. Et vigtigt punkt i forslaget, set ud fra et beskæftigelsessynspunkt er, at børn af arbejdsløse forældre tilbydes førskoleaktiviteter allerede fra den 1. juli 2001. Dette skal være med til at hjælpe småbørnsforældres muligheder for, på en effektiv måde, at søge arbejde og acceptere tilbud om arbejde. Reformen om maksimal skat kommer til at reducere marginaleffekterne især for enlige forældre. Reformen er også medvirkende til at øge ligestillingen mellem kvinder og mænd på arbejdsmarkedet, idet høje marginaleffekter især rammer kvinder, enlige forældre og lavindkomstmodtagere. De almindelige egenbetalinger indførtes succesivt fra og med 1993 og kan nu være op til 7 pct. Som et led i reduktionen af marginaleffekterne startede man i 2000 en indkomstskattereform. Reformen indebærer en gradvis udbygget kompensation for de almindelige pensionsafgifter, samt en reduktion af antallet af personer, der betaler statsskat af arbejdsindkomster.

Kapitel 2

Metode

Denne rapport følger ESSPROS¹⁾-nomenklaturen i sin opbygning, afgrænsning og definitioner. Den overordnede afgrænsning i *Social tryghed i de nordiske lande* har dog tidligere været næsten identisk med den afgrænsning, EUROSTAT anvender.

I EUROSTAT's opstilling anvendes rækkefølgen: Sygdom; Funktionshæmmede; Alderdom; Efterlevende; Familier og børn; Arbejdsløshed; Boligydelser og Andre sociale ydelser.

Blandt andet af hensyn til kontinuiteten har NOSOSKO valgt at bibeholde sin tidligere rækkefølge i beskrivelsen af det sociale trykkesystem. Denne er følgende: Familier og børn; Arbejdsløshed; Sygdom; Alderdom, funktionshæmmede og efterlevende, Boligydelser og Andre sociale ydelser. 'Alderdom, funktionshæmmede og efterlevende' beskrives samlet i ét kapitel med tre afsnit, idet såvel pensioner som serviceydelser til disse grupper både lovgivningsmæssigt og organisatorisk hører sammen.

Nærmere om ESSPROS-klassifikationen

Hovedtrækkene i ESSPROS er følgende: Helt overordnet er klassifikationen grupperet efter såkaldte *schemes*, dvs. ordninger. Hensigten er at belyse, om ordningerne dækker hele befolkningen eller kun et udsnit af den. Herudover skal det fremgå, hvem der er beslutningstager, om ordningerne er betinget af bidragsbetaling, og om ordningerne er frivillige eller lovpligtige. EUROSTAT har ikke tidligere offentliggjort tal efter *schemes*, men blot lister for hvert land med ordninger, som landene selv har defineret inden for rammerne af ESSPROS.

ESSPROS klassificerer ordninger, der dækker hele befolkningen uanset tilknytning til arbejdsmarkedet (*universal scheme*), ydelsesordninger, der kun

1 ESSPROS = European System of Integrated Social PROtection Statistics.

dækker arbejdsstyrken (*general scheme*) og specielle ydelsesordninger (*special scheme*), som kun dækker et udsnit af befolkningen. Landene definerer selv, hvilke nationale ordninger der hører under de enkelte *schemes*, inden for rammerne af ESSPROS. I denne forbindelse skelnes mellem *basic schemes*, som dækker de lovfastsatte ydelser til befolkningen, og *supplementary schemes*, som er ydelser, der gives udover grundbeløb o.l. eller udvider dækningen af *basic schemes*.

EUROSTAT indsamler tabeller (data) for hver funktion med underopdelinger, der forudsætter at hver udgiftspost er påhæftet art, dvs. *scheme*, foruden to hovedtabeller, der dækker indtægter og udgifter vedr. de sociale ydelser.

Afgrænsning

Både i de tidligere udgaver af *Social tryghed i de nordiske lande* og i ESSPROS bygger statistikken på, at den primært skal omfatte samtlige offentlige indkomstoverførsler og serviceforanstaltninger, som har til formål at sikre borgerne i visse, nærmere bestemte situationer og mod følgerne af visse typer sociale begivenheder. Endvidere indgår også ordninger, som er obligatoriske for større grupper som følge af kollektive aftaler eller overenskomster.

Statistikken vedrører de løbende driftsudgifter. Som hovedregel medtages investeringsudgifter og skattelettelser ikke.

Det skal bemærkes at OECD's opgørelser over udgifter til sundhedsvæsenet (den sociale service i forbindelse med sygdom), afviger væsentligt fra de opgørelser som findes i ESSPROS systemet og i denne publikation. Mens der i ESSPROS gøres bestræbelser på at få så nøjagtige oplysninger om udgifterne til den sociale service til ældre og handicappede, er størsteparten af dette i OECD's opgørelser medregnet som sundhedsudgifter. Dertil kommer at udgifterne i ESSPROS opgøres netto, mens det i OECD's opgørelser er bruttoudgifter (det vil sige inkl. investeringer, egenbetaling m.v.).

Social ydelse

Definitionen af en social ydelse er, at der skal være tale om en reel ydelse til fordel for modtageren. Dette betyder, at modtageren ikke betaler markedsprisen eller de fulde driftsomkostninger for serviceydelser. At modtageren ved at være tilsluttet en forsikringsordning har betalt kontingent – og dermed i realiteten helt eller delvist har finansieret det modtagne ved sine bidrag – er i denne forbindelse uden betydning.

METODE

Ydelserne skal være rettet direkte til borgerne. Subventionering af erhvervslivet, fx i form af støtte til boligbyggeri, medregnes derfor ikke som sociale ydelser.

Registrering

Ved registreringen af udgifter og indtægter anvendes så vidt muligt regnskaber fra offentlige myndigheder og andre sociale administrationer. I enkelte tilfælde må udgifterne og finansieringen dog angives med beregnede beløb. I andre tilfælde kan den ønskede specifikation ikke foretages ud fra de nationale regnskabssystemer, og regnskabstallene må derfor fordeles skønsomt.

Såfremt der opkræves brugerbetaling for sociale ydelser, registreres udgifterne efter fradrag for brugerbetalingen. Udgifterne til disse sociale ydelser er således ikke de samlede driftsudgifter, men nettobeløbet for den instans, der er ansvarlig for ydelsen.

Finansiering

Indtægter eller bidrag til finansiering af de sociale udgifter er fordelt på midler, der stammer fra det offentlige, fra arbejdsgivere og fra forsikrede personer eller husstande. Indtægterne anvendes til løbende udbetalinger i årets løb, men i visse tilfælde også til opbygning af fonde, som skal bidrage til at sikre fremtidige udbetalinger. Efter behov og regler dækker fondsmidler også løbende udbetalinger.

Afkast fra fonde i form af rente- og formueindtægter forekommer først og fremmest på pensionsområdet. Når der sker overførsler til fonde, og når fondsmidler er medgået til finansiering af de løbende sociale udgifter, angives disse med nettobeløb i udgiftsstatistikken.

Ydelser fra det offentlige som kun er beregnet til egne ansatte betragtes som ydelser fra arbejdsgiver. Visse ydelser fra arbejdsgivere til egne ansatte, fx dagpenge i en vis del af sygeperioden, betragtes som værende finansieret af arbejdsgiver, selvom ydelserne i andre forbindelser betragtes som en del af de ansattes løn.

Borgernes egenbetaling (brugerbetaling) for sociale ydelser er ikke medregnet i tabellerne over de sociale udgifter. Afkast af fast ejendom indgår som en del af finansieringen efter ESSPROS' opgørelsesmetode.

Specifikationer

Specifikationer af de enkelte udgiftsposter kan downloades fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Administrationsudgifter

Administrationsudgifterne er i denne rapport anført i én samlet post. I princippet er det kun udgifter til den direkte administration af de sociale udgifter som medtages. Det er dog ikke i alle tilfælde muligt at udskille administrationsudgifterne fra de øvrige løn- og driftsudgifter.

Typetilfælde

Til belysning af kompensation ved forskellige sociale begivenheder er der foretaget beregninger for forskellige familietyper og indkomstniveauer over en række sociale ydelsers erstatningsniveau. Beregningerne tager udgangspunkt i lønnen for en 'Average Production Worker' (APW) ('gennemsnitlig industriarbejder'), beregnet af OECD.

En nærmere beskrivelse af typetilfældene findes i Bilag 2 til denne bog. Beregningerne over typetilfælde kan downloades fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Beregninger over indkomstfordelingen

For at give en supplerende belysning af de sociale kontantydelsers betydning for indkomstfordelingen er der i henholdsvis Kapitel 3, 4 og 7 medtaget oplysninger om sammensætning og fordeling af de disponible indkomster for husstande i de nordiske lande. En husstand består af voksne og evt. børn som bor på samme adresse som forældrene, uanset børnenes alder. Oplysningerne er baseret på repræsentative udsnit af befolkningen, i hvert af landene. Ud fra disse befolkningsudsnit er der foretaget beregninger over indkomstfordelingen. For hvert befolkningsudsnit er der indhentet oplysninger fra administrative registre og specielle undersøgelser om indkomst, skat, sociale ydelser, familietyper, m.v.. For Islands vedkommende er der kun medtaget oplysninger om de disponible indkomster for husstande over og under 65 år i kapitel 7.

METODE

Beregningsgrundlaget for tabellerne og figurerne fremgår af bilag 1.

De regneark, der danner grundlag for bogens tabeller og figurer vedr. indkomstfordeling, kan downloades fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Købekraftspariteter

Købekraftspariteter (KKP) defineres som den valutaomregningsfaktor, der svarer til købekraften i de enkelte valutaer. Det betyder, at et vist beløb, når det omregnes fra forskellige valutaer ved hjælp af KKP-faktorer, vil kunne købe den samme mængde ("kurv") varer og tjenesteydelser i alle landene.

KKP-beregningerne er dels anvendt ved sammenligning af de sociale udgifter og dels ved sammenligninger af kompensationsniveauerne for forskellige sociale begivenheder.

KKP-beregningerne i denne publikation er i KKP-Euro. Der er anvendt de endelige 1998-estimer da 1999-beregningerne endnu ikke foreligger. Estimerne for de enkelte lande er følgende: Danmark 9,28; Finland 6,958; Island 91,97; Norge 10,45 og Sverige 10,85. I beregningen i tabellerne over indkomstfordeling som bygger på 1998-data er estimerne for 1998 ligeledes anvendt.

Mulighederne for at sammenligne Norden med Europa

I det øvrige Vesteuropa (EU-landene) er der generelt sket en væsentlig udbygning af de sociale trykkesystemer i de sidste årtier. En sammenligning af Norden med EU-landene frembyder en del vanskeligheder, men kan med rimelighed foretages, når det gælder oplysninger om de sociale udgifter, som indsamles af EU's statistiske kontor, EUROSTAT.

I indledningen til de enkelte kapitler er der en tabel over de sociale udgifter på de respektive områder, set i relation til de samlede sociale udgifter.

Kapitel 3

Befolkning og indkomstfordeling

Befolkning

Befolkningernes sammensætning er noget forskellig fra land til land, hvilket har betydning, både når det gælder pasningsbehovet for småbørn, aktiviteter for børn og unge, størrelsen og alderssammensætningen af de arbejdsløse, antallet af alderspensionister og behovet for omsorg og pleje i de ældste aldersklasser.

Mens fødselstallet i Danmark, Island og Norge har været stabilt i løbet af 1990'erne, har der været et faldende antal fødsler i både Finland og Sverige.

Set i forhold til perioden 1981-1990, har antallet af fødsler i Danmark og Norge været større i den sidste 10-års periode, hvilket har øget pasningsbehovet for børn i disse lande.

Samtidig er antallet af personer i de ældste aldersklasser øget og dermed også behovet for omsorg og pleje. Der er dog markante forskelle både fra land til land og mellem de to køn. Det gælder for alle landene, at der i de ældste aldersklasser er flest kvinder, hvilket alt andet lige medfører at mange lever alene i de sidste år af deres liv.

Blandt de nordiske lande har Sverige den ældste befolkning, mens Island har den yngste. Set i relation til det øvrige Europa finder man i gennemsnitstallene for EU-landene et markant fald i befolkningen i de yngste aldersklasser, og tendensen mod flere personer i de ældste aldersklasser, specielt for kvinders vedkommende, findes også i EU-landene som helhed.

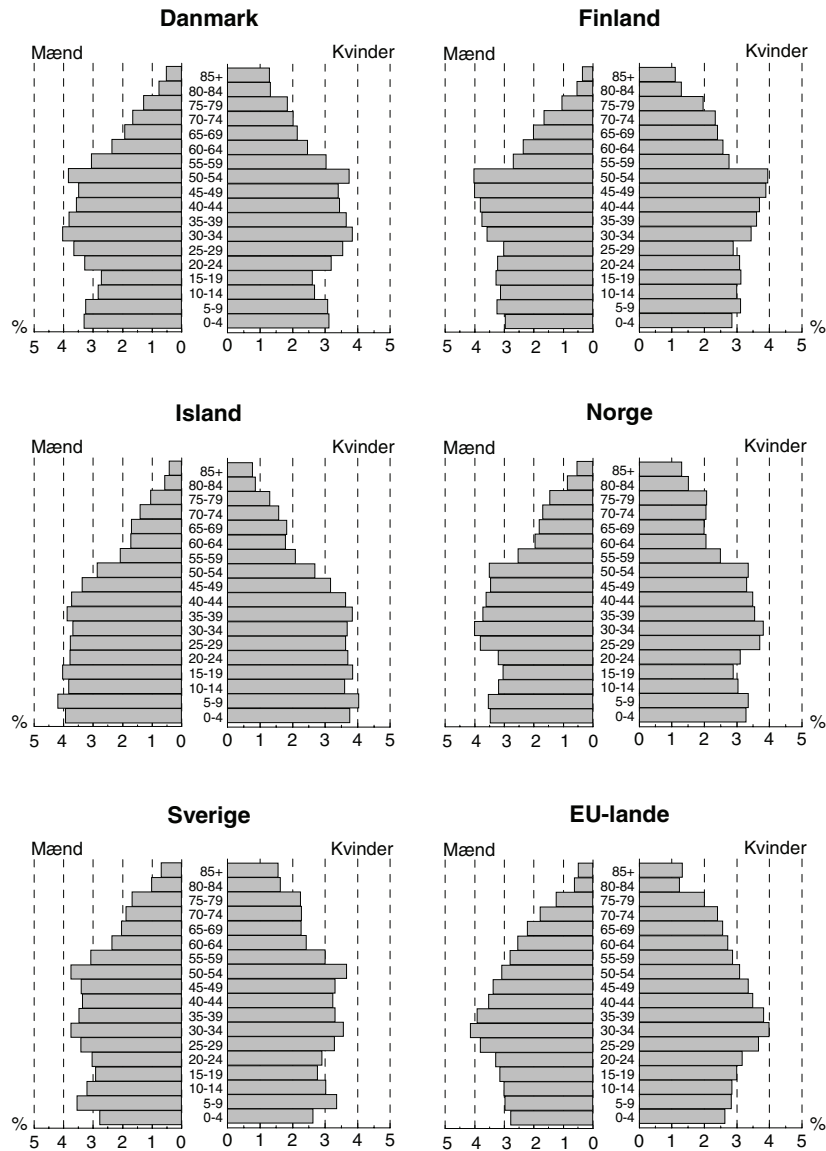
BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Tabel 3.1 Middelfolketallet efter køn og alder 1999

	Danmark		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.
<i>Mænd</i>										
0-6 år	247	9	220	9	16	11	218	10	335	8
7-17 »	337	13	366	15	24	18	319	14	637	15
18-24 »	235	9	233	9	15	11	198	9	369	8
25-49 »	987	38	940	37	51	37	831	38	1.541	35
50-64 »	494	19	470	19	18	13	357	16	828	19
65-79 »	261	10	244	10	12	8	222	10	505	12
80- »	68	3	46	2	3	2	63	3	164	4
I alt	2.628	100	2.519	100	139	100	2.208	100	4.379	100
<i>Kvinder</i>										
0-6 år	235	9	212	8	15	11	206	9	319	7
7-17 »	320	12	350	13	23	17	303	13	602	13
18-24 »	228	8	223	8	15	11	192	8	354	8
25-49 »	952	35	907	34	50	36	798	35	1.481	33
50-64 »	494	18	481	18	18	13	354	16	818	18
65-79 »	322	12	348	13	13	9	274	12	606	14
80- »	139	5	125	5	5	3	126	6	300	7
I alt	2.691	100	2.646	100	138	100	2.254	100	4.480	100
<i>Mænd og kvinder</i>										
0-6 år	482	9	432	8	30	11	424	10	654	7
7-17 »	657	12	716	14	47	17	622	14	1.239	14
18-24 »	463	9	457	9	30	11	389	9	723	8
25-49 »	1.940	36	1.847	36	101	36	1.630	37	3.022	34
50-64 »	987	19	950	18	37	13	711	16	1.646	19
65-79 »	583	11	592	11	25	9	496	11	1.111	13
80- »	207	4	171	3	7	3	189	4	464	5
I alt	5.319	100	5.165	100	277	100	4.462	100	8.859	100

BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Figur 3.1 Befolkningen 1999 fordelt efter køn og alder i pct. af totalbefolkningen

Indkomstfordeling

Adskillige tidligere studier har vist, at forskellene i indkomstniveauer relativt set er mindre i de nordiske lande end i de fleste OECD-lande. Figur 3.2. viser fordelingen af den disponible husstandsindkomst for hvert land i 1998 fordelt på kvartiler.

Kvartilerne er udregnet på basis af den ækvivalente disponible indkomst. Første kvartil udgøres af de husstande der har den laveste indkomst, mens de husstande der har den højeste indkomst udgør fjerde kvartil.

Som det fremgår af figuren er indkomstfordelingen mellem husstandene relativt set meget ensartet i de nordiske lande.

Figurerne 3.3 og 3.4 viser for det første den gennemsnitlige disponible indkomst for henholdsvis enlige og samboende, fordelt på kvartiler, omregnet til KKP-Euro. For det andet viser figurerne bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomst og sociale ydelser, samt skatten i pct. af bruttoindkomsten i 1998.

Kvartilerne er fastlagt på grundlag af de disponible indkomster for samtlige husstande. Som det var tilfældet i figur 3.2. er der anvendt ækvivalentindkomster.

Den gennemsnitlige disponible indkomst er for enlige højest i det første kvartil i Danmark og lavest i Finland. I fjerde kvartil er den højest i Norge og lavest i Finland. For samboende er den disponible indkomst i første kvartil højest i Danmark og lavest i Sverige. I fjerde kvartil er den ligeledes højest i Danmark og lavest i Sverige.

De sociale ydelsers andel af bruttoindkomsten er for alle lande størst for de husstande der har de laveste disponible indkomster, og mindst for de husstande der har de højeste disponible indkomster. De sociale ydelser er med andre ord medvirkende til at udjævne forskelle i indkomsterne. De sociale ydelser udgør i alle landene en relativ stor andel af bruttoindkomsten i det laveste kvartil for enlige. For parfamilier udgør de sociale ydelser en relativt stor andel af bruttoindkomsten i det laveste kvartil i Danmark, og til dels også i Finland, Norge og Sverige. Sociale ydelser udgør dog også en væsentlig del af bruttoindkomsten i de højere kvartiler for enlige og parfamilier i Finland og Sverige.

I alle landene udgør de sociale kontantydelse en større andel af bruttoindkomsten for alle enlige end for alle parfamilier. Dette skyldes hovedsagelig at andelen af pensionister og andre husstande, der modtager overførselsindkomster, er større blandt enlige end blandt parfamilier.

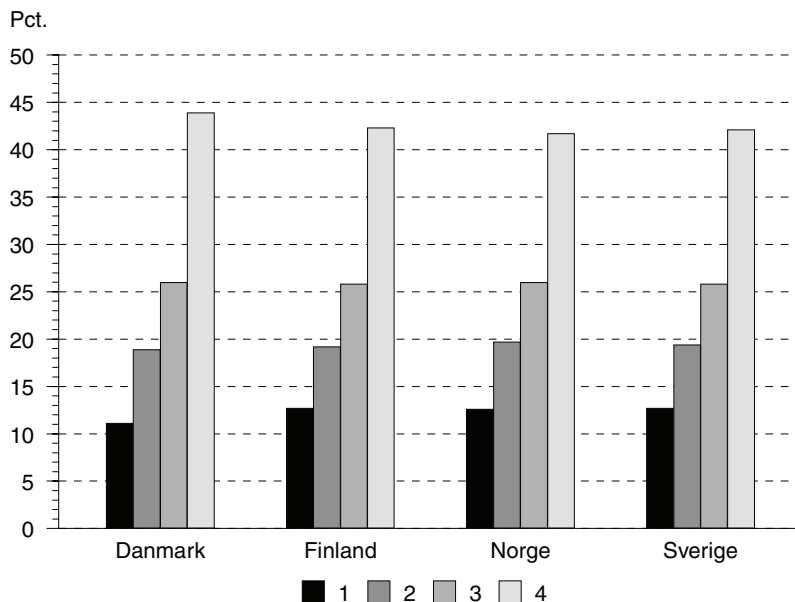
Skatternes andel af bruttoindkomsten er i alle landene mindst for de husstande der har de laveste disponible indkomster og størst for husstandene

med de højeste disponible indkomster. Skattesystemet er således medvirkende til at udjævne forskellene i indkomsterne.

Skattnes andel af bruttoindkomsten er større i Danmark end i de øvrige lande. Dette skyldes blandt andet, at arbejdsgivernes sociale bidrag spiller en betydeligt større rolle ved finansieringen af de offentlige ydelser i de øvrige nordiske lande (jf. Kapitel 10). Forskelle fra land til land i beskatningen af de sociale ydelser spiller dog også en rolle i den sammenhæng (jfr. kapitel 11).

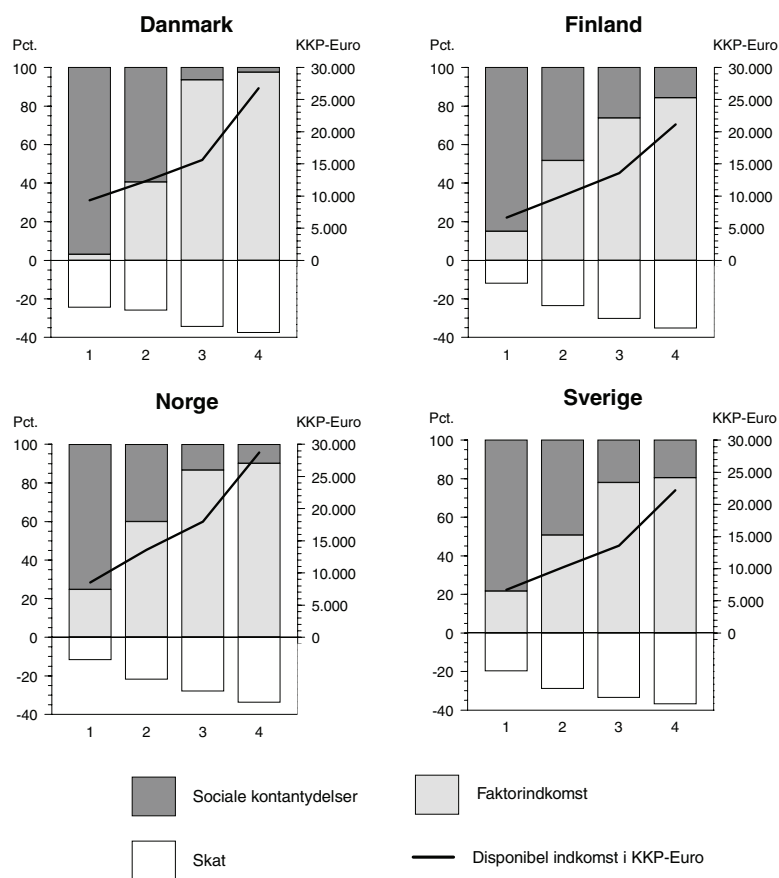
En nærmere beskrivelse af beregningsgrundlaget findes i Bilag 1.

Figur 3.2 Husstandsindkomsternes fordeling efter kvartiler, pct. 1998

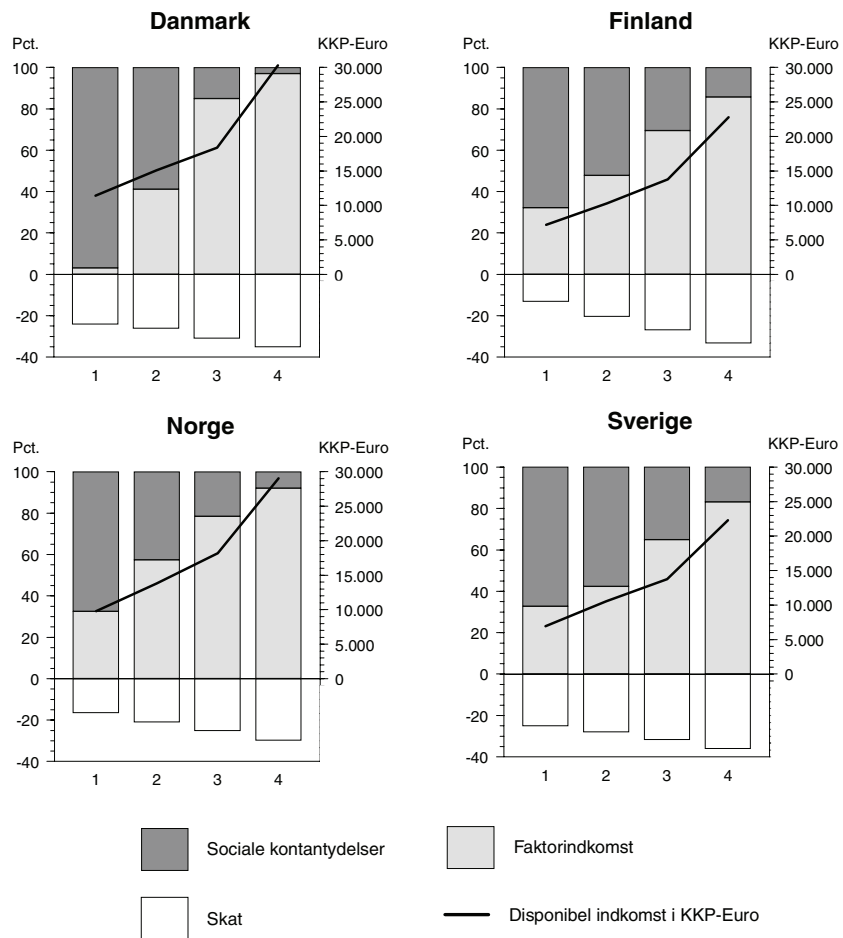
BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Figur 3.3 Den gennemsnitlige disponible indkomst i KKP-Euro, bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomster, sociale kontantydelsler og skatter i pct. af bruttoindkomsten fordelt på kvartiler 1998. Enlige

BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Figur 3.4 Den gennemsnitlige disponible indkomst i KKP-Euro, bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomster, sociale kontantydelsers og skatter i pct. af bruttoindkomsten fordelt på kvartiler 1998. Samboende

Kapitel 4

Familier og børn

Mens de nordiske lande anvender næsten samme andel af de samlede sociale udgifter til familier og børn, er der en noget større forskel på EU-landenes udgiftsmønster.

Tabel 4.1 Udgifter til familier og børn i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

Danmark	13,0	Belgien	8,5	Luxembourg	14,1
Finland	12,8	Frankrig	9,8	Portugal	5,3
Island	12,6	Grækenland	8,1	Spanien	2,1
Norge	13,3	Holland	4,5	Storbritannien	8,6
Sverige	10,8	Irland	12,7	Tyskland	10,1
		Italien	3,6	Østrig	10,0

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: *Social Protection Expenditure and Receipts. European Union, Iceland and Norway. 2001 Edition.*

Et karakteristisk træk ved de nordiske familier er, at der er relativt mange enlige forældre med børn. I alle landene er der betydeligt flere enlige kvinder med børn end enlige mænd med børn. De mange enlige med børn skyldes de hyppigt forekommende opbrud i familieforholdene.

De nordiske lande adskiller sig desuden fra de øvrige europæiske lande ved, at kvinder har en høj erhvervsfrekvens (jf. Kapitel 5). Dette øger behovet for pasningstilbud til børnene, mens forældrene er på arbejde.

Tabel 4.2 Familier efter familietype 1999

	Danmark ¹⁾	Finland	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ^{4) 5)}
<i>Antal familier med børn i alderen 0-17 år (1.000)</i>	648	620	41	573	1.140
Heraf (pct.):					
– Gifte	64	66	55	63	} 80
– Samboende	18	15	21	15	
– Enlige	18	19	24	22	20
I alt	100	100	100	100	100
<i>Antal familier uden børn (1.000)</i>	2.222	2.130	..	1.500	2.437
Heraf (pct.):					
– Gifte	28	25	23	} 32	} 36
– Samboende	8	8	3		
– Enlige	65	67	74	68	64
I alt	100	100	100	100	100
<i>Enlige med børn (pct.):</i>					
Mænd	13	12	7	12	23
Kvinder	87	88	93	88	77
I alt	100	100	100	100	100
<i>Enlige uden børn (pct.):</i>					
Mænd	50	48	55	48	59
Kvinder	50	52	45	52	41
I alt	100	100	100	100	100
<i>Gennemsnitligt antal personer pr. familie</i>	1,8	1,9	2,9	2,0	2,0

1 Herudover er der 15.328 familier bestående af ikke-hjemmeboende børn under 18 år.

2 Børn i alderen 0-16 år.

3 1998.

4 Tallene er hentet fra SCB's arbejdskraftundersøgelser og er beregnet på grundlag af et udvalg på ca. 17.000 personer pr. måned. Antal personer pr. familie er beregnet ved at husstande med personer mellem 18 og 64 år divideres med den samlede befolkning som er under 65 år.

5 Samboende inkluderet i gifte.

De sociale kontantydelsers betydning for de disponible indkomster for familier med og uden børn fremgår af figur 4.1. Figuren viser bruttoindkomstens fordeling på faktorindkomst og sociale kontantydelsers for henholdsvis parfamilier og enlige, med og uden børn. Det relative indkomstniveau for enlige og parfamilier, med og uden børn, fremgår af tabel 4.3, idet den gennemsnitlige disponible indkomst for henholdsvis alle enlige og alle parfamilier er sat til 100. En familie består i denne sammenhæng af voksne og børn som bor sammen på samme adresse, uanset børnenes alder. Familier med børn defineres som familier med hjemmeboende børn i alderen 0-17 år. Ved sammenligningen er der anvendt ækvivalente indkomster.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.3 Indeks for den disponible indkomst for enlige og par, henholdsvis med og uden børn og samlet disponibel indkomst i KKP for alle i alderen 20-44 år 1998 (Samlet disponibel indkomst = 100)¹⁾

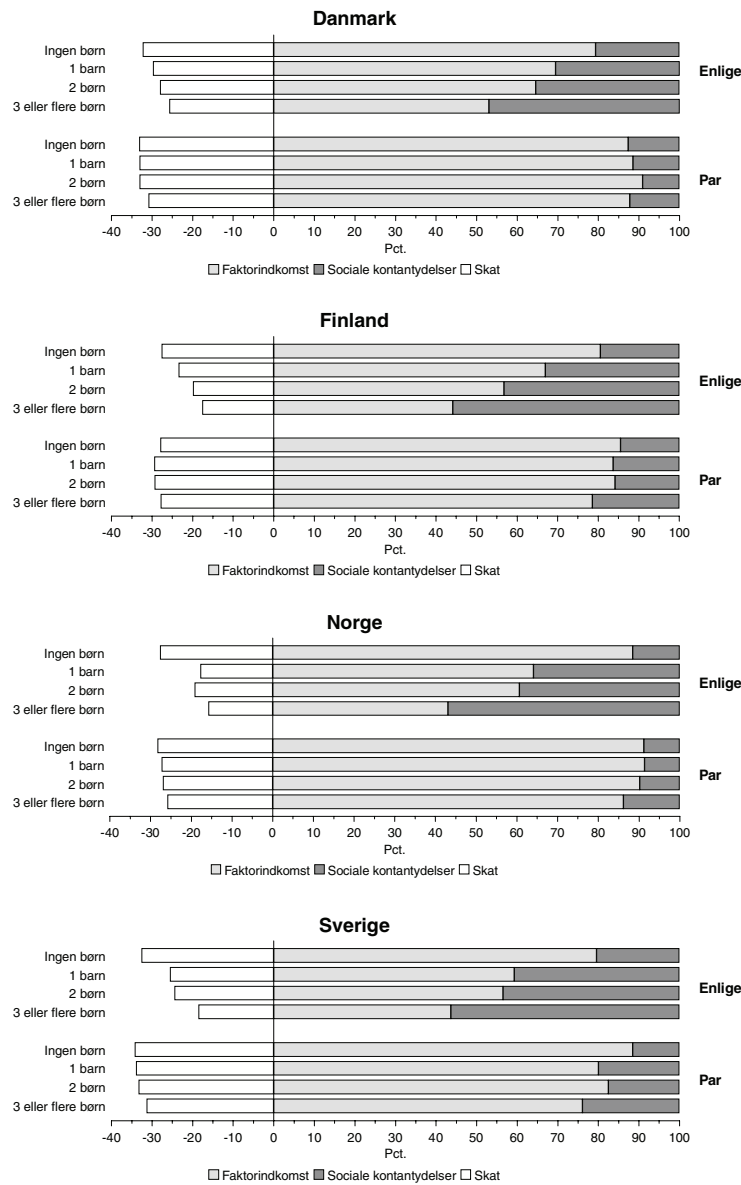
	Danmark		Finland		Norge		Sverige	
	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende
<i>Indeks for den disponible indkomst</i>								
Ingen børn	103	107	102	104	101	114	102	115
1 barn	90	102	91	102	99	103	91	99
2 børn	76	96	97	99	99	96	90	96
<i>Samlet disponibel indkomst i KKP-Euro</i>								
I alt	13.076	19.713	10.631	14.532	14.394	19.711	10.460	14.442

1 Det er den ækvivalente disponible indkomst som er grundlaget for beregningerne.

Tabel 4.3 viser at de ækvivalente disponible indkomster for familier uden børn er større end de disponible indkomster for familier med børn. Det er endvidere karakteristisk for både enlige og parfamilier, at den disponible indkomst er mindre, jo flere børn der er i familien. Dette gælder dog ikke enlige med to børn i Finland.

I Norge og Sverige er indkomstniveauet for parfamilier uden børn forholdsvist højt set i forhold til parfamilier med børn.

Figur 4.1 Indkomststrukturen i 1998 for enlige og par i alderen 20-44 år

FAMILIER OG BØRN

Af figur 4.1 fremgår det, at de sociale kontantydelse i alle landene udgør en betydeligt større andel af bruttoindkomsten for enlige end for parfamilier. Især blandt enlige er det markant, at de sociale kontantydelse udgør en større andel af bruttoindkomsten i familier med børn end i familier uden børn. Endelig er det karakteristisk at jo flere børn der er i familien, jo større andel udgør de sociale ydelser af bruttoindkomsten – og tilsvarende: jo flere børn der er i familien, jo mindre udgør skatteandelen af bruttoindkomsten. Det gælder for alle landene, at de sociale ydelser og skatten medvirker til at udligne forskellene i faktorindkomst mellem enlige og par, mellem familier med og uden børn og mellem familier med ét barn og familier med to eller flere børn. For parfamilier med børn betyder de sociale kontantydelse mest i Sverige og mindst i Norge. I alle landene udgør de sociale kontantydelse en væsentlig del af bruttoindkomsten for enlige forsørgere.

Forskellene i de sociale kontantydelse betydning for de enkelte familietyper er en følge af to forhold: For det første sammensætningen af de sociale ydelser til børnefamilier. Her spiller det ind, at der i alle landene (undtagen Sverige) gives særlige ydelser til enlige, og at ydelserne pr. barn i alle landene (på nær Danmark) er større, jo flere børn der er i familien. For det andet er forskellene en konsekvens af forskelle i fx arbejdsløshedens omfang blandt familierne. Dette har bl.a. betydning for forskellene mellem enlige og par, idet arbejdsløsheden generelt er højere blandt enlige end blandt parfamilier. Inden for aldersgruppen 20-44 år er de enlige normalt også yngre end par, og derfor er der også flere studerende med studiestøtte blandt de enlige.

Kontantydelse til familier og børn²⁾

Dagpenge ved fødsel og adoption

- Alle familier får økonomisk hjælp ved fødsel og adoption

I alle nordiske lande ydes der kompensation ved indkomstbortfald i forbindelse med fødsler de sidste uger før og de første måneder efter fødslen. Der gives i alle landene en tilsvarende ydelse ved adoption.

I alle landene, med undtagelse af Island, beror ydelsens størrelse på den tidligere løn. I Danmark, Finland, Island og Norge modtager offentligt ansatte og en del privat ansatte fuld løn i de første måneder efter fødslen. Ikke offentlige ansatte i Island modtager et fast beløb uafhængig af indkomsten, men beløbets størrelse er afhængig af beskæftigelsesgraden (hel- eller deltidsansat). Ydelsen før fødslen kan kun gives til moderen, mens ydelsen efter fødslen i alle landene kan gives til faderen i stedet for moderen, dog efter lidt forskellige ordninger.

I Danmark er det en forudsætning for at opnå ydelsen, at man er tilknyttet arbejdsmarkedet, enten som selvstændig erhvervsdrivende, som lønmodtager eller som modtager af arbejdsløsheds- eller sygedagpenge efter nærmere fastsatte regler.

I de øvrige nordiske lande modtager personer, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet, også en ydelse. I Finland, Island og Sverige er der dog tale om et mindre beløb, og i Norge om en éngangsydelse.

2 Pensioner, der udbetales til børn som har mistet én eller begge forældre, omtales i Kapitel 7 sammen med de øvrige pensioner. Særlige ydelser, der gives som supplerende sociale ydelser til familier og børn, er omtalt i Kapitel 9.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.4 Reglerne for udbetaling af indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel pr. december 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
I erhverv (lønmodtagere)					
Det maksimale periode (uger), hvori der kan ydes fødselsdagpenge	30	44	26 ²⁾	52 ³⁾	Ca. 64
– Fødselsdagpenge til mor før fødselen (i uger) *	4 ¹⁾	5-8	4	Maks. 12	Ca. 9
Fødselsdagpenge (i uger):					
– Kun mor	18	18	4	9	4
– Kun far	2	-	-	4	4
– Enten mor eller far	10	26	22	29/39	Ca. 56
Derudover:					
– Far sammen med mor	2	3	2 ²⁾	2 ⁴⁾	2
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
<i>Uden for erhverv</i>					
Det maksimale antal uger, hvori der kan ydes fødselsdagpenge	.	44	26 ²⁾	Engangsbeløb	Ca. 64
Er dagpengene skattepligtige?	.	Ja	Ja	Nej	Ja
Kan orlovsperioden deles med faderen?	.	Ja, dog højst i 26 uger	Nej	Ja ⁵⁾	Ja

* Anm: De uger, moderen kan få dagpenge før fødselen, indgår i det samlede antal uger, moderen kan få fødselsdagpenge.

- 1 Perioden kan forlænges, hvis graviditeten har et sygeligt forløb, eller hvis arbejdet indebærer en risiko for fostret. Offentligt ansatte og nogle privatansatte har ifølge overenskomst ret til barselsorlov med løn i 8 uger før fødselen.
- 2 Perioden kan forlænges hvis der er et sygdomsforløb enten for moderen eller barnet.
- 3 42 uger med 100 pct. erstatning eller 52 uger med 80 pct. erstatning.
- 4 Faderen har ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. De to ugers orlov kan enten holdes lige før barnet bliver født eller umiddelbart efter fødselen. Retten til 2 ugers ulønnet orlov gælder ikke ved adoption. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivt aftaler der giver lønkomensation i de to uger.
- 5 Faderen har ret til et engangsbeløb hvis moderen er død og/eller han har overtaget forældreansvaret alene.

Tabel 4.5 Størrelsen af de indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel pr. december 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
I erhverv (lønmodtagere)					
Fødselsdagpengenes størrelse (pr. uge) i pct. af tidligere indkomst	100	Normalt 70	.	100/80	80
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensati- on i egen valuta ¹⁾	3.048	.	.	5.417	5.250
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensati- on KKP-Euro ¹⁾	329	.	.	518	484
Minimumsbeløb pr. uge i egen valuta	.	360	12.165 ²⁾	618 ³⁾	420
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	52	132	57	39
Maksimumsbeløb pr. uge i egen valuta	2.758	.	16.862 ²⁾	5.417/ 4.334	4.186
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	297	.	183	518/ 415	386
<i>Uden for erhverv</i>					
Dagpengenes størrelse (pr. uge)	.	360	7.468	618	420

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som fødselsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

2 Fødselsdagpengenes størrelse er afhængig af omfanget af erhvervsarbejde de sidste 12 måneder før fødselen. Minimumsbeløbet udbetales når omfanget af erhvervsarbejdet har været mellem 516 og 1.031 timer og maksimumsbeløbet udbetales når arbejdsomfanget er 1.032 timer og derover.

3 Beregnet som fødselsdagpenge for erhvervsaktive bliver beløbene henholdsvis NOK 451 og NOK 361. Der er imidlertid garanteret et mindstebeløb, svarende til engangsbeløbet på NOK 32.138, hvilket giver NOK 618 pr. uge.

FAMILIER OG BØRN

I Danmark, Finland, Island og Sverige kan faderen desuden modtage dagpenge i et antal dage umiddelbart efter fødslen, samtidig med at moderen modtager dagpenge. I Norge er 4 uger af fødsels/adoptionsperioden forbeholdt faderen. Faderen har desuden ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler der giver lønkompensation i de to uger.

Den periode, hvori man kan modtage dagpenge ved fødsel og adoption, er generelt relativt lang i de nordiske lande. Barselsorloven er imidlertid betydeligt længere i Sverige end i Island og Danmark.

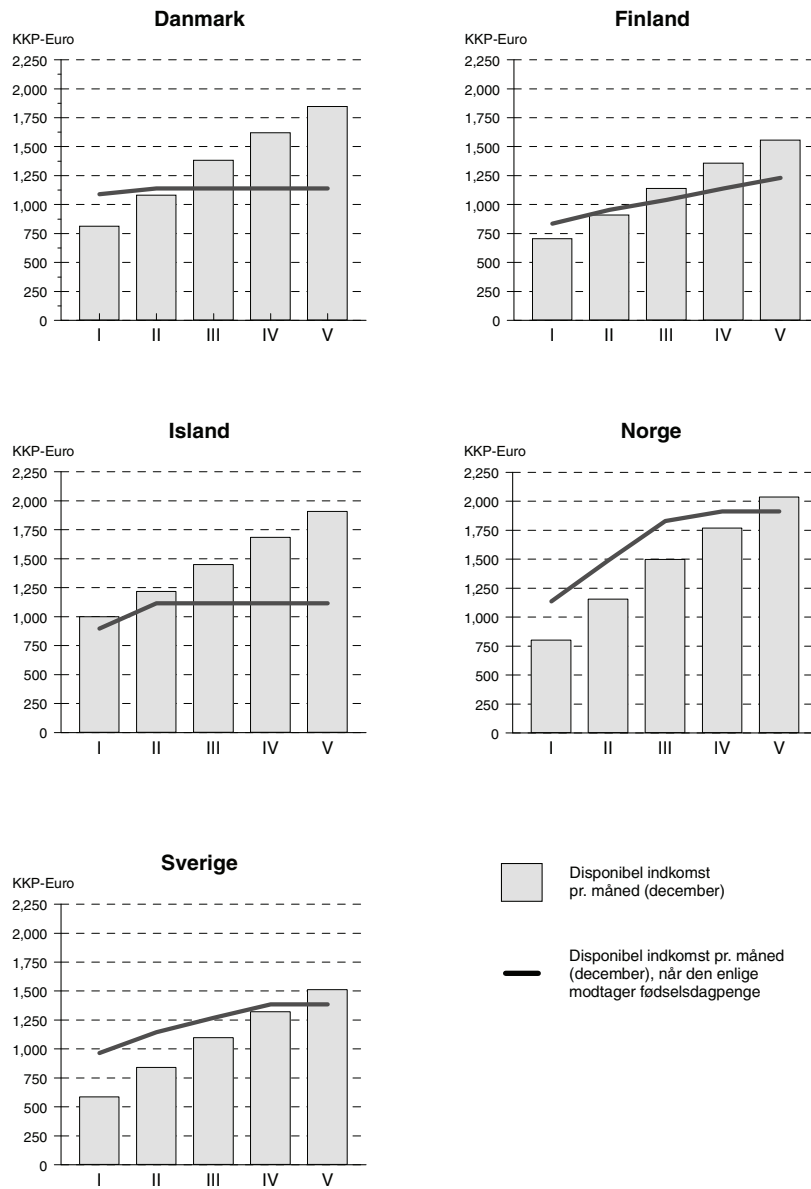
Kompensationens størrelse i forbindelse med fødsel varierer ligeledes en del landene imellem. Figur 4.2 viser den disponible indkomst på fem indkomstniveauer, dels for en enlig i beskæftigelse uden børn, dels for en enlig, som modtager fødselsdagpenge.

Figur 4.3 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer. Beregningen er dels foretaget for et par som ikke har nogen børn ud over den nyfødte, dels for et par som i forvejen har to børn. Kompensationsniveauet er størrelsen af den disponible indkomst, når personen med den højeste indkomst modtager fødselsdagpenge, udtrykt i pct. af den disponible indkomst, når begge er i beskæftigelse.

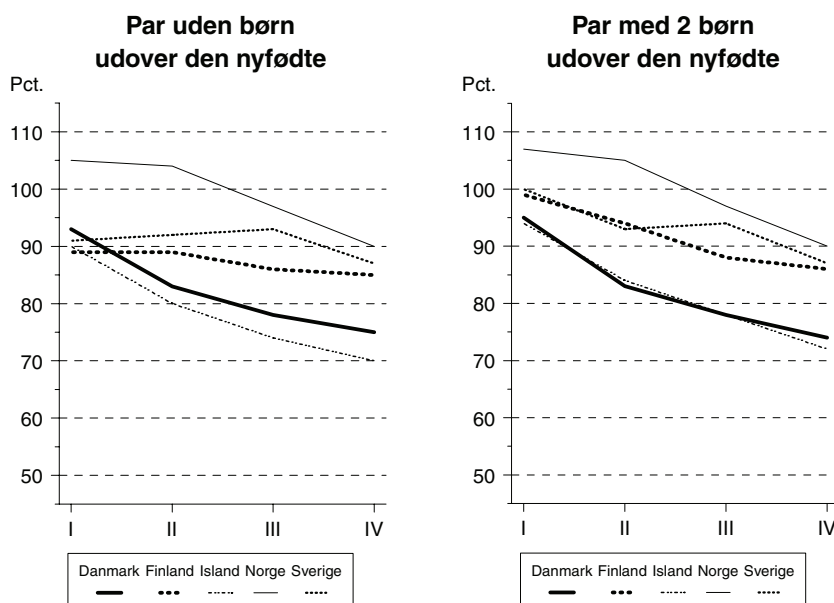
Som det fremgår af figur 4.2, er kompensationen i alle de nordiske lande, undtagen Island, højere end den tidligere løn for enlige i de laveste indkomstgrupper. Dette skyldes primært børneydelserne til det nyfødte barn, men hænger også sammen med, at boligstøtten er højere til familier med børn end til familier uden børn. Noget tilsvarende gælder også for par, jf. figur 4.3.

For parfamilier med to børn ud over det nyfødte hænger det høje kompensationsniveau i de laveste indkomstgrupper (specielt i Sverige) sammen med, at betalingen for daginstitutionspladser til de to andre børn er lavere, når den højest lønnede forælder modtager fødselsdagpenge. Dette er også en væsentlig årsag til, at kompensationsniveauet i de laveste indkomstgrupper er højere for familier med to børn end for familier uden børn.

Figur 4.2 Disponibel indkomst for en enlig med et nyfødt barn 1999

Figur 4.3 Disponibel indkomst ved fødselsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 1999

Kompensationsniveauerne er desuden afhængige af dagpengenes størrelse, set i forhold til den tidligere indkomst. Som tidligere nævnt, udbetales der i Island et fast beløb, til henholdsvis heltids og deltidsansatte, uafhængigt af indkomsten. Desuden modtager offentligt ansatte og en del privatansatte fuld løn i de første måneder efter fødselen. I de øvrige lande er dagpengene lavest i Finland og højest i Danmark og Norge, målt i forhold til den tidligere indkomst (jf. tabel 4.5). I Finland er der til gengæld ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. I de øvrige lande er dagpengemaksimum højest i Norge og Sverige, mens det er lavest i Danmark.

Disse forhold er medvirkende til, at kompensationsniveauet generelt er højt i Norge, også for de høje indkomstgrupper. I Sverige og Finland er kompensationsniveauet ligeledes relativt højt for de høje indkomstgrupper, mens det i Danmark og især i Island er relativt lavt for disse grupper.

Tabel 4.6 Modtagere af dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption i løbet af året 1990-1999

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
Antal ydelsesmodtagere					
Mænd					
1990	34.499	27.338	75	645	104.356
1995	41.003	40.267	10	25.166	130.786
1998	39.934	40.477	1.108	31.235	137.750
1999	44.343	41.635	1.255	32.230	154.031
Kvinder					
1990	80.108	110.518	5.404	51.949	295.080
1995	90.335	108.429	5.066	76.088	327.846
1998	84.293	98.934	5.004	76.976	286.882
1999	83.125	97.883	4.900	78.882	271.679
<i>Antal dage (1.000) hvori der er modtaget fødselsdagpenge</i>					
1990	12.523	16.900	725	5.149	50.607
1995	14.385	16.947	688	10.699	52.212
1998	13.566	15.381	671	10.992	37.709
1999	13.503	15.313	659	10.989	37.438
Heraf mænd i pct.					
1990	4,1	2,4	8,8
1995	4,4	3,6	0,1	5,8	10,3
1998	4,8	3,9	2,3	7,0	11,6
1999	5,4	4,0	3,2	7,0	12,8

1 Retten til dagpenge under barselsorlov bortfalder, hvis moderen er berettiget til fuld løn fra sin arbejdsgiver. Af de 4.900 mødre der modtog dagpenge i 1999 modtog 3.314 dagpenge på grund af fødsel i 1999, 698 andre mødre som fik et barn i 1999 var ikke berettigede til dagpenge da de fik fuld løn i barselsperioden.

Det er karakteristisk at flere og flere mænd gør brug af orlovsordningerne i forbindelse med fødsel og adoption. Der er dog store forskelle fra land til land både, når man ser på antallet af modtagere og på antallet af dage, hvori der modtages fødselsdagpenge.

Dette afspejler dels forskelle i hvor mange der er omfattet af ordningerne, dels forskelle i længden af den periode hvori man er berettiget til ydelsen. I Danmark er fædrenes ret til barselsdagpenge blevet udvidet med 2 uger fra 1998. Per 1. januar 1998 fik islandske fædre en selvstændig ret til barselsorlov i 2 uger inden for de første 8 uger efter fødselen. I Norge er der sket en forøgelse i antallet af mænd, som modtager dagpenge. Dette skyldes både en ordning fra 1993 som giver mænd eksklusiv ret til 4 ugers orlov med dagpenge og en tidskontoordning, som siden 1994 har givet mulighed for

fleksibel brug af fravær med dagpenge. De svenske tal er ikke sammenlignelige med de øvrige landes, da ydelsen udbetales i flere dage pr. barn end i de øvrige lande. Desuden kan forældredagpenge udbetales indtil barnet fylder 8 år. Af det samlede antal dage hvori der blev udbetalt fødselsdagpenge i 1999 var 83 pct. for børn op til 2 år. For kvinder var ca. 86 pct. af dagene for børn under 2 år, for mændene var det ca. 56 pct.

Forældreydelser ved pasning af børn

- Ret til orlov ved pasning af børn

I Danmark har forældre til børn under 9 år ret til børnepasningsorlov. I 1999 havde forældre ret til 13 ugers orlov, dog 26 uger hvis barnet var under 1 år. Efter aftale med arbejdsgiveren eller arbejdsformidlingen kan orlovsperioden forlænges til i alt 52 uger. Orlovsordningen omfatter både lønmodtagere, selvstændige og ledige. Under orloven må barnet ikke benytte offentlige dagtilbud, hvis det er under 3 år, og må kun bruge en halvdagsplads, hvis det er mellem 3 og 8 år. Ydelsen under orlov svarer til 60 pct. af dagpengemaximum. Kommunerne har desuden mulighed for at yde et supplerende tilskud op til 35.000 DKK årligt. Det gennemsnitlige antal personer på børnepasningsorlov har siden 1998 været stort set uændret omkring 20.000.

I Finland har forældrene efter en forældredagpengeperiode ret til at vælge mellem en kommunal daginstitutionsplads eller tilskud til pasning af små børn. Tilskuddet kan enten gives som et tilskud til pasning i hjemmet eller som tilskud til privatpasning. Tilskud til pasning i hjemmet gives hvis familien har et barn under 3 år. Tilskuddet kan dels bestå af et grundtilskud dels et tillæg. Grundtilskuddet er FIM 1.500 pr. måned for et barn under 3 år og FIM 500 pr. måned for hvert barn yderligere under 3 år. For andre børn i førskolealderen er tilskuddet FIM 300 pr. måned.

Tillægget (FIM 1.000) gives kun for et barn og er afhængigt af familiens indkomst. Ved udgangen af 1999 blev der givet tilskud til pasning af 127.660 børn. Tilskud til privat pasning er beskrevet i afsnittet om daginstitutioner og familiedagpleje.

Forældrene kan også vælge at nedsætte deres arbejdstid hvis de har børn under 3 år. I den situation har de ret til et partiel pasningstilskud på FIM 375 pr. måned.

I Island findes der ingen ordninger om forældreydelse ved pasning af børn.

I Norge er der en såkaldt tidskontoordning. Ordningen gælder ved fødsel

eller adoption og giver mulighed for, at en del af fødselsdagpengene kan udbetales i kombination med arbejdsindtægt over en længere periode end den ordinære 42- eller 52-ugers periode. Hvis der som udgangspunkt er valgt 52 ugers fravær fra arbejde med 80 pct. løn, skal mindst 6 og højst 39 uger reserveres til kombination med reduceret arbejdstid. Hvis der er valgt 42 uger med fuld løn, skal der reserveres mellem 6 og 29 uger. Den tid, der skal arbejdes, kan sættes til 50, 60, 75, 80 eller 90 pct., og fødselsdagpengesatsen, der gives som et supplement til indtægten, bliver da henholdsvis 50, 40, 25, 20 og 10 pct. I 1999 benyttede 3,1 pct. af mødre og 7 pct. af fædre tidskonto. $\frac{3}{4}$ af kvinderne valgte orlov med 80 pct. kompensation. 31.689 fædre modtog dagpenge. Af disse modtog 3.830 fædre fødselsdagpenge ud over perioden på de 4 uger som er forbeholdt faderen.

I Norge blev der indført kontantstøtte til etårige den 1.8. 1998 og for toårige den 1.1. 1999. Kontantydelsen er på 2.263 NOK pr. måned. Ydelsen gives pr. barn uden indtægts- eller behovsprøvning og ydelsen er skattefri. Kontantydelsen skal ikke reduceres eller afkortes hvis modtageren samtidig modtager andre offentlige ydelser. Satsen for kontantydelsen fastsættes af Stortinget. Vilkaerne for at modtage det fulde beløb er at der ikke benyttes en børnehaveplads som modtager statslig driftstilskud. Der ydes en gradueret støtte ved delvis ophold i en børnehave

I Sverige har forældre ret til at modtage forældredagpenge i 64 uger i forbindelse med et barns fødsel. Perioden kan strækkes over flere mindre perioder, indtil barnet fylder 8 år eller har afsluttet sit første skoleår. I de fleste af landene findes der desuden ordninger, som giver forældre ret til at blive hjemme uden løn for at passe børn.

Pasning af syge børn

I alle nordiske lande har forældre i et vist omfang mulighed for at blive hjemme for at passe et sygt barn. I Norge og Sverige er dette reguleret ved lov, i de øvrige lande efter overenskomst.

I alle landene gælder det, at forældrene selv vælger, om det er moderen eller faderen, som skal blive hjemme for at passe barnet. I Sverige er det også muligt, at man overlader det til en anden forsikret person, end forældrene at holde fri for at passe et sygt barn og modtage dagpenge. I Norge har enlige forsørgere ret til 20 dages fravær og par har ret til 10 dages fravær hver for at passe et sygt barn.

For så vidt angår længden af den periode, hvori man har ret til at blive hjemme for at passe et sygt barn, er ordningen mest generøs i Sverige med 60 dage pr. år pr. barn og mindst i Danmark og Island.

FAMILIER OG BØRN

I Danmark, Finland og Island gives der til gengæld fuld lønkomensation ved pasning af børn med kortvarig sygdom. I Norge gives der en ydelse, som svarer til sygedagpengebeløbet, mens der i Sverige gives en kompen-sation svarende til 80 pct. af arbejdsindkomsten.

I Danmark, Finland, Norge og Sverige er der desuden særlige regler for pasning af kronisk eller alvorligt syge børn. Disse regler belyses nærmere i Kapitel 7.

Børnetilskud

- Der gives tilskud til alle børn

I alle fem lande ydes der tilskud til børn. Ydelserne er skattefrie og uafhæn-gige af forældrenes indkomst, dog ikke i Island hvor børnetilskuddet er ind-komstprøvet. I Danmark gives ydelsen indtil barnet er fyldt 18 år, i Finland indtil barnet er fyldt 17 år og i Island, Norge og Sverige indtil barnet er fyldt 16 år – dog 20 år hvis barnet er under uddannelse i Island og Sverige. I alle landene er det staten, der finansierer børnetilskuddet.

Tabel 4.7 Regelgrundlaget for børnetilskuddet 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Er børnetilskuddet indkomstre-guleret</i>	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Er børnetilskuddet skattefrit	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gives der samme tilskud for børn i alle aldersklasser	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja
Gives der tillæg når der er flere børn	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Gives der ekstra børnetilskud til enlige	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej

I Danmark og Island er børnefamilieydelsen større for børn i alderen 0-6 år end for børn over 6 år. I Danmark er ydelsen desuden større for de 0-2-årige end for de 3-6-årige.

I Norge gives der et tillæg for 1-3-årige børn, samt tillæg for børn bosat i Finnmark og i visse kommuner i Troms fylke.

I alle landene på nær Sverige gives der særlige børnetilskud til enlige forsørgere, således at ydelsen pr. barn er højere for enlige end for parfamilier. I Danmark, Finland og Norge gives der desuden et ekstra børnetilskud til enlige forsørgere. Fra og med 1998 er der i Norge indført et ekstra småbørnstillæg til enlige forsørgere som har børn i alderen 0-3 år, og opfylder vilkårene for ret til udvidet børnetilskud efter *barnetrygdloven* og fuld overgangsydelse efter *folketrygdloven*. Tillægget gives pr. enlig forsørger. Det ekstra småbørnstillæg udgør 7.884 NOK pr. år.

I Finland forøges børnetilskuddet pr. barn for hvert barn der er i familien.

I Norge er der en sats for det første og det andet barn og en anden sats for tredje og hvert følgende barn. Satsændringen blev indført 1.1. 1999.

I Sverige gives der flerbarnstillæg til familier med tre eller flere børn.

I Danmark ydes der endvidere særlige børnetilskud, hvis en af barnets forældre er pensionist, hvis en af barnets forældre er døde, eller hvis faderskabet til barnet ikke er fastslået. I Island ydes der et ikke indkomstreguleret supplement i form af fædre- og mødreløn til enker og enkemænd, ugifte og til familier med tre eller flere børn. Hvis forældrene er alders- eller førtidspensionister, udbetales børnetilskuddet som et tillæg til pensionen. Beløbet er skattefrit og uafhængigt af indkomstens størrelse.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.8 Børnetilskuddets årlige størrelse pr. december 1999

	Danmark DKK ¹⁾	Finland FIM	Island ISK ²⁾	Norge NOK ³⁾	Sverige SEK ⁴⁾
Par med:					
1 barn	10.200	6.420	-	11.112	10.200
2 børn	20.400	14.304	-	22.224	20.400
3 børn	30.600	23.652	26.739	35.316	33.324
<i>Enlig med:</i>					
1 barn	18.604	8.852	164.299	22.224	10.200
2 børn	33.568	19.104	310.849	35.316	20.400
3 børn	48.532	30.852	476.061	48.408	33.324
Gennemsnitligt beløb pr. barn med børnetilskud i KR/FIM	10.688	7.723	52.376	13.764	9.568
Gennemsnitligt beløb pr. barn med børnetilskud i KKP-Euro	1.152	1.110	570	1.317	882

- 1 Der er regnet med en børnefamilieydelse for de 3-6-årige på 2.550 DKK pr. kvartal til såvel enlige som par. Ydelsen for de 0-2-årige udgjorde 2.825 DKK pr. kvartal og for de 7-17-årige 2.025 DKK pr. kvartal.
- 2 I Island er børnetilskuddet reguleret både efter hvor mange børn der er i familien og i forhold til indkomsten. Det maksimale tilskud til et par med et barn i alderen 0-15 år er ISK 107.622 og til enlige ISK 179.251. For hvert barn, ud over det første, betales maksimalt ISK 128.105 til samboende og ISK 183.874 til enlige. Desuden betales der et tillæg på ISK 31.703 for børn i alderen 0-6 år. Hvis et pars årsindtægt er over ISK 1.198.807 og en enligs årsindtægt er over ISK 599.404 sker der en reduktion i tilskuddet med 5 pct. af den løn der overstiger maksimumsbeløbet for et barn, 9 pct. for to børn og 11pct. for tre eller flere børn. I tabellen er der regnet med et barn under 7 år i hvert tilfælde og den gennemsnitlige årsindtægt for par med børn og enlige med børn. Det gennemsnitlige beløb er for alle børn i alderen 0-15 år. Det gennemsnitlige beløb pr. barn hos par er ISK 30.313 og hos enlige er det ISK 144.065.
- 3 Der er regnet med børnetilskud til børn i alderen 3-16 år samt nord-Norges tillægget. For børn i alderen 1-3 år gives et tillæg på 657 NOK pr. måned samt nord-Norge tillægget på NOK 316 pr. måned.
- 4 Det gennemsnitlige beløb pr. barn er beregnet ved at sammentælle de udbetalte beløb til børnetilskud, flerbørnstillæg og forlænget periode med børnetilskud i 1999, divideret med antal børn med børnetilskud og antal børn med forlænget periode med børnetilskud i december 1999.

Bidragforskud til børn

- Bidraget udbetales forskudsvis af det offentlige

Til børn, hvis forældre ikke lever sammen, vil der som regel blive ydet et underholdsbidrag fra den af forældrene, der ikke har barnet hos sig. Fastsættelse af underholdsbidrag til børn indgår i vilkårene ved ophævelse af ægteskab og som led i retshandlinger ved fødsel uden for ægteskabet. Bidraget fastsættes enten efter aftale mellem forældrene, ved domstolsbeslutning eller ved afgørelse i socialforvaltningerne.

Betaler den bidragspligtige ikke til tiden, kan den bidragsberettigede i alle de nordiske lande få bidragene forskudsvis udbetalt af det offentlige. Aldersgrænsen for forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag er 18 år. I Island, Finland og Sverige kan perioden udvides til 20 år, hvis barnet er under uddannelse. I alle landene er der fastsat et minimum for bidragforskuddets størrelse. I Finland, Island, Norge og Sverige betaler det offentlige differencen op til minimumsbeløbet, hvis den bidragspligtige ikke er i stand til at betale dette. I Norge er antal børn med bidragforskud i pct. af antallet af bidragsberettigede børn faldet. Dette skyldes at regelsættet er ændret således, at bidragforskud nu kun udbetales hvis den bidragspligtige ikke betaler eller ikke betaler rettidigt.

Tabel 4.9 Bidragforskuddenes størrelse i 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KR/FIM</i>	9.132	7.868	159.234	12.960	14.076
Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KKP-Euro	984	1.131	1.731	1.240	1.297

Tabel 4.10 Antal børn med bidragforskud i pct. af befolkningen under 18 år 1990-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	14	7	16	12	15
1995	15	10	17	15	16
1998	15	11	19	12	16
1999	14	10	19	12	16

Andre ydelser

I Norge suppleres det almindelige børnetilskud med skattelettelser for børn. Udgiften hertil indgår dog ikke i den sociale udgiftsstatistik. Enlige forsørgere kan desuden af Folketrygden få tilkendt en såkaldt overgangsydelse til underhold, økonomisk støtte til pasning af barnet samt tilskud til uddannelse.

I Finland, Island, Norge og Sverige er der indført børnepension i form af grundpension og tillægspension. I Danmark gives der et særligt børnetilskud.

Børnepensionen ydes til børn, hvis den ene eller begge forældre er afgang ved døden. Børnepension omtales i øvrigt nærmere i Kapitel 7.

Serviceydelser til familier og børn

I de nordiske lande har man valgt at give børn og familier en omfattende daglig service. Ansvar for driften af disse servicetilbud påhviler i første omgang kommunerne, som skal sørge for daginstitutionstilbud til børn og unge, børnehaveklasser, familiedagpleje, børnepasning i hjemmene samt børne- og ungdomsforsorg.

Fysisk og psykisk udviklingshæmmede børn integreres så vidt muligt i de normale pasningstilbud.

I alle landene kan børnefamilier i ekstraordinære tilfælde få tildelt hjemmehjælp. Det gælder fx, hvis den person, der tager vare på hjemmet og børnene, ikke kan sørge for hjemmet på grund af sygdom, fødsel eller lignende.

Familier kan desuden få hjælp til at forebygge, at børn og unge anbringes uden for hjemmet.

Daginstitutioner og familiedagpleje

- Børn bliver passet i både offentlige og private institutioner

Daginstitutioner for børn op til skolealderen

Børn i førskolealderen modtages i daginstitutioner. I alle landene findes der både hel- og deltidspladser.

Både i Danmark, Finland og Norge kan forældre, efter lidt forskellige ordninger, modtage et kontantbeløb for helt eller delvist selv at passe barnet i eget hjem.

I alle landene er det kommunerne, som skal sørge for, at der udbydes et tilstrækkeligt antal pladser. I Danmark havde 61 pct. af kommunerne i 1999 pasningsgaranti for børn i alderen 0-9 år, mens yderligere 21 pct. havde pasningsgaranti for dele af denne aldersgruppe. Siden 1998 har kommunerne haft mulighed for at give økonomisk tilskud til forældre, der vælger privat børnepasning i stedet for et offentligt dagtilbud. Knap 3.000 børn var omfattet af denne ordning ved udgangen af 1999. I Finland har alle børn under 7 år siden 1996 haft ret til plads i en kommunal daginstitution eller i familiedagpleje. Siden 1. august 1997 har forældre endvidere haft mulighed for at få passet børnene privat med kommunalt tilskud. Kommunerne betaler beløbet direkte til den institution/privatperson som passer barnet/børnene. Ved udgangen af 1999 blev der udbetalt tilskud til privat pasning af 13.822 børn. I Sverige skal der tilbydes en plads inden for tre til fire måneder efter at den som har pasningsbehov har anmodet om en plads.

Familiedagpleje

Der findes kommunal familiedagpleje i alle nordiske lande. Den omfatter fortrinsvis børn i førskolealderen. De kommunale dagplejere er ansat og lønnet af kommunerne og modtager børnene i deres eget hjem. Som ved ophold i daginstitutioner betaler forældrene for børns ophold i familiedagpleje. I alle landene findes der desuden privat familiedagpleje, som drives uden offentlige tilskud. Disse pasningsformer er ikke omfattet af den nordiske socialstatistik.

Børnehaveklasser

I alle landene er der indrettet særlige skoleforberedende klasser, men efter lidt forskellige regelsæt.

I Danmark har kommunerne pligt til før skolestarten at tilbyde plads i en børnehaveklasse i mindst 20 timer om ugen, et tilbud som 98 pct. af børnene benytter. Efter skoletid kan børnene opholde sig i enten daginstitutioner eller skolefritidsordninger.

I Finland er ordningen ikke obligatorisk for børnene, men ca. 82 pct. af dem deltager i skoleforberedende foranstaltninger.

I Island er alle 6-årige skolepligtige og indgår derfor ikke i denne statistik.

I Norge starter børnene i 1. klasse i skolen som 6-årige med en undervisning som er tilpasset deres alder.

I Sverige er det kommunerne som fra og med 1998 er forpligtigede til at tilbyde alle 6-årige mindst 525 timer i den nye skoleform - førskoleklasse. I

FAMILIER OG BØRN

efteråret 1999 gik 93 pct. af alle 6-årige i førskoleklasse mens 5 pct. allerede havde påbegyndt grundskolen. Alle 6-årige har ret til at begynde i grundskolen hvis forældrene ønsker det. Efter skoledagen - i førskoleklassen eller i grundskolen - kan de børn der har behov for det forblive i skolepasningsordningen.

Børn i skolealderen

I samtlige lande er der pasningsmuligheder for børn i skolealderen. Pasningen kan enten foregå i særlige fritidshjem for børn i skolealderen, eller være integreret i daginstitutionernes pasning af børn i førskolealderen. I Norge er ansvaret for udviklingen af skolefritidsordninger lagt ind under skolesektoren. Dette gælder i vidt omfang også i Danmark, Island og Sverige. Omfanget af tilbud varierer fra kommune til kommune.

Der er forskellige øvre aldersgrænser for tildelingen af pladser på fritidshjem/skolefritidsordninger. I Danmark er den 10 år i nogle kommuner og 14 år i andre. I Finland er der normalt ingen aldersgrænse, men den kan dog i særlige tilfælde være 10 år. I Island er den 9 år, i Norge 10 år og i Sverige 12 år.

Tabel 4.11 Børn indskrevet i daginstitutioner og kommunal familiedagpleje (1.000) efter alder 1990-1999

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
1990					
0-2 år	88	55	3	19	103
3-6 år	161	141	10	120	263
0-6 år i alt	248	196	13	139	367
7-10 år	74	17	1	.	146
0-10-årige i alt	322	213	13	.	512
1995					
0-2 år	101	34	5	39	123
3-6 år	218	145	12	149	367
0-6 år i alt	319	179	17	188	490
7-10 år	123	11	-	.	198
0-10-årige i alt	441	190	17	.	688
1998					
0-2 år	110	44	5	49	108
3-6 år	253	178	12	139	362
0-6 år i alt	363	222	17	188	470
7-10 år	166	9	-	.	242
0-10-årige i alt	529	231	17	.	712
1999					
0-2 år	113	43	5	45	108
3-6 år	255	178	12	142	350
0-6 år i alt	368	221	17	188	458
7-10 år	169	8	-	.	254
0-10-årige i alt	537	229	17	.	712

1 Tallene fra og med 1998 er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud.

2 Fra 1995 kun børn i alderen 0-5 år idet skolefritidsordningerne helt overgik til skolevæsenet i 1995 og der findes ingen statistik for dette.

3 Fra 1998 kun børn i alderen 0-5 år.

4 Fra og med 1998 er der indført en særlige førskoleklasse for 6-årige. Disse børn er ikke medtaget, med mindre de også har en plads i en daginstitution.

Der er betydelige forskelle fra land til land på hvor mange børn, der er omfattet af pasningsordninger i daginstitutioner og familiedagpleje. Af årsager hertil kan nævnes arbejdsløshedens omfang, og at børn i børnehaveklasser i Danmark også opholder sig i daginstitutioner efter timerne i børnehaveklassen. De lave rater for 0-2-årige i Finland hænger sammen med muligheden for at få tildelt hjemmepasningsstøtte. I Sverige spiller den lange barselsperiode også en rolle.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.12 Børn indskrevet i daginstitutioner og kommunal familiedagpleje efter alder i pct. af de respektive aldersgrupper 1990-1999

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
1990					
0-2 år	48	31	24	11	29
3-6 år	73	58	60	57	64
0-6 år i alt	61	44	43	33	48
7-10 år	34	7	3	.	38
0-10-årige i alt	52	30	28	.	44
1995					
0-2 år	48	18	37	22	37
3-6 år	83	55	64	61	74
0-6 år i alt	68	39	53	44	59
7-10 år	53	5	–	.	45
0-10-årige i alt	63	27	35	.	54
1998					
0-2 år	55	25	42	27	42
3-6 år	90	69	68	75	79
0-6 år i alt	75	51	57	51	66
7-10 år	65	4	–	.	49
0-10-årige i alt	72	33	36	.	59
1999					
0-2 år	56	25	42	25	40
3-6 år	91	70	67	77	82
0-6 år i alt	77	52	57	51	66
7-10 år	64	3	–	.	51
0-10-årige i alt	72	33	36	.	62

1 Tallene fra og med 1998 er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud.

2 Fra 1995 kun børn i alderen 0-5 år. Indskrivningsprocenten er 90,5 for 3-5 årige og 67,1 for 0-5 årige.

3 Fra 1998 kun børn i alderen 0-5 år.

4 Se note 4 tabel 4.11.

Børne- og ungdomsforsorg

- Der lægges vægt på forebyggende arbejde

I samtlige nordiske lande findes der forskellige former for forebyggende initiativer til fremme af børns og unges opvækst under trygge og gode forhold. Det kan både dreje sig om almene foranstaltninger og foranstaltninger mere specifikt rettet mod det enkelte barn eller den unge.

Landenes lovgivning giver også muligheder for, at det offentlige griber ind og yder støtte, hvis der er risiko for, at barnet eller den unge får en uheldig opvækst.

I Danmark modtog 29.600 familier i løbet af 1999 én eller flere forebyggende foranstaltninger i form af konsulentbistand, praktisk pædagogisk støtte i hjemmet, familiebehandling, døgnophold for både forældre og børn eller økonomisk støtte med henblik på at undgå anbringelse af børn uden for hjemmet. Derudover var der ved udgangen af 1999 6.548 børn og unge på aflastningsophold på en døgninstitution, i plejefamilie eller på et andet opholdssted. 1.260 børn og unge havde fået udpeget en personlig rådgiver og 617 en fast kontaktperson. 2.071 børn og unge fik økonomisk støtte til ophold på kost- eller efterskole, uden at der var tale om egentlig anbringelse.

I Finland har den forebyggende børneforsorg til opgave at påvirke udviklingen af barnets trivselsforhold samt at forebygge mod de risici som barnet udsættes for. Foranstaltningerne kan være støttepersoner eller støttfamilier, støtte til at få arbejde, bolig og hjælp til hobbyaktiviteter. I 1999 var der 43.679 personer som fik støtte. 91 pct. af disse var børn under 18 år, mens de resterende 9 pct. var mellem 18 og 20 år. Der var i løbet af 1999 en tilgang på 11.787 nye klienter, hvilket svarer til 27 pct. af alle som modtog hjælp.

I Island modtog 1.116 børn i løbet af 1999 et eller flere forebyggende tiltag. Af disse blev 505 anbragt uden for eget hjem i kortere eller længere tid.

I Norge modtog 24.656 børn i løbet af 1999 et eller flere forebyggende tiltag. 9.104 blev anbragt i et aflastningshjem. 5.541 fik hjælp af en støtte- og kontaktperson. Støtte- og kontaktpersoner er ansat af kommunen til at foretage forskellige opfølgninger for at den/de unge kan fungere socialt. 9.236 personer modtog økonomisk hjælp. En del af børnene blev også placeret uden for hjemmet som led i forebyggelsen. Børneværnet havde i løbet af 1999 omsorgen for 6.101 børn. Samtlige blev anbragt uden for hjemmet, enten hos familier eller på børneinstitutioner o.l.

I Sverige består de forebyggende foranstaltninger blandt andet af tiltag over for spædbørnsfamilier, med henblik på at forbedre samspillet mellem forældre og børn. Der kan også være tale om gruppeaktiviteter for unge

FAMILIER OG BØRN

og/eller enlige mødre samt børn af alkoholmisbrugere. Eller om udvidede børnehaveklasser, som kombinerer dagvirksomhed med besøg i hjemmene og hvor foranstaltningen først og fremmest sigter mod at give familien praktisk og psykosocial støtte i hjemmet.

For kriminelle unge, misbrugere eller unge med andre psykosociale problemer er der udviklet foranstaltninger der indebærer, at den unge i løbet af dagen medvirker i et antal strukturerede aktiviteter, som regel arbejde/studier og organiserede fritidsaktiviteter. En anden type aktivitet er det såkaldte kontaktskab, hvor barnet eller den unge får tildelt en voksen kontaktperson eller kontaktfamilie, som de træffer regelmæssigt. En kontaktperson eller kontaktfamilie er den åbne indsats som de fleste børn og unge var i berøring med i 1999. Ca. 21.500 børn og unge havde en sådan kontakt i løbet af året. Ca. 16.000 børn og unge modtog en behovsprøvet personlig støtte og ca. 4.500 indgik i en struktureret behandlingsprogram (uden anbringelse) i løbet af 1999.

I alle landene kan det komme på tale at anbringe et barn uden for hjemmet. Årsagen kan fx være, at forældrene behøver hjælp til opdragelse af barnet, eller at barnets sundhed eller udvikling udsættes for fare på grund af manglende pasning. Der kan også foretages indgreb, hvis unge udsætter deres egen sundhed eller udvikling for alvorlig fare, fx på grund af alkohol- og/eller narkotikamisbrug eller kriminalitet.

De fleste anbringelser af børn uden for eget hjem sker efter frivillig aftale med forældrene.

I alle landene kan børn også anbringes uden for eget hjem uden forældrenes samtykke. I Finland og Sverige sker dette efter en retlig afgørelse. I Danmark og Island er det et særligt børne- og ungeudvalg i kommunerne der tager beslutning om anbringelse af barnet. I Norge er det fylkesnævnene (de amtskommunale nævn), som afgør om børneværnet skal overtage omsorgen for et barn og anbringe barnet uden for eget hjem. Men loven tillader også at et barn kan anbringes uden for hjemmet uden at der træffes beslutning i nævnet om omsorgsovertagelse.

Andelen af børn anbragt uden for eget hjem varierer fra land til land. Men fælles for alle landene er det, at der i højere grad sættes ind med forebyggende foranstaltninger over for børn og familier i hjemmet. Dette til trods findes der en svag stigning i antallet af anbringelser fra 1998 til 1999 i alle landene. I Danmark skyldes faldet i antallet af anbringelser fra i begyndelsen af 1990'erne, at en del unge, der opholder sig på kost- og efterskoler – som følge af en lovændring i 1993 – ikke længere betragtes som værende anbragt uden for hjemmet. Anbringelseshyppigheden er imidlertid fortsat en del større i Danmark end i de øvrige nordiske lande. Det gælder især for de 15-20-årige. Selv efter lovændringen i 1993 bliver unge i Danmark i relativt stort omfang an-

bragt uden for hjemmet, fx på kost- og efterskoler, i eget værelse eller i socialpædagogiske kollektiver. Dette sker kun i ret begrænset omfang i de øvrige nordiske lande.

Udviklingen i Norge skyldes blandt andet en større indsats fra kommunernes side, hvilket har medført en kortere sagsbehandlingstid og – i en periode – flere anbragte uden for eget hjem.

Tabel 4.13 Børn og unge anbragt uden for eget hjem i løbet af året efter alder. Pr. 1.000 indbyggere i de respektive aldersgrupper 1990-1999

	1990	1995	1998	1999
<i>Danmark</i>				
0-6 år	6,8	3,9	4,2	4,5
7-14 år	14,9	11,9	11,7	12,5
15-17 år	34,2	29,3	31,1	31,7
18-20 år	17,9	15,0	14,8	15,7
0-20 år	16,1	12,0	11,8	12,4
<i>Finland</i>				
0-6 år	4,9	5,1	5,4	5,6
7-14 år	6,8	8,3	9,3	9,4
15-17 år	11,4	12,7	13,7	15,0
18-20 år	5,0	8,7	11,4	10,6
0-20 år	6,5	7,9	9,0	9,2
<i>Island</i>				
0-6 år	5,5	3,6	2,9	3,8
7-12 år	16,9	9,2	4,5	5,9
13-16 år	8,2	11,7	6,5	9,3
0-16 år	10,2	7,4	4,5	6,1
<i>Norge</i>				
0-6 år	3,7	3,4	3,5	3,5
7-14 år	6,6	7,9	7,7	7,8
15-17 år	10,2	14,2	15,3	16,1
18-19 år	3,8	7,4	8,8	9,9
0-19 år	5,8	7,1	7,3	7,5
<i>Sverige¹⁾</i>				
0-6 år	3,7	3,6	3,4	3,9
7-14 år	7,9	7,0	7,0	7,2
15-17 år	14,5	14,4	15,4	16,2
18-20 år	5,8	5,1	9,0	11,0
0-20 år	7,1	6,5	7,2	8,0

1 Fra og med 1998 indgår der i gruppen 18-20 årige som er i behandling efter den sociale servicelov. Disse, som hovedsageligt er 19-20 år, var tidligere i statistikken medtaget som voksne misbrugere.

Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn

Tabel 4.14 Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse, mio. KR/FIM					
A. Dagpenge ved fødsel og adoption	4.748	2.921	1.578	6.987	11.687
B. Ydelser ved fødsel	-	54	695	477	22
C. Forældreydelse ved pasning af børn (orlovsordninger m.v.)	1.627	2.148	-	3.005	3.033
D. Tilskud til forsørgelse af børn	12.234	8.307	4.146	12.965	16.787
E. Supplerende ydelser	-	-	-	-	-
F. Øvrigt	47	525	787	3.444	2.897
a. Heraf bidragsforskud til børn	47	525	787	509	2.897
Kontantydelse i alt	18.656	13.955	7.206	26.877	34.426
Serviceydelse, mio. KR/FIM					
A. Daginstitutioner og familiedagpleje	20.147	7.660	5.000	9.810	27.495
B. Døgninstitutioner (børne- og ungdomsforsorg)	5.310	821	1.090	1.428	5.657
C. Hjemmehjælp til familier	14	178	55	-	-
D. Øvrigt	1.663	1.128	827	5.200	2.315
Serviceydelse i alt	27.133	9.786	6.972	16.437	36.584
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	45.789	23.742	14.178	43.314	71.010
Udgifter i pct. af BNP	3,7	3,3	2,3	3,7	3,6
Finansieret af (pct.)					
– Det offentlige	91,1	90,0	87,3	84,7	78,6
– Arbejdsgivere	0,3	4,5	12,7	11,1	20,9
– Forsikredes præmier og særskatter	8,6	5,5	-	4,2	0,6
Ændringer 1998-1999 i 1999-priser					
– Mio. KR/FIM	619	163	392	2.347	1.087
– Pct.	1,4	0,7	2,9	5,8	1,6

Tabel 4.15 Udgifter til ydelser til familier og børn i KKP 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	380	388	282	577	358
Pr. barn 0-17 år	1.765	1.747	1.013	2.459	1.676
Serviceydelse i alt pr. capita	550	272	274	353	381
Pr. barn 0-17 år	2.567	1.225	987	1.504	1.781
Familier og børn i alt pr. capita	928	661	556	929	739

Forskelle og ligheder i udgifterne til familier og børn

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til familier og børn. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Der er meget stor forskel på hvor meget de nordiske lande anvender til familier og børn. Danmark og Norge anvender mest og Island anvender mindst. Men det skal dog bemærkes at det kun er Finland og Island som har medregnet løn i forbindelse med fødsel og adoption i de sociale udgifter.

Ser man på fordelingen på de enkelte ydelsesområder findes der et noget mere nuanceret billede.

Sverige og Norge som har de største udgifter til dagpenge ved fødsel og adoption har også de længste orlovsordninger. Til gengæld anvender Island det største beløb til ydelser ved fødsel. Sådanne gives også i Norge til hjemmearbejdende kvinder, men forekommer stort set ikke i de øvrige lande.

Forældreydelser ved pasning af børn omfatter i Danmark orlovsordninger til pasning af børn, i Finland er det ydelser til pasning af børn i hjemmet og i Sverige hvor der anvendes et noget lavere beløb er det midlertidige forældreydelser. Beløbet for Norges vedkommende dækker udgifter til en ordning som benævnes børnetilsyn. Dette er en målrettet ordning til enlige forsørgere, som får et økonomisk tilskud til pasning af børn, hvor tilskuddet skal medvirke til at den enlige forsøger kan være erhvervsaktiv. Tilsvarende ydelser findes ikke i de andre lande.

Udgifterne til børnetilskud er størst i Danmark og mindst i Sverige. Udgifter til andre kontantydelse er fortrinsvis det offentliges udlæg af bidragsforskud til børn hvor Sverige anvender det største beløb. Norge har en større udgiftspost til overgangs- og uddannelsesstøtte til ugifte, skilte og separerede forsørgere. Sådanne ydelser gives ikke i de andre lande.

Når det gælder serviceydelse anvender Danmark det største beløb og Finland og Island det mindste.

I Danmark er udgifterne til både daginstitutioner og til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. væsentligt højere end i de andre lande efterfulgt af Sverige. Der er en vis parallelitet i udgifterne til daginstitutioner

FAMILIER OG BØRN

og dækningsgraden i de enkelte lande. Da udgifterne til skolefritidsordningerne ikke indgår i de sociale udgifter, er der dog ikke nogen direkte sammenhæng mellem udgifterne og dækningsgraden.

De væsentligt højere udgifter til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. i Danmark end i de øvrige lande skyldes bl.a. at antallet af børn og unge anbragt uden for hjemmet er relativt højt i Danmark.

Ændringer i de sociale udgifter til familier og børn fra 1998 til 1999

I Danmark steg udgifterne til dagtilbud som følge af dels et relativt fald i forældrebetalingen og dels en fortsat stigning i antallet af indskrevne børn på godt 9.000 i 1999 inkl. skolefritidsordninger. Udgifterne til skolefritidsordninger, som ikke indgår i den nordiske udgiftsstatistik, steg fra 2,3 mia. DKK i 1998 til 2,5 mia. DKK i 1999. Udgifterne til forebyggende foranstaltninger for børn og unge er ligeledes steget. Udgifterne til døgninstitutioner for børn og unge er mindre i 1999 end i 1998 som følge af, at udgifter til behandling af stofmisbrugere fra 1999 er medtaget under Andre sociale ydelser i kapitel 9.

I Finland var de samlede udgifter til familier og børn på samme niveau i 1999 som i 1998. Udgifterne til dagpenge steg idet lønnen steg. Derimod faldt udgifterne til børnetilskud og støtte til pasning af børn i hjemmet på grund af at der var færre børn og unge. Serviceudgifterne steg med 4 pct., hvor det især var udgifterne til privat pasning der steg.

I Island steg de sociale udgifter til familier og børn med 2,9 pct. fra 1998 til 1999 målt i faste priser. Der var dog et fald i kontantydelse på 1,7 pct. hvilket hovedsageligt skyldes ændringer i marginalgrænsen for indkomstprøvnings af børnetilskud (til 6,8 pct. mod tidligere 2,5 pct.). Udgifterne til serviceydelser steg med 8 pct. målt i faste priser. Her havde stigningen i udgifterne til daginstitutioner den største betydning.

I Norge steg de samlede udgifter til familier og børn med ca. 6 pct. fra 1998 til 1999. Udgifterne til kontantstøtte til børnefamilier steg kraftigt fra 1998 til 1999 da ordningen blev indført i efteråret 1998 hvorfor 1999 var det første hele år hvor ydelsen blev udbetalt. Desuden blev ordningen udvidet til også at omfatte 2-årige fra og med 1999. Udgifterne til fødselsdagpenge steg med ca. 7 pct. Høj beskæftigelse og en svag stigning i antallet af nyfødte børn medførte en stigende brug af ordningen for fødselsdagpenge. Der var en fortsat stigning i antallet af fædre som modtog fødselsdagpenge og beregningsgrundlaget for fødselsdagpengene var i gennemsnit 65.300 NOK højere for mænd end for kvinder i 1999.

I Sverige har udgifterne til familier og børn, beregnet i forhold til BNP stort set været uændret de sidste tre år. I 1999 udgjorde udgifterne til familier og børn 3,6 pct. af BNP svarende til 10,8 pct. af de samlede sociale udgifter. De samlede udgifter for indsatsen for børn og unge er dog steget. Stigningen skyldes øgede udgifter til dag- og døgninstitutioner.

Egenbetaling for pasning af børn

I alle fem nordiske lande betaler forældrene selv en del af udgifterne til pasning af børn i daginstitutioner. Ved beregning af egenbetalingen tages der normalt hensyn til familiens indkomst, ligesom der kan gives søskenderabat. Børn af forældre, som har meget lav indkomst, kan i alle landene opnå friplads.

I Danmark er der centralt fastsatte regler om betalingens maksimale størrelse, om fripladser og om søskenderabat. I Finland er egenbetalingen fastsat centralt, mens det er op til kommunerne om de vil tildele fripladser. I Island, Norge og Sverige fastsættes egenbetalingen af kommunerne. I Sverige er det mest almindeligt, at forældrene betaler en takst, som tager hensyn både til indkomst og den tid barnet er i institutionen, men der kan også være tale om en fast takst, uafhængig af indkomst og tid. Egenbetalingen for pasning i en af de private pasningsordninger bør i princippet være den samme som i de kommunale. I ingen af landene kan betalingen overstige de faktiske udgifter til institutionspladsen.

Egenbetalingens samlede størrelse i 1999 udgjorde ca. 19 pct. af driftsudgifterne for dagpleje og daginstitutioner i Danmark. Der er tale om et fald i forhold til 1998 som følge af en forhøjelse af indtægtsgrænsen for delvis friplads. I Finland var egenbetalingen ca. 15 pct. af driftsudgifterne for den kommunale dagpleje. I Island udgjorde egenbetalingen for pladser i kommunale daginstitutioner 32,7 pct. af de samlede driftsudgifter og egenbetalingen til skolefritidsordninger udgjorde 47,0 pct. af de samlede driftsudgifter. I Norge udgjorde egenbetalingen til de private børnehaver 47,2 pct. og til de kommunale børnehaver 29,5 pct. af de samlede driftsudgifter. Også skolefritidsordningerne er for de flestes vedkommende baseret på en kommunalt reguleret egenbetaling. Det er dog ikke muligt at opgøre, hvor stor en andel forældrene selv betaler. I Sverige udgjorde egenbetalingen i gennemsnit ca. 18 pct. af de samlede driftsudgifter, 16 pct. i førskolen og 24 pct. i fritidshjem.

Kapitel 5

Arbejdsløshed

I de lande, hvor arbejdsløsheden er høj, udgør udgifterne til arbejdsløshedsbekæmpelse en væsentlig del af de samlede sociale udgifter.

Reglerne for såvel indkomsterstøttede ydelser til arbejdsløse som omfanget af aktiverende foranstaltninger for arbejdsløse varierer betydeligt landene imellem. Arbejdsløshedens omfang og udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed er derfor ikke direkte proportionale.

Tabel 5.1 Udgifter til arbejdsløshed i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

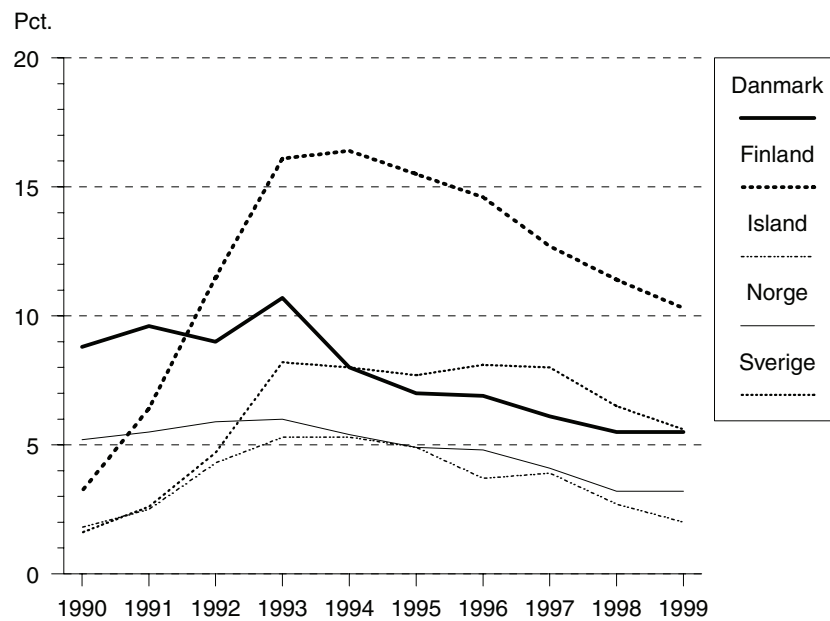
Danmark	11,7	Belgien	12,7	Luxembourg	3,5
Finland	12,0	Frankrig	7,6	Portugal	4,7
Island	2,6	Grækenland	4,8	Spanien	13,5
Norge	2,9	Holland	7,3	Storbritannien	3,6
Sverige	9,3	Irland	15,5	Tyskland	8,7
		Italien	2,7	Østrig	5,5

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Generelt har de nordiske lande en høj erhvervsfrekvens, dog med betydelige forskelle fra land til land.

Arbejdsløsheden har i 1990'erne været meget høj i nogle af de nordiske lande, men i forhold til den første halvdel af 1990'erne har der været et markant fald i ledigheden i alle landene i de seneste år, jf. figur 5.1.

Figur 5.1 Udviklingen i arbejdsløsheden 1990-1999

Tabel 5.2 Befolkningen 16-64 år fordelt efter aktivitet 1999

	Danmark	Finland ¹⁾	Island	Norge	Sverige
<i>Befolkningen i alderen 16-64 år (1.000)</i>	3.493	3.455	170	2.845	5.581
<i>Heraf i pct.</i>					
Beskæftigede i alt	76,5	66,0	86,3	78,1	72,9
– Fuldtidsansatte	61,9	58,2	63,1	57,9	56,8
– Deltidsansatte	14,6	7,8	23,1	20,1	16,1
Arbejdsløse	4,5	7,5	1,7	2,6	4,3
Uden for arbejdsstyrken	19,1	26,4	12,1	19,3	22,8
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 Befolkningen 15-64 år.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.3 Udviklingen i arbejdsløsheden efter køn 1990-1999

	Samlet antal arbejdsløse	Arbejdsløse i pct. af arbejdsstyrken					
					16-24-årige		
		I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder
<i>Danmark¹⁾</i>							
1990	258.000	8,8	8,2	9,6	12,1	11,8	12,4
1995	197.000	7,0	6,1	8,2	9,7	8,8	10,6
1998	155.000	5,5	4,5	6,6	7,3	7,2	7,3
1999	158.000	5,5	4,7	6,5	9,2	8,4	10,0
<i>Finland²⁾</i>							
1990	82.000	3,2	3,6	2,7	9,3	10,2	8,2
1995	382.000	15,5	15,8	15,1	29,7	30,7	28,6
1998	285.000	11,4	10,9	12,0	23,5	22,8	24,3
1999	261.000	10,3	9,8	10,7	21,4	20,8	22,1
<i>Island</i>							
1990	2.255	1,8	1,4	2,2
1995	7.200	4,9	4,8	4,9	11,0	13,1	8,6
1998	4.200	2,7	2,3	3,3	6,0	6,4	5,6
1999	3.100	2,0	1,5	2,6	4,4	4,4	4,4
<i>Norge³⁾</i>							
1990	112.000	5,2	5,6	4,8	11,8	12,7	10,7
1995	107.000	4,9	5,2	4,6	11,8	12,2	11,5
1998	74.000	3,2	3,2	3,3	9,3	9,1	9,4
1999	75.000	3,2	3,4	3,0	9,5	9,6	9,4
<i>Sverige</i>							
1990	75.100	1,6	1,7	1,6	3,7	3,8	3,6
1995	333.000	7,7	8,5	6,9	15,3	16,7	14,0
1998	275.900	6,5	6,9	6,0	11,9	12,9	10,7
1999	240.600	5,6	5,9	5,2	9,3	10,3	9,3

1 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne, der omfatter 15-66-årige. Undersøgelserne i 1990 er foretaget efter andre metoder end i de øvrige år, og resultaterne kan derfor ikke sammenlignes direkte.

2 15-24-årige. Arbejdsløshedspensionister er ikke medregnet.

3 Der skete en omlægning af statistikken i 1996, hvorfor tallene ikke er sammenlignelige med tidligere år. Hvis indsamlingsmetoden havde været den samme, ville arbejdsløshedstallene være lavere for både mænd, kvinder og unge i alderen 16-24 år.

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed

– *Arbejdsløse har ret til indkomsterstøttende ydelser*

Arbejdsløshedens egentlige omfang kan ikke måles ved alene at fokusere på antallet af ledige. Der er stor forskel i den måde, hvorpå de enkelte lande har tilrettelagt deres arbejdsmarkedspolitiske tiltag i retning af aktiv hjælp, (beskæftigelsesforanstaltninger m.v.) og passiv hjælp (arbejdsløshedsdagpenge og lignende).

Med undtagelse af Island udgør de aktiverende foranstaltninger ca. en tredjedel af de samlede udgifter til arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger i de nordiske lande. I Island er beløbet ca. 10 pct.

Det er et særkende for de nordiske lande, at de fleste arbejdsløse har ret til kontantydelse ved arbejdsløshed. Arbejdsløshedsforsikringen er obligatorisk for lønmodtagere i Norge. I Island er alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende automatisk forsikret mod arbejdsløshed. I Danmark, Finland og Sverige er arbejdsløshedsforsikringen frivillig. I disse lande har ikke-forsikrede ledige dog ret til kontantydelse, som normalt er lavere end arbejdsløshedsdagpengene.

I Danmark får de udbetalt kontanthjælp (socialhjælp), hvis de opfylder betingelserne herfor, mens de i Finland og Sverige får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse. Denne kaldes i Sverige grundforsikring.

Arbejdsløse, som ikke er medlemmer af en arbejdsløshedskasse, får i Finland udbetalt dagpengenes grundbeløb. Personer, der har modtaget indkomstrelaterede dagpenge eller grundbeløbet i den maksimale periode på to år og som stadig er arbejdsløse, får udbetalt en såkaldt arbejdsmarkedsstøtte. Det gælder også for personer, som kommer ud på arbejdsmarkedet for første gang.

Med undtagelse af Island finansieres arbejdsløshedsforsikringen gennem bidrag fra arbejdsgiverne, de beskæftigede og bidrag fra staten. Desuden betales der medlemsbidrag til arbejdsløshedskasserne i Danmark, Finland og Sverige.

I Danmark finansieres arbejdsløshedsdagpengene hovedsageligt gennem det arbejdsmarkedsbidrag, som alle beskæftigede betaler. I Island blev der i 1996 indført en lovændring som indebærer at arbejdsløshedsunderstøttelsen helt finansieres af arbejdsgiverbidrag.

Forudsætningerne for retten til at modtage dagpenge fra arbejdsløshedsforsikringen varierer fra land til land:

ARBEJDSLØSHED

I Danmark kræves der ét års medlemskab af en arbejdsløshedskasse, og fuldtidsforsikrede skal have haft mindst 52 ugers arbejde som lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende inden for de seneste tre år. Den maksimale dagpengeperiode reduceres gradvist fra 5 til 4 år i perioden 1999 til 2001. I de sidste 3 år af den samlede dagpengeperiode er der ret og pligt til aktivering. A-kassemedlemmer, som ved udløbet af aktivperioden er fyldt 50 år, og som ved fortsat medlemskab ville kunne opfylde betingelserne for at få efterløn ved det 60. år, bevarer retten til dagpenge frem til de bliver 60 år. Fra 1999 hæves denne aldersgrænse gradvist fra 50 til 55 år. A-kassemedlemmer, der er fyldt 60 år, kan højst modtage dagpenge i 2½ år. Retten til dagpenge kan ikke (gen-)erhverves gennem offentligt støttet beskæftigelse, men alene ved almindeligt arbejde. Generhvervelse af retten til dagpenge er betinget af mindst 26 ugers arbejde som lønmodtager eller selvstændig erhvervsdrivende inden for de sidste 3 år.

I Finland skal man have været medlem af en arbejdsløshedskasse i mindst 10 måneder inden man bliver arbejdsløs for at være berettiget til arbejdsløshedsdagpenge. Desuden kræves det, at man i de to forudgående år har været i arbejde i mindst 43 uger. Den samlede understøttelsesperiode er normalt 500 dage inden for fire på hinanden følgende kalenderår. Personer, der er fyldt 57 år, inden der er udbetalt dagpenge i 500 dage, kan modtage dagpenge op til 60-års alderen. Derefter kan de få arbejdsløshedspension.

I Island skal man have været i arbejde i mindst 425 dagtimer i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. Dagpengene udbetales i 260 hverdage, hvorefter udbetalingen ophører i 16 uger. Herefter generhverves retten igen i 12 måneder. Dette dagpengeophør kan undgås, hvis modtagerne har modtaget et jobtrænings eller særlige beskæftigelsestilbud i mindst otte uger i dagpengeperioden. I alt kan der udbetales dagpenge i 5 år.

Den første periode, hvori der udbetales arbejdsløshedsdagpenge, er baseret på tidligere, regulært arbejde. En rekvalificering til en ny dagpengeperiode kan opnås for aktiviteter, som kan sidestilles med arbejde. Det kan fx være en arbejdsmarkedsuddannelse, en periode i beredskabsarbejde, en ansættelse med vikartilskud eller en periode hvor man har fået tilskud til at påbegynde egen virksomhed.

I Norge er det en forudsætning for at være berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, at man før arbejdsløsheden indtræder, har haft en lønindkomst på mindst 58.688 NOK i det sidste kalenderår eller en gennemsnitlig lønindkomst i de tre sidste år på 46.950 NOK. Den maksimale støtteperiode varierer afhængig af størrelsen på den tidligere indtægt. En tidligere indtægt på mindst 93.900 NOK giver en støtteperiode på 156 uger, mens en arbejdsindtægt under 93.900 NOK som kvalificerer til dagpenge giver en

Tabel 5.4 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte i forbindelse med arbejdsløshed pr. december 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Forsikrede</i>					
Aldersgrænse for retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge	19-66 år ¹⁾	17-64 år	16-69 år	16-66 år	16-64 år ⁵⁾
Antal karensdage	–	7	–	3	5
Maksimalt antal understøttelsesdage	1.235 inden for 6 3/4 år (5 understøttelsesdage pr. uge i 4 3/4 år) ²⁾	500 inden for 4 år ⁴⁾ (5 understøttelsesdage pr. uge)	260	780 dage, 156 uger å 5 dage	300/450 ⁶⁾
Kan ydelsen genopnås?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Under hvilke betingelser?	Ved at opfylde kravet om 26 ugers arbejde inden for de sidste 3 år	Ved at opfylde kravet om 43 ugers arbejde inden for 2 år	Ved at opfylde kravet om 10 ugers arbejde på fuld tid indenfor de sidste 12 måneder	Genopnås når den forsikrede på ny opfylder kravene til mindsteindtægt	Ved at genopfylde kravet om 6 måneders arbejde inden arbejdsløsheden indtræffer
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
<i>Ikke-forsikrede</i>					
Aldersgrænse for retten til at modtage ydelsen	18-66 år ³⁾	17-64 år	.	.	20-64 år
Maksimal ydelsesperiode	300/450 ⁶⁾

- 1 Personer i alderen 18-65 år har ret til at blive medlemmer af en arbejdsløshedskasse, men dagpengeretten gælder for personer i alderen 19-66 år.
- 2 A-kassemedlemmer, der er fyldt 50 år ved udløbet af den samlede dagpengeperiode, og som ville kunne gå på efterløn fra det 60. år bevarer retten til dagpenge til det 60. år. Medlemmer der er fyldt 60 år, kan højst få dagpenge i 2½ år.
- 3 Børn under 18 år og personer 67 år og derover kan i visse tilfælde modtage kontanthjælp.
- 4 For 57-årige dog op til det 60. år.
- 5 Personer under 16 år har også ret til dagpenge, hvis arbejdskravet er opfyldt.
- 6 450 dage for ydelsesmodtagere over 57 år.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.5 Kontantstøttens størrelse i forbindelse med arbejdsløshed pr. december 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Forsikrede</i>					
Arbejdsløshedsdagpengenes størrelse (pr. uge)	90 pct. af arbejdsindkomsten i 5 dage pr. uge ²⁾	Indkomstrelaterede dagpenge: Gennemsnit. 58 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Grunddagpenge: 605 FIM + børnetillæg: 120-225 FIM pr. uge	Fast beløb + børnetillæg ⁵⁾	62,4 pct. af beregningsgrundlaget	80 pct. af tidligere arbejdsindkomst 5 dage pr. uge
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i egen valuta ¹⁾	3.387	.	.	5.417	3.675
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	265	.	.	518	339
Minimumsbeløb pr. uge i egen valuta	2.265	605	3.575	563	1.200
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	244	87	39	54	111
Maksimumsbeløb pr. uge i egen valuta	2.760	.	14.310	3.380	2.900
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	298	.	156	324	267
<i>Ikke-forsikrede</i>					
Ydelsens størrelse pr. uge	Unge under 25 år: 520/1.063 ³⁾ DKK Andre: 1.657/2.206 DKK + særlig støtte ⁴⁾	605 FIM + børnetillæg: 48-90 FIM	.	.	1.200 SEK

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som arbejdsløshedsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

2 Arbejdsgiveren udbetaler en dagpengegodtgørelse på 492 DKK pr. dag for første og anden ledighedsdag.

3 Særlige ydelser til unge under 25 år uden hjemmeboende børn.

4 Den samlede hjælp kan højst udgøre 90 pct. af tidligere indtægt og kan efter 6 måneder på kontanthjælp maksimalt udgøre 100 pct. af dagpengemaksimum.

5 Kontantstøtten øges med 4 pct. for hvert barn under 18 år.

støtteperiode på 78 uger. Personer over 64 år er sikret dagpenge indtil pensionsalderen i folketrygden som er 67 år.

I Sverige skal man have haft erhvervsarbejde i mindst 6 måneder og været i arbejde i mindst 70 timer pr. kalendermåned, eller haft erhvervsarbejde i mindst 450 timer i en sammenhængende periode på 6 kalendermåneder og været i arbejde i mindst 45 timer pr. måned i alle 6 måneder inden for en 12 måneders periode, før man er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge (det såkaldte arbejdsvilkår).

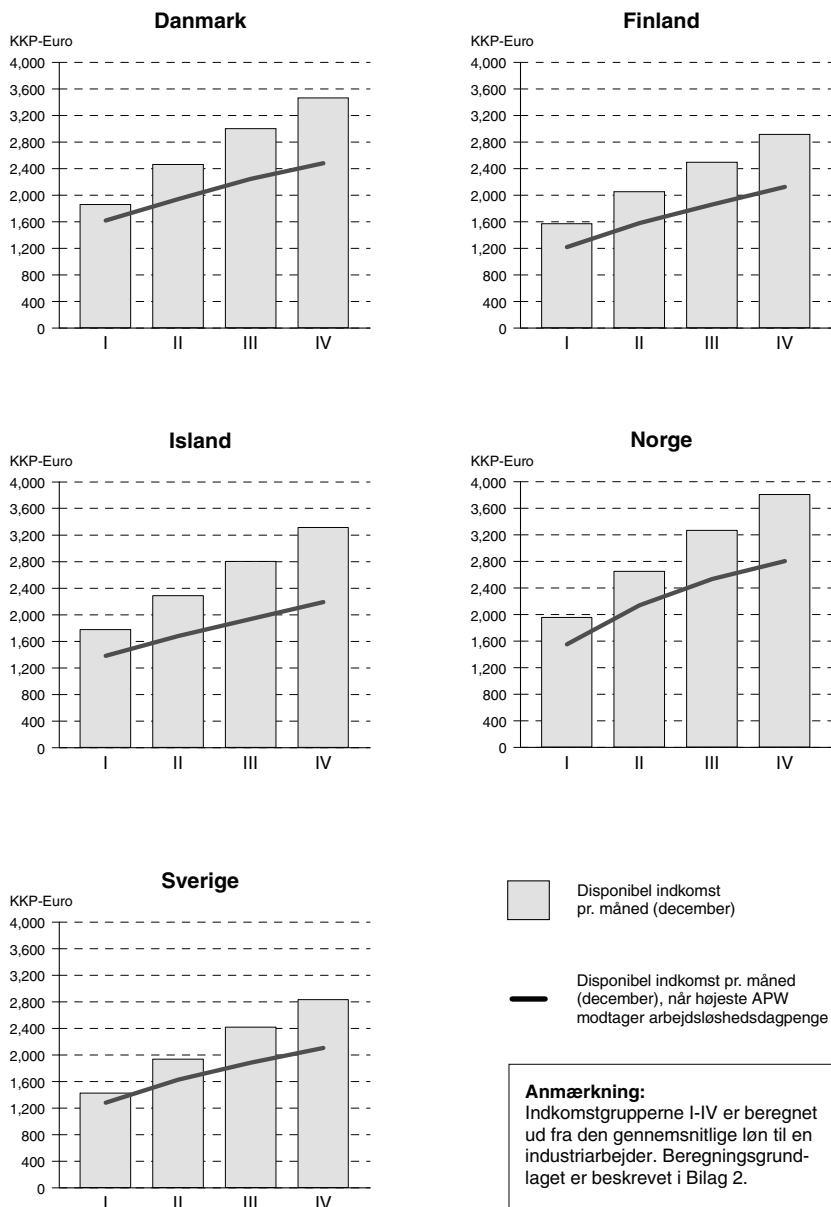
Personer under 57 år kan højst få udbetalt arbejdsløshedsdagpenge i 300 dage. Hvis man er over 57 år, kan man få udbetalt arbejdsløshedsdagpenge i 450 dage. Arbejdsløshedsforsikringen består af en grundforsikring, som erstatter den kontante arbejdsmarkedsstøtte, og en frivillig indkomstbortfaldsforsikring. For at få dagpenge der svarer til 80 pct. af den tidligere indkomst kræves et medlemskab af en arbejdsløshedskasse i 12 måneder. Personer som ikke har været medlemmer i 12 måneder får kun udbetalt grundforsikringsbeløbet.

Ud over de regler, der tidligere er nævnt, er retten til dagpenge i alle fem lande desuden betinget af, at personen er anmeldt som arbejdssøgende hos arbejdsformidlingen og kan påtage sig arbejde. Herudover er der i nogle af landene en karenperiode, hvori man ikke får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge. I Danmark og Island er der ingen karenperioder, i Norge er der tre karenperioder, mens der i Finland er syv og i Sverige fem karenperioder.

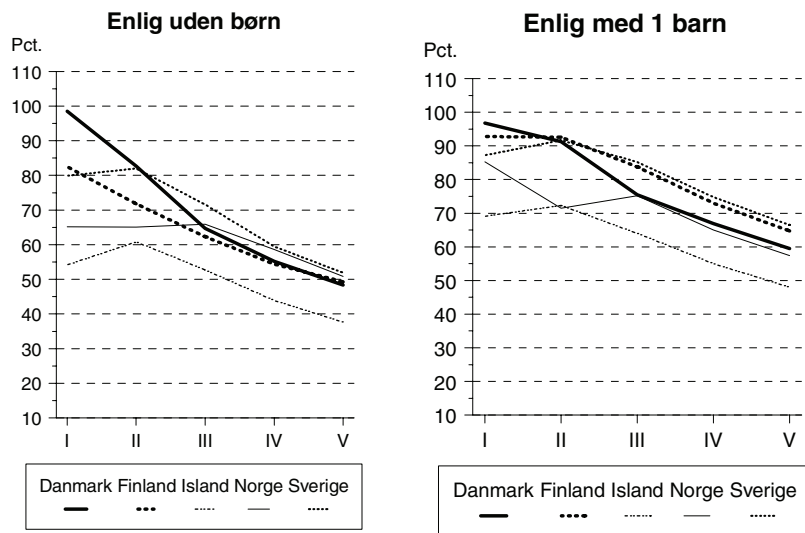
Figur 5.2 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer for et par uden børn, dels når begge er i arbejde og dels når den person, der har den højeste arbejdsindkomst, overgår til arbejdsløshedsdagpenge. Figurerne 5.3 og 5.4 viser den disponible indkomst ved arbejdsløshed i pct. af indkomsten ved beskæftigelse for enlige med og uden børn opgjort på fem indkomstniveauer. Beregningen er foretaget for henholdsvis forsikrede og ikke-forsikrede (sidstnævnte kun for Danmark, Finland, Island og Sverige). Som det ses af figurerne er der markante forskelle i kompensationen for henholdsvis forsikrede og ikke-forsikrede. Det gælder især for enlige, som tidligere har haft en høj indkomst og for enlige uden børn. Kompensationsniveauet for forsikrede afhænger for det første af dagpengenes størrelse set i forhold til den tidligere indkomst. I Island udbetales der et fast beløb, uafhængigt af den tidligere indkomst. For det andet afhænger kompensationsniveauet af maksimumsbeløbet størrelse. Den er højest i Norge og lavest i Island. I Finland er der ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. I Norge skyldes udsvingene i kompensationsgraderne samspillet mellem indkomstlofter, dagpengeordninger og betaling for daginstitutionspladser. I Sverige skyldes kompensationsforøgelsen fra niveau I til II den måde, hvorpå bundfradraget beregnes i skattesystemet.

ARBEJDSLØSHED

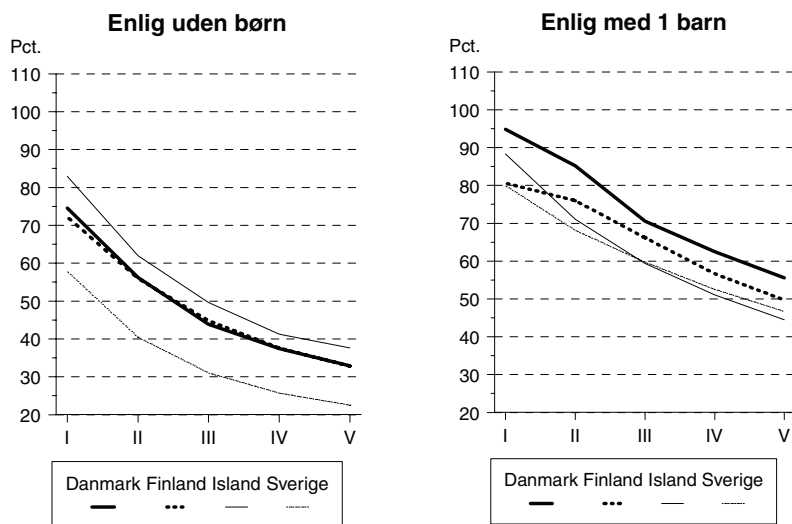
Figur 5.2 Disponibel indkomst for et arbejdsløshedsforsikret par uden børn 1999

Figur 5.3 Disponibel indkomst ved arbejdsløshedsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 1999

Figur 5.4 Disponibel indkomst for ikke-forsikrede i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 1999

Anmærkning: Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Bilag 2.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.6 Antal personer (1.000), som har modtaget kontantydelse i mindst én dag i forbindelse med arbejdsløshed 1990-1999

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge ¹⁾	Sverige
1990					
Forsikrede	621	171	11	303	262
Ikke-forsikrede	116	126	..	-	36
I alt	737	289	11	303	298
I alt i pct. af arbejdsstyrken	26	11	..	14	7
1995					
Forsikrede	672	683	19	310	824
Ikke-forsikrede	111	270	..	-	137
I alt	783	827	19	310	961
I alt i pct. af arbejdsstyrken	28	33	..	14	22
1998					
Forsikrede	569	421	12	163	742
Ikke-forsikrede	88	323	91
I alt	657	703	12	163	833
I alt i pct. af arbejdsstyrken	24	28	8	7	20
1999					
Forsikrede	523	380	8	164	682
ikke-forsikrede	83	312	79
I alt	606	660	8	164	761
I alt i pct. af arbejdsstyrken	22	26	5	7	18

1 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger.

For familier med børn spiller det en rolle om der gives et tillæg for børn, hvilket er tilfældet i Finland, Island og Norge. Dertil kommer, at størrelsen af såvel boligydelsen som betalingen for daginstitutioner reguleres i forhold til indkomstens størrelse. Dette har betydning for kompensationsniveauet hos både forsikrede og ikke-forsikrede og er især medvirkende til at give enlige med børn et højt kompensationsniveau. For grupperne med de mindste indkomster betyder disse forhold, at kompensationsniveauet er lavest i Norge og Island og højest i Danmark og Finland. For parfamilier er det dog højest i Sverige, og for ikke-forsikrede enlige uden børn er det højest i Island. For de høje indkomstgrupper er kompensationsniveauet lavest i Island og højest i Sverige og Finland. I Danmark og Island falder kompensationsniveauet hurtigt, når man bevæger sig fra det lave indkomstniveau til de højere niveauer.

I tabel 5.3 blev antallet af arbejdsløse vist som et gennemsnit på et antal givne tællingstidspunkter, mens tabel 5.6 viser antal personer berørt af ledighed i mindst én dag i de respektive år. En sammenligning af tallene i de

to tabeller indikerer således, at relativt mange arbejdsløse finder beskæftigelse igen inden for mindre end ét år, men der er også forskelle mellem landene i længden af ledighedsperioderne.

I Finland gives der pension til personer i 60-års alderen som har været arbejdsløse. Denne ydelse beregnes på samme måde som invalidepension. I 1999 modtog 52.240 personer arbejdsløsheds pension med en gennemsnitlig ydelse på 5.673 FIM pr. måned. I Danmark er det også muligt at træde tilbage tidligt fra arbejdsmarkedet, jf. Kapitel 7, men disse regelsæt er ikke afhængige af, om den pågældende har været eller forventes at blive arbejdsløs.

Kontantydelse ved jobtræning og aktivering

– *Der lægges vægt på aktivering*

Ud over arbejdsløshedsdagpenge udbetales der i alle de nordiske lande også andre former for kontantydelse til arbejdsløse. Aldersgrænsen for iværksættelse af arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er 18 år i Danmark og Finland og 16 år i Island og Sverige. I Norge varierer aldersgrænsen, afhængigt af foranstaltningen.

I Danmark har aktivlinien i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken spillet en stadig større rolle siden arbejdsmarkedsreformen i 1994.

Ledige dagpengemodtagere under 25 år, som ikke har nogen erhvervs-kompetencegivende uddannelse har ret og pligt til efter 6 måneders ledighed at modtage et uddannelses tilbud af mindst 18 måneders varighed. Ydelsen under uddannelse svarer til halvdelen af dagpengene. Øvrige ledige dagpengemodtagere under 25 år har ret og pligt til aktivering efter 6 måneders ledighed.

For ledige dagpengemodtagere er der desuden fra 1996 sket en fremrykning af retten og pligten til aktivering i sammenhæng med en afkorting af den samlede periode med ret til dagpenge. Fra 1999 fremrykkes retten og pligten til aktivering gradvist fra efter 2 års ledighed til efter 1 års ledighed. Samtidig reduceres den samlede dagpengeperiode yderligere fra 5 til 4 år. Den 4-årige periode vil bestå af en 1-årig dagpengeperiode og en 3-årig aktivperiode. I aktivperioden har ledige ret og pligt til et aktiveringstilbud i form af uddannelse, jobtræning m.v. i op til 3 år. I dagpengeperioden er aktiveringen behovsorienteret og fleksibel, dels målrettet mod grupper som risikerer at blive langtidsledige og dels som forebyggelse mod mangel på kvalificeret arbejdskraft (flaskehalse). Formålet med aktiveringen er primært at

ARBEJDSLØSHED

opkvalificere de ledige med henblik på ordinær beskæftigelse, men også at motivere dem til selv at søge beskæftigelse eller uddannelse.

Kontanthjælpsmodtagere under 30 år har senest efter 13 uger ret og pligt til at tage imod et beskæftigelses- eller uddannelses tilbud på mindst 30 timer om ugen i 18 måneder, for personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse dog kun i 6 måneder. Kontanthjælpsmodtagere på 30 år og derover skal have et aktiveringstilbud senest efter 12 måneder på kontanthjælp.

Den ledige får udbetalt løn i forbindelse med jobtræning, mens ydelserne under de øvrige aktiverings- og uddannelsesforanstaltninger i vid udstrækning svarer til dagpenge eller kontanthjælp.

I Finland er de aktive foranstaltninger som forbedrer beskæftigelsen en vigtig del af den finske arbejdsmarkedspolitik. Ved hjælp af disse foranstaltninger skaber man arbejdspladser, forbedrer mulighederne for de langtidsledige samt forbedrer mulighederne for at få de unge ind på arbejdsmarkedet. Desuden skal foranstaltningerne forebygge langtidsarbejdsløshed samt reducere de regionale forskelle i arbejdsløsheden. Man hjælper desuden ledige som vil starte egen virksomhed.

Service til de som er til rådighed for arbejdsmarkedet udgør den vigtigste del af den aktive arbejdsmarkedspolitik. De typer af service som bureauerne tilbyder er arbejdsformidling, erhvervsvejledning, erhvervsrettede voksenuddannelser, information om uddannelse og erhverv samt erhvervsrettet revalidering.

I Island er Arbejdsløshedsforsikringsfonden, foruden at varetage sin hovedopgave med udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge, i stigende grad gået over til at yde tilskud til forskellige kurser for arbejdsløse og særlige kommunale beskæftigelsesforanstaltninger.

I Norge ligger ansvaret for den erhvervsmæssige revalidering hos arbejdsmarkedsmyndighederne. Formålet er at sikre, at der sker en samlet opfølgning på kontantydelse og serviceforanstaltninger til ledige. Desuden tilbyder arbejdsmarkedsmyndighederne en række foranstaltninger til ledige som skal sikre dem kvalifikationer, der bedre er tilpasset arbejdsmarkedets behov. Arbejdsmarkedstiltagene må dog ikke konkurrere med de almindelige uddannelses tilbud.

I Sverige er arbejds- og kompetancelinien hovedhjørnестenen i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Dette indebærer at en arbejdsløs person, som ikke direkte kan få arbejde, i første omgang skal tilbydes en uddannelse eller en anden lempelig foranstaltning, som har til formål at personen skal kunne få et regulært arbejde.

De vejledende aktiviteter, som forestås af arbejdsformidlingen, omfatter blandt andet erhvervs- og uddannelsesinformation og forskellige aktiverende foranstaltninger som fx jobsøgningsaktiviteter.

Personer med behov for arbejdslivsindrettet revalidering eller særlig vejledning kan få hjælp hos arbejdsformidlingen og et arbejdsmarkedsinstitut. Institutterne har særlige ressourcer og kompetence inden for arbejdsprøvelse, praktisk arbejdsorientering, tilpasning af arbejdspladser m.v.

Da lavkonjunktoren startede i begyndelsen af 1990'erne domineredes de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger af arbejdsmarkedsuddannelserne. Men siden 1992 er der sket en klar forskydning over mod andre konjunkturafhængige foranstaltninger. Disse ordninger omfatter bl.a. arbejdsmarkedsuddannelser, der har til formål at forøge den enkelte arbejdssøgendes muligheder for at komme i arbejde samt at gøre det nemmere for arbejdsgiverne at ansætte personer med en passende arbejdskompetance. Desuden findes der praktikordninger som skal give erhvervsorientering, praktik og erhvervs erfaringer til ledige, der søger arbejde gennem arbejdsformidlingen. Som et supplement til de ordinære arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er der indrettet et edb-/aktivitetscenter for arbejdsløse, med henblik på at lære dem at arbejde med informationsteknologi. Unge arbejdsløse under 20 år kan komme i praktik i en kommunal virksomhed. Kommunerne kan også tilbyde arbejdsløse unge i alderen 20-24 år et aktiveringsprogram af en varighed under 12 måneder på heltid. Aktiveringsprogrammet skal være individuelt tilpasset og indeholde uddannelse eller praktik eller en kombination af dette.

Derudover er der ansættelsesstøtte til arbejdsgivere hvor støtten har det formål at stimulere arbejdsgiveren til at ansætte en arbejdsløs ved at man delvis dækker arbejdsgiverens udgifter ved at ansætte en person som har behov for en udvidet introduktion eller uddannelse. Desuden kan personer som er arbejdsløse eller risikerer at blive arbejdsløs i visse tilfælde få tilskud til at starte egen virksomhed.

For personer med nedsat arbejdsevne findes der foranstaltninger som gør det muligt at de pågældende kan arbejde med løntilskud enten hos offentlige eller private arbejdsgivere.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.7 Antal aktiverede i 1995-1999

	Antal aktiverede i løbet af året		Antal aktiverede på opgørelsestidspunktet/gennemsnitligt antal aktive-rede		Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet	
	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige
<i>Danmark</i>						
I alt 1995	258.392	52.214	110.935	16.030	4,0	3,4
I alt 1998	253.108	36.390	100.484	11.604	3,6	2,7
I alt 1999	254.668	36.687	100.770	11.104	3,6	2,6
Heraf:						
– Støttet beskæftigelse	102.357	22.105	42.053	6.400	1,5	1,5
– Uddannelse	155.256	10.430	52.254	2.942	1,9	0,7
– Andet	32.852	11.005	6.463	1.762	0,2	0,4
<i>Finland</i>						
I alt 1995	285.575	82.217	103.667	25.973	4,2	9,9
I alt 1998	288.413	85.385	109.308	26.083	4,4	8,8
I alt 1999	258.549	75.270	100.282	23.393	3,9	7,2
Heraf:						
– Støttet beskæftigelse	135.067	25.698	51.459	9.540	2,0	2,9
– Uddannelse	77.635	11.995	38.100	5.142	1,5	1,6
– Andet	45.847	37.577	10.723	8.711	0,4	2,7
<i>Island</i>						
I alt 1995
I alt 1998	2.565	568	1,7	2,1
I alt 1999	2.529	558	1,6	2,0
Heraf:						
– Støttet beskæftigelse	2.462	523	1,6	1,9
– Uddannelse	67	35	0	0,1
– Andet	-	-	-	-
<i>Norge</i>						
I alt 1995	42.145	16.482	1,9	5,6
I alt 1998	14.657	4.889	0,6	1,5
I alt 1999	8.384	2.797	0,4	0,9
Heraf:						
– Støttet beskæftigelse	1.577	..	0,1	..
– Uddannelse	4.529	..	0,2	..
– Andet	2.278	..	0,1	..
<i>Sverige</i>						
I alt 1995	781.000	..	275.100	..	6,1	..
I alt 1998	715.247	..	226.885	..	5,3	..
I alt 1999	564.986	..	199.160	..	4,6	..
Heraf:						
– Støttet beskæftigelse	139.583	..	82.803	..	1,9	..
– Uddannelse	404.032	..	105.446	..	2,4	..
– Andet	21.371	..	10.911	..	0,3	..

Serviceydelser i forbindelse med arbejdsløshed

De servicetilbud, der ydes i forbindelse med arbejdsløshed omfatter først og fremmest arbejdsformidling, men i alle landene gives der også mobilitetsfremmende ydelser i form af bl.a. flyttehjælp og hjælp til dobbelt husførelse.

Arbejdsformidling

– *Arbejdsformidling er gratis*

I alle fem nordiske lande findes der arbejdsformidling. Den fungerer som serviceorgan for både arbejdssøgende og arbejdsgivere. Arbejdsformidlingen drives af staten, undtagen i Island, hvor den drives af kommunerne, men fra 1. juli 1997 har staten overtaget arbejdsformidlingen.

I alle fem lande er arbejdsformidlingen uden brugerbetaling, og det er i princippet frivilligt, om den arbejdssøgende vil modtage det anviste arbejde. Arbejdsløshedsdagpengene udbetales dog kun, hvis den arbejdssøgende er villig til at tage et passende arbejde, når et sådant forefindes.

Der er betydelige forskelle landene imellem på antallet af ledige stillinger, der anmeldes til arbejdsformidlingen. Forskellene i tallene afspejler dog i højere grad forskelle i måden, hvorpå arbejdsformidlingen bruges end forskelle i det faktiske antal ledige stillinger i landene.

Tabel 5.8 Antal ledige stillinger anmeldt til arbejdsformidlingskontorerne. I tusinder og i pct. af arbejdsstyrken 1990-1999

	Danmark		Finland		Norge ¹⁾		Sverige ²⁾	
	Antal stillinger anmeldt 1.000	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt 1.000	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt 1.000	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt 1.000	I pct. af arbejdsstyrken
1990	112	4	341	13	237	11	650	14
1995	117	4	170	7	276	13	339	8
1998	97	3	255	10	472	21	413	10
1999	101	4	265	10	507	22	470	11

1 Omfatter både anmeldte ledige stillinger samt ledige stillinger registreret på anden vis.

2 Som procentdel af arbejdsstyrken i alderen 16-64 år (inkl. arbejdsløse).

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed

Forskelle og ligheder i udgifterne til arbejdsløshed

Udgifterne til arbejdsløshed afspejler dels omfanget af ledigheden, dels dagpengenes størrelse og dels omfanget af aktiverende foranstaltninger til de ledige.

Finland som er det land der har den højeste arbejdsløshed i de nordiske lande er det land som har de næsthøjeste udgifter til arbejdsløshed målt i KKP pr. capita. Her skal det dog bemærkes at der i Finland gives en række tilskud til arbejdsgiverne, til aktivering. Disse udgifter er ikke medregnet som sociale udgifter i denne rapport. Sverige som er det land der har den næst højeste ledighed anvender næsten det samme som i Finland målt i KKP pr. capita. De høje udgifter i Danmark skyldes dels dagpengenes størrelse samt omfanget af aktiveringen/jobtræning. Island har den laveste ledighed efterfulgt af Norge hvilket også afspejler lave udgifter, jfr. Tabel 5.10.

Ændring i udgifterne til arbejdsløshed fra 1998 til 1999

I Danmark fortsatte udgifterne til arbejdsløshedsdagpenge med at falde som følge af faldet i arbejdsløsheden. Det gennemsnitlige antal dagpengemodtagere faldt fra 147.000 i 1998 til 132.000 i 1999. Til gengæld steg udgifterne til kontantydelse under aktivering, ligesom driftsudgifterne i forbindelse med aktivering steg fra 1998 til 1999.

I Finland faldt udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed i 1999 med 5 pct. på grund af at arbejdsløsheden faldt. Det var især udgifterne til kontantydelse der faldt, hvor udgifterne til arbejdsløsheds pensioner dog steg med 340 mio. FIM. Udgifterne til jobtræning og arbejdsformidling steg også på grund af aktiveringsforanstaltninger.

I Island er udgifterne til arbejdsløshed faldet med ca. 25 pct. fra 1998 til 1999. Dette skyldes hovedsageligt et tilsvarende fald i arbejdsløsheden.

I Norge falder de samlede udgifter til arbejdsløshed fortsat og fra 1998 til 1999 var faldet på ca. 9 pct. Årsagen er den positive udvikling på arbejdsmarkedet som begyndte i 1993. Der var et betydeligt fald i udgifterne til serviceydelser til arbejdsløse, hvilket hovedsageligt skyldes lav arbejdsløshed samt lavere prioritering af arbejdsmarkedstiltag end tidligere.

ARBEJDSLØSHED

I Sverige faldt udgifterne til arbejdsløshed med ca. 10 pct. fra 1998 til 1999. Udgifternes andel af de samlede sociale udgifter faldt fra 10,2 pct. i 1997 til 8,0 pct. i 1999. Målt i forhold til BNP faldt udgifterne fra 3 pct. i 1998 til 2,6 pct. i 1999. Udgifterne til arbejdsløshed er således fortsat med at falde i løbet af 1999. Forklaringen er den faldende arbejdsløshed.

Tabel 5.9 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Dagpengesikring	17.373	14.219	1.711	5.424	32.506
B. Delvis dagpengesikring	-	260	-	206	-
C. Pension af arbejdsmarkedsmæssige årsager	-	3.368	-	-	1.785
D. Kontantydelse ved jobtræning	18.079	1.016	49	-	9.226
E. Kompenserende ydelser	-	106	-	-	907
F. Øvrigt	10	-	-	-	-
Kontantydelse i alt	35.462	19.013	1.759	5.630	44.424
<i>Serviceydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Mobilitetsydelse	-	10	-	290	277
B. Serviceydelse ved jobtræning	-	1.176	-	923	4.700
C. Øvrigt	3.458	785	400	1.746	2.936
a. Heraf arbejdsformidling	990	785	400	1.728	2.883
Serviceydelse i alt	3.458	1.971	400	2.669	7.913
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	38.920	20.984	2.160	8.300	52.337
Udgifter i pct. af BNP	3,2	2,9	0,4	0,7	2,7
Finansieret af (pct.)					
- Det offentlige	38,3	65,9	8,7	52,7	14,4
- Arbejdsgivere	2,1	23,3	91,4	27,4	80,8
- Forsikrede præmier og særskatter	59,6	10,9	-	19,9	5,0
Ændringer 1998-1999 i 1999-priser					
- Mio. KR/FIM	-1.686	-1.169	-698	-837	-5.745
- Pct.	-4,2	-5,3	-24,5	-9,2	-9,9

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.10 Udgifter til ydelser i forbindelse med arbejdsløshed i KKP 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	718	529	69	121	462
Pr. person i den erhvervsaktive alder	1.094	791	112	190	734
Serviceydelse i alt pr. capita	70	55	15	57	82
Pr. person i den erhvervsaktive alder	107	82	24	90	131
Udgifter til arbejdsløshed i alt pr. capita	788	584	83	178	544

Kapitel 6

Sygdom

Der er stor forskel på hvor stor en andel udgifterne ved sygdom udgør af de samlede sociale udgifter. Andelen er lavest i Danmark og højest i Island.

Tabel 6.1 Udgifter i forbindelse med sygdom i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

Danmark	19,3	Belgien	24,5	Luxembourg	24,6
Finland	22,7	Frankrig	29,2	Portugal	33,2
Island	38,0	Grækenland	24,1	Spanien	29,2
Norge	32,4	Holland	28,5	Storbritannien	25,2
Sverige	23,4	Irland	36,6	Tyskland	28,1
		Italien	23,4	Østrig	26,2

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Betalt fravær ved sygdom

– Alle i arbejde er i princippet sikret dagpenge eller løn ved sygdom

Opbygningen af løn- og dagpengeordningerne varierer meget fra land til land.

Både i Danmark, Finland, Island og Norge kan der udbetales løn under sygdom, dog efter noget forskellige regler.

I Danmark får offentlige ansatte og en del privatansatte udbetalt løn under sygdom efter kollektive aftaler. Privatansatte funktionærer får således typisk udbetalt løn under sygdom, mens andre privatansatte lønmodtagere får udbetalt løn under f.eks. de første 4 ugers sygefravær, i nogle tilfælde dog ikke fuld løn, men kun op til et loft fastsat i overenskomsten.

I Finland betaler arbejdsgiveren i henhold til loven om arbejdsaftaler fuld løn på den første sygedag samt de derpå følgende 9 hverdage. Normalt er der i de kollektive aftaler for de enkelte brancher aftalt, at der udbetales fuld løn i en periode, som varierer fra 1 til 3 måneder.

SYGDOM

I Island er alle lønmodtagere ved lov sikret ret til løn i en periode der er afhængig af ancienniteten. Efter et års ansættelse har arbejdstageren ret til 1 måneds sygeløn. De fleste lønmodtagere er enten ved lov eller kollektivaftaler sikret ret til sygeløn i en længere periode, hvor de bedste bestemmelser for løn under sygdom findes for ansatte i staten og kommunerne. Arbejdsgiverne på det private arbejdsmarked har pligt til at indbetale 1 pct. af lønsummen til en supplerende dagpengeordning, der administreres af de respektive fagforeninger. Der udbetales fra disse ordninger dagpenge efter den periode, hvor den pågældende modtager løn fra arbejdsgiveren, som regel i 120-150 dage. På grund af denne ordning har dagpengene fra den offentlige sygeforsikring kun ringe betydning.

I Norge får alle offentligt ansatte, efter aftale, fuld løn under sygdom. Desuden gives der på det private arbejdsmarked i en række tilfælde løn-kompensation under sygdom i form af et supplement til sygedagpengene således at der kompenseres for differencen mellem maksimumsbeløbet for sygedagpengene og den normale løn. Sygedagpenge udbetales gennem Folketrygden. Den maksimale udbetaling af sygedagpenge fra Folketrygden er 281.700 NOK. Indtægtsgrundlaget for sygedagpenge skal udgøre mindst 125 pct. af grundbeløbet, svarende til 58.690 NOK. Denne indtægtsgrænse gælder ikke for sygedagpenge i arbejdsgiverperioden.

Løn under sygdom forekommer ikke i Sverige.

Lønmodtagere der ikke får udbetalt løn under sygdom, modtager i alle fem nordiske lande sygedagpenge efter lidt forskellige regler.

I Danmark har lønmodtagere ret til sygedagpenge fra arbejdsgiveren, hvis de har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i de sidste 13 uger før fraværet og i denne periode har været beskæftiget i mindst 120 timer. Lønmodtagere har ret til dagpenge fra kommunen, hvis de har været tilknyttet arbejdsmarkedet i de sidste 13 uger og har været i beskæftigelse i mindst 120 timer eller modtaget dagpenge. Personer, der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, eller har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed eller er elev i lønnet praktik har ligeledes ret til sygedagpenge fra kommunen. I Finland er det en forudsætning, at den syge ikke har været uden arbejde efter eget ønske de tre forudgående måneder før sygdommen indtraf. Det vil sige at den syge må have været i arbejde i de tre forudgående måneder, eller have været arbejdsløs, for at der kan udbetales sygedagpenge. I Norge må en arbejdstager have været ansat hos en arbejdsgiver i mindst to uger for at have ret til sygedagpenge fra arbejdsgiveren. For at have ret til sygedagpenge fra Folketrygden må den pågældende have været i arbejde i mindst to uger umiddelbart før sygdommen indtræder. Fravær uden gyldig grund regnes ikke med i optjeningstiden. En tidsperiode hvor man har modtaget dagpenge på grund af arbejdsløshed eller fødsel ligestilles med arbejde.

I Danmark, Finland og Norge kan der normalt højst udbetales sygedagpenge i et år (52 uger) mens der i Sverige ikke er nogen tidsbegrænsning. I Danmark kan perioden dog, i en række tilfælde, forlænges ud over de 52 uger.

I alle fem lande findes der en eller anden form for arbejdsgiverperiode.

I Danmark er der for private arbejdsgivere en arbejdsgiverperiode på 2 uger. I arbejdsgiverperioden skal arbejdsgiveren udbetale kompensation enten i form af løn eller dagpenge. Offentlige arbejdsgivere betaler løn i hele perioden, hvori den ansatte er sygemeldt.

I Finland består arbejdsgiverperioden i at der betales fuld løn i de første 9 hverdage og i Island betales der fuld løn den første måned.

I Norge får alle offentlige ansatte fuld løn i hele sygedagpengeperioden. Ansatte i den private sektor får kompensation for indtægtsbortfald op til maksimumbeløbet i Folketrygden i 16 dage medmindre der findes en gunstigere aftale med arbejdsgiveren.

I Sverige udbetales der sygeløn i arbejdsgiverperioden af såvel private som offentlige arbejdsgivere. Arbejdsgiverperioden var forlænget til 4 uger i perioden 1. januar 1997 til 1. marts 1998 mens den nu igen er på 2 uger. Sygelønnen svarer til 80 pct. af arbejdsindkomsten.

Førend der kan udbetales sygedagpenge, findes der i Finland en karenperiode på 9 hverdage. I den Islandske folkeforsikring opereres der med en karenperiode på 21 dage. Hvis sygdomsperioden er 21 dage eller derover udbetales sygedagpengene dog fra den 15 dag. I Sverige er der en karenperiode på 1 dag. I Danmark og Norge er der ingen karenperiode.

Selvstændige erhvervsdrivende kan i flere af landene tegne en forsikring som sikrer dem dagpenge ved sygdom.

Sygedagpengene er skattepligtige i alle landene.

I Danmark udbetales og administreres sygedagpengene af kommunerne. Staten refunderer kommunernes udgifter til sygedagpenge i de første 8 uger med 100 pct., mens udgifterne efter 8 uger og til og med 52 uger refunderes med 50 pct. af staten. Efter 52 uger afholder kommunerne fuldt ud udgifterne til sygedagpenge.

I Norge udbetaler Folketrygden sygedagpenge i op til 248 dage, svarende til et år når arbejdsgiverperioden medregnes. I den private sektor refunderer Folketrygden sygedagpengene til arbejdsgiveren (efter udløbet af arbejdsgiverperioden). I de tilfælde hvor der er aftalt fuld løn under sygdom, vil evt. difference mellem løn og sygedagpenge dækkes af arbejdsgiveren. Hvis arbejdsgiveren ikke udbetaler sygedagpenge til arbejdstageren, kan denne kræve dagpengene direkte fra trygdekontorerne.

SYGDOM

Tabel 6.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere i forbindelse med sygdom pr. december 1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Den maksimale periode, hvori der kan udbetales sygedagpenge/sygeløn	52 uger ¹⁾	52 uger	52 uger	Ingen tidsbegrænsning
Findes der en karenperiode?	Nej	Nej ²⁾	Nej	Ja
Karensperiodens længde	–	–	–	1 dag
Eksisterer der en arbejdsgiverperiode?	Ja	Ja ²⁾	Ja	Ja
Arbejdsgiverperiodens længde	2 uger for private	10 hverdage	16 dage	2 uger ³⁾
Kan der udbetales løn under sygdom?	Ja	Ja	Ja	Nej
Udbetales der løn under sygdom fastsat ved lov?	Ja	Ja ²⁾	Ja	.
Udbetales der løn under sygdom fastsat efter aftale?	Ja	Ja	Ja	.

* Med kontantstøtte menes sygedagpenge eller løn.

- 1 I særlige tilfælde er der mulighed for at få forlænget dagpengeperioden. Det gælder for eksempel hvis det anses for overvejende sandsynligt, at revalidering kan iværksættes, og når der er påbegyndt en sag om førtidspension. Desuden kan dagpengeperioden forlænges med 2×26 uger ved alvorlig sygdom eller arbejdsskade.
- 2 Der udbetales ikke sygedagpenge for den dag den ansatte bliver syg samt de følgende 9 hverdage. I den periode betaler arbejdsgiveren fuld løn i henhold til lovgivningen. Efter kollektive aftaler betaler arbejdsgiverne fuld eller delvis løn i 1-3 måneder under sygdom. I denne periode betales dagpengene til arbejdsgiveren.
- 3 Inden for arbejdsgiverperioden er der én karensgang. Dette gælder også for personer der ikke er i et arbejdsforhold.

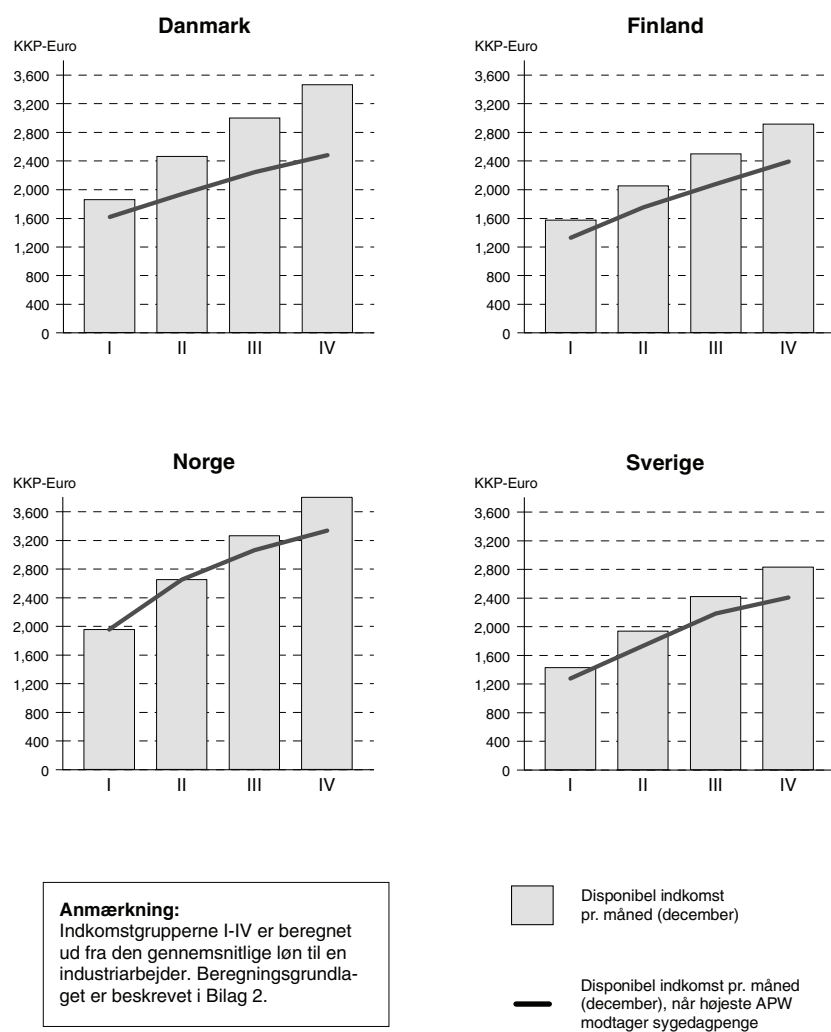
Tabel 6.3 Størrelsen af sygedagpenge til lønmodtagere i forbindelse med sygdom pr. december 1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Sygedagpengenes størrelse i pct. af arbejdsindkomsten	100	Normalt 70	100	80
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i egen valuta ¹⁾	3.048	.	5.417	5.250
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	329	.	518	484
Minimumsbeløb pr. uge i egen valuta	.	.	1.129	168
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	.	108	16
Maksimumsbeløb pr. uge i egen valuta	2.758	.	5.417	4.186
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	297	.	518	386
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Nej	Nej

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som sygedagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

SYGDOM

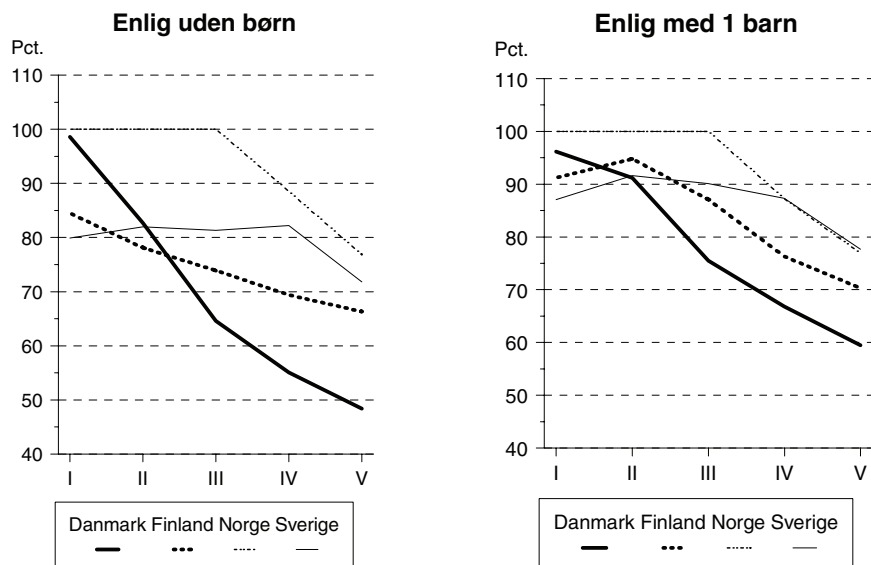
Figur 6.1 Disponibel indkomst for et par uden børn 1999

Figur 6.1 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer for et par uden børn når begge er i beskæftigelse og når den person, der har den højeste indkomst overgår til at modtage sygedagpenge. Figur 6.2 viser den disponible indkomst ved sygedagpenge i pct. af den disponible indkomst ved beskæftigelse på fem indkomstniveauer, for en enlig uden børn og for en enlig med ét barn.

Som det fremgår af figurene, er der betydelige forskelle i kompensationsniveauerne ved sygdom. For enlige i de laveste indkomstgrupper er kompensationen højest i Danmark og Norge og lavest i Sverige, mens den for enlige i de højeste indkomstgrupper er lavest i Danmark og højest i Norge og Sverige. For par uden børn er kompensationen generelt højest i Norge og lavest i Danmark. Forskellene er dels betinget af dagpengenes størrelse målt i forhold til arbejdsindkomsten (de er højest i Danmark og Norge og lavest i Finland), dels af maksimumsbeløbets størrelse, som er relativt lavt i Danmark set i forhold til Sverige og – især – Norge. Endelig har det betydning, at der i Finland ikke er nogen øvre grænse for dagpengenes størrelse.

Figur 6.2 Disponibel indkomst ved sygedagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 1999

Anmærkning:
 Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Bilag 2.

SYGDOM

I Danmark og Finland skyldes det højere kompensationsniveau for enlige med ét barn set i forhold til enlige uden børn især, at der ved overgangen til sygedagpenge sker et fald i daginstitutionsbetalingen; men derudover modtager enlige med ét barn også højere boligstøtte, da reglerne herom generelt er mere gunstige for familier med børn end for familier uden børn.

Tabel 6.4 Beregnet fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 1990-1999¹⁾

	Danmark ²⁾	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>1990</i>					
Mænd	1,5	2,2	1,1 ³⁾	2,7	3,7
Kvinder	2,2	2,6	1,9 ³⁾	3,5	5,4
I alt	1,8	2,4	1,5 ³⁾	3,1	4,5
<i>1995</i>					
Mænd	1,4	2,0	1,3	2,2	2,2
Kvinder	2,2	2,3	2,1	3,1	3,4
I alt	1,7	2,1	1,7	2,6	2,7
<i>1998</i>					
Mænd	1,4	1,9	0,9	2,7	2,1
Kvinder	1,6	2,3	1,6	3,9	3,6
I alt	1,5	2,1	1,2	3,2	2,8
<i>1999</i>					
Mænd	1,3	2,0	0,8	3,1	2,4
Kvinder	1,6	2,5	1,7	4,4	4,2
I alt	1,4	2,2	1,2	3,7	3,2

1 Tallene er beregnet ud fra arbejdskraftundersøgelserne, som et gennemsnit af tællingerne.

2 15-66-årige.

3 Vedrører 1991.

I Danmark, Finland og delvis Sverige har der i løbet af 1990'erne været et mindre fald i fravær på grund af sygdom. Årsagerne hertil er flere, blandt andet den stigende arbejdsløshed op gennem 1990'erne. I Norge findes det højeste fravær, hvilket blandt andet skyldes øget beskæftigelse og nedgang i arbejdsløsheden. Siden 1995 er fraværet på grund af sygdom steget i Sverige.

Tabel 6.5 Afsluttede sygedagpengeperioder af mindst 15 dages varighed (pct.) 1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Varighed (dage)				
15-21	20,4	28,8	21,0	20,2
22-29	13,6	18,3	12,5	17,6
30-59	24,2	28,7	25,5	24,8
60-89	10,3	8,9	12,3	10,3
90-119	6,0	3,8	6,9	5,6
120-149	3,7	2,2	4,4	3,4
150-179	2,7	1,5	3,1	2,3
180-359	8,7	6,7	9,6	6,7
360+	10,4	1,1	4,8	9,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,1

Der er visse variationer i landenes mønster for langvarigt sygefravær (sygefravær i mere end 14 dage). Dette afspejler blandt andet forskellig praksis med hensyn til, hvornår langvarigt syge overgår til at få udbetalt ydelser fra andre dele af det sociale system. Det gælder fx overgangen til revalideringsydelse eller førtidspension.

I Sverige er der ingen begrænsning for, hvor længe man kan modtage sygedagpenge, og de kan derfor også udbetales efter mere end ét års sygdom. Dette kan i en række tilfælde også ske i Danmark. De ca. 5 pct. i Norge på over 360 dage dækker også personer, som ikke er raskmeldte efter et års (365 dages) sygdom. De modtager ikke sygedagpenge mere end et år, men får i stedet for udbetalt revalideringsdagpenge.

Dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom

I alle fem lande udbetales der ydelser ved arbejdsskader og erhvervssygdomme. De kortvarige ydelser kan være sygedagpenge eller ydelser, der svarer til dette.

I Finland udbetales der arbejdsskadedagpenge, almindeligvis svarende til den normale løn.

Serviceydelse

Det er et fællestræk ved de nordiske lande, at de har et veludbygget serviceapparat til såvel forebyggelse som behandling af sygdomme. Der er dog tale om et område, som varierer noget i opbygning fra land til land.

I Danmark, Finland, Norge og Sverige er det de kommunale og/eller amtskommunale myndigheder, der har ansvaret for organiseringen af sundhedsvæsenet, mens det i Island er staten.

Der er etableret bedriftssundhedstjenester i Danmark, Norge og Sverige, som har til formål, at der inden for rammerne af den enkelte arbejdsplads skal kunne iværksætte forebyggende foranstaltninger og udføre helbreds kontrol. Der findes også en lovpligtig bedriftssundhedstjeneste i Finland, som skal sørge for præventive foranstaltninger. Denne kan suppleres med frivillige ordninger, som dels kan være præventive foranstaltninger eller almindelig sygdomsbehandling, hvortil sygeforsikringen giver tilskud.

Sygehuse

– *Sygehusvæsenet er hovedsagelig et offentligt anliggende*

I samtlige nordiske lande findes der almindelige sygehuse med tilhørende ambulatorier/poliklinikker og skadestuer. Desuden er der højt specialiserede sygehuse, psykiatriske hospitaler og i nogle af landene også hospitaler til langtidspleje. Sygehusene drives hovedsageligt af staten, amtskommunerne eller kommunerne, men der findes også enkelte private sygehuse.

Det er meget vanskeligt at få sammenlignelige data for kapaciteten i sundhedsvæsenet i de nordiske lande, da området er meget forskelligt organiseret fra land til land. Det er dog en generel tendens, at liggetiderne ved sygehuse over årene bliver kortere, og at flere og flere patienter bliver behandlet ambulantly.

Der har i alle landene været en tendens mod at afvikle egentlige psykiatriske hospitaler og i stedet udbygge behandlingen af de psykiatriske patienter i nærmiljøet.

Tabel 6.6 Udskrivninger og gennemsnitlig liggetid ved somatiske sygehusafdelinger 1990-1999

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
<i>Antal udskrivninger pr. 1.000 indbyggere ved somatiske sygehusafdelinger</i>					
1990	193	180	166	155	170
1995	190	193	178	145	167
1998	190	206	..	148	162
1999	191	205	..	155	157
<i>Gennemsnitlig liggetid (dage) ved somatiske sygehusafdelinger</i>					
1990	6,7	7,2	7,6	7,1	7,5
1995	6,1	5,6	6,3	6,7	6,1
1998	5,8	5,0	..	6,1	5,6
1999	5,6	4,5	..	6,0	5,5

Kilde: *Health Statistics in the Nordic Countries* vedrørende årene 1990, 1995, 1998 og 1999.

1 Tallene for 1995 vedrører 1994.

Lægebehandling m.v.

– Forebyggelse og almindelig lægebehandling foregår uden for sygehusene

Den almindelige (primære) lægebehandling foregår i de nordiske lande uden for sygehusene. Til det primære sundhedsvæsen er der endvidere knyttet forskellige former for forebyggende sundhedsforanstaltninger.

I Danmark varetages den almindelige lægebehandling udelukkende af privatpraktiserende læger, fuldt finansieret og efter overenskomst med det offentlige. I Norge varetages ca. 75 pct. af den almindelige lægebehandling af privatpraktiserende læger. Dette gælder kun i ringe grad i de øvrige nordiske lande. Således skønnes det, at ca. 20 pct. af den almindelige lægebehandling i Sverige varetages af privatpraktiserende læger. I Finland foregår ca. 23 pct. af den almene lægebehandling og speciallægebehandlingen hos privatpraktiserende læger. Den resterende del varetages af ansatte læger i offentlige sundhedscentre.

SYGDOM

I Finland og Island kan sundhedscentrene have tilknyttet sengepladser.

Der findes speciallægebehandling i alle landene. Den varetages af speciallæger efter overenskomst med det offentlige. Ydelserne gives enten efter generelle eller efter specifikke regelsæt.

På grund af de store forskelle fra land til land i organiseringen af det primære sundhedsvæsen er det dog meget vanskeligt at få sammenlignelige data for antallet af lægebesøg pr. indbygger.

Der findes hjemmesygepleje i alle landene både til familier og børn som til ældre og handicappede.

I samtlige fem lande tilbydes gravide og småbørn desuden offentlig sundhedspleje. Endvidere er der i alle landene etableret skolesundhedspleje. De fleste børn vaccineres i henhold til det anbefalede vaccinationsprogram. Screeningprogrammer mod fx brystcancer findes i et vist omfang i alle landene. I Finland varetager sundhedscentrene disse opgaver.

I alle fem lande gives der tilskud til transportudgifter i forbindelse med sygdom.

Tandbehandling

– *Børn og unge får gratis tandbehandling*

Tandlægebehandlingen er veludbygget for alle i de nordiske lande. Med undtagelse af Island, foregår behandlingen af børn og unge i offentlige klinikker. I alle landene er behandlingen helt eller delvis gratis.

Tandbehandlingen for voksne varetages hovedsagelig af privatpraktiserende tandlæger.

I Sverige er det landstingene, der organiserer den offentlige tandpleje.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom

Forskelle og ligheder i udgifterne til sygdom

Der er en vis forskel i udgifterne i forbindelse med sygdom mellem de nordiske lande målt i KKP pr. capita, hvor Finland bruger mindst og Norge mest.

Når det gælder udgifter til betalt fravær ved sygdom anvender Norge ca. dobbelt så meget som de andre nordiske lande målt i KKP pr. capita. Her er det især kontantstøttens størrelse, som spiller en rolle (jf. tabel 6.3) men også den lave arbejdsløshed i Norge har en vis betydning for sygdomsfraværet.

Når det gælder udgifterne til service (sygdomsbehandling) er udgifterne målt i KKP pr. capita lavest i Finland og højest i Norge.

Det som blandt andet påvirker udgifterne til sygdomsbehandling er patienternes egenbetaling for sygdomsbehandling og medicin hvor egenbetalingen er højest i Finland.

En anden påvirkningsfaktor er gråzonen mellem sundhedssektoren og behandlingen af de ældre og handicappede, som er noget forskelligt organiseret mellem landene.

Ændringer i de sociale udgifter til sygdom fra 1998 til 1999

I Danmark er udgifterne til sygedagpenge udbetalt af kommunerne faldet fra 1998 til 1999 efter at have været stigende i de foregående år. Der har især været et fald i udgifterne til det længerevarende sygefravær, hvilket kan hænge sammen med, at kommunerne fra midten af 1999 finansierer alle udgifter til sygedagpenge efter 52 uger, mens staten hidtil havde finansieret 50 pct. af disse udgifter. Det beregnede skøn over udgifterne til sygedagpenge i arbejdsgiverperioden er til gengæld steget. Udgifterne til serviceydelser inden for sundhedssektoren er fortsat steget, herunder til både sygehusvæsenet, medicin og hjemmesygepleje.

I Finland steg udgifterne i forbindelse med sygdom med 2,5 pct. i 1999 hvilket skyldes et stigende behov for behandling samt at der anvendes langt dyrere behandlingsmetoder og lægemidler. Udgifterne til sygedagpenge steg også på grund af at flere kom i arbejde og at der udbetales højere lønninger.

I Island steg udgifterne i forbindelse med sygdom med 12,4 pct. i 1999 priser. Udgiftsstigningen til kontantydelse var 8,7 pct. og 13,2 pct. til ser-

SYGDOM

Tabel 6.7 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse. mio. KR/FIM</i>					
A. Betalt fravær ved sygdom	11.214	8.425	8.613	34.235	38.812
Heraf:					
a. Almindelig dagpengesikring	7.214	2.723	536	18.795	24.219
b. Dagpengesikring i arbejdsgiverperiode	4.000	4.900	7.856	15.359	10.700
c. Særlig dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom	-	638	221	-	3.893
B. Øvrigt	407	-	-	81	53
Kontantydelse i alt	11.621	8.425	8.613	34.235	38.865
<i>Serviceydelse. mio. KR/FIM</i>					
Serviceydelse i alt	57.284	34.361	37.999	72.916	121.140
Udgifter i alt. mio. KR/FIM	68.905	42.786	46.612	107.152	160.005
Udgifter i pct. af BNP	5,6	6,0	7,5	9,0	8,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	89,6	65,9	81,4	63,5	73,5
- Arbejdsgivere	6,0	23,3	18,6	27,3	26,1
- Forsikredes præmier og særskatter	4,4	10,9	0,1	9,4	0,4
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	1.773	1.007	5.135	6.980	12.787
- Pct.	2,7	2,5	12,4	7,0	8,7

Tabel 6.8 Udgifter til ydelser i forbindelse med sygdom i KKP 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	235	235	339	734	404
Udgifter pr. person i den erhvervsaktive alder	359	351	553	1.152	642
Serviceydelse i alt pr. capita	1.160	956	1.491	1.564	1.260
Udgifter i forbindelse med sygdom i alt pr. capita	1.396	1.191	1.830	2.298	1.664

viceydelser. Lønforhøjelser og stigning i beskæftigelsen er forklaringen på stigningen i udgifter til kontantydelse, mens det er lønforhøjelser alene der forklarer størstedelen af de forøgede udgifter til serviceydelser.

I Norge steg kontantydelse i forbindelse med sygdom med ca. 12 pct. fra 1998 til 1999. Væksten skyldtes både at sygefraværet samt indtægtsgrundlaget for modtagere af sygedagpenge steg. Antallet af dage hvori Folketrygden udbetalte sygedagpenge var 11,7 dage per beskæftiget i 1999 mod 11,1 dag i 1998. Udgifterne til serviceydelser steg med ca. 5 pct. fra 1998 til 1999. En del af væksten kan tilskrives en generel opprioritering af sygehusvæsenet og ydelser i speciallægebehandlingen. Desuden har der været en stigning i antallet af årsværk inden for psykiatrien selvom antallet af heldøgnspladser inden for psykiatrien er faldet. Traditionel døgnbehandling bliver i stigende grad erstattet af ambulante behandling samt andre dagtilbud.

I Sverige steg udgifterne i forbindelse med sygdom fra 7,7 pct. af BNP i 1998 til 8,0 pct. i 1999. Årsagen er blandt andet en kraftig vækst i udgifterne til sygedagpenge idet der har været en stigning i sygefraværet siden 1997, og det er især det langvarige sygefravær der er steget. Udgifterne til det offentlige sundhedsvæsen steg marginalt fra 1998 til 1999.

Egenbetaling for sundhedsydelser

Reglerne for egenbetaling af sundhedsydelser er noget uensartede i de nordiske lande. I Finland, Norge og Sverige er der regler om maksimal egenbetaling for sundhedsydelser. Sådanne findes også i Island men man fritages kun delvist for betaling. I Danmark findes der ikke sådanne regler.

Maksimal egenbetaling

I Finland dækker sygeforsikringen det overskydende beløb hvis den samlede egenbetaling for medicin udgør 3.283 FIM pr. år og udgifterne til transport i forbindelse med behandling udgør 900 FIM pr. år.

I Island er den maksimale egenbetaling for ambulante behandling i det primære sundhedsvæsen samt hos specialist pr. år 12.000 ISK for personer i alderen 16-66 år, 6.000 ISK for børn under 16 år. Pensionister 67-69 år med fuld grundpension, pensionister 70 år og ældre samt førtidspensionister og personer, som har været arbejdsløse i mere end 6 måneder er den maksimale egenbetaling 3.000 ISK. Når patienten har nået udgiftsloftet betaler man kun en tredjedel af satserne. Der findes desuden særlige betalingsregler for fysioterapi, ergoterapi samt anden terapeutisk behandling.

I Norge var den maksimale egenbetaling for lægehjælp, psykologhjælp,

SYGDOM

rejseudgifter i forbindelse med undersøgelse og behandling samt lægemidler 1.320 NOK i 1999. Udgifter derudover dækkes af staten. Folketrygden afholdte i 1999 ca. 54 pct. af de samlede udgifter til lægemidler.

I Sverige findes der dels en maksimal egenbetaling pr. år for almindelig lægebehandling, fysioterapi m.v. på 900 SEK og en anden maksimal egenbetaling for medicin på 1.800 SEK.

Hvis en eller begge forældre tilsammen har flere børn under 18 år, er børnene fritaget for egenbetaling såfremt lægemiddelkøbet til dem samlet overstiger det fastlagte maksimum for egenbetaling. For den kommunale omsorg findes der ingen statslige regler for maksimal egenbetaling.

Lægebehandling m.v.

I Danmark er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis. Et lille gruppe med frit lægevalg betaler dog selv et mindre beløb for lægebehandling. I de øvrige nordiske lande betaler patienterne selv et beløb for behandlingen. I Finland udgør beløbet maksimalt 100 FIM pr. år eller 50 FIM for de første tre gange for den ambulante behandling i det primære sundhedsvæsen. For midlertidig hjemmesygepleje betales der 50 FIM pr. besøg af en læge og af en sygeplejerske 30 FIM pr. besøg. For kontinuerlig pasning i hjemmet betales der et beløb, som dels er afhængig af pasningens omfang og dels af den pågældendes økonomiske situation. I Island betales som nævnt op til ISK 12.000 for lægebehandling, hjemmesygeplejen er gratis. I Norge varierer egenbetalingen ved lægebesøg. Ved konsultation hos almenpraktiserende læger og ved besøg hos lægevagten i dagtimerne er egenbetalingen 108 NOK, mens den er 160 NOK ved behandling hos en specialist. For konsultation uden for dagtimerne er egenbetalingen 215 NOK. Egenbetalingen for hjemmesygepleje blev afskaffet fra og med 1998. I Sverige varierer egenbetalingen mellem landstingene fra 60 SEK til 250 SEK. For lægebehandling og for besøg hos en fysioterapeut, psykolog, kiropraktor m.v. varierer egenbetalingen fra 60 SEK til 140 SEK. Normalt er egenbetalingen ved besøg hos en specialist dyrest (fra 150-250 SEK) men besøg i almen praksis koster mellem 100 SEK til 140 SEK.

Tandbehandling

I alle landene er tandbehandling for børn og unge enten helt eller delvis gratis. Den øvrige del af befolkning betaler enten selv alle udgifter til behandling, eller de får refunderet en mindre del af dem. I Danmark udgjorde patienternes egenbetaling i 1999 ca. 60 pct. af de samlede udgifter, inkl. udgifterne til den kommunale børne- og ungdomstandpleje, der er gratis. I Fin-

land får personer født i 1956 eller senere tilskud på ca. 50 pct. til tandbehandling og 75 pct. i tilskud til undersøgelser og forebyggende behandlinger. I Island får personer over 67 år samt handicappede refunderet mellem 50 og 100 pct. af udgifterne, afhængig af deres indkomst.

Medicin

I Danmark udgjorde patienternes andel af medicinudgifterne, inkl. håndkøbsmedicin, ca. 42 pct. i 1999. Sygesikringen (amterne) finansierede ca. 53 pct. og kommunerne de resterende 5 pct. af udgifterne. I Finland udgjorde patienternes egenbetaling ca. 59 pct. af medicin med basisrefusion. For medicin med særlig tilskud betaler patienterne 30 pct. eller 4 pct. I Island er den beregnede egenbetaling på ca. 35 pct., men apotekerne har mulighed for at give en række rabatter hvorfor den egentlige egenbetaling ikke kan opgøres. I Norge var egenbetalingen for lægemidler med refusion i 1999 på 36 pct. af receptbeløbet op til 330 NOK. Patienternes faktiske egenbetaling for lægemidler var 13 pct. i 1999. I Sverige udgjorde egenbetalingen for tilskudsberettiget medicin 23 pct. af de samlede lægemiddeludgifter.

Indlæggelse på sygehus

I Danmark, Island og Norge er der ingen egenbetaling for indlæggelse på sygehus. I Finland betales maksimalt 125 FIM pr. dag ved kortvarige sygehusophold og 70 FIM pr. dag i den psykiatriske behandling. I Sverige betales maksimalt 80 SEK pr. dag, uanset opholdets længde.

Kapitel 7

Ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Kapitlets opbygning

Mens de øvrige kapitler har fulgt ESSPROS' kapitelinddeling, er beskrivelsen af ældre, funktionshæmmede og efterlevende her samlet i ét kapitel. Da de nordiske landes regelsæt for pensioner stort set er sammenfaldende og som oftest tager udgangspunkt i pensionssystemerne for ældre, har det været mest hensigtsmæssigt at beskrive pensionssystemerne under ét. Udgifter til hjemmesygepleje er medtaget i kapitlet om sygdom i det omfang, det har været mulig. For Sveriges vedkommende har det kun delvist været muligt at udskille hjemmesygeplejen.

Opbygningen af kapitlet er herefter som følger: Først gives en beskrivelse af tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet for personer i alderen 50 - 65/67 år. Derefter gives en generel beskrivelse af pensionisters indkomster fulgt af en generel beskrivelse af pensionssystemet. Herefter følger en beskrivelse af kontant- og serviceydelser dels til ældre, dels til funktionshæmmede og dels til efterlevende. Sidst i kapitlet er der en samlet fremstilling af de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende.

Tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet.

Både i de nordiske og andre europæiske lande udgør udgifterne til ældre og funktionshæmmede en væsentlig del af de samlede sociale udgifter. Disse udgifters relativt mindre andel i de nordiske lande skyldes først og fremmest større indsatser over for bl.a. familier, børn og arbejdsløse.

Tabel 7.1 Udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

Danmark	50,0	Belgien	51,6	Luxembourg	56,3
Finland	48,9	Frankrig	48,9	Portugal	55,3
Island	43,7	Grækenland	58,8	Spanien	54,3
Norge	48,1	Holland	52,9	Storbritannien	55,4
Sverige	51,1	Irland	29,8	Tyskland	50,2
		Italien	70,2	Østrig	56,8

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Det som spiller en betydelig rolle i forhold til udgifterne til de ældre og de funktionshæmmede er især hvor lang tid de erhvervsaktive forbliver på arbejdsmarkedet.

Figur 7.1. viser beskæftigelsesgraden for mænd og kvinder i alderen 50-66 år i 1999 og figur 7.2. og 7.3. viser udviklingen i beskæftigelsen for henholdsvis 60 og 64-årige mænd og kvinder i perioden 1990 til 1999.

Som det ses af figur 7.1. har mændene generelt set en højere beskæftigelsesgrad end kvinderne. For både mænd og kvinder falder beskæftigelsesfrekvensen markant med alderen i alle de nordiske lande. Der er dog også store forskelle mellem landene. Både for mænd og kvinder findes den højeste beskæftigelsesgrad i Island og den laveste i Finland mens Sverige indtager en midterposition. De forklaringer der kan findes i forskellene mellem landene skal hovedsageligt søges i forskellige erhvervsstrukturer, med deraf følgende forskellige nedslidningsmønstre af arbejdskraften, forskelle i arbejdsløsheden i 1990'erne, samt forskelle i de muligheder der findes for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdslivet med offentlige indkomsterstøttede ydelser.

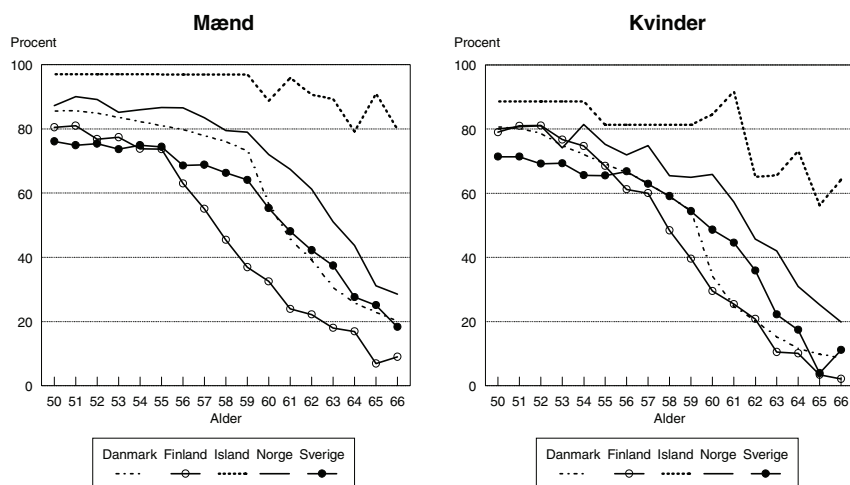
Den tidlige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er mest udbredt i Danmark og Finland. Disse to lande har dels de mest omfattende offentlige tilbagetrækningsordninger og dels har arbejdsløsheden været relativt høj i en længere periode. Den tidlige tilbagetrækning er mindst i Norge og især Island, hvor der dels ikke er andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbetingsførtidspension og dels et meget begrænset arbejdsløshedsproblem. Sverige indtager en midterposition både hvad angår offentlige tilbagetrækningsordninger og arbejdsløshedens omfang i 1990'erne.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Der er markante forskelle mellem landene i beskæftigelsesfrekvensen for de 60 og 64-årige mænd og kvinder, med den højeste beskæftigelse i Island og den laveste i Finland, efterfulgt af Danmark.

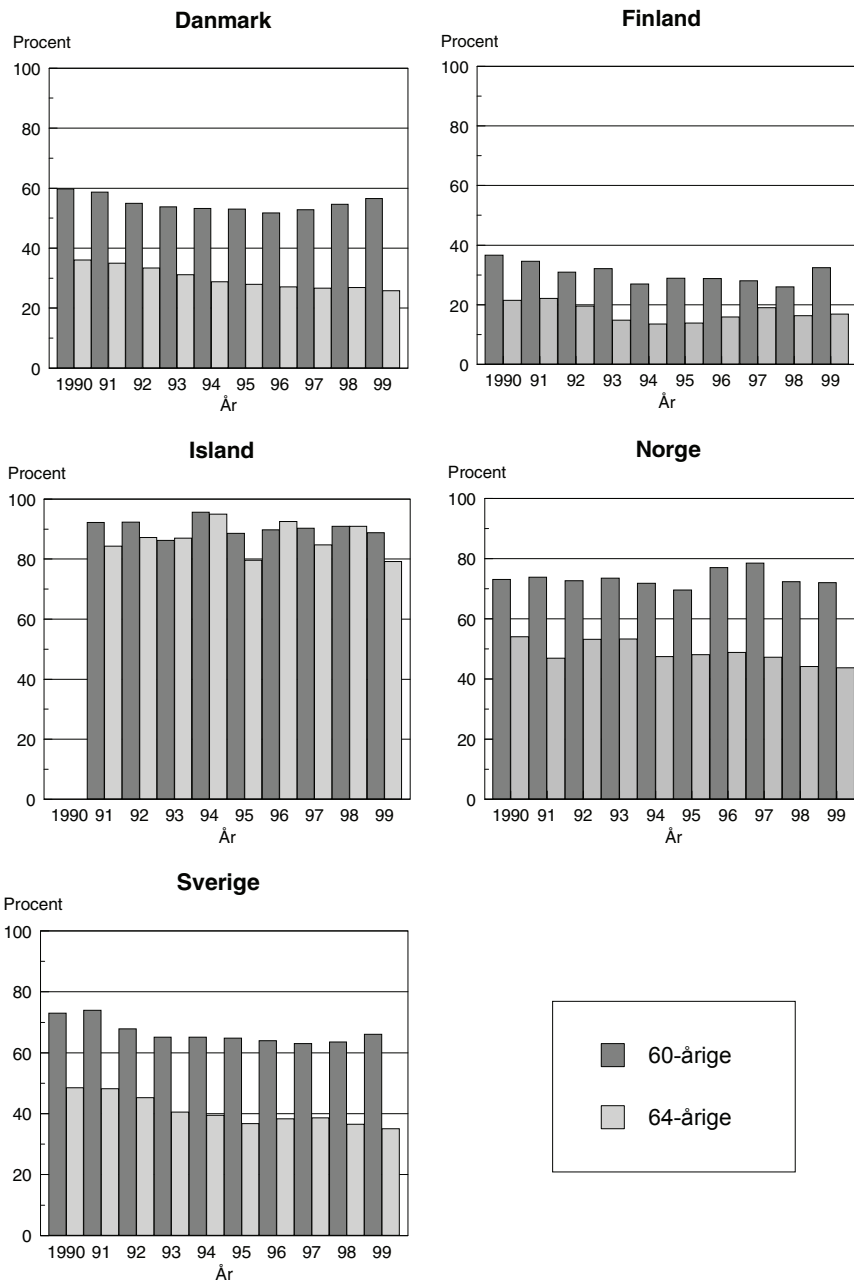
Udviklingen i løbet af perioden varierer også mellem landene. Mens der frem til midten af 1990'erne var et fald i beskæftigelsen blandt mænd i Danmark og Sverige så har der været en stigning i de senere år. I Finland har beskæftigelsen blandt mænd derimod generelt set været faldende helt frem til 1999. I Norge og Island har beskæftigelsen stort set været uændret i perioden frem til 1999. For kvindernes vedkommende har der i Danmark, Finland, Norge og Sverige i de senere år været en tendens til en stigende beskæftigelse for de 60-årige, mens beskæftigelsen for de 64-årige har været faldende i Danmark, Norge og Sverige men stigende i Finland og Island.

Figur 7.1 Personer i arbejde i procent af befolkningen. Fordeling efter alder og køn 1999

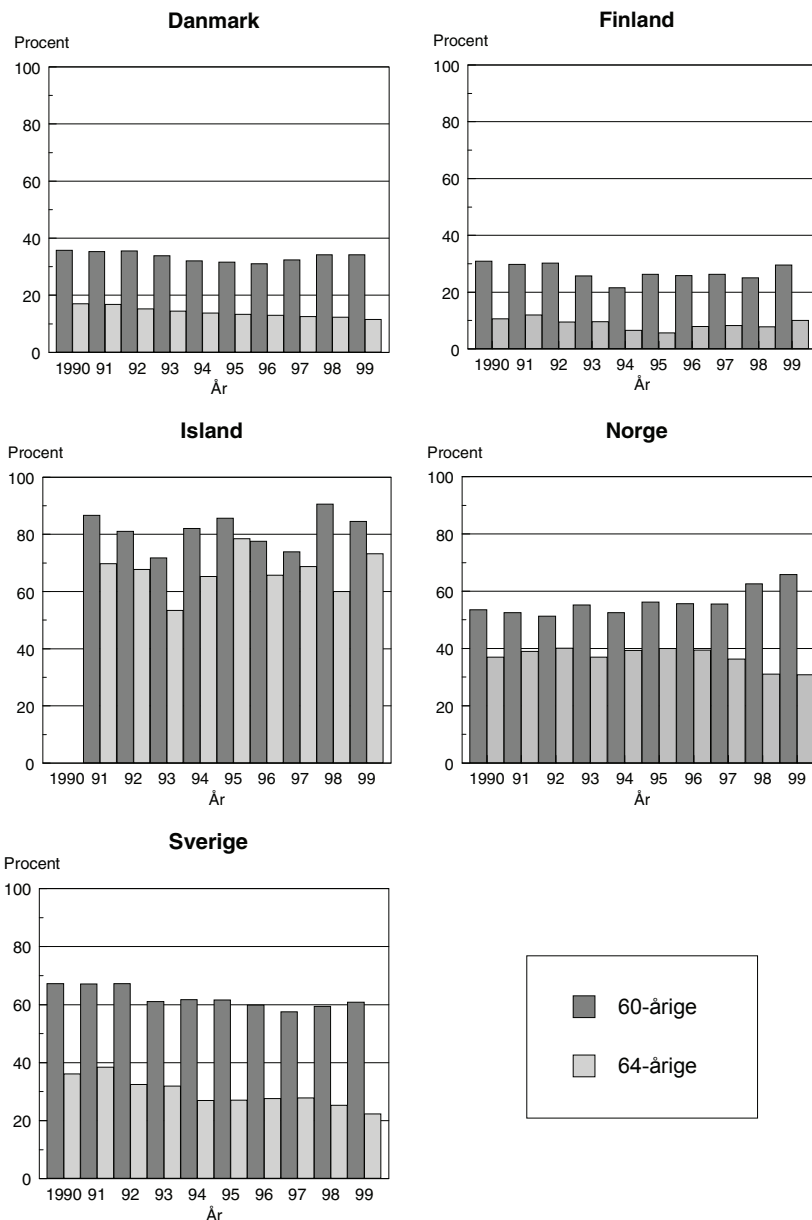
ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

**Figur 7.2 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige mænd.
Procent 1990-1999**

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

**Figur 7.3 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige kvinder.
Procent 1990-1999**

Pensionisters indkomster

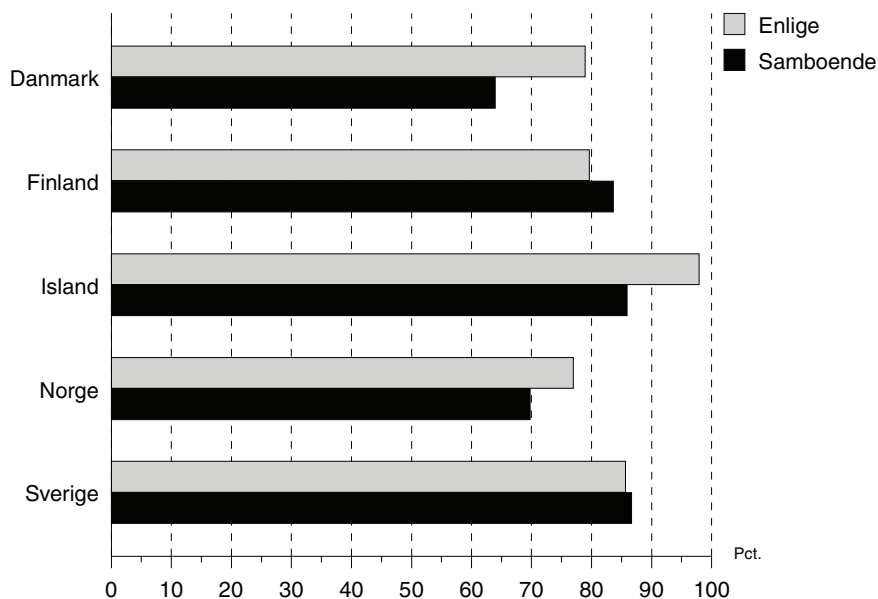
Figur 7.4 viser den disponible indkomst for familier, hvor hovedpersonen, dvs. personen med den højeste indkomst, er over 65/67 år i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65/67 år. Som i de øvrige kapitler anvendes også her ækvivalentindkomster. Den disponible indkomst er faktorindkomsten plus sociale kontantydelse, minus skat. Island har, som nævnt tidligere, en anden familieinndeling, og resultatet i figur 7.4 bliver derfor anderledes.

Som det fremgår af figuren, har familier over 65/67 år i alle landene en lavere gennemsnitlig disponibel indkomst end familier, der er under 65/67 år. Dette gælder både for enlige og parfamilier. Enlige i Island har dog en lidt højere indkomst end i de andre lande. Dette skal blandt andet ses i sammenhæng med at man har en anden familieinndeling. Desuden er den faktiske pensionsalder meget høj i Island.

Med undtagelse af Finland og Sverige, har enlige over 65/67 år en relativt højere disponibel indkomst end par. Dette skal blandt andet ses i sammenhæng med, at pensionssystemerne i de nordiske lande giver enlige en relativt høj kompensation i forhold til tidligere indkomst, jf. figur 7.5. Desuden er der flere unge enlige med en relativt lav indkomst end par.

For enlige over og under 65/67 år er forskellene i de gennemsnitlige disponible indkomster mindst i Island og størst i Norge. For par er forskellen størst i Danmark og mindst i Sverige. Det hænger sammen med, at tillægspensionen er relativt beskedent i Danmark, specielt set i forhold til de udbyggede tillægspensionsordninger i Sverige. Indkomster fra supplerende pensionsordninger, som indgår i figur 7.4 (men ikke i figur 7.5), spiller formentlig en større rolle i Danmark og Norge end i Sverige og Finland. Men ordningerne er tilsyneladende ikke tilstrækkeligt udbyggede til at kunne udligne de store forskelle i de lovfæstede tillægspensionsordninger.

Figur 7.4 Disponibel indkomst for enlige og par over 65/67 år i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65/67 år 1998

Pensioner

Hensigten med pensionerne er at garantere enhver borger et vist forsørgelsesniveau i forbindelse med alderdom, invaliditet, tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet eller tab af forsørger. I alle landene gives der pension til ældre. Desuden findes der en række ordninger, som gør overgangen til alderspension mere smidig: de såkaldte særlige alderspensioner.

De forskellige pensionstyper er i denne publikation opdelt således: Pensioner hvor helbreds-kriterier er dominerende medtages som førtidspensioner (invalidespensioner). De særlige alderspensioner dækker mange forskellige typer af pensioner der gør det nemmere at forlade arbejdsmarkedet. For de danske førtidspensioner gælder det, at højeste og mellemste førtidspension behandles som førtidspensioner mens den almindelige og forhøjede almindelige førtidspension henføres under særlige alderspensioner. De finske arbejdsløshedspensioner er medtaget i kapitel 5 under arbejdsløshed.

Ved tab af forsøger har Finland, Island, Norge og Sverige en særlig efterlevendepension til efterladt ægtefælle og børn. Efterladt ægtefælle kan i Danmark modtage almindelig førtidspension (særlig alderspension) hvis de er berettiget hertil. I alle lande udbetales der børnepension, i Danmark dog i form af særligt børnetilskud.

Pensionernes opbygning

Det er et fælles træk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejdsmarkeds- eller tillægspensioner for de der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes der også private pensionsopsparinger, men disse er ikke medtaget i denne rapport.

I Danmark og Island kan den lovfæstede grundpension falde bort hvis den pågældende har andre indkomster over et vist niveau, i Danmark dog kun i form af arbejdsindkomst for alderspensionister.

I Finland og Sverige er der vedtaget reformer der betyder at grund- og tillægspension udgør en helhed.

Den finske reform er gennemført mens den svenske reform pågår.

I stedet for to-delingen mellem grundpension og tillægspension er alle uanset deres tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension. De personer der gennem beskæftigelse selv har optjent tilstrækkeligt tillægspension/arbejdspension får ikke den garanterede mindstepension. Selvom dette grundprincip er ens i det finske og svenske system er pensionssystemerne opbygget vidt forskelligt. Ligeledes er regelsættet for udbetaling af førtidspension endnu ikke fastlagt i det nye svenske pensionssystem.

I Norge er alle uanset tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension. For at modtage pension ud over dette må man gennem deltagelse i arbejdslivet have oparbejdet en tilstrækkelig tillægspension.

Tillægspensionssystemet er stadigvæk uændret i Danmark, Island og Norge mens de supplerende pensionsordninger fortsat er gældende i alle de nordiske lande.

De supplerende pensionsordninger spiller dog en meget lille rolle i Finland.

Der kan ikke trækkes helt klare grænser mellem de tre pensionssystemer, navnlig ikke mellem tillægspensioner og supplerende pensioner.

I statistikken i denne rapport behandles grundpensionerne i Danmark og

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Island samt den garanterede mindstepension i Finland, Norge og Sverige under et. Ligeledes behandles tillægspensionerne og arbejdspensionerne under et.

Den nordiske statistik adskiller sig derved noget fra den europæiske statistik hvor grund- og tillægspension omtales samlet som den første søjle i pensionssystemer og de supplerende pensioner omtales som den anden søjle, mens de private pensioner, som ikke er medtaget i denne rapport, omtales som den tredje søjle i pensionssystemet.

Tabel 7.2 Pensionsmodtagere fordelt efter ydelser 1999¹⁾

	Danmark	Finland	Island ²⁾	Norge ²⁾	Sverige
Modtagere af:					
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år
Tillægspension/ arbejdspension	Lønmodtagere	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige med mindst 3 års erhvervsarbejde
Supplerende pensioner	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd)	–	–	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd)	–
	Offentlige kollektive aftaler	–	–	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler
	Private kollektive aftaler	Private kollektive aftaler	–	–	Private kollektive aftaler

1 I kraft af den indgåede EU/EØS-aftale er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet næsten ens. Som hovedregel gælder, at man for at være pensionsberettiget skal have været bosat i mindst tre år i det pågældende land mellem det fyldte 15. og 65./67. år. Beskæftigelsesperioder i et EU-land, eller et andet land med hvem der er indgået socialforsikringskonvention, kan medregnes til opfyldelse af bopælskravet. Reglerne for tillægspension i Danmark gælder kun alderspensionister.

2 Treårsgrænsen gælder ikke ved arbejdsskader.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.3 Tillæg til grundpensionen/garanteret mindstepension 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Børnetillæg</i>	Ordinært og særligt børnetilskud	Nej ²⁾	Ja	Ja	Nej ⁵⁾
– Indkomstreguleret?	Nej	-	Nej	Ja	-
– Skattepligtigt?	Nej	-	Nej	Ja	-
<i>Tillæg til personer, som kun oppebærer grundpension/garanteret mindstepension</i>	Ja	. ³⁾	Ja	Ja	Ja ⁶⁾
– Indkomstreguleret?	Ja	. ³⁾	Ja	Ja	Ja ⁷⁾
– Skattepligtigt?	Ja	. ³⁾	Ja	Ja	Ja
<i>Boligtilskud</i>	Ja ¹⁾	Ja	Nej ⁴⁾	Ja	Ja
– Indkomstreguleret?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
– Skattepligtigt?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
<i>Ægtefælletillæg hvis kun den ene ægtefælle oppebærer pension</i>	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej
– Indkomstreguleret?	-	-	-	Ja	-
– Skattepligtigt?	-	-	-	Ja	-
<i>Hustru-/ægtefælletillæg</i>	Nej	Nej ²⁾	Nej	Nej	Nej ⁵⁾
<i>Hjælpe- eller plejetillæg til handicappede</i>	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
– Indkomstreguleret?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
– Skattepligtigt?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej

1 Til pensionister kan der gives en boligydelse afhængig af indtægt og boligens størrelse. Ydelsen er ikke en del af pensionen.

2 Fra og med 1996 tildeles der ikke børnetillæg og ægtefælletillæg. Ægtefælletillægget var helt afviklet i år 2001.

3 Folkepensionen er fuldstændig afhængig af arbejdspensionen. Der er garanteret et minimumsbeløb til de som enten har en lille eller ingen arbejdspension. Grundpensionen er skattepligtig.

4 Der findes særlige pensionstillæg, som ikke er knyttet direkte til boligudgifter, men de gives i reglen til pensionister, der har høje boligudgifter og bor alene.

5 Siden 1990 er der ikke givet nye børnetillæg og børnetillægget vil være helt afviklet år 2005. Hustrutillægget har gradvist været under afvikling siden 1990 og gives kun i særlige tilfælde efter overgangsbestemmelser.

6 Gives kun til personer med en lav ATP.

7 Kun for ATP.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I Danmark er tillægspensionen alene afhængig af bidragsperiodens længde og beskæftigelsens omfang, mens den i de øvrige lande er afhængig af indtjeningsstid og arbejdsindkomstens størrelse. I Finland er folkepensionen som tidligere nævnt afhængig af arbejds pensionens og supplerende pensioners størrelse. Der gives ikke grundpension hvis arbejds pensionen overstiger ca. 5.000 FIM pr. måned (for gifte 4.500 FIM pr. måned).

Indkomsterstøttende ydelser, som ikke er pensioner, er som hovedregel pensionsgivende i alle landene i forhold til tillægspension/arbejds pension.

Beskatning af pensioner

I Danmark er pensionister beskattet efter de samme regler som andre skatteydere. I Island beskattes pensioner også normalt. I de øvrige lande findes der særligt gunstige beskatningsregler for pensionister hvilket betyder at personer kun med lave pensionsindtægter ikke betaler skat.

Boligstøtte til pensionister samt særlige tillæg til handicappede er skattefrie i alle landene på nær Island. Børnetillæg til pensionister er skattefrie i Danmark og Island men skattepligtige i Norge.

Antallet af pensionsmodtagere

Tabel 7.4 Pensionsmodtagere efter alder, i tusinder og i pct. af aldersgruppen pr. december 1999

	Danmark		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe
16-39 år	33	1,9	29	1,8	5	5,4	32	2,2	71	2,5
40-49 »	52	7,0	45	5,7	3	7,4	50	8,0	94	8,0
50-54 »	49	12,3	49	11,5	2	9,8	45	14,3	83	12,7
55-59 »	74	22,2	69	24,3	2	15,4	50	21,6	108	19,4
60-64 »	166	63,9	203	76,9	2	24,9	79	43,1	172	39,9
65-66 »	71	78,2	89	104,2	2	41,0	41	62,2	156	103,3
67+ »	710	101,5	707	104,2	28	99,3	631	101,9	1.422	103,0
I alt	1.156	26,9	1.191	28,6	44	21,0	928	26,7	2.107	29,6

Opgørelsen i tabel 7.4 er ekskl. børnepensionister, enkepensionister og delpensionister. I det samlede antal pensionister er der for Danmarks vedkommende medtaget efterlønsmodtagere (151.437 personer) i alderen 60-66 år og personer, som modtager overgangsydelse (27.914 personer) i alderen 52-59 år. Da enkepension er afskaffet i Danmark og enker i stedet for kan søge om at få tilkendt almindelig førtidspension, er antallet af pensionsmodtagere i Danmark overvurderet i forhold til de andre nordiske lande. Årsagen til de høje rater for de 60-64-årige i Finland er, at offentligt ansatte går på pension i 63-års alderen. Desuden har man i Finland flere forskellige førtidspensionsordninger, som fx arbejdsløshedspension og førtidig alderspension for 60-64-årige samt individuel førtidspension for de 58/60-64-årige. Der var desuden 18.284 personer i 1999 i alderen 56-64 år som modtog deltidspension. Hvis disse medregnes var 79,8 pct. af de 60-64-årige og 28,0 pct. af de 55-59-årige pensionister.

I Sverige var der i 1999 8.000 personer i alderen 61-64 år som modtog delpension. Hvis disse medregnes var 41,8 pct. af de 60-64-årige i denne gruppe pensionister, svarende til i alt 180.000 personer.

Da man i alle landene kan være bosat uden for landet og samtidig modtage pension, kan antallet af modtagere overstige 100 pct.

Alderdom

Pensioner til ældre

– *Overgangen til pensionen varierer*

Aldersgrænsen for at få udbetalt grundpension/garanteret mindstepension er 65 år i Finland og Sverige og 67 år i Danmark, Norge og Island. Folkepensionsalderen er nedsat til 65 år i Danmark med virkning fra 2004.

Aldersgrænsen for at modtage tillægspension/arbejdspension er i Danmark, Finland, Norge og det gamle svenske system den samme som for grundpension, men 65-70 år i Island. I Finland er den almindelige pensionsalder for offentligt ansatte dog 63 år, men den stiger i øjeblikket succesivt til 65 år. I det nye svenske pensionssystem vil der være en fleksibel mulighed for at udtage arbejdspension fra og med 61 år.

Aldersgrænsen for de supplerende og individuelle pensionsordninger er 60 år i Danmark.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I alle fem lande ydes alderspension både i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension.

Pensionerne reguleres normalt i forhold til den almindelige løn- og/eller prisudvikling i landet.

I Norge reguleres grundbeløbet årligt af Stortinget efter forhandlinger mellem staten, fagforbundene og de sikredes interesseorganisationer.

I Finland og det gamle svenske system er det muligt at udtage de lovfæstede alderspensioner før den almindelige pensionsalder, men da med et lavere beløb. Tilsvarende bliver pensionen højere, hvis man venter med at gå på pension til senere end den ordinære pensionsalder. I Danmark forhøjes tillægspensionen, hvis man venter med at få den udbetalt til man fylder 70 år. Mellem 67-70 år er alderspensionen i Norge indtægtsprøvet mod arbejdsindkomster, og det er fortsat muligt at optjene yderligere pensionspoint.

Grundpension/garanteret mindstepension til ældre

Grundpensionen består i Danmark, Island, Norge og det gamle svenske system af et grundbeløb og et tillæg. I Danmark reguleres grundbeløbet for alle pensionsmodtagere i forhold til deres evt. arbejdsindkomst. I Island reguleres grundbeløbet i forhold til andre skattepligtige indkomster efter særlige regler herunder egen og ægtefællens indkomst.

I Finland blev der gennemført en pensionsreform i 1996 hvorved retten til grundpension blev vurderet i forhold til andre pensionsindkomster. I begyndelsen af 1997 blev grundpensionen og pensionstillægget slået sammen til et beløb (garanteret mindstepension).

I Sverige bliver et helt nyt pensionssystem gradvist indført fra og med 1999. Grundpensionen som var uafhængig af andre ydelser i det gamle system vil blive erstattet af en garanteret mindstepension som udbetales til de der enten ikke har en arbejdspension eller en meget lav arbejdspension. Den garanterede mindstepension vil blive udbetalt fra og med 2003.

I Danmark reguleres det almindelige pensionstillæg i forhold til pensionistens egen og evt. ægtefælles samlede indtægter ud over grundpensionen.

I Norge består den garanterede mindstepension af en grundpension plus et særtillæg. Særtillægget udbetales til de der ikke har tillægspension, eller har en meget lav tillægspension. I Danmark og Island udbetales til gengæld et tillæg til grundbeløbet. Størrelsen af dette tillæg er afhængig af pensionistens øvrige indtægter.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.5 Mindstepensionens månedlige størrelse 1999

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Enlige</i>					
Månedlig mindstepension KR/FIM					
– Grundbeløb	4.002	.	16.554	3.913	2.912
– Tillæg	3.968	.	44.555	3.104	1.726
Månedlig mindstepension i alt					
– Før skat KR/FIM	7.970	2.625	61.109	7.017	4.638
– Før skat i KKP	859	377	665	672	428
– Efter skat KR/FIM	5.816	2.625	61.109	7.017	4.638
– Efter skat i KKP	627	377	665	672	428
<i>Ægtepar (begge er pensionister)</i>					
Månedlig mindstepension KR/FIM					
– Grundbeløb	8.004	.	29.797	5.868	4.762
– Tillæg	3.578	.	60.285	6.208	3.452
Månedlig mindstepension i alt					
– Før skat i KR/FIM	11.582	4.604	90.082	12.076	8.214
– Før skat i KKP	1.248	662	980	1.156	757
– Efter skat i KR/FIM	9.053	4.604	90.082	12.076	8.214
– Efter skat i KKP	976	662	980	1.156	757

1 Grundpension og pensionstillæg blev 1.1. 1997 sammenlagt til et beløb. Pensionister som ved udgangen af 1995 kun modtog grundbeløbet får en såkaldt "reduceret folkepension" indtil udgangen af år 2000.

2 Inkluderet i tillæg til enlige er 14.412 ISK som kun kan gives til de der bor alene.

Tillægspension/arbejdspension til ældre

Tillægspensionens/arbejdspensionens betydning for den samlede pensionsudbetaling varierer betydeligt mellem de nordiske lande: fra kun at være et mindre beløb i Danmark til at være det væsentligste bidrag i de andre nordiske lande. Forudsætningen for at få udbetalt tillægspension/arbejdspension bygger i alle landene på den forudsætning, at man tidligere har været tilknyttet arbejdsmarkedet. I Norge er tillægspensionen en del af sikringen i Folketrygden og udregnes i forhold til tidligere indtægt. I Danmark er der fra 1999 indført en Særlig Pensionsopsparing (SP), som alle lønmodtagere og modtagere af forskellige overførselsindkomster bidrager til. Bidraget er på 1 pct. af lønnen

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

eller af den indkomsterstattende ydelse. Bidragsyderne vil, når de bliver 67 år (fra 2004 65 år), modtage en månedlig pensionsydelse fra SP i 10 år. Udbetalingen fra SP er solidarisk i den forstand, at bidragsyderne vil modtage en gennemsnitlig ydelse og ikke en ydelse afhængig af deres eget bidrag.

Supplerende pension til ældre

De supplerende pensionsordninger er som oftest aftalebaserede og gælder hovedsagelig for statsligt og kommunalt ansatte. Privatansatte dækkes i varierende omfang af disse ordninger.

I Danmark er det ca. 80 pct. og i Norge ca. 60 pct., mens det i Sverige er så godt som alle lønmodtagerne, der er omfattet af de supplerende pensionsordninger. I Finland er disse pensionsordninger af ringe betydning, da der ikke er lagt loft over arbejdspensionens størrelse.

Tabel 7.6 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat alderspension pr. måned 1999

	KR/FIM	KKP-Euro
Danmark ¹⁾	6.694	721
Finland	5.040	724
Island ²⁾	82.600	898
Norge ³⁾	8.313	796
Sverige	8.000	737

1 Gennemsnitligt udbetalt folkepension i januar 1999 og udbetalt egenpension i form af ATP i 1999 pr. folkepensionist.

2 Der er medtaget udgifter til både grund- og tillægspension divideret med antal modtagere af grundpension. Ca. 96 pct. af de der modtager grundpension modtager også tillægspension.

3 Gennemsnitligt udbetalt pension i december, bestående af grundpension, særtillæg, tillægspension, kompensationsstillæg samt stigningen i mindstepensionen i 1999.

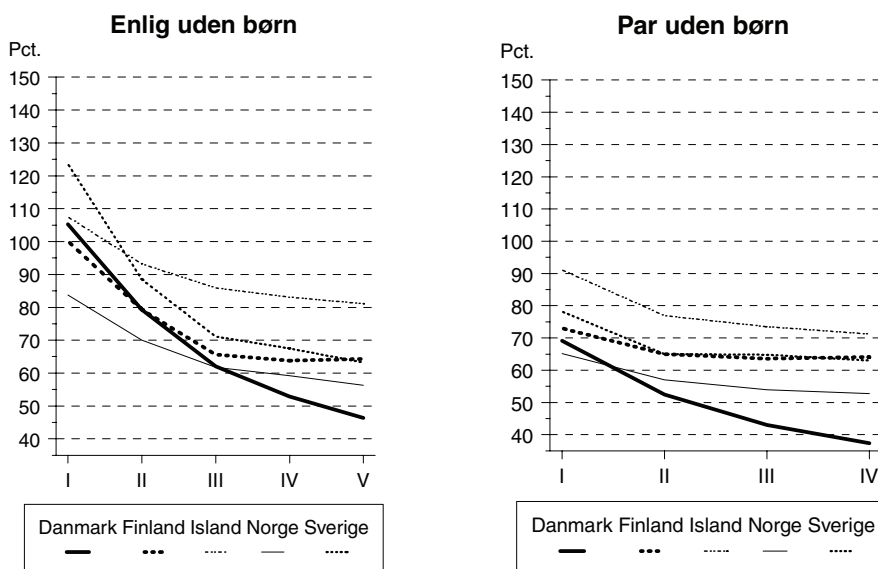
Figur 7.5 viser for det første den disponible indkomst på fem indkomstniveauer (inkl. den maksimale tillægspension) for en enlig alderspensionist, udtrykt i pct. af den disponible indkomst ved beskæftigelse. For det andet den disponible indkomst på fire indkomstniveauer (inkl. tillægspension) for et pensionistægtepar, udtrykt i pct. af disponibel indkomst ved beskæftigelse.

Som det fremgår af figurerne, er der betydelige forskelle i kompensationsniveauerne ved overgangen til pension. Det gælder både landene imellem og mellem enlige og par. Årsagen hertil er først og fremmest tillægspensionen, som er meget lav i Danmark, men fuldt udbygget i Sverige. Noget tilsvarende gælder de islandske tillægspensionsordninger. De meget høje kompensationsniveauer i de laveste indkomstgrupper i Danmark, Finland og Sverige hænger

bl.a. sammen med de forholdsvis store boligydelse til pensionister i disse lande. I Finland, Norge og Sverige spiller det også en rolle at der findes særlige gunstige beskatningsregler for pensionister (jfr. kapitel 11). Desuden er mindstepensionen relativt høj i Danmark og tillægspensionen generelt høj i Sverige.

Forskellene i kompensationsniveauerne mellem landene, specielt for de højere indkomstgrupper, afspejler til en vis grad betydningen af de supplerende pensionsordninger (som ikke indgår i figurene). Disse ordninger har størst betydning i Danmark og Norge.

Figur 7.5 Disponibel indkomst ved alderspension (inkl. tillægspension) i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 1999

Anmærkning:
Indkomstgrupperne I-V/I-IV er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Kontantydelsen udbetales til den person, der har den højeste indkomst. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Bilag 2.

Som det fremgår af tabel 7.7 er der store forskelle mellem landene og kønnene på hvor mange der kun modtager grundpension. I Danmark er det knap 19 pct. af mændene, men næsten 51 pct. af kvinderne. I Sverige er det under 4 pct. af mændene men ca. 24 pct. af kvinderne.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.7 Pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension ved udgangen af årene 1990-1999

	Alderspen- sionister i alt (1.000)	Alderspensionister der kun modtager grund- pension/mindstepension fordelt på mænd og kvinder		Mænd, der kun modta- ger grund-/mindste- pension, og mænd der både modtager grund-/ mindste- og tillægs-/ arbejdspension, pct.		Kvinder, der kun mod- tager grund-/mindste- pension, og kvinder der både modtager grund-/ mindste- og tillægs-/ arbejdspension, pct.	
		Mænd, pct.	Kvinder, pct.	Kun grund- /mindste- pension	Både grund- /mindste- og tillægs- /arbejds- pension ¹⁾	Kun grund- /mindste- pension	Både grund- /mindste- og tillægs- /arbejds- pension ¹⁾
<i>Danmark</i>							
1990	706	24,3	75,7	24,9	75,1	52,7	47,3
1995	709	24,0	76,0	27,4	72,6	59,5	40,5
1998	709	20,5	79,5	19,3	80,7	51,7	48,3
1999	710	20,7	79,3	18,5	81,5	50,7	49,3
<i>Finland²⁾</i>							
1990	737	12,3	87,7	6,7	93,3	27,4	72,6
1995	804	11,8	88,2	4,3	95,7	19,0	81,0
1998	847	14,9	85,1	4,5	95,5	16,1	83,9
1999	858	15,3	84,7	5,0	95,0	16,6	83,4
<i>Island</i>							
1990	24	37,4	62,6	28,9	71,2	37,9	62,1
1995	26	26,7	73,3	10,9	89,1	22,8	77,2
1998	28	30,0	70,0	7,9	92,1	14,3	85,7
1999	28	31,3	68,7	6,9	93,1	11,7	88,3
<i>Norge</i>							
1990	613	18,5	81,5	6,6	93,4	38,5	61,5
1995	625	15,4	84,6	3,9	96,1	26,5	73,5
1998	631	14,9	85,1	3,5	96,5	22,2	78,8
1999	631	14,3	85,7	3,4	96,6	19,7	80,3
<i>Sverige</i>							
1990	1.554	8,2	91,8	4,9	95,1	40,6	59,4
1995	1.590	8,2	91,8	3,7	96,3	30,5	69,5
1998	1.598	9,3	90,7	3,5	96,5	25,3	74,7
1999	1.600	10,1	89,9	3,5	96,5	23,7	76,3

1 I *Danmark* udbetales de meget små tillægspensioner siden 1993 som engangsbeløb. Opgørelsen for *Finland* indeholder også pensionsmodtagere, der kun får tillægspension. For *Norges* vedkommende medregnes kun pensionister, der har en tillægspension, som gør alderspensionen større end mindstepensionen. For *Sveriges* vedkommende medregnes alle, der får tillægspension, uanset at tillægspensionen er mindre end pensionstillægget.

2 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år.

Særlige alders- og delpensioner

– *Ordninger, der letter overgangen fra arbejdslivet til pensionisttilværelsen*

De særlige alderspensioner omfatter forskellige former for pensioner, der gives til personer i den erhvervsaktive alder, og som ikke kan henregnes til de traditionelle alderspensioner. Det kan være sociale eller helbredsmæssige kriterier og/eller forhold på arbejdsmarkedet eller aftaler, som gør det muligt frivilligt at gå på hel eller delvis pension.

I Danmark drejer det sig for det første om almindelig førtidspension, som kan tilkendes personer i alderen 18-66 år, hvis erhvervsevne er nedsat med mindst halvdelen af helbredsmæssige og/eller sociale årsager. Antallet af nytilkendelser af almindelig førtidspension har været stærkt faldende i de senere år, hvilket bl.a. må ses i sammenhæng med en styrkelse af indsatsen for at fastholde personer med nedsat arbejdsevne i beskæftigelse, evt. på særlige vilkår. For det andet om efterløn, som er en frivillig tilbagetrækningsordning for medlemmer af en arbejdsløshedskasse i alderen 60-66 år. I 1999 er der gennemført en række ændringer af efterlønsordningen, som bl.a. gør det mere økonomisk fordelagtigt at vedblive med at arbejde og at udskyde overgangen til efterløn. For det tredje om overgangsydelse, som var en frivillig tilbagetrækningsordning for langtidsledige dagpengemodtagere i alderen 50-59 år. Tilgangen til ordningen ophørte med udgangen af 1995, hvorfor antallet af modtagere er faldet meget. For det fjerde om delpension, som gives til lønmodtagere og selvstændige i alderen 60-66 år, som ønsker at trække sig delvist tilbage fra arbejdsmarkedet.

I Finland kan arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende der er fyldt 60 år få førtidig alderspension. I den offentlige sektor er aldersgrænsen 58 år. Førtidig udtagelse af alderspensionen reducerer pensionen også efter man er fyldt 65 år. Alle førtidsalderspensionister er medregnet som alderspensionister. Selvstændige og arbejdstagere som har været i beskæftigelse længe, kan gå på deltidspension ved 58-års alderen. I perioden 1.7. 1998 og frem til 31.12. 2002 vil aldersgrænsen dog være 56 år. Landbrugere som holder op med at drive landbrug før pensionsalderen, kan modtage en særlig pension. De finske arbejdsløshedspensioner omtales i Kapitel 5.

I Norge blev det i 1989 vedtaget at indføre en ordning med aftalefastsat pension (AFP). Hovedindholdet i ordningen er, at erhvervsaktive på visse vilkår får adgang til at gå på pension før pensionsalderen som er 67 år. Pensionsalderen i ordningen er sænket flere gange og sidst til 62 år fra 1. marts

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

1998. Ca. 60 pct. af de erhvervsaktive har mulighed for at gå på en aftalefastsat pension. Der findes desuden tre pensionsordninger som er tilpasset folketrygden og disse fungerer som særlige tidlige tilbagetrædelsesordninger for personer frem til de fylder 67 år. I pensionsordningen for sømænd og fiskere gives der alderspension fra det fyldte 60. år, og i pensionsordningen for skovarbejdere udbetales der pension fra det fyldte 63. år.

I Sverige kan der udbetales delpension til forsikrede i alderen 61 til 64 år som har reduceret deres arbejdstid med højst 10 timer pr. uge. Den forsikrede må dog arbejde mindst 17 og højst 35 timer pr. arbejdsuge.

Tabel 7.8 De gennemsnitlige udbetalte særlige alders- og delpensioner pr. måned, december 1999

	KR/FIM	KKP-Euro
<i>Danmark</i>		
Almindelig laveste førtidspension ¹⁾	7.247	781
Efterløn ²⁾	9.559	1.030
Delpension ³⁾	5.490	592
Overgangsydelse ²⁾	9.420	1.015
<i>Finland³⁾</i>		
Deltidspension	3.089	444
Særlige pensioner for landbrugere	3.904	561
<i>Norge⁴⁾</i>		
Aftalefastsat pension	10.060	963
Særlig pension til sømænd	2.724	261
Særlig pension til fiskere	1.700	163
Særlig pension til skovarbejdere	2.953	283
<i>Sverige³⁾</i>		
Delpension	2.500	231

1 Gennemsnitligt udbetalt pension i jan. måned 1999.

2 Gennemsnitligt udbetalt ydelse i 1999.

3 Gennemsnitligt udbetalt pension i december 1999.

4 Gennemsnitlig udbetaling pr. måned, december 1999 (gennemsnitligt årsbeløb i 1999, divideret med 12).

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.9 Pensionister, der modtager særlige alders- og delpensioner efter køn og alder 1999

	I alt	-49		50-59		60-64		65-	
		M	K	M	K	M	K	M	K
<i>Danmark</i>									
Almindelig laveste førtidspension	101.590	11.254	14.482	11.912	23.853	6.537	19.983	2.847	10.722
Efterløn ¹⁾	179.351	.	.	8.720	19.194	49.293	57.082	23.550	21.512
Delpension	3.869	2.040	502	1.050	277
<i>Finland</i>									
Deltidspension	18.284	.	.	4.674	5.914	3.627	4.069	.	.
Særlige pensioner for landbrugere	42.254	.	.	2.292	3.880	5.291	6.933	11.157	12.701
<i>Norge</i>									
Aftalefastsat pension	25.628	8.465	5.920	6.441	4.802
Særlig pension til sømænd ²⁾	19.140
Særlig pension til fiskere	1.708
Særlig pension til skovarbejdere	83
<i>Sverige</i> ³⁾									
Delpension	8.000

1 Inkl. 27.914 personer i alderen 50-59 år på overgangsydelse. Overgangsydelsen blev indført i 1992 som en midlertidig ordning. Der blev lukket for tilgangen til ordningen med udgangen af 1995.

2 Det er ikke muligt at opdele modtagere af særlig pension til sømænd efter køn.

3 Beregnede antal delpensionister i alderen 61-64 år i december 1999. Oplysninger om køn findes ikke.

Serviceydelser til ældre

Institutioner m.v. for ældre

Den overvejende del af ældrebefolkningen bor i almindelige boliger. Kun en mindre del bor i boliger specielt tilpasset ældre. Sådanne boliger findes i alle fem lande. Deres indretning afhænger af de ældres behov for pleje og kan inddeles i:

1. Institutioner (plejehjem/sygehjem/alderdomshjem).
2. Serviceboliger (beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger/omsorgsboliger m.v.).

Ældre kan også – i varierende grad – tilbydes langtidsbehandling på sygehusenes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte plejeafdelinger. I alle landene findes der desuden ved nogle plejehjem særlige afdelinger hvor ældre som bor hjemme kan få et korttidsophold når der er behov for det.

Tabel 7.10 Personer 65 år og ældre, som bor på institution eller i servicebolig, i alt og i pct. af samtlige ældre, december 1999

	Danmark ¹⁾	Finland	Island ²⁾	Norge ¹⁾	Sverige ³⁾
Personer i alderen					
65-74 år	9.061	9.064	490	8.802	10.561
75-79 år	10.925	9.763	480	12.946	16.772
80+	43.051	34.147	2.133	49.920	88.623
I alt 65/67+ år	63.037	52.974	3.013	71.668	115.956
<i>I pct. af de respektive aldersgrupper</i>					
65-74 år	2,8	2,1	2,7	3,3	1,4
75-79 år	6,5	6,1	7,5	8,2	4,8
80+ år	20,6	19,9	28,8	26,3	20,3
I alt 65/67+ år	9,0	6,9	9,7	11,6	8,1

1 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år.

2 Der er kun medtaget beboere på syge, pleje- og alderdomshjem, hvilket forklarer den store forskel i forhold til tidligere.

3 Opgørelse 1. november 1999. I aldersgruppen 65+ år indgår desuden personer på korttidsophold.

Hjemmehjælp

Tabel 7.11 Ældre, som modtog hjemmehjælp 1999

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾	
Modtagere af hjemmehjælp	65.707					
65-74 år		16.879	..	14.321	17.729	
75-79 år		40.572	..	21.602	23.241	
80+		103.530	26.832	..	61.492	85.217
I alt 65+ år		169.237	84.283	6.243	97.415	126.187
<i>Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen</i>	13,4					
65-74 år		3,9	..	5,3	2,4	
75-79 år		16,0	..	13,6	6,7	
80+ år		50,0	34,8	..	32,4	19,5
I alt 65+ år		24,2	11,0	19,5	15,8	8,2

1 Personer i aldersgrupperne 67-79 år og 80+ år.

2 Husstande i aldersgrupperne 65-74, 75-84 og 85+ år.

3 Aldersgruppen 67-74 år, 75-79 år og 80+ år. Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp).

4 Personer som pr. 1. november 1999 havde fået bevilget hjemmehjælp og som bor i egen bolig.

I samtlige fem lande ydes der hjemmehjælp til ældre. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande er vanskelig at sammenligne. Mens tallene for Danmark og Norge er statusopgørelser, indeholder de islandske og finske data oplysninger om hvor mange der modtog hjælp i løbet af året. De svenske data dækker personer som pr. november havde fået tilkendt hjemmehjælp. Desuden omfatter den finske statistik husstande, mens den for de andre lande omfatter personer.

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes pensionister forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at ældre kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. En del af aktiviteterne kan finde sted i såkaldte ældrecentre.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og handicappede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Funktionshæmmede

Helbredsbetingsbetet førtidspension

– Der lægges forskellig vægt på sociale årsager ved tilkendelse af førtidspension

I alle de nordiske lande kan personer hvis erhvervsevne er nedsat på grund af fysiske og/eller psykiske årsager modtage førtidspension. Førtidspensionen benævnes invalidepension i Finland og Island og uførepension i Norge.

Som supplement til den almindelige førtidspension som dækker personer i den erhvervsaktive alder, findes der i Finland en særlig førtidspensionsordning (individuel førtidspension) som er baseret på mildere sundhedskriterier for aldersgruppen 58-64 år.

I Danmark er folkepension (alderspension), invalidepension, enkepension og førtidspension integreret i et sammenhængende regelsystem. Førtidspensionister tildeles grundpension efter de samme regler som gælder for alderspensionister. Derudover modtager førtidspensionister med mellemste førtidspension et invaliditetsbeløb, og førtidspensionister med højeste før-

tidspension modtager ud over invaliditetsbeløbet også et erhvervsudygtighedsbeløb. Invaliditets- og erhvervsudygtighedsbeløbet indtægtsreguleres ikke. For invaliditetsbeløbet gælder det endvidere, at det ikke er skattepligtigt. I Danmark modtager førtidspensionister ikke tillægspension. Som tidligere nævnt medtages den almindelige laveste førtidspension, som særlig alderspension i denne rapport.

I Finland, Island, Norge og Sverige tilkendes førtidspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension efter de regler, der gælder for alderspension, hvor det i Sverige er de gamle regler der anvendes.

Ved beregningen af tillægs-/arbejdspensionens størrelse, hvilket sker på baggrund af tidligere arbejdsindkomst, medregnes i Finland, Island, Norge og Sverige som regel tiden frem til den normale pensionsalder. I Finland er procentsatsen for førtidspensionister, for tiden fra førtidspensioneringen og frem til alderspensionsalderen, dog lavere end for alderspensionister.

I de nordiske lande findes der et antal alternative former for ydelser, som har indflydelse på såvel tilkendelse af førtidspensioner som på antallet af førtidspensionister. I Sverige gives der fx sygedagpenge uden tidsbegrænsning, mens sygedagpenge i de øvrige lande maksimalt kan gives i ét år, dog med mulighed for forlængelse i Danmark

I Norge er det normalt, at der udbetales *revaliderings-/attføringspenge*, før end der udbetales førtidspension.

Også de øvrige førtidspensionsordninger (som i denne publikation benævnes særlige alderspensioner) kan påvirke antallet af førtidspensionister. I Danmark og Finland er der fx et stort antal pensionister, der hovedsagelig får pension af andre årsager. At der findes ordninger som efterløn i Danmark og arbejdsløshedspension i Finland har bidraget til, at man har færre førtids-/invalidpensionister, end man ellers ville have haft i disse lande. Ordningen med aftalefastsat pension (AFP) påvirker antallet af førtidspensionister i Norge. Flere undersøgelser er kommet frem til at ca. 20 pct. af AFP-pensionisterne ville have været førtidspensionister hvis AFP-ordningen ikke fandtes.

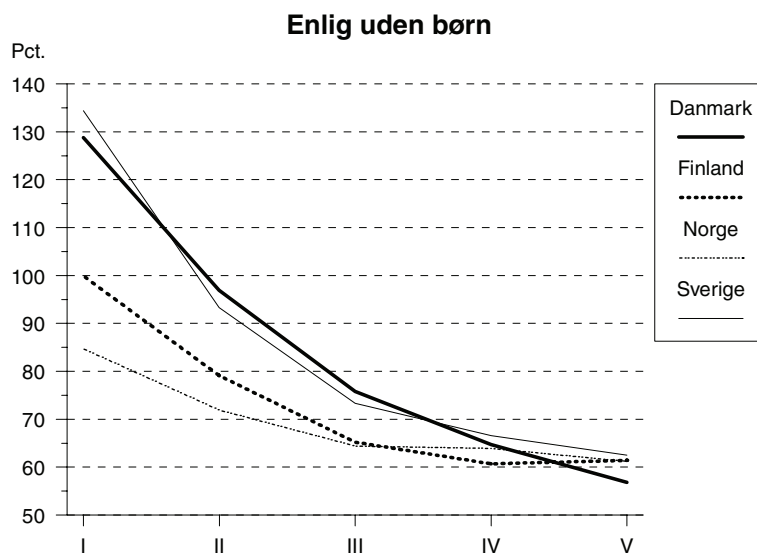
Førtidspension inkl. pensionstillæg er som hovedregel enten højere eller af samme størrelse som den der tilkendes alderspensionister i alle landene. Dertil kan i Danmark komme et antal særlige tillæg og i de øvrige lande en tillægspension, som nævnt ovenfor.

Figur 7.6 viser kompensationsniveauet for en enlig 50-årig førtidspensionist, som tidligere har været i arbejde og som helt har mistet sin erhvervs-evne. Det højeste niveau findes i Danmark og Sverige og det laveste i Finland og Norge for personer med tidligere lav indkomst. Det meget høje

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

kompensationsniveau i Danmark skyldes at den højeste førtidspension er uafhængig af tidligere indkomst. Desuden får personer som fuldstændig har mistet erhvervsevnen udbetalt både et invaliditetsbeløb og et erhvervsudgytighedsbeløb. Derudover er der relativt gunstige regler for boligstøtte til pensionister. Sidstnævnte gælder også i Sverige. Førtidspensionen i de andre lande er beregnet i forhold til tidligere arbejdsindkomst.

Figur 7.6 Kompensationsniveauet for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne 1999

Anmærkning:

Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Bilag 2.

Tabel 7.12 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat førtidspension pr. måned 1999

	KR/FIM	KKP-Euro
Danmark ¹⁾	9.435	1.017
Finland	5.213	749
Island ²⁾	77.000	837
Norge	8.600	823
Sverige ³⁾	7.835	722

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb for højeste og mellemste førtidspension i januar 1999.

2 Der er medtaget udgifter til både grund- og tillægspension divideret med antal førtidspensionister som modtager grundpension. 55-60 pct. af førtidspensionisterne modtager også tillægspension/arbejdspension.

3 Gennemsnitligt pensionsbeløb pr. december 1999, inkl. pensionstilskud og andre tillæg.

I Danmark har der i de seneste år været et begrænset fald i antallet af nytilkendelser af førtidspension. Faldet må blandt andet ses i sammenhæng med ændringer i tilkendelseskompetencen, finansieringen og styrkelse af den tidlige, forebyggende indsats for at fastholde personer med nedsat erhvervssevne i beskæftigelse, evt. på særlige vilkår. Med virkning fra 1. juli 1998 kan en førtidspensionssag først påbegyndes, når alle aktiverings-, revaliderings-, behandlingsmæssige og andre foranstaltninger, der kan forbedre erhvervssevnen, har været afprøvet. Disse forhold har dog især betydet et fald i nytilkendelser af de almindelige førtidspensioner (særlige alderspensioner). Faldet i antallet af nytilkendelser af højeste og mellemste førtidspension har hidtil været begrænset, men var relativt stort i 1999. Både i Norge og Sverige er der sket opstramninger i reglerne for tilkendelse af førtidspension. I Norge skete dette allerede i 1991 hvor de medicinske vilkår for tilkendelse blev strammet op. Efter en nedgang i tilgangen i begyndelsen af 1990'erne er antallet igen steget. Dette skyldes hovedsageligt demografi og regelændringer på andre ydelsesområder. I Finland er antallet af førtidspensionister faldet. Dette skyldes at aldersgrænsen for individuel førtidspension er steget, og at ældre langtidsarbejdsløse modtager arbejdsløshedspension og derfor ikke søger førtidspension. Antallet af deltidspensionister er også steget og det kan også have medvirket til at reducere antallet af førtidspensionister.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.13 Modtagere af førtidspension og nytilgang af førtidspensionister efter køn 1990-1999

	Danmark ¹⁾		Finland		Island ²⁾		Norge ³⁾		Sverige	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
<i>1990</i>										
Modtagere	76.113	78.481	159.509	141.423	3.097	4.350	104.704	129.657	166.716	188.600
Nytilgang	6.638	5.597	14.444	15.140	23.643	26.850
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,4	0,3	1,1	1,2	0,9	1,0
<i>1995</i>										
Modtagere	82.166	83.871	165.348	144.156	4.250	5.769	103.401	132.900	185.413	223.163
Nytilgang	5.941	5.087	502	723	11.016	12.223	18.639	20.565
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,3	0,3	0,6	0,9	0,8	1,0	0,7	0,8
<i>1998</i>										
Modtagere	82.031	83.659	153.123	134.924	4.541	6.429	111.164	146.939	186.672	234.952
Nytilgang	4.896	4.209	230	442	14.881	18.409	15.909	18.578
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,3	0,2	0,3	0,5	1,1	1,4	0,6	0,7
<i>1999</i>										
Modtagere	81.903	83.721	149.944	132.095	4.775	6.942	115.347	154.493	186.461	238.489
Nytilgang	3.672	3.274	441	808	14.822	18.729	17.587	21.919
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,2	0,2	0,5	1,0	1,1	1,5	0,7	0,9

1 Antal modtagere er i denne tabel opgjort primo året; i de øvrige pensionstabeller er antallet opgjort ultimo året.

2 Pensionsalder 16-66 år.

3 Pensionsalder 16-66 år (fra og med 1991 aldersgruppen 16-67 år).

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.14 Pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i alt 1990-1999

	1990	1995	1998	1999
<i>Danmark</i>				
18-19 år	407	485	593	564
20-29 »	6.959	8.317	7.703	7.501
30-39 »	15.943	18.305	18.393	18.267
40-49 »	31.198	34.919	33.405	33.107
50-59 »	52.990	57.198	59.545	59.743
60-64 »	35.688	34.504	33.762	33.352
I alt 18-64 år	143.185	153.728	153.401	152.534
65-66 år	12.953	12.918	12.223	12.259
<i>Finland¹⁾</i>				
16-19 år	1.980	1.978	1.992	1.906
20-29 »	10.477	9.031	8.189	8.216
30-39 »	23.286	20.379	18.751	18.564
40-49 »	43.970	49.498	45.791	44.440
50-59 »	119.384	113.830	106.442	105.150
60-64 »	101.835	114.787	106.882	103.763
I alt 16-64 år	300.932	309.503	288.047	282.039
65-66 år
<i>Island²⁾</i>				
16-19 år	221	322	340	377
20-29 »	837	1.048	1.090	1.142
30-39 »	1.137	1.825	1.992	2.120
40-49 »	1.275	1.973	2.358	2.668
50-59 »	1.801	2.234	2.630	2.853
60-64 »	1.481	1.712	1.699	1.676
I alt 16-64 år	6.752	9.114	10.110	10.835
65-66 år	695	905	589	885
<i>Norge</i>				
16-19 år	668	778	755	562
20-29 »	6.336	6.625	7.508	7.749
30-39 »	18.314	19.106	21.944	23.289
40-49 »	38.442	44.153	47.644	50.043
50-59 »	69.141	73.415	88.361	94.364
60-64 »	65.803	59.700	61.464	64.261
I alt 16-64 år	198.704	203.777	227.676	240.268
65-66 år	35.657	32.524	30.427	29.572
<i>Sverige</i>				
16-19 år	3.232	3.138	3.411	3.567
20-29 »	10.486	12.181	12.597	13.118
30-39 »	25.629	31.645	32.063	32.668
40-49 »	59.984	78.902	75.791	75.830
50-59 »	120.184	156.598	164.218	167.218
60-64 »	141.839	137.394	133.544	132.549
I alt 16-64 år	361.354	419.858	421.624	424.950
65-66 år

1 Inklusive individuel førtidspension.

2 15-18 pct. af de medtagne førtidspensionister er ikke egentlige almindelig førtidspensionister.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.15 Pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i pct. af de respektive aldersgrupper 1990-1999

	1990	1995	1998	1999
<i>Danmark</i>				
18-19 år	0,1	0,2	0,2	0,2
20-29 »	0,9	1,1	1,0	1,0
30-39 »	2,1	2,3	2,2	2,2
40-49 »	4,0	4,5	4,5	4,5
50-59 »	9,7	8,8	8,3	8,1
60-64 »	14,6	14,4	13,2	12,8
I alt 18-64 år	4,1	4,3	4,3	4,3
65-66 år	13,3	14,3	13,7	13,5
<i>Finland¹⁾</i>				
16-19 år	0,8	0,8	0,8	0,7
20-29 »	1,5	1,4	1,3	1,3
30-39 »	3,0	2,7	2,5	2,5
40-49 »	5,7	5,9	5,7	5,6
50-59 »	22,6	19,4	15,6	14,8
60-64 »	39,4	47,6	41,8	39,4
I alt 16-64 år	9,1	9,2	8,5	8,3
65-66 år
<i>Island²⁾</i>				
16-19 år	1,3	1,9	1,9	2,1
20-29 »	2,0	2,6	2,7	2,7
30-39 »	2,8	4,3	4,7	5,1
40-49 »	4,3	5,6	6,2	6,8
50-59 »	8,7	9,7	10,0	10,3
60-64 »	14,4	17,0	17,4	17,3
I alt 16-64 år	4,2	5,4	5,8	6,1
65-66 år	13,0	21,8	22,2	23,3
<i>Norge</i>				
16-19 år	0,3	0,4	0,5	0,5
20-29 »	1,0	1,0	1,2	1,3
30-39 »	2,9	2,9	3,3	3,4
40-49 »	6,7	7,1	7,7	8,0
50-59 »	18,0	16,3	16,9	17,5
60-64 »	33,6	33,9	34,6	35,3
I alt 16-64 år	7,4	7,4	8,2	8,8
65-66 år	43,8	42,8	42,7	43,2
<i>Sverige</i>				
16-19 år	0,7	0,8	0,8	0,9
20-29 »	0,9	1,0	1,1	1,2
30-39 »	2,2	2,6	2,6	2,6
40-49 »	4,8	6,4	6,4	6,5
50-59 »	13,7	14,7	13,9	13,9
60-64 »	33,5	34,2	32,0	30,8
I alt 16-64 år	6,7	7,6	7,6	7,7
65-66 år

1 Inkl. individuelle førtidspensioner.

2 15-18 pct. af de medtagne førtidspensionister er ikke egentlige almindelige førtidspensionister.

Revalidering

Personer, hvis erhvervsevne er nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager, kan få hjælp til uddannelse, optræning og omskoling, når det anses for påkrævet af hensyn til personens fremtidige muligheder for at klare sig selv og forsørge sin familie.

Der kan også ydes hjælp til særlige udgifter, der følger af uddannelsen. Uddannelse kan bestå i optræning eller oplæring på det almindelige arbejdsmarked. Hjælpen ydes i form af løn eller løntilskud. Endelig kan der ydes særskilt hjælp til anskaffelse af værktøj og arbejdsredskaber og til iværksættelse af selvstændig virksomhed.

I Danmark ydes hjælpen i form af en fast revalideringsydelse, som svarer til dagpengemaximum. Udbetalingen af revalideringsydelsen forudsætter, at der er iværksat en revalidering efter en fastlagt erhvervsplan. Ydelsen udbetales indtil erhvervsplanen er gennemført, normalt dog højst i 5 år. For unge under 25 år udgør revalideringsydelsen det halve. Med henblik på at fastholde og integrere de svagere grupper på arbejdsmarkedet er der fra 1999 sket en styrkelse af den virksomhedsrettede revalidering.

I Finland modtager ca. 80 pct. af revaliderende revalideringsdagpenge fra Folkepensionsanstalten. I de tilfælde er dagpengene af samme størrelse som sygedagpengene. Dagpengenes størrelse fra ulykkes- og trafikforsikringerne samt fra arbejdspensionsanstalterne er afhængig af de myndigheder som udbetaler ydelsen.

I Island udbetales en revalideringsydelse, når den tilskadekomne ikke længere har ret til syge- eller ulykkesdagpenge. Som regel kan ydelsen højst oppebæres i 12 måneder eller indtil der er truffet beslutning om den funktionshæmmedes fremtid. Ydelsen svarer til invalidepensionens grundbeløb og tildeles efter de samme kriterier. Ydelsen kan aldrig udbetales i mere end 18 måneder. Alle, der modtager revalideringsydelse, skal gennemgå undersøgelser og behandlinger i den tid, ydelsen modtages.

I Norge gives der tilskud til underhold efter de samme regler som gælder for invalidepension bortset fra at der ikke findes nogen mindstebeløb. Selve revalideringen kan foregå som et samarbejde mellem blandt andet sundheds-, arbejdsmarkeds- og socialforsikringsmyndighederne, således at sektorerne skal give et samlet tilbud til den enkelte.

I Sverige gives der i forbindelse med revalidering en række erstatninger og ydelser. Til deltagere, som er eller skulle have været berettiget til ydelser fra arbejdsløshedsforsikringen, udbetales der en uddannelsesydelse i form af dagpenge hvis den pågældende deltager i arbejdsmarkedspolitiske aktiviteter. Forudsætningen er at den pågældende opfylder vilkårene for at modtage

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

dagpenge ved arbejdsløshed eller har modtaget en ydelse i den længste periode som der kan gives arbejdsløshedsdagpenge. Der kan også udbetales dagpenge til personer som ikke er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, men da med et mindre beløb. Der udbetales dagpenge i højst 5 hverdage pr. uge og ydelsen reduceres hvis den pågældende modtager andre ydelser som for eksempel pension, forældrepenge, revalideringsydelse eller løn fra arbejdsgiver. I forbindelse med revalidering kan der blandt andet gives en revalideringsydelse og særlige ydelser i stedet for sygedagpenge. Revalideringsydelsen gives da til personer som deltager i erhvervsrettet revalidering og de særlige ydelser skal dække udgifterne som der er ved revalideringen som for eksempel rejser. De erhvervsrettede revalideringsforanstaltninger som kan blive aktuelle er eksempelvis arbejdsstræning, udredning ved et arbejdsmarkedsinstitut og uddannelse.

Tabel 7.16 Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året og pr. december 1999

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året	36.488	53.935	651	100.953	44.355
Personer som modtog revalideringsydelse pr. december 1999	20.864	10.212	279	62.236	13.332

1 Ekskl. flygtninge, personer med støtte til særlige udgifter m.v. under revalidering og personer under optræning på det almindelige arbejdsmarked med løntilskud. Opgørelsesmetoden blev ændret fra 1998 til 1999, så der nu kun medtages modtagere af revalideringsydelse. Ændringen i opgørelsesmetoden har medført et fald fra 48.531 i 1998 til 36.488 i 1999.

2 Omfatter kun revalideringsdagpenge som udbetales fra Folkpensionsanstalten (80 pct. af alle udbetalinger).

3 Personer som får *rehabiliteringspenge* eller *attføringspenge*.

4 Omfatter kun personer med revalideringsydelse. Personer som modtager særlige ydelser kan ikke opgøres.

Arbejdsskadeserstatninger

I alle nordiske lande modtager personer, som har været udsat for en arbejdsskade enten sygedagpenge eller en ydelse, som svarer til disse ved midlertidigt tab af erhvervsevne. Ved langvarigt eller permanent tab af erhvervsevne udbetales der førtidspension eller en ydelse, som kan sidestilles med denne.

Ved arbejdsskade forstås ulykkestilfælde på arbejdet og erhvervsbetinget sygdom, som forårsager midlertidigt eller permanent tab af arbejdsevne.

I alle landene er der etableret obligatoriske arbejdsskadeforsikringer, men efter lidt forskellige regelsæt. Fra arbejdsskadeforsikringen udbetales der ménerstatninger som erstatning for den tabte arbejdsevne, enten i form af éngangsydelser eller som månedlige ydelser. Normalt dækker arbejdsskadeforsikringen også udgifter til behandlinger, som ikke er dækket af den almindelige sygeforsikring.

I Danmark ydes der erstatning for tabt erhvervsevne, hvis arbejdsskaden har nedsat arbejdsevnen med mindst 15 pct. Der ydes desuden et engangsbeløb, hvis méngraden er 5 pct. og derover.

I Finland har man ret til pension, hvis arbejdsevnen er reduceret med mindst 10 pct. Den pension som udbetales til en person som er helt uarbejdsdygtig udgør 85 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Til en delvis (partiel) arbejdsudygtig arbejdstager, udbetales der en del af den fulde pension som svarer til nedgangen i erhvervsevnen. Erstatningsniveauet for pension på grund af ulykker falder til 70 pct. af arbejdsindkomsten når den pågældende fylder 65 år. Ulykkespensionen til en delvis uarbejdsdygtig reduceres tilsvarende når den pågældende fylder 65 år.

I Island er det retten til løn under sygdom (fravær på grund af en ulykke) som har den største betydning for den skadelidte. Men for personer som ikke har ret til løn eller når den periode hvor man kan modtage løn er ophørt, modtager de pågældende dagpenge fra den almene forsikrings arbejdsulykkesforsikring. Denne ydelse er et fast beløb som er uafhængig af den løn man havde da ulykken indtraf. Ydelsen betales normalt ikke i mere end 52 uger.

I Norge kan der opnås invalidepension, hvis en erhvervsskade eller arbejdsulykke nedsætter arbejdsevnen med 30 pct., hvor der normalt kræves 50 pct. nedsættelse af arbejdsevnen for at få tildelt invalidepension. Der kræves en nedsat erhvervsevne på mindst 15 pct. for at få tildelt ménerstatning (erstatning for tab af arbejdsevne).

I Sverige ydes der erstatning, i form af livrenter, såfremt arbejdsevnen er varigt nedsat med mindst en femtededel (6,6 pct.). Livrenten beregnes normalt på grundlag af den forsikredes sygedagpengeberettigede indkomst.

Plejetilskud til handicappede

I alle de nordiske lande kan familier modtage økonomisk støtte fra det offentlige til pleje af et fysisk eller psykisk sygt barn i hjemmet. Regelsættene varierer noget mellem landene, men formålet med ordningerne er det sam-

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

me, nemlig at gøre det økonomisk muligt for familier at have barnet boende hjemme ved at få dækket de ekstraudgifter som barnets handicap medfører.

Voksne handicappede, som bor i eget hjem, kan også få tilskud. De enkelte lande har også lidt forskellige regler på dette område. Der kan ydes støtte til hjælpemidler, som er nødvendige for, at den pågældende kan udøve et erhverv eller afhjælpe den pågældendes lidelse, eller som kan lette den daglige tilværelse i hjemmet.

I flere af landene ydes der blandt andet tilskud til køb af og/eller tilpasning af bil eller andet motordrevet køretøj.

Serviceydelser til funktionshæmmede

Institutioner m.v. for handicappede

I alle landene findes der særlige boliger for handicappede. Det kan være:

1. Institutioner (plejehjem/sygehjem).
2. Serviceboliger (beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger).

Tabel 7.17 Personer under 65 år, som bor på institution eller i servicebolig, december 1999

	Danmark ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
Under 65 år i alt	16.277	16.572	888	14.120	23.450
Under 65 år i pct. af aldersgruppen	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3

1 Under 67 år. Inkl. ældreboliger.

2 Oplysningerne gælder beboere i boliger til pleje- og omsorgsformål og indlagte på institution i aldersgruppen 0-66 år.

3 Opgørelse 1. november 1999. Personer med permanent ophold og korttidsophold.

Ud over disse særlige boliger kan handicappede også i varierende grad tilbydes langtidsbehandling på sygehusenes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte plejeafdelinger. I Norge får kommunerne et øremærket tilskud til at stimulere at handicappede under 67 år flyttes fra alders- eller plejehjem til boliger uden for institutionerne.

Hjemmehjælp

I samtlige fem lande ydes der hjemmehjælp til funktionshæmmede. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

I alle de nordiske lande kan personer med svære handicap få økonomisk hjælp til personlig assistance og hjælp til den daglige livsførelse. I Danmark var ca. 8.300 personer omfattet af en ledsagerordning for handicappede, støtte- og kontaktpersoner for sindslidende og døvblinde m.v. I Norge er dette en kommunal opgave, men kommunerne modtager et tilskud fra staten. Denne ordning omfattede i 1999 504 personer. I Sverige er det kommunerne der dækker udgifterne for op til 20 timers hjælp pr. uge. Hvis der er behov for mere end 20 timers hjælp pr. uge dækker staten udgifterne for de timer der overstiger 20. I juni 1999 var der ca. 10.000 personer der modtog personlig assistance. I flere af landene kan personen selv ansætte én eller flere personer til at assistere sig.

Tabel 7.18 Personer under 65 år som modtog hjemmehjælp 1999

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
Modtagere af hjemmehjælp under 65 år i alt	28.849	38.144	4.087	25.050	15.538
Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen under 65 år	0,6	0,9	1,7	0,6	0,2

1 Personer under 67 år.

2 Husstande. Af de 38.144 var de 6.576 handicappede.

3 Husstande under 67 år. Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp).

4 Omfatter beboere i egen bolig som pr. 1. november 1999 havde fået tildelt hjemmehjælp.

Revalidering

I alle fem lande findes der særlige institutioner til optræning, arbejdsprøvning og omskoling af handicappede og andre erhvervshæmmede. Der er endvidere indrettet beskyttede værksteder for handicappede, som ikke kan fastholde beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked.

I Danmark har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for optræning, arbejdsprøvning, beskyttet beskæftigelse m.v. på revalideringsinstitutioner og beskyttede værksteder. I slutningen af 1999 omfattede disse foran-

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

staltninger 19.101 personer. Personer med varige begrænsninger i arbejds-
evnen har desuden mulighed for ansættelse hos private eller offentlige ar-
bejdsgivere i fleksjob og skånejob med løntilskud. Fleksjob gives til personer,
der ikke modtager social pension, mens skånejob gives til førtidspensionister. I
slutningen af 1999 var 6.600 personer i fleksjob og 4.700 personer i skånejob.

I Finland kan Folkpensionsanstalten tilbyde revalidering herunder også
egentlig arbejdsprøvning. Det er sundhedsvæsenet som tilbyder den største
del af den medicinske revalidering. Ulykkes- og trafikforsikringerne tilbyder
desuden revalidering til deres egne klienter. Desuden kan arbejdspensionsan-
stalterne iværksætte revalidering for at forhindre, at en person bliver uarbejds-
dygtig eller for at forbedre den pågældendes arbejds- og erhvervsevne, samt
for at lette tilbagegangen til arbejdslivet. Krigsveteraner kan også gennemgå
revalidering, hvor krigsinvalidere tilbydes revalidering mindst hvert andet år.

I Island har funktionshæmmede blandt andet mulighed for optræning,
undervisning, beskyttet beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked og
på beskyttede værksteder. I 1998 var der 10 beskyttede værksteder som be-
skæftigede 257 personer samt 17 revalideringsinstitutioner med 251 perso-
ner i revalidering. 107 personer kunne deltage i arbejdet på det almindelige
arbejdsmarked med særlig støtte. Det er sundhedsvæsenet som har ansvaret
for den medicinske revalidering og hjælpemidler.

I Norge er der et samarbejde mellem arbejdsmarkeds- og socialforsik-
ringsmyndighederne når det gælder tiltag som skal forsøge at få de funkti-
onshæmmede aktiveret på arbejdsmarkedet. Personer med nedsat arbejds-
evne kan få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er
det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra hjælpemiddelcentra-
lerne. Der findes også såkaldte beskyttede værksteder for personer med ned-
sat arbejdsevne. Desuden kan personer med forskellige handicap få behand-
ling og vejledning ved et antal optræningsinstitutioner. Funktionshæmmede
uden tilknytning til arbejdsmarkedet kan også låne hjælpemidler til gøremål i
dagliglivet. Der findes også en udstrakt erhvervsrettet revalidering. Er-
hvervsrettet revalidering tilbydes i det omfang det er nødvendigt og hen-
sigtsmæssigt for vedkommende at komme tilbage til arbejdslivet eller behol-
de et passende arbejde. Målet med erhvervsrettet revalidering er at sætte
helbredsmæssige udsatte arbejdssøgere og arbejdstagere i stand til at få et
arbejde på ordinære vilkår. Erhvervsrettet revalidering baseres på oplæring,
arbejdsstræning og rådgivning. Personer der gennemgår en revalidering eller
erhvervsrettet revalidering modtager støtte efter de samme regler som for
førtidspension, med undtagelse af at der ikke gives særtillæg.

I Sverige har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for at deltage i
forskellige arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger. I 1999 var der i gen-

nemsnit 23.200 personer med nedsat arbejdsevne som deltog i konjunkturafhængige foranstaltninger. De tre foranstaltninger som i løbet af 1999 i gennemsnit havde de fleste af det samlede antal personer med nedsat arbejdsevne var arbejdsmarkedsuddannelser, erhvervsrettet revalidering eller fordybende vejledning ved arbejdsmarkedsinstitutterne og arbejdspraktik. Desuden deltog ca. 55.000 personer med et arbejdshandicap i særlige programmer for handicappede. En person der på grund af et arbejdshandicap ikke kan få arbejde på det regulære arbejdsmarked kan gennem arbejdsformidlingen få ansættelse i et *Samhallföretag*. I slutningen af 1999 arbejdede ca. 27.000 personer med et arbejdshandicap ved *Samhall*. *Samhall* nyansatte ca. 2.600 personer i 1999. Mindst 40 pct. af de som nyansættes kommer fra såkaldte prioriterede grupper (udviklingshæmmede, multihandicappede og psykisk syge).

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes handicappede forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbudet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at handicappede kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. I alle landene findes såkaldte dagforanstaltninger der henvender sig til forskellige målgrupper, eksempelvis personer med psykisk funktionsnedsættelse, for at give hjælp i form af revalidering, beskæftigelse og fællesskab.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og handicappede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Efterlevende

Pensioner til enker og enkemænd

– *Får stadig mindre betydning*

De sidste årtiers ændringer i familiemønstrene, det tiltagende omfang af kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet og den ændrede indkomstfordeling mellem ægtefællerne har medvirket til at skabe ændringer i lovgivningen på dette område.

I Danmark er enke- og enkemandspension afskaffet. I Finland påvirkes den udbetalte pension af den efterladtes arbejdspension, samt ens egne pension, eller egen beregnede arbejdspension. I Norge og Sverige hænger retten til efterlevendepension sammen med den efterladtes muligheder for at forsørge sig selv. I Sverige bortfalder den nuværende enkepension på langt sigt for de fleste efterladte.

Enker og enkemænd kan i Danmark søge om at få tilkendt almindelig førtidspension, der i denne publikation benævnes særlig alderspension. I Finland, Norge og Sverige har enker og enkemænd ret til at få udbetalt efterlevendepension i form af grund-/garanteret mindstepension og tillægs-/arbejdspension.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.19 Pensionister 18-64/66 år, der modtager lovfastsatte enke-/enkemandspension i 1990-1999

	Danmark ¹⁾		Finland ²⁾		Island ³⁾		Norge ⁴⁾		Sverige ⁵⁾	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1990	.	.	1.633	60.527	157	1.211	1.484	34.234	1.372	68.020
1995	.	.	5.814	52.767	171	735	1.854	30.023	2.147	64.423
1998	.	.	7.256	48.798	976	3.011	2.236	27.052	1.529	56.772
1999	.	.	7.612	47.497	1.011	3.388	2.089	25.945	1.596	54.919

1 Enkepensionsordningen er afskaffet. Der kan imidlertid gives enkepension gennem førtidspensionssystemet.

2 Enker/enkemænd over 64 år kan få tilkendt enkepension i form af arbejdspension. Antallet af enkepensionister over 64 år var i 1999 178.032 kvinder og 17.147 mænd.

3 Pensionister i alderen 16-65 år.

4 Ekskl. enker og enkemænd, der modtog invalidepension. Enker/enkemænd under 67 år.

5 Omfatter enkepension for personer under 65 år samt omstillingspension og særlig pension til efterlevende. Den 1. januar 1997 blev omstillingspensionen sænket fra 12 måneder til 6 måneder. Fra og med 1. april 1997 blev enkepensionen fra folkepensionsordningen indkomstprøvet. Før 1990 var oplysningerne eksklusiv personer som kun modtog omstillingspension fra ATP eller kun enkepension fra folkepensionsordningen.

Grund-/garanteret mindstepensionen ophører i forbindelse med, at den efterladte får ret til alderspensionens grund-/garanteret mindstepension. Endvidere bortfalder grund-/garanteret mindstepensionen, hvis den efterladte får tilkendt førtidspension. Pension udbetales til den efterladte i form af tillægs-/arbejdspension eller evt. supplerende pensioner.

I Norge findes der gunstige regler for tillægspension i Folketrygdens alders- og invalidepensionssystemer for efterladte. De kan vælge mellem egen tillægspension, afdødes optjente tillægspension eller 55 pct. af summen af egen og afdødes optjente tillægspension.

I nogle af landene gives der også hjælp til begravelse.

Tabel 7.20 Det gennemsnitlige månedlige lovfastsatte beløb i enke-/enkemandspension 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
KR/FIM	.	2.308	..	5.452	3.488
KKP-Euro	.	332	..	522	322

1 Gennemsnitsbeløb pr. december 1999 for pensionsmodtagere under 65 år i form af enkepension, omstillingspension og særlig pension til efterlevende fra såvel grundpensionen som ATP.

Børnepension

– *Børn sikres ved forældres død*

I samtlige lande er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. Børnepension ydes til børn under 18 år, hvis den ene eller begge forældre er afdøde. I Danmark er der tale om et særligt børnetilskud til forældreløse børn og til børn, hvor kun én af forældrene lever.

I Finland, Norge og Sverige kan der gives børnepension indtil det fyldte 20. år, hvis barnet/den unge er under uddannelse. I Norge gælder dette kun hvis begge forældre er døde. Samme grænse gælder i Island for forældreløse børn under uddannelse og for børnepension i form af grundpension. Børnepension der gives grundet uddannelse eller erhvervstræning til unge i alderen 18-20 år udbetales efter loven om socialhjælp. I Norge kan pensionen i enkelte tilfælde også gives til 21-årige.

I Danmark, Finland, Norge og Sverige kan der desuden ydes børnepension i form af supplerende pension, hvis den afdøde var medlem af en sådan pensionsordning.

Tabel 7.21 Børn, der modtager børnepension i form af grundpension og/eller tillægs-/arbejdspension, i alt og i pct. af børn i den berettigede alder 1990-1999¹⁾

	Danmark	Finland	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Antal børn, der modtager børnepension</i>					
1990	19.753	28.429	1.545	14.751	30.629
1995	17.590	29.338	1.325	13.658	31.208
1998	17.664	28.879	1.300	13.594	30.118
1999	17.287	28.247	1.336	13.777	29.918
<i>I pct. af børn i de berettigede aldersgrupper</i>					
1999	1,5	2,1	1,7	1,3	1,4 ³⁾

1 Berettigede var i 1999 børn af enker og enkemænd samt forældreløse børn. I *Finland, Island, Norge* og *Sverige* børn under 18 år (i visse tilfælde op til 20 år). Børnepension er for Danmarks vedkommende anført med forældreløse samt børn af enker og enkemænd med særligt børnetilskud.

2 Kun grundpension.

3 I pct. af børn 0-19 år.

Tabel 7.22 Det gennemsnitlige månedlige lovfastsatte beløb i børnepension 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
KR/FIM	767	1.573	12.693	1.488	2.517
KKP-Euro	83	226	138	142	232

Udgifter til og finansiering af ydelser til ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede og efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita. Danmark er det land der anvender mest til kontantydelse til ældre, og Island er det land der anvender mindst. De høje udgifter i Danmark skyldes især udgifterne til de særlige alderspensioner. Hvis man ser på udgifterne til alderspension, målt i KKP pr. pensionist anvender Danmark mest og Finland mindst. For serviceydelsernes vedkommende er disse højest i Norge og Sverige og lavest i Finland målt i KKP pr. person 65 år og ældre.

De lave udgifter til serviceydelser til ældre i Finland skal dels ses i sammenhæng med at en del af servicen til de ældre gives ved de finske sundhedscentre og dels en relativ høj egenbetaling.

Samlet anvender Danmark mest og Island mindst til de ældre målt i KKP pr. capita.

Når det gælder de funktionshæmmede anvender Norge mest og Island mindst til kontantydelse. Til gengæld anvender Danmark mest til førtidspension pr. førtidspensionist efterfulgt af Norge mens Finland anvender mindst efterfulgt af Island. Udgifterne til serviceydelser til de funktionshæmmede er højest i Danmark og Sverige og mindst i Finland. Samlet set anvender Norge mest og Island mindst til de funktionshæmmede målt i KKP pr. capita. Når det gælder de efterlevende anvender Finland mest og Danmark mindst.

Ændringer i de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende fra 1998 til 1999

I Danmark er udgifterne til ATP og arbejdsmarkedspensioner fortsat stigende, mens der har været et mindre fald i udgifterne til folkepension fra 1998 til 1999. Udgifterne til efterløn er steget som følge af en stigning i antallet af modtagere fra 140.000 i 1998 til 148.000 i 1999. Derimod er udgifter til overgangsydelse faldet, idet afskaffelsen af tilgangen til ordningen har betydet et yderligere fald i antallet af modtagere på ca. 7.000 fra 1998 til 1999. Udgifterne til såvel de almindelige førtidspensioner som til højeste og mellemste førtidspension er faldet fra 1998 til 1999 som følge af et fald i antallet af førtidspensionister. Endelig er der sket en stigning i udgifter til fleksjob til personer med nedsat arbejdsevne og til revalidering samt til pleje og omsorg mv. af handicappede.

I Finland steg kontantydelseerne til ældre med 3 pct. i 1999. Størstedelen af stigningen skyldtes alderspensionen, men udgifterne til særlige alderspensioner samt delpensioner steg også. Modtagere af alle tre typer pensioner steg med 17.000 personer. Udgifterne til grundpension faldt fordi denne pension nu kun udbetales til de der enten ikke har en arbejdspension eller en lav arbejdspension. Udgifterne til service til ældre steg med 6 pct. hvor der især blev satset på pasning uden anbringelse på institution.

Udgifterne til funktionshæmmede var i 1999 på samme niveau som i 1998 hvilket skyldtes at modtagere af førtidspension faldt med 6.000 personer. Udgifterne til grundpension faldt mens udgifterne til arbejdspensioner steg hovedsageligt på grund af pensionsreformen der blev gennemført i 1996. Samtidig blev der foretaget en kraftig satsning på revalidering af funktionshæmmede og revalideringsydelseerne steg med 22 pct.

Udgifterne til efterladte steg med 1,4 pct. på grund af at antallet af modtagere af efterlevendepension steg med 2.600 personer. Udgifterne til grundpension faldt som følge af pensionsreformen der blev gennemført i 1996.

I Island steg udgifterne til ældre med 5,5 pct. i 1999 priser, hvoraf serviceydelseerne steg med 1,2 pct. og kontantydelseerne med 7,1 pct. Tillægspensionen steg med 11,4 pct. dels på grund af lønudviklingen og dels på grund af at nytilkomne pensionister i gennemsnit havde ret til en højere tillægspension end de ældre pensionister. Udgifterne til funktionshæmmede steg med 7,3 pct. i 1999 priser, hvoraf serviceydelseerne steg med 6,8 pct. og kontantydelseerne med 7,4 pct. Grundpensionen steg med næsten 10 pct. og tillægspensionen med 3 pct. Stigningen i udgifterne til grundpension skyldes dels en stigning i nytilgangen af pensionister med grundpension samt flere af disse der har ret til et pensionstillæg. Stigningen i udgifterne til service skyldes dels forøget service samt større lønudgifter.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I Norge var der en stigning i udgifterne til kontantydelse til alderspensionister på ca. 5 pct. fra 1998 til 1999, mens antallet af alderspensionister nærmest var konstant i løbet af året. Stigningen i udgifterne skyldes at Folketrykden fortsat er i en opbygningsfase og at andelen af pensionister der modtager tillægspension stiger. Antallet af førtidspensionister fortsatte med at stige i 1999 og tilgangen var næsten på samme niveau som i 1998. Udgifterne til førtidspension steg med ca. 10 pct. fra 1998 til 1999. For ydelserne til efterlevende var der kun mindre ændringer.

I Sverige var udgifterne til ældre, funktionshæmmede og efterladte på 16,6 pct. af BNP eller 50,4 pct. af de samlede sociale udgifter. Dette er et marginal fald sammenlignet med 1998 og den senere marginale stigning fra 1998 til 1999. Udgifterne til ældre svarer til 12,1 pct. af BNP. Sammenlignet med 1998 er niveauet uændret. Set som procent af de samlede sociale udgifter har udgifterne til ældre været relativt konstante de seneste tre år på ca. 36,6 pct. Når det gælder udgifterne til de funktionshæmmede har deres andel af de samlede udgifter været rimelig konstant fra 1997 til 1999 og udgør i 1999 11,5 pct. af de samlede sociale udgifter. Også i relation til BNP var udgifterne til de funktionshæmmede relativt konstant fra 1998 til 1999 og beregnet i 1999 -priser udgjorde de 3,8 pct. af BNP. Antallet af beslutninger efter loven om støtte og service til funktionshæmmede samt socialtjenesteloven er steget i hele perioden. En forklaring på at udgifterne har været uforandrede til trods for stigende indsats kan være personalereduktion, samt en omfordeling mellem visse udgiftskrævende aktiviteter. Udgifterne til efterladte var det samme i 1998 og 1999 og er på 0,7 pct. af BNP. Målt i forhold til de samlede sociale udgifter var udgifterne også temmelig konstante og 2,2 pct. i 1999.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.23 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til ældre 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Alderspensioner	81.810	47.488	24.293	70.323	184.578
Heraf:					
a. Grund-/mindstepension	54.900	10.955	13.623	31.725	53.270
b. Tillægs-/arbejdspension	3.244	34.796	10.670	30.583	93.234
c. Supplerende pension	23.666	1.736	-	8.015	38.074
B. Særlige alderspensioner	29.958	3.302	-	384	-
C. Delpensioner	243	568	-	-	284
D. Øvrigt	26	777	-	-	19
Kontantydelse i alt	112.037	52.136	24.293	70.707	184.881
<i>Serviceydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Institutioner m.v.	2.130	2.871	7.731	13.317	40.386
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	18.509	1.806	574	9.880	12.008
C. Øvrigt	1.001	1.145	422	3.921	3.152
Serviceydelse i alt	21.641	5.823	8.747	27.118	55.546
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	133.678	57.959	33.039	97.825	240.427
Udgifter i pct. af BNP	10,9	8,1	5,3	8,2	12,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	57,8	23,0	26,8	50,8	32,8
- Arbejdsgivere	20,2	61,0	57,9	29,0	47,7
- Forsikredes præmier og særskatter	22,1	16,0	15,4	20,4	19,7
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	479	1.824	1.712	4.901	7.859
- Pct.	0,4	3,3	5,5	5,5	3,4

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.24 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til funktionshæmmede 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Invalidepensioner	19.355	15.508	9.444	32.802	43.606
Heraf:					
a. Grund-/mindstepension	19.355	3.776	6.768	12.490	13.848
b. Tillægs-/arbejdspension	-	11.632	2.676	15.615	24.037
c. Supplerende pension	-	100	-	4.707	5.721
B. Tilbagetrædelsepension pga. nedsat arbejdsevne	2.080	2.725	-	-	-
C. Plejebidrag	-	440	-	2.434	2.764
D. Tilskud til økonomisk integration af handicappede	4.603	294	-	6.955	1.197
E. Øvrigt	2.341	1.760	142	1.106	-
Kontantydelse i alt	28.378	20.727	9.586	43.297	47.567
<i>Serviceydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Institutioner m.v.	7.179	754	1.719	468	11.278
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	3.188	1.175	134	4.015	10.293
C. Revalidering	2.161	2.287	2.413	6.720	1.694
D. Øvrigt	1.697	1.496	238	899	4.445
Serviceydelse i alt	14.225	5.710	4.504	12.102	27.710
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	42.603	26.437	14.090	55.399	75.277
Udgifter i pct. af BNP	3,5	3,7	2,3	4,7	3,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	69,0	31,8	37,3	46,4	47,3
- Arbejdsgivere	5,1	51,0	51,0	31,5	37,4
- Forsikrede præmier og særskatter	26,0	17,3	11,8	22,3	15,4
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	2.371	-37	955	5.218	3.615
- Pct.	5,9	-0,2	7,3	10,4	5,1

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.25 Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Pensioner til efterladte	1	7.197	3.418	4.013	14.515
Heraf:					
a. Grund-/mindstepension	-	182	247	1.187	753
b. Tillægs-/arbejdspension	-	6.688	3.171	960	12.843
c. Supplerende pension	1	327	-	1.867	919
B. Ydelser ved dødsfald	-	219	49	-	-
C. Øvrigt	-	0	-	14	-
Kontantydelse i alt	1	7.416	3.467	4.027	14.515
<i>Serviceydelser, mio. KR/FIM</i>					
A. Begravelseshjælp	172	29	-	224	-
B. Øvrigt	-	0	-	-	-
Serviceydelser i alt	172	29	-	224	-
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	173	7.445	3.467	4.251	14.515
Udgifter i pct. af BNP	0,0	1,0	0,6	0,4	0,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100,0	7,3	1,6	41,2	2,3
- Arbejdsgivere	-	70,2	73,0	36,1	61,2
- Forsikredes præmier og særskatter	-	22,4	25,6	22,8	36,6
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	-15	103	207	28	376
- Pct.	-8,1	1,4	6,4	0,7	2,7

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.26 Udgifter til kontantydelse til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i KKP/capita og pr. pensionist 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Ældre</i>					
Kontantydelse pr. capita	2.270	1.451	953	1.516	1.924
Alderspension pr. pensionist	12.417	5.856	9.429	10.664	10.633
Serviceydelser pr. person 65 år og ældre	2.952	1.097	2.969	3.788	3.520
Samlede ydelser til ældre pr. capita	2.708	1.613	1.296	2.098	2.502
<i>Funktionshæmmede</i>					
Kontantydelse pr. capita	575	577	376	929	495
Førtidspension pr. førtidspensionist	12.658	7.903	788	11.633	9.458
Serviceydelser pr. capita	288	159	177	260	288
Samlede ydelser til funktionshæmmede pr. capita	863	736	552	1.118	783
<i>Efterlevende</i>					
I alt pr. capita	4	207	136	91	151

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på plejehjem, institutioner for ældre- og handicappede og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på plejehjem/alderdomshjem og institutioner for handicappede fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på plejehjem m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i plejehjemsopholdet. Det drejer sig fx om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Egenbetalingen skønnes at udgøre i størrelsesordenen 10 pct. af de samlede udgifter. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for den midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. Egenbetalingens størrelse af de samlede udgifter kan ikke opgøres.

I Finland er egenbetalingen for langtidspleje af ældre afhængig af patientens indtægt. I 1999 udgjorde egenbetalingen 21 pct. af de samlede udgifter. I institutioner for psykisk udviklingshæmmede udgjorde egenbetalingen 5 pct. af de samlede udgifter. Egenbetalingen for hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen udgjorde ca. 16 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I Island kan egenbetalingens andel af de samlede udgifter ikke opgøres, men egenbetalingen til hjemmehjælp udgjorde 9 pct. af kommunernes udgifter.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten. Egenbetalingen for institutionsophold beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter, som reguleres med hensyn til hvor stor en andel af en beboers indtægt en kommune kan kræve som betaling for institutionsopholdet. Egenbetalingen er på 75 pct. (fratrullet et bundfradrag på 6.000 NOK) af indtægten for indtægt som er lavere end 46.950 NOK og på 85 pct. for indtægter højere end dette. Desuden er der særlige regler for personer med ægtefælle som stadigvæk bor i hjemmet. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Desuden kan der ikke kræves egenbetaling for den del som er personlig pleje- og omsorg. Hvis indtægten er lavere end 93.900 NOK i 1999 må egenbetalingen ikke overstige 50 NOK pr. måned.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for ældre- og handicapomsorgen. Egenbetalingen må dog ikke overstige kommunernes egne udgifter. Desuden skal den enkelte have et passende beløb til sit eget underhold efter at der er betalt skat, boligudgifter og egenbetaling til kommunen. Egenbetalingen udgjorde ca. 8 pct. af bruttoudgifterne for hele ældre- og handicapforsorgen i 1999. Fra og med 1996 kan egenbetalingen for institutionsophold, *særskilt boende* og hjemmehjælp i almindelige boliger ikke opgøres særskilt.

Kapitel 8

Boligydelser

Tabel 8.1 Udgifter til boligydelse i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

Danmark	2,5	Belgien	..	Luxembourg	0,3
Finland	1,4	Frankrig	3,2	Portugal	-
Island	0,6	Grækenland	3,1	Spanien	0,3
Norge	0,7	Holland	1,6	Storbritannien	6,2
Sverige	2,5	Irland	3,4	Tyskland	0,7
		Italien	-	Østrig	0,3

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Boligstøtte til familier

– Boligstøtte er indkomstreguleret og skattefri

I alle landene ydes der boligstøtte til såvel familier med børn som til familier uden børn. I Norge gives boligstøtten til familier uden børn som regel kun, hvis mindst en person modtager visse andre kontantydelse. Reglerne for boligstøtte til børnefamilier er, med undtagelse af i Norge, gunstigere end reglerne for familier uden børn.

I Danmark og Island gives støtten kun til familier, som bor i lejet bolig. I de øvrige lande kan boligstøtte også gives til familier, som bor i egen bolig. Ved tildelingen tages der bl.a. hensyn til familiens indkomst, huslejens størrelse og antallet af børn i husstanden. Ordningerne varierer meget i omfang fra land til land.

BOLIGYDELSER

Tabel 8.2 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til familier 1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige ¹⁾
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KR/FIM</i>				
Parfamilier				
– med børn	1.345	1.332	1.907	1.654
– uden børn	459	1.175	1.829	758
Enlige				
– med børn	1.639	1.382	1.713	1.642
– uden børn	352	891	1.430	611
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KKP-Euro</i>				
Parfamilier				
– med børn	145	192	183	153
– uden børn	50	169	175	70
Enlige				
– med børn	177	199	164	151
– uden børn	38	128	137	56

1 December 1999.

Boligstøtten er behovsprøvet i alle landene. Ud over boligstøtten kan der også gives et økonomisk tilskud, som helt eller delvis dækker indskuddet, således at personer med dårlig økonomi kan anskaffe sig en hensigtsmæssig og rimelig bolig. I Finland og Norge kan der desuden ydes socialhjælp, når boligudgifterne er høje i forhold til indtægten.

I begyndelsen af 1990'erne var der en markant stigning i antallet af ydelsesmodtagere. Det gjaldt navnlig enlige forsørgere og hang sammen med en stigning i arbejdsløsheden i flere af landene. Fra 1997 er antallet af modtagere dog atter faldet i nogle af landene, blandt andet som følge af et fald i arbejdsløsheden. I Finland er antallet af modtagere dog steget da indkomstgrænsen for at modtage boligydelse blev forhøjet. I Sverige mistede husstande uden børn retten til boligydelse fra og med 1996 hvis ansøgeren var over 28 år. I forbindelse med dette mistede også mange andre husstande uden børn ydelsen. Her var der tale om husstande som havde modtaget boligydelse efter særlige regler. Fra og med 1997 indførtes der en række betydningsfulde ændringer, hvilket har medført et fald i antallet af husstande som modtager boligydelse. Den vigtigste ændring er et nyt system for indkomstregulering med midlertidige og endelige ydelser afstemt i forhold til den skattepligtige indkomst. Desuden blev mulighederne for at modtage ydelsen begrænset og der blev fastsat individuelle indkomstgrænser for samboende forældre.

**Tabel 8.3 Familier, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene
1990-1999**

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>Antal modtagere</i>				
<i>1990</i>				
Gifte og samboende par	28.663	38.770	..	109.000
– med børn	17.675	29.880
– uden børn	10.988	8.890
Enlige	115.258	49.687	..	135.000
– med børn	57.700	36.121
– uden børn	57.558	13.566
<i>1995</i>				
Gifte og samboende par	33.610	74.402	5.016	198.044
– med børn	21.672	49.753	5.016	180.798
– uden børn	11.938	26.649	..	17.246
Enlige	141.265	139.414	13.740	352.416
– med børn	66.026	55.838	13.740	228.021
– uden børn	75.239	75.974	–	124.395
<i>1998</i>				
Gifte og samboende par	31.336	56.153	5.030	86.634
– med børn	20.727	31.647	4.609	82.090
– uden børn	10.607	24.506	421	4.544
Enlige	132.998	149.438	14.544	237.824
– med børn	62.226	50.493	12.590	190.850
– uden børn	70.772	98.945	1.954	46.974
<i>1999</i>				
Gifte og samboende par	31.747	53.850	5.442	69.156
– med børn	21.196	28.772	5.036	65.686
– uden børn	10.551	25.078	406	3.470
Enlige	133.220	153.149	17.323	217.605
– med børn	62.138	51.325	15.224	175.902
– uden børn	71.082	101.824	2.099	41.703

BOLIGYDELSER

Boligstøtte til pensionister

– Støtte til pensionister med lav indkomst

I alle de nordiske lande gives en boligydelse til pensionister. Størrelsen af boligydelsen er afhængig af pensionistens indkomst, huslejens størrelse m.v.

Tabel 8.4 Pensionister, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 1990-1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>1990</i>				
Pensionistpar	54.617	12.036	..	49.800
Enlige pensionister	223.239	116.288	..	446.900
I alt	277.856	130.150	..	496.700
<i>1995</i>				
Pensionistpar	68.872	10.484	5.771	42.300
Enlige pensionister	263.130	131.557	42.869	512.300
I alt	332.002	145.289	48.640	554.700
<i>1998</i>				
Pensionistpar	65.014	9.638	4.544	56.807
Enlige pensionister	268.862	135.706	75.742	433.435
I alt	333.876	149.200	80.286	490.242
<i>1999</i>				
Pensionistpar	63.794	9.322	4.378	..
Enlige pensionister	269.637	137.739	76.259	..
I alt	333.431	150.959	80.637	474.027

I Danmark kan støtten også gives til pensionister, som bor i egen bolig, dog kun i form af lån. Der ydes desuden varmetillæg til dækning af varmeudgifter. I Finland kan der gives boligstøtte på grund af alder eller pension. I Island kan der gives en særlig boligstøtte til pensionister med lav indkomst, der bor alene og ikke kan klare deres udgifter uden et supplement til pensionen. I Norge gives der boligstøtte til alders-, førtids- og efterladtepensionister. For denne målgruppe er der ingen krav til boligen hvis indtægten ikke overstiger mindstepensionen plus 30 pct. (ca. 100.000 NOK). For indtægter over dette beløb, stilles der krav til boligen for at der kan udbetales boligstøtte, men der er fastsat en øvre indtægtsgrænse. Det er ikke alle udlejningsboliger der er kvalificeret til boligstøtte til pensionister. Kommunale udlejningsboliger der har optaget lån i Husbanken er kvalificeret til boligstøtte. I Sverige gives der boligstøtte til alderspensionister, førtidspensionister

ster og til personer, der modtager enke-/enkemandspension, og som har lav indkomst. Boligstøtten tildeles efter ensartede principper i hele landet.

Tabel 8.5 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til pensionister 1999

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for pensionistpar</i>				
– KR/FIM	1.445	756	1.374	..
– KKP-Euro	156	109	132	..
<i>Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for enlige pensionister</i>				
– KR/FIM	1.755	699	1.169	..
– KKP-Euro	189	101	109	..

Udgifter til og finansiering af boligydelse

Forskelle og ligheder i sociale udgifter til boligydelse

Der er markante forskelle på hvor meget landene anvender til boligydelse målt i KKP pr. capita. Selvom der har været et markant fald i antallet af ydelsesmodtagere anvender Sverige næsten lige så meget som Danmark mens Island anvender mindst efterfulgt af Norge. Både i Danmark og Sverige spiller boligydelsen en væsentlig rolle for pensionister med lave pensionsindtægter, men især i Sverige findes der også mange enlige forsørgere med lave indkomster, som modtager boligstøtte.

Ændringer i de sociale udgifter til boligydelse fra 1998 til 1999

I Danmark er der sket et mindre fald i udgifterne til såvel boligydelse til pensionister som til boligsikring til familier fra 1998 til 1999. Dette hænger primært sammen med ændringer i boligstøttereglerne, som bl.a. har betydet en forøgelse af den andel af husleje, som modtagerne af boligstøtte selv skal betale, og en nedsættelse af den maksimale indkomst, hvortil der kan ydes boligstøtte.

I Finland steg udgifterne til den almindelige boligstøtte i 1999 med ca. 12

BOLIGYDELSER

pct. på grund af at man hævede indkomstgrænsen i forhold til 1998 og flere kunne modtage støtte. I Finland er boligstøtte til pensionister en del af folkepensionen. Disse udgifter er medregnet i pensionerne i kapitel 7. Den samlede udbetaling af boligstøtte til pensionister var i 1999 1,3 mia. FIM.

I Island steg udgifterne til boligydelse med 9 pct. fra 1998 til 1999, hvilket skyldes stigning i husleje og boligpriser.

I Norge var der en lille stigning i udgifterne til boligydelse fra 1998 til 1999. Fra og med 1999 er børnefamilier der bor i lejet bolig og som ellers opfylder kriteriet berettiget til boligstøtte. Denne ændring har medført en stigning i de udbetalte beløb samt en stigning i antal familier med boligstøtte.

I Sverige faldt udgifterne til boligydelse med 350 mio. SEK i løbende priser svarende til 2,3 pct. fra 1998 til 1999. Set i relation til BNP var niveauet uændret.

Tabel 8.6 Udgifter til og finansiering af boligydelse 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Serviceydelser, mio. KR/FIM</i>					
A. Ydelser til personer, der bor i lejet bolig	8.553	2.842	772	918	15.006
a. Heraf ældre	6.750	-	-	-	7.437
B. Ydelser til personer, der bor i egen bolig	-	113	-	638	..
a. Heraf ældre	-	-	-	-	..
Serviceydelser i alt	8.553	2.955	772	1.556	15.006
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	8.553	2.955	772	1.556	15.006
Udgifter i alt pr. capita, KKP-Euro	173	82	29	33	156
Udgifter i pct. af BNP	0,7	0,4	0,2	0,2	0,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100	100	100	100	100
- Arbejdsgivere	-	-	-	-	-
- Forsikredes præmier og særskatter	-	-	-	-	-
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	-51	308	65	22	-424
- Pct.	-0,6	11,7	9,2	1,5	-2,8

Kapitel 9

Andre sociale ydelser

I de foregående kapitler er der givet en beskrivelse af sociale ydelser, som gives i forbindelse med definerede sociale begivenheder. I en række tilfælde indtræffer der imidlertid sociale begivenheder, som ikke er omfattet af specifik lovgivning. Omfanget af disse ydelser lader sig kun vanskeligt sammenligne landene imellem, hverken når det gælder EU eller de nordiske lande.

Tabel 9.1 Udgifter til andre sociale formål i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 1998

Danmark	3,7	Belgien	2,7	Luxembourg	1,1
Finland	2,2	Frankrig	1,4	Portugal	1,5
Island	2,3	Grækenland	1,1	Spanien	0,7
Norge	2,5	Holland	5,2	Storbritannien	0,8
Sverige	3,0	Irland	2,1	Tyskland	2,2
		Italien	0,1	Østrig	1,1

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Særlige forhold i de enkelte lande

En række særlige forhold i de nordiske lande gør det vanskeligt statistisk at sammenligne landenes data i dette kapitel.

I Danmark og Norge modtager ikke-forsikrede arbejdsløse, som ikke har ret til dagpenge, socialhjælp i tilfælde af arbejdsløshed, mens ikke-forsikrede arbejdsløse i Finland og Sverige får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse efter arbejdsmarkedslovgivningen – og ofte også et supplerende socialbidrag.

I Island gives et antal ydelser til familier og børn under betegnelsen 'social-hjælp'. I de øvrige lande henregnes disse ydelser under særskilt lovgivning.

Som supplement til den egentlige socialhjælp kan der gives en række an-

ANDRE SOCIALE YDELSER

dre ydelser til personer:

I Danmark drejer det sig om hjælp til enkeltudgifter og flytning, støtte til besættelsestidens ofre, økonomisk bistand til danske i udlandet, erstatning til ofre for forbrydelser og økonomisk tilskud ved hjemsendelse af søfarende.

I Finland kan pårørende til værnepligtige få tildelt en såkaldt militærstøtte, som skal sikre de pårørendes indkomstniveau.

I Island kan der gives midlertidig hjælp til personer, der lever under vanskelige omstændigheder.

I Sverige kan der ydes økonomisk bistand til svenske medborgere i udlandet.

I alle de nordiske lande kan lønmodtagere få udbetalt løn fra særlige garantifonde, såfremt arbejdsgiveren går konkurs og ikke er i stand til at afholde lønudgiften til de ansatte.

Kontante ydelser

Socialhjælp

– *Det sidste led i det sociale sikkerhedsnet*

I samtlige nordiske lande er det muligt at få socialhjælp, når alle øvrige former for hjælp ved indkomstbortfald eller i andre sociale situationer er udelukket. Hjælpen, der i alle landene er indkomstprøvet, er således den sidste hjælp, der ydes i det sociale system. Den gives dels som erstatning for anden indkomst, dels som supplement ved meget lav indkomst. Hjælpen er individuel og ydes efter behov til dækning af leveomkostninger. I alle landene er socialhjælpen afhængig af husstandens indtægter.

Socialhjælpen har ingen indflydelse på tildelingen af andre sociale ydelser eller tilskud i nogen af landene.

I Danmark er kontanthjælpen en skattepligtig bruttoydelse. For personer med forsørgelsespligt over for børn udgør den 80 pct. af arbejdsløshedsdagpengenes maksimale beløb. For ikke-forsørgere udgør ydelsen 60 pct. af dagpengene. Unge under 25 år som ikke har hjemmeboende børn, modtager særlige, lavere ydelser til unge. Kontanthjælpsmodtagere med høje nettoboligudgifter eller stor forsørgerbyrde modtager desuden en særlig støtte, som er skattefri. Indtægter f.eks. i form af arbejdsindtægter fratrækkes i kontanthjælpen, mens børneydelser og boligstøtte ikke reducerer hjælpen, dog

indgår boligstøtten ved beregning af den særlige støtte. Kommunerne kan desuden yde behovsbestemt hjælp til enkeltudgifter, flytning, sygebehandling, medicin, tandbehandling og lignende til kontanthjælpsmodtagere og andre, som ikke har mulighed for at betale udgifterne.

Hvis en kontanthjælpsmodtager uden rimelig grund afviser et tilbud om arbejde eller aktivering kan kommunen standse udbetalingen af hjælpen. Hvis en kontanthjælpsmodtager uden rimelig grund udebliver fra et aktiveringstilbud kan kommunen nedsætte hjælpen med op til 20 pct.

I Island er socialhjælpen skattepligtig. I Finland, Norge og Sverige udbetales den som en skattefri nettoydelse.

I Finland fastsætter regeringen hvert år størrelsen af socialhjælpen (utkomststødets) grundbeløb. Ydelsen kan udbetales hvis andre sociale ydelser er forsinkede. Kommunerne kan også udbetale forebyggende socialhjælp for i god tid at hjælpe personer med indkomstproblemer. Hvis en person vægrer sig ved at modtage et anvist arbejde eller undervisning et antal gange, kan socialhjælpen reduceres med 20 eller 40 pct.

I Norge har alle individer, som udgangspunkt, ansvaret for at forsørge sig selv, ved at udnytte alle indtægter og andre muligheder for forsørgelse. Dette indebærer at alle de almindelige indtægtsformer, såsom arbejde, offentlig og privat pension, familieforsørgelse, børnefamilieydelse, kontante ydelser, statslige boligydelse og andre økonomiske muligheder skal udnyttes fuldt ud inden der kan gives socialhjælp. Der er ingen øvre grænse for ydelsens størrelse. Ydelsen kan også gives i form af lån. De sociale myndigheder kan i særlige tilfælde yde økonomisk bistand til personer der har behov for hjælp for at kunne overvinde eller tilpasse sig en vanskelig livssituation, hvor vilkårene for socialhjælp ellers ikke er opfyldt.

I Sverige skal socialhjælpen opfylde to formål: Dels skal den sikre familien et rimeligt økonomisk levestandard, dels skal den virke forebyggende og revaliderende. Der er udarbejdet vejledende normer for eksempel til levnedsmidler, tøj og forbrugsvarer. Det er til sådanne formål den største del af socialhjælpen udbetales. Socialhjælp til andre formål, som for eksempel husleje og akut tandbehandling afgør kommunerne selv. Den praksis der er for udbetaling af socialhjælp varierer mellem kommunerne. Nogle kommuner stiller større krav til modtageren end andre eller er tilbageholdende eller sætter på særlige arbejdsmarkedsforanstaltninger tilrettelagt for bistandsmodtageren. Ved beregningen af socialhjælpen størrelse tages der hensyn til modtagerens samlede indtægter såsom underholdsbidrag, børnetilskud, boligydelse m.v. Hvis boligydelsen for eksempel stiger med 200 SEK pr. måned reduceres socialhjælpen tilsvarende.

ANDRE SOCIALE YDELSER

Tabel 9.2 Regler for tildeling af socialhjælp

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Udbetales socialhjælpen som et fast beløb?	Ja	Nej ²⁾	Ja ³⁾	Nej	Nej ²⁾
Udbetales socialhjælpen individuelt fastsat af kommunen?	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja
Er socialhjælpen skattepligtig?	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
Kan socialhjælpen gives som et supplement til andre sociale ydelser?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kan socialhjælpen gives som et supplement til lønindkomster?	Nej ¹⁾	Ja	Ja	Ja	Ja

1 I Socialhjælp (kontanthjælpen) kan ikke generelt ydes som supplement til lav lønindkomst.

Udbetaling af kontanthjælp forudsætter, at der er indtruffet en social begivenhed i form af for eksempel arbejdsløshed eller samlivsophør.

2 Der beregnes hvert år en "rigsnorm" som kommunerne forholder sig til når socialhjælpen udmåles, jfr. teksten.

3 I 1999 var maksimumsbeløbet for enlige over 18 år 58.044 ISK og for samboende 104.480 ISK i Reykjavik kommune. Indtægter i den måned der søges samt måneden før fratrækkes beløbet med undtagelse af børne- og boligydelse.

Tabel 9.3 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i tusinder og i pct. af befolkningen 16/18 år og derover 1990-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I tusinder</i>					
1990	235,2	225,6	4,6	178,3	320,4
1995	195,1	430,3	6,9	184,2	451,7
1998	185,8	391,8	5,4	151,0	429,5
1999	177,8	362,5	4,9	144,0	379,0
<i>I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover</i>					
1990	5,8	5,9	2,6	5,3	4,8
1995	4,7	10,9	3,5	5,5	6,6
1998	4,5	9,8	2,8	4,4	6,2
1999	4,3	9,0	2,5	4,4	5,5

Anm.: Tællingsenheden er alle personer i alderen 18 år og derover (i Island 16 år i 1990 og 1995).

Børn tælles ikke med. Ægtepar, som får socialhjælp, men hvor hjælpen udbetales i den ene af ægtefællernes navn, tælles som to personer. Tallene for Danmark omfatter modtagere af kontanthjælp til underhold (inkl. flygtninge), men 3.812 modtagere af introduktionsydelse til flygtninge i 1999 er ikke medtaget. Aktiverede kontanthjælpsmodtagere opgøres under arbejdsmarkedsforanstaltninger. De svenske cifre er ligeledes inkl. flygtninge. Tallene for Sverige er revideret i forhold til tidligere rapporter. Tidligere blev modtagere, der modtog socialhjælp fra mere end en kommune medtaget i statistikken, som én person for hver kommune hvorfra man modtog hjælp. I de reviderede tal tæller personen kun én gang.

Tabel 9.4 Personer over 18 år som modtager socialhjælp i alt og i pct. af befolkningen pr. 1. december 1995-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge
<i>I alt</i>				
1995	97.399	170.058	..	76.054
1998	86.079	161.158	..	61.495
1999	86.471	156.236	8.359	60.038
<i>I pct. af befolkningen</i>				
1995	2,4	4,5	..	2,3
1998	2,1	4,0	..	2,0
1999	2,1	3,9	3,0	1,8

Tabel 9.5 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året fordelt efter alder, i alt og i pct. af aldersgruppen 1999

	Modtagere I alt	Modtagere i pct. af aldersgruppen				
		18-24 år	25-39 år	40-54 år	55-64 år	65+ år
<i>Danmark</i>						
Modtagere i alt	177.818	9,1	7,1	3,5	1,0	0,2
Nytilkomne i alt	59.607	4,8	2,1	0,9	0,3	0,0
<i>Finland</i>						
Modtagere i alt	362.516	19,1	12,1	8,8	4,4	2,3
Nytilkomne i alt	115.529	8,0	3,5	2,2	1,3	1,1
<i>Island</i>						
Modtagere i alt	4.945	4,1	3,2	2,4	1,3	0,6
Nytilkomne i alt	2.553	2,0	1,7	1,4	0,7	0,1
<i>Norge</i>						
Modtagere i alt	143.958	7,9	6,1	4,2	2,4	0,9
Nytilkomne i alt	81.371	3,8	3,5	2,5	1,3	0,5
<i>Sverige¹⁾</i>						
Modtagere i alt	377.653	11,0	8,5	5,1	2,3	1,4
Nytilkomne i alt	94.353	3,4	1,9	1,1	0,5	0,4

1 Omfatter personer over 18 år og kun personer med et komplet personnummer. Denne ændring trådte i kraft i 1999 hvorfor tallene ikke er sammenlignelige med tidligere år.

ANDRE SOCIALE YDELSER

Tabel 9.6 Familier, der har modtaget socialhjælp i løbet af året i pct. af alle familier efter familietyper 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge ¹⁾	Sverige
<i>Familier efter familietype (pct.)</i>					
Enlige mænd	7,7	16,7	3,7	7,5	11,6
– med børn	9,9	23,0	9,8	23,3	11,0
– uden børn	7,7	16,5	3,6	7,2	11,7
Enlige kvinder	5,4	12,5	5,0	6,5	14,5
– med børn	19,3	28,8	16,0	16,8	29,0
– uden børn	3,4	10,2	2,1	4,7	10,6
Gifte/samboende par	5,6	5,8	0,9	3,0	3,3
– med børn	9,4	7,5	1,1	3,2	4,8
– uden børn	3,1	4,7	0,7	2,9	1,8
I alt	6,2	10,6	3,0	5,5	8,2
– med børn	11,0	11,4	4,6	6,4	8,8
– uden børn	4,7	10,4	2,4	5,2	7,9

1 1998

Anm.: Se tabel 9.2. For Danmark inkl. 2.644 personer med uoplyst familietype. For Sverige inkl. 71 personer med ukendt familietype. Antallet af husholdninger er beregnet.

Tabel 9.7 Gennemsnitligt beløb i socialhjælp pr. familie der modtager socialhjælp pr. måned 1999. KKP-Euro

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familietype</i>					
Enlige	795	219	484	544	472
– med børn	968	239	505	584	500
– uden børn	741	215	456	330	459
Gifte/samboende par	873	284	483	761	698
– med børn	935	304	477	873	714
– uden børn	719	262	489	649	656

Hjælp til flygtninge i Norden

– *Flygtninge modtager socialhjælp eller lignende ydelser*

De fem nordiske lande har alle tiltrådt Genèvekonventionen om ret til politisk asyl/flygtningestatus for personer, der på grund af race, nationalitet, politisk opfattelse eller særligt socialt tilhørsforhold forfølges i deres hjemland. Ud over disse grunde kan man i de nordiske lande også få tildelt opholdstilladelse af humanitære grunde. I samtlige lande kan personer, der opnår asyl, få opholdstilladelse til deres nære slægtninge, hvilket benævnes familiesammenføring.

Det er fælles for de nordiske lande, at der er opbygget et socialt sikkerhedsnet og indført en række foranstaltninger til integration af de flygtninge, landene modtager. Reglerne herfor varierer dog en del fra land til land.

For tiden udgøres de fleste af asylansøgerne eller flygtningene i de nordiske lande af personer, der er ankommet til landets grænse med anmodning om asyl. I statistikken indgår der både personer, som er ankommet til landenes grænser og har anmodet om asyl uden at blive afvist, og konventionsflygtninge. Derimod indgår familiesammenføringer ikke i statistikken. Det store antal opholdstilladelser til flygtninge i Danmark i 1995 skyldes, at flygtninge fra det tidligere Jugoslavien, som hidtil havde midlertidig opholdstilladelse, men søgte og fik opholdstilladelse som flygtninge.

I Danmark modtager asylansøgere kost, logi og lommepenge under opholdet på et asylcenter. I 1999 blev der indført en ny lov om integration af udlændinge. Integrationsloven indebærer bl.a., at integrationsindsatsen overfor nyankomne flygtninge og andre udlændinge er overdraget til kommunerne. Alle nyankomne udlændinge tilbydes et 3-årigt introduktionsprogram, som omfatter kursus i samfundsforståelse, danskundervisning og aktivisering. Udlændingene modtager introduktionsydelse, som i 1999 udgjorde 7.182 DKK for forsørgere og 5.130 DKK for enlige, hvilket var mindre end de tilsvarende kontanthjælpsydelse. I 2000 blev introduktionsydelsen hævet, så den svarer til kontanthjælpsydelse. Staten refunderer 75 pct. af kommunernes udgifter til introduktionsydelse under det 3-årige introduktionsprogram og yder desuden en række tilskud til dækning af kommunernes udgifter.

I Finland betaler staten kommunernes udgifter til flygtninge i de første tre år af deres opholdstid.

I Island modtager flygtninge socialhjælp fra modtagelsestidspunktet, som staten betaler de første 12 måneder.

I Norge får personer, som befinder sig i en statslig flygtningemodtagelse, udbetalt en underholdsydelse efter særlige regler, som gælder for personer i

ANDRE SOCIALE YDELSER

sådanne modtagelser. Staten dækker kommunernes gennemsnitlige udgifter til flygtninge og personer med ophold på et humanitært grundlag de fem første år af deres opholdstid. Socialhjælp til flygtninge gives efter loven om sociale ydelser på samme måde som til alle andre socialhjælpsmodtagere.

I Sverige modtager flygtninge en særlig ydelse fra modtagelsestidspunktet i form af socialbidrag eller introduktionsydelse til flygtninge. Staten refunderer kommunernes udgifter til denne ydelse det år flygtningen får opholdstilladelse og i de tre efterfølgende kalenderår.

Tabel 9.8 Antal modtagne flygtninge, eksklusiv familiesammenføringer, som har fået opholdstilladelse i de nordiske lande 1990-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	3.044	639	41	3.867	12.839
1995	20.347	1.012	5	4.602	5.642
1998	4.758	651	21	4.221	8.193
1999	4.443	1.034	83	14.294	5.597

Tabel 9.9 Antal ansøgninger om asyl 1990-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	5.292	2.743	7	3.692	29.420
1995	5.104	854	4	1.460	9.047
1998	5.702	1.272	24	8.374	12.844
1999	6.530	3.106	25	10.160	11.231

Serviceydelser

I dette afsnit omtales kun serviceydelser, der ikke retter sig mod en bestemt sektor. Det drejer sig først og fremmest om tilbud til misbrugere. Tilbudene gives inden for såvel sygehussektoren som i det sociale bistandssystem.

I samtlige nordiske lande findes der endvidere en række serviceforanstaltninger, som ikke henvender sig direkte til nogen af de tidligere omtalte målgrupper. Det kan dreje sig om uspecificerede serviceydelser fra de sociale kontorer, krisehjælp, familierådgivning, krisecentre for voldsramte kvinder, forsorgshjem, herberger m.v. for hjemløse og andre, der har særlige sociale vanskeligheder og som har behov for midlertidige boligtilbud.

Behandling for alkohol- og narkotikamisbrug

– Der findes flere behandlingstilbud

Behandling af misbrugere foregår blandt andet på særlige institutioner for misbrugere. Der findes både institutioner for alkoholmisbrugere og institutioner for misbrugere af euforiserende stoffer. En del af disse institutioner er private, men har driftsoverenskomst med det offentlige. I alle landene foregår en del af behandlingen inden for det psykiatriske behandlingssystem.

Der er også muligt at få ambulante behandling i alle fem lande, og i flere af landene arbejder man for at inddrage familien og det sociale netværk i behandlingen.

I både Danmark, Finland og Sverige kan der iværksættes tvangsbehandling, hvis misbrugeren selv eller personer i dennes omgivelser er truet på livet. I Norge kan personer, tvangsanbringes på en institution i op til 3 måneder til undersøgelse og tilrettelæggelse af behandling. Også gravide misbrugere kan tvangsanbringes på en institution og holdes tilbage under hele graviditeten hvis misbruget er af en sådan karakter at det er overvejende sandsynligt at barnet bliver født skadet og at andre hjælpeforanstaltninger ikke er tilstrækkelig.

Det er vanskeligt at opgøre omfanget af misbrugere og behandlingen af dem, da misbrugsbehandlingen statistisk ikke kan udskilles fra den øvrige somatiske og psykiatriske behandling.

Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser

Forskelle og ligheder i udgifterne til andre sociale ydelser

Udgifter til andre sociale ydelser er størst i Danmark efterfulgt af Sverige og Norge og mindst i Finland og Island målt i KKP per capita.

De relativt høje udgifter i Danmark skyldes at ikke forsikrede som ikke har ret til arbejdsløshedsdagpenge modtager kontanthjælp. I Finland og Sverige modtager sådanne personer en kontant arbejdsmarkedsstøtte som kan suppleres med socialhjælp hvis der er behov derfor. En stor del af udgifterne til socialhjælp i Finland og Sverige er supplerende ydelser til arbejdsløse. Desuden spiller antallet af modtagne flygtninge og asylansøger en rolle idet disse i alle lande modtager socialhjælp eller en anden indkomsterstatende ydelse. Endelig findes der også visse forskelle mellem landene i hvorvidt misbrugere behandles på særlige institutioner eller indenfor den almindelige somatiske og psykiatriske behandling.

Ændringer i udgifterne til andre sociale ydelser fra 1998 til 1999

I Danmark er udgifter til kontanthjælp faldet, hvilket bl.a. må ses i sammenhæng med stigningen i udgifterne til aktivering og revalidering. Udgifterne til serviceydelser er betydeligt større i 1999 end i 1998, hvilket især skyldes, at der under andre sociale serviceydelser fra 1999 er medtaget udgifter til stofmisbrugere i behandling og til introduktionsprogrammet for flygtninge.

I Finland var der et mindre fald i udgifterne til andre sociale ydelser i 1999. Dette skyldtes hovedsageligt at udgifterne til socialhjælp faldt med 200 mio. FIM på grund af den forbedrede beskæftigelsessituation. Derimod steg udgifterne til flygtninge og misbrugsbekæmpelse.

I Island steg udgifterne til andre sociale ydelser med 11,7 pct. i 1999 priser hvor serviceydelserne steg med 17,0 pct. og kontantydelserne faldt med 5,7 pct. selvom der var store stigninger i udgifterne til flygtninge. Faldet i kontantydelserne skyldes stigningen i beskæftigelsen, mens det for serviceydelsernes vedkommende var tale om en stigning på alle områder.

I Norge steg udgifterne til andre sociale ydelser voldsomt fra 1998 til 1999. Dette skyldes blandt andet, at der kom mange flygtninge fra Kosovo til Norge

ANDRE SOCIALE YDELSER

i løbet af 1999. Statens og kommunernes udgifter til modtagelse og indkvartering af flygtninge og indvandrere blev mere end fordoblet fra 1998 til 1999.

I Sverige faldt udgifterne til andre sociale ydelser fra 0,9 pct. af BNP i 1998 til 0,8 pct. af BNP i 1999. Udgifternes andel af de samlede sociale udgifter er reduceret fra 3,1 pct. i 1997 til 2,5 pct. i 1999.

Tabel 9.10 Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio. KR/FIM</i>					
A. Indkomsterstøttede/supplerende ydelser	7.497	2.507	981	3.732	10.465
a. Heraf socialhjælp	-	2.382	898	3.732	10.465
B. Anden hjælp	2.031	-	231	267	496
Kontantydelse i alt	9.528	2.507	1.212	3.999	10.961
<i>Serviceydelser, mio. KR/FIM</i>					
A. Institutioner m.v.	619	446	-	1.260	2.429
B. Revalidering og behandling af misbrugere	675	475	654	1.675	614
C. Øvrigt	2.083	523	895	1.749	2.525
Serviceydelser i alt	3.377	1.444	1.549	4.685	5.568
Udgifter i alt, mio. KR/FIM	12.905	3.951	2.761	8.684	16.529
Udgifter i pct. af BNP	1,1	0,6	0,5	0,8	0,9
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	99,4	98,3	93,6	100	100
- Arbejdsgivere	0,6	1,7	5,0	-	-
- Forsikredes præmier og særskatter	-	-	1,6	-	-
<i>Ændringer 1998-1999 i 1999-priser</i>					
- Mio. KR/FIM	-46	-88	372	1.036	-769
- Pct.	-0,4	-2,2	11,7	13,6	-4,5

Tabel 9.11 Udgifter til andre sociale ydelser i KKP/capita 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt	193	70	47	86	114
Serviceydelser i alt	69	40	61	100	58
Andre sociale ydelser i alt	262	110	108	186	172

Kapitel 10**De sociale udgifter**

Efter i de foregående kapitler at have beskrevet de social tryghedssystemer, gives der i dette kapitel en samlet fremstilling af de sociale udgifter. Som det blev beskrevet i Kapitel 2, følger den nordiske sociale udgiftsstatistik fra og med den forrige udgave af *Social tryghed i de nordiske lande* EUROSTAT's opgørelsesmetode.

De nordiske landes og EU's udgifter til sociale formål, målt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og målt per capita i KKP-Euro fordelt på funktioner, fremgår af de to første tabeller. Det skal her bemærkes, at EUROSTAT ikke har anvendt den korrigerede BNP for de lande som er overgået til ESA95/SNA93.

Tabel 10.1 Udgifter til sociale formål i pct. af BNP i EU, Island og Norge 1998

Danmark	30,0	Belgien	27,5	Luxembourg	24,1
Finland	27,2	Frankrig	30,5	Portugal	23,4
Island	18,3	Grækenland	24,5	Spanien	21,6
Norge	27,9	Holland	28,5	Storbritannien	26,8
Sverige	33,3	Irland	16,1	Tyskland	29,3
		Italien	25,2	Østrig	28,4

Anmærkning: Se tabel 4.1.

Tabel 10.2 Udgifter pr. capita til sociale ydelser i EU, Island og Norge 1998. KKP-Euro

	Familier og børn	Arbejds-løshed	Sygdom	Ældre, funktions-hæmmede og efterlevende	Bolig-ydelser	Andre sociale ydelser	Total
Danmark	847	761	1.258	3.255	161	243	6.525
Finland	650	611	1.151	2.479	73	111	5.075
Island	528	111	1.591	1.831	28	95	4.184
Norge	869	193	2.124	3.150	48	167	6.551
Sverige	696	602	1.512	3.296	160	194	6.459
Belgien	493	738	1.415	2.989	-	154	5.789
Frankrig	597	466	1.787	2.988	194	84	6.116
Grækenland	255	149	758	1.846	97	33	3.138
Holland	290	469	1.841	3.418	105	333	6.457
Irland	417	509	1.202	979	113	68	3.286
Italien	184	140	1.193	3.586	1	5	5.109
Luxembourg	1.194	299	2.090	4.780	28	97	8.489
Portugal	148	132	939	1.563	0	43	2.826
Spanien	66	428	928	1.724	11	22	3.179
Storbritannien	452	187	1.322	2.909	327	42	5.239
Tyskland	617	536	1.725	3.080	41	132	6.132
Østrig	612	334	1.598	3.464	20	67	6.095

Redegørelsen for de sociale udgifter er opdelt i fire afsnit: Først gøres der rede for udviklingen i de sociale udgifter fra 1990 til 1999, dernæst belyses finansieringen af de samlede sociale udgifter, efterfulgt af en oversigt over de sociale udgifters formål, og til sidst belyses beskatningens betydning for de samlede sociale udgifter. Tallene for 1990 er for Sveriges vedkommende opgjort efter NOSOSKO's tidligere specifikation, mens tallene for de øvrige landes vedkommende er opgjort efter ESSPROS-manualen.

Udviklingen i de sociale udgifter 1990-1999

Udviklingen i de sociale udgifter i alt og pr. indbygger, i løbende og faste priser samt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og i købekraftspariteter (KKP-Euro) siden 1990, fremgår af de følgende tabeller. Det skal bemærkes at alle landene nu anvender ESA95/ SNA93-klassifikationen ved opgørelsen af BNP, hvilket har medført korrektioner af bruttonationalproduktet.

Tabel 10.3 Sociale udgifter i alt og pr. indbygger 1990-1999

	Sociale udgifter		Sociale udgifter pr. indbygger		Sociale udgifter pr. indbygger i alderen 15-64 år	
	I løbende priser Mio. KR/FIM	I 1999-priser Mio. KR/FIM	I løbende priser KR/FIM	I 1999-priser KR/FIM	I løbende priser KR/FIM	I 1999-priser KR/FIM
<i>Danmark</i>						
1990	237.207	284.886	46.150	55.426	68.502	82.271
1995	325.634	354.566	62.288	67.822	92.442	100.655
1998	349.200	357.841	65.874	67.504	98.283	100.715
1999	361.637	361.637	67.964	67.964	101.669	101.669
<i>Finland</i>						
1990	131.369	153.702	26.345	30.824	39.146	45.801
1995	179.564	187.580	35.155	36.724	52.662	55.013
1998	187.798	190.072	36.444	36.885	54.592	55.253
1999	191.287	191.287	37.032	37.032	55.359	55.359
<i>Island</i>						
1990	62.290	81.102	244.478	318.313	379.572	489.292
1995	85.984	94.083	321.580	351.853	499.834	546.879
1998	107.414	111.087	392.021	405.417	606.859	627.590
1999	119.079	119.097	429.888	429.888	668.983	668.983
<i>Norge</i>						
1990	190.406	232.676	44.892	54.858	69.334	84.726
1995	253.620	275.488	58.181	63.197	90.091	97.859
1998	306.334	313.529	69.134	70.776	106.960	109.472
1999	333.441	333.441	74.729	74.729	115.457	115.457
<i>Sverige</i>						
1990	470.013	584.696	54.916	68.316	85.552	106.427
1995	588.689	596.845	66.692	67.616	104.726	106.177
1998	629.726	632.778	71.146	71.491	111.266	111.805
1999	655.601	655.601	74.013	74.013	115.447	115.447

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.4 Sociale udgifter i forhold til bruttonationalproduktet 1990-1999¹⁾

	BNP, mio. KR/FIM	Sociale udgifter i pct. af BNP	Indeks for sociale udgifter målt i forhold til BNP (1990 = 100)
<i>Danmark</i>			
1990	825.310	28,7	100
1995	1.009.756	32,2	112
1998	1.168.996	29,9	104
1999	1.229.585	29,4	102
<i>Finland</i>			
1990	523.034	25,2	100
1995	564.566	31,6	125
1998	689.523	27,3	108
1999	716.404	26,7	106
<i>Island</i>			
1990	368.474	16,9	100
1995	451.372	19,1	113
1998	577.406	18,6	110
1999	623.579	19,1	113
<i>Norge</i>			
1990	722.705	26,4	100
1995	928.745	27,3	103
1998	1.109.248	27,7	105
1999	1.192.826	28,0	106
<i>Sverige</i>			
1990	1.410.607	33,3	100
1995	1.713.316	34,4	103
1998	1.905.349	33,1	99
1999	1.994.854	32,9	99

1 BNP er blevet revideret.

Tabel 10.5 Sociale udgifter pr. indbygger 1990-1999 (KKP/Euro i 1999-priser)

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	5.973	4.430	2.646	5.250	6.302
1995	7.301	5.278	3.502	6.048	6.232
1998	7.270	5.301	4.263	6.773	6.589
1999	7.323	5.322	4.674	7.151	6.822

Finansiering af de sociale udgifter

Til at belyse finansieringen af de sociale udgifter i den nordiske statistik medtages den direkte finansiering af ydelser og de løbende indbetalinger til sociale fonde. I modsætning til tidligere medtages renter og andre formueindtægter nu i den sociale udgiftsstatistik. Rente- såvel som formueindtægter forekommer især i de fonde der opbygges til sikring af pensioner, men også i andre sociale forsikringsordninger. Dette belyses nærmere i næste afsnit.

Fordelingen af løbende bidrag efter finansieringskilder

Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter fordeles i den nordiske statistik efter de kilder der bidrager til de enkelte ydelser, dvs. det offentlige, arbejdsgivere og de sikredes præmier og særskatter. Som nævnt i Kapitel 2 er de sociale udgifter opgjort netto, således at investeringer m.v. og borgernes egenbetaling for sociale ydelser ikke medregnes.

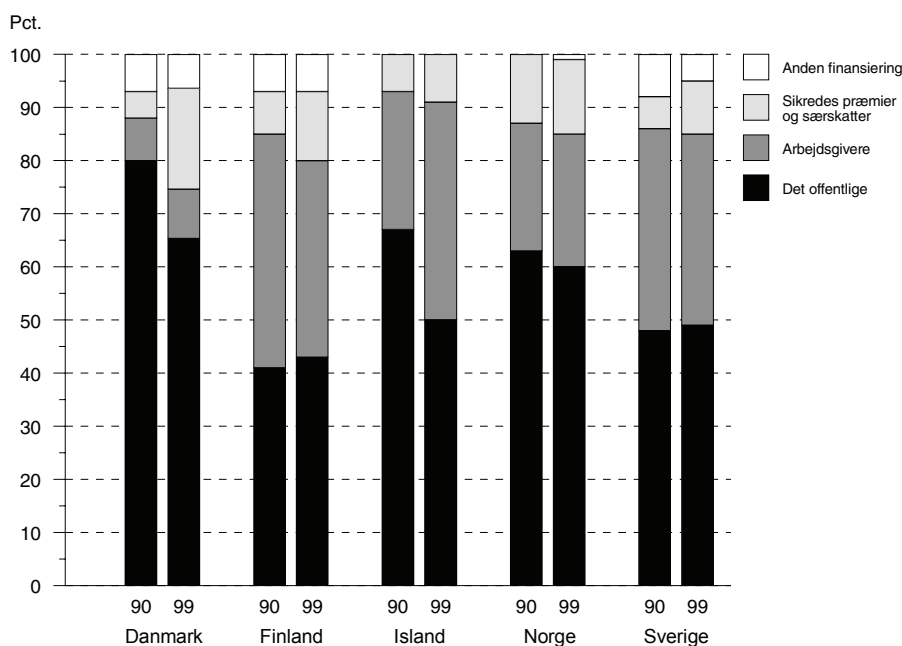
Fordelingen af løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter i årene 1990-1999 fremgår af tabel 10.6.

Tabel 10.6 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter, procentvis fordelt på det offentlige, arbejdsgiverne, de sikredes bidrag samt anden finansiering 1990-1999

	Det offentlige i alt	Arbejdsgivere	De sikredes præmier og særskatter	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>					
1990	80	8	5	7	100
1995	71	9	14	6	100
1998	66	9	18	6	100
1999	65	9	19	6	100
<i>Finland</i>					
1990	41	44	8	7	100
1995	46	34	14	7	100
1998	44	37	13	7	100
1999	43	37	13	7	100
<i>Island</i>					
1990	67	26	7	—	100
1995	61	31	8	—	100
1998	53	39	8	—	100
1999	50	41	9	—	100
<i>Norge</i>					
1990	63	24	13	—	100
1995	62	22	15	—	100
1998	61	24	14	0	100
1999	60	25	14	1	100
<i>Sverige</i>					
1990	100
1995	48	38	5	8	100
1998	49	35	10	6	100
1999	49	36	10	5	100

DE SOCIALE UDGIFTER

Figur 10.1 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter 1990 og 1999

Bloktilskud og statsrefusioner til kommuner og amtskommuner

Kommunerne i de nordiske lande har ansvaret for administrationen af en vis del af de sociale ydelser. Det er kommunerne der har den direkte kontakt med borgerne og modtagerne af de sociale ydelser, og det er også kommunerne, der i første omgang afholder udgifterne til ydelserne.

Kommunerne og amtskommunerne modtager et bloktilskud og/eller refusion fra staten. Bloktilskuddet kan enten gives uden bindinger eller være øremærket til bestemte formål. Bloktilskud kan fx beregnes efter antallet af indbyggere og deres aldersfordeling eller efter beskatningsgrundlaget i den enkelte kommune.

Statsrefusioner kan i lovgivningen være fastsat som procentandele af kommunernes udgifter eller som faste beløb. Statsrefusioner kan også beregnes som forskellen mellem udgifter og bidrag fra anden side, herunder kommunernes bidrag.

I Danmark er det kommunerne der administrerer hovedparten af de sociale kontantydelse og i første omgang afholder udgifterne hertil, hvorefter de får hel eller delvis refusion for udgifterne fra staten. I de øvrige nordiske lande administreres de sociale sikringsydelser hovedsagelig af statslige eller andre centrale organer.

I alle landene administreres hovedparten af de sociale serviceydelser af kommunerne eller amtskommunerne, der i første omgang afholder udgifterne, hvorefter de modtager bloktilskud fra staten.

Fonde til pensionsformål

De indbetalinger, der finansierer de sociale udgifter, anvendes normalt til løbende udbetalinger i løbet af året, men især inden for pensionsområdet også til opbygning af fonde.

Hensigten med fondene, som efterhånden har fået større betydning, kan være at garantere at der er midler til rådighed til dækning af fremtidige udbetalinger (præmiereservesystemer). Opbygning af fonde kan også forekomme i fordelingssystemer (hvor udgifterne i princippet skal dækkes af årets indbetalinger), med det formål at skabe en buffer til udjævning af variationer i ind- og udbetalinger over tid.

I Norge finansieres de sociale udgifter, inkl. tillægspensioner, løbende over de offentlige budgetter, og udgifterne er derfor ikke medtaget i tabel 10.7. Folketrygdefonden, der er en uafhængig, offentlig fond, medvirker ikke direkte ved finansieringen af folketrygdens løbende driftsudgifter.

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.7 Udviklingen i fonde til pensionsformål 1990-1999. Mia. KR/FIM i 1999-priser

	Grundpension	Tillægspension	Supplerende pension
<i>Fondstørrelse</i>			
<i>Danmark¹⁾</i>			
Ved årets begyndelse, 1990	.	96,8	142,9
Ved årets slutning, 1990	.	103,7	154,4
Ved årets begyndelse, 1999	.	204,6	271,9
Ved årets slutning, 1999	.	229,3	311,0
<i>Finland²⁾</i>			
Ved årets begyndelse 1990	0,8	117,8	38,4
Ved årets slutning, 1990	0,7	141,0	42,5
Ved årets begyndelse, 1999	1,2	291,1	41,7
Ved årets slutning, 1999	1,3	321,8	43,1
<i>Island</i>			
Ved årets begyndelse, 1990	0,1	132,9	.
Ved årets slutning, 1990	0,1	162,9	.
Ved årets begyndelse, 1999	-	407,3	.
Ved årets slutning, 1999	-	517,6	.
<i>Sverige</i>			
Ved årets begyndelse, 1990	.	477,9	..
Ved årets slutning, 1990	.	536,8	..
Ved årets begyndelse, 1999	.	641,5	..
Ved årets slutning, 1999	.	619,2	..

1 Fra og med 1998 er regnskabspraksis tilpasset lovgivning med hensyn til værdifastsættelse af fast ejendom, aktiver m.v.. Fondstørrelsen ved årets slutning i 1999 er inkl. den midlertidige pensionsopsparing og den særlige pensionsopsparing, men ekskl. lønmodtagernes dyrtidsfond.

2 De supplerende pensioner er eksklusiv de pensionskasser og stiftelser som administreres af livsforsikringerne.

De sociale udgifter efter art og formål

De sociale ydelser fordeles efter art i kontantydelse og serviceydelser. Ved ydelsernes fordeling efter formål foretages opdelingen efter hvilke sociale behov eller risici ydelsen primært er bestemt til at afhjælpe.

Tabel 10.8 De sociale udgifter procentvis fordelt efter hovedgrupper 1995-1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1995 ¹⁾					
Familier og børn	12,4	13,4	12,9	14,1	11,4
Arbejdsløshed	14,7	14,4	4,4	6,7	11,1
Sygdom	17,8	20,9	37,9	26,3	21,7
Ældre	37,6	28,9	27,2	31,2	34,3
Funktionshæmmede	10,6	15,0	11,6	14,7	12,1
Efterlevende	0,1	3,8	2,8	1,5	2,4
Boligydelser	2,4	1,5	0,4	0,7	3,4
Andre sociale ydelser	4,4	2,1	2,8	3,8	2,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1998					
Familier og børn	13,0	12,8	12,6	13,4	11,2
Arbejdsløshed	11,7	12,0	2,6	3,0	9,3
Sygdom	19,3	22,7	38,1	32,7	22,9
Ældre	38,3	30,5	28,7	30,3	37,2
Funktionshæmmede	11,6	14,4	12,1	16,4	11,6
Efterlevende	0,1	4,0	3,0	1,4	2,3
Boligydelser	2,5	1,4	0,6	0,5	2,5
Andre sociale ydelser	3,7	2,2	2,3	2,5	3,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1999					
Familier og børn	13,1	12,7	12,1	13,3	11,0
Arbejdsløshed	11,1	11,3	1,8	2,6	8,2
Sygdom	19,6	23,0	39,8	32,9	24,8
Ældre	38,1	31,1	28,2	30,0	37,3
Funktionshæmmede	12,2	14,2	12,0	17,0	11,7
Efterlevende	0,1	4,0	3,0	1,3	2,3
Boligydelser	2,5	1,6	0,7	0,5	2,4
Andre sociale ydelser	3,7	2,1	2,4	2,7	2,6
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 Serviceydelser til sygdom, ældre og funktionshæmmede er opgjort efter en anden metode i Danmark og Norge.

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.9 Sociale udgifter, procentfordeling efter art og formål 1999

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Familier og børn					
Kontantydelse	41	59	51	62	48
Serviceydelse	59	41	49	38	52
I alt	100	100	100	100	100
Arbejdsløshed					
Kontantydelse	91	91	82	68	85
Serviceydelse	9	9	18	32	15
I alt	100	100	100	100	100
Sygdom					
Kontantydelse	17	20	19	32	24
Serviceydelse	83	80	81	68	76
I alt	100	100	100	100	100
Ældre					
Kontantydelse	84	90	74	72	77
Serviceydelse	16	10	26	28	23
I alt	100	100	100	100	100
Funktionshæmmede					
Kontantydelse	67	78	68	78	63
Serviceydelse	33	22	32	22	37
I alt	100	100	100	100	100
Efterlevende					
Kontantydelse	1	100	100	95	-
Serviceydelse	99	-	-	5	100
I alt	100	100	100	100	100
Boligydelser					
Serviceydelse	100	100	100	100	100
I alt	100	100	100	100	100
Andre sociale ydelser					
Kontantydelse	74	63	44	46	66
Serviceydelse	26	37	56	54	34
I alt	100	100	100	100	100
Kontantydelse i alt	61	67	48	58	58
Serviceydelse i alt	39	33	52	42	42
Sociale udgifter i alt	100	100	100	100	100

Fordelingen af de sociale udgifter efter ydelsens formål er ret stabil i det enkelte land. Ny lovgivning og ændringer i det sociale mønster har dog givet anledning til forskydninger i fordelingerne. Sammenligningen landene imellem viser nogle forskelle i fordelingen af de sociale udgifter efter formål. Baggrunden herfor hænger i nogen grad sammen med forskelle i de enkelte landes prioritering af ydelser til forskellige formål.

Skatteregler og beskatningens indflydelse på de sociale udgifter

Sociale kontantydelse kan enten være skattefrie eller skattepligtige. I alle landene er det af stor betydning, om ydelserne er skattefrie eller skattepligtige, da beskatningsgraden er relativt høj. De beskattede kontantydelsers andel af samtlige kontantydelse er i de senere år vokset i alle fem lande. Der er dog væsentlige forskelle mellem landene. De største skattefrie kontantydelse gives til familier og børn. Andre sociale ydelser (socialhjælpen) er skattepligtige i Danmark og Island, men beskattes ikke i de øvrige nordiske lande. Boligydelser er i følge ESSPROS klassifikationen serviceydelser.

Tabel 10.10 Skattefrie og skattepligtige kontantydelse i alt samt i forhold til BNP 1995-1999

	Skattefrie kontantydelse		Skattepligtige kontantydelse	
	I alt, mio. KR/FIM	I pct. af BNP	I alt, mio. KR/FIM	I pct. af BNP
<i>1995</i>				
Danmark	18.764	1,9	188.292	18,6
Finland	15.965	2,8	106.889	18,9
Island	6.574	1,5	37.653	8,3
Norge	20.204	2,2	126.225	13,6
Sverige	32.457	2,0	323.257	19,7
<i>1998</i>				
Danmark	19.890	1,7	192.030	16,4
Finland	15.252	2,2	107.397	15,6
Island	6.095	1,0	46.576	7,9
Norge	21.385	1,9	150.957	13,6
Sverige	32.609	1,7	334.764	17,7
<i>1999</i>				
Danmark	22.554	1,8	193.129	15,7
Finland	15.445	2,1	108.734	15,1
Island	5.996	1,0	50.913	8,2
Norge	23.129	2,0	165.643	13,9
Sverige	31.673	1,6	343.966	17,2

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.11 Beskatning af kontantydelse 1999

	Sociale udgifter, mio. KR/FIM	Heraf kon- tantydelse, mio. KR/FIM	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontant- ydelse	Skatteplig- tige kontant- ydelse i pct. af alle kon- tantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Danmark</i>				
I. Familier og børn	45.789	18.656	66	34
II. Arbejdsløshed	38.920	35.462	-	100
III. Sygdom	68.905	11.621	-	100
IV. Ældre	133.678	112.037	2	98
V. Funktionshæmmede	42.603	28.378	24	76
VI. Efterlevende	173	1	100	-
VII. Boligydelser	8.553	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	12.905	9.528	10	90
IX. Bogførte udgifter til administration	10.111	-	-	-
I alt I.-IX.	361.637	215.683	10	90
<i>Finland</i>				
I. Familier og børn	23.742	13.955	64	36
II. Arbejdsløshed	20.984	19.013	1	99
III. Sygdom	42.786	8.425	0	100
IV. Ældre	57.959	52.136	4	96
V. Funktionshæmmede	26.437	20.727	7	93
VI. Efterlevende	7.445	7.416	3	97
VII. Boligydelser	2.955	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	3.951	2.507	97	3
IX. Bogførte udgifter til administration	5.028	-	-	-
I alt I.-IX.	191.287	124.179	12	88
<i>Island</i>				
I. Familier og børn	14.178	7.206	66	34
II. Arbejdsløshed	2.160	1.759	3	97
III. Sygdom	46.612	8.613	-	100
IV. Ældre	33.039	24.293	-	100
V. Funktionshæmmede	14.090	9.586	8	92
VI. Efterlevende	3.467	3.467	5	95
VII. Boligydelser	722	772	31	69
VIII. Andre sociale ydelser	2.761	1.212	-	100
IX. Bogførte udgifter til administration	2.000	-	-	-
I alt I.-IX.	119.079	56.908	10	90

/...fortsættes

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.11 fortsat

	Sociale udgifter, mio. KR/FIM	Heraf kontantydelse, mio. KR/FIM	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontantydelse	Skattepligtige kontantydelse i pct. af alle kontantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Norge</i>				
I. Familier og børn	43.314	26.877	63	37
II. Arbejdsløshed	8.300	5.630	-	100
III. Sygdom	107.152	34.235	0	100
IV. Ældre	97.825	70.707	-	100
V. Funktionshæmmede	55.399	43.297	6	94
VI. Efterlevende	4.251	4.027	0	100
VII. Boligydelser	1.556	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	8.684	3.999	93	7
IX. Bogførte udgifter til administration	6.961	-	-	-
I alt I.-IX.	333.441	188.772	12	88
<i>Sverige</i>				
I. Familier og børn	71.010	31.393	63	37
II. Arbejdsløshed	52.337	44.424	-	100
III. Sygdom	160.005	41.898	-	100
IV. Ældre	240.427	184.881	-	100
V. Funktionshæmmede	75.277	47.567	2	98
VI. Efterlevende	14.515	14.515	-	100
VII. Boligydelser	15.006			
VIII. Andre sociale ydelser	16.529	10.961	100	100
IX. Bogførte udgifter til administration	10.495			
I alt I.-IX.	655.601	375.639	8	92

Kapitel 11

Beskatning af løn og indkomstoverførsler i de nordiske lande. Samlede marginaleffekter

NOSOSKO har i mange år indsamlet et meget omfattende, detaljeret, materiale vedrørende kompensation for tidligere lønindkomst i en række sociale begivenheder, de såkaldte typetilfælde.

Beskrivelsen af typetilfældene findes i Bilag 2 og en mere detaljeret beskrivelse af beregningsgrundlaget samt grunddata findes på NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

I den årlige publikation medtages der kun en grafisk illustration samt en kort beskrivelse af kompensationsniveauerne. Det indsamlede materiale, kan imidlertid gennem analyse, være med til at give en betydelig mere detaljeret billede af relationen mellem lønindkomster og indkomstoverførsler, idet det ud fra det indsamlede materiale er muligt at belyse marginaleffekterne, ved at indrage effekten af beskatning og sociale afgifter af såvel løn som indkomstoverførsler.

På den baggrund besluttede NOSOSKO at dette års tema skulle omhandle beskatning af løn og indkomstoverførsler, samt de samlede marginaleffekter.

Analysen er baseret på de typetilfælde der er indsamlet for 1998, da det af tidsmæssige årsager ikke har været muligt at inddrage 1999 resultaterne.

Hans Hansen; Socialforskningsinstituttet i Danmark, har stået for udarbejdelsen af analysen sammen med en referencegruppe bestående af følgende medlemmer:

Rikke Thoning	Socialministeriet, Danmark
Ilari Keso	Social-och hälsovårdsministeriet, Finland
Kristinn Karlsson	Hagstofa Islands, Island
Liv Torgersen	Rikstrygdeverket, Norge
Linda Gustafsson	Socialdepartementet, Sverige
Johannes Nielsen	NOSOSKO's sekretariat

Indledning

Dette kapitel handler om personbeskatning og betaling af sociale afgifter i relation til lønindkomst og overførselsindkomster i de nordiske lande. Desuden forsøges, så vidt det er muligt, en belysning af de samlede margineffekter, d.v.s. virkningen fra skat og ændring af overførselsindkomst når en bestemt indkomstkomponeent ændrer sig. Samlede margineffekter kan have betydning for tilskyndelsen til f.eks. en ekstra arbejdsindsats eller opsparing til alderdommen.

Generelt er der betydelige forskelle mellem indkomstoverførslerne i de nordiske lande. Sverige, Finland, Island og Norge har f.eks. betydelige arbejds- og indkomstbaserede offentlige pensioner, det er kun i mindre omfang tilfældet i Danmark. I det hele taget er forekomsten af arbejds- og indkomstbaserede ordninger mere udbredt i Sverige, Finland og Norge end i Danmark, hvor ydelsesstrukturen er kendetegnet ved stort set faste ydelser. Island er midt imellem.

Beskatningen af indkomstoverførsler er også et område, hvor der er betydelige forskelle mellem de nordiske lande. Her er Danmark sammen med Island nok det land, hvor flest indkomstoverførsler beskattes efter sædvanlige skatteregler, men selv her er der betydelige afvigelser. Den mest betydelige for Danmark er nok, at den generelle sociale afgift (arbejdsmarkedsbidraget) ikke opkræves af indkomstoverførsler. Det har også betydet, at medens denne afgift blev indfaset med gradvist stigende procentsats, blev satserne for de skattepligtige indkomstoverførsler justeret tilsvarende ned. I Island er den væsentligste afvigelse, at 4 procent afgiften til pensionsfonde- ne ikke opkræves af indkomstoverførsler.

Endnu et eksempel på satsjustering var ved bruttoficeringen af overførselsindkomster i Danmark i 1994, hvor pensionerne i højere grad end før blev beskattet. Det betød, at størstedelen af pensionsatserne blev øget for at give nogenlunde samme indkomst efter skat som før uden skat.

Foruden satserne for overførselsindkomst er beskatningen og aftrapningen af andre overførselsindkomster afgørende for størrelsen af den samlede disponible indkomst for modtageren. Endelig er købekraften af den disponible indkomst i hvert land af betydning ved internationale sammenlignin-

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

ger, hvis fokus er på velstandsniveauer, sidstnævnte aspekt behandles dog ikke i kapitlet her. De præsenterede beregningstilfælde i indeværende kapitels tabeller over beskatning og samlede marginaleffekter er alle baseret på 1998 niveauer og regler, medens 1999 er gældende for de øvrige kapitlers beregningstilfælde, som hovedsageligt omfatter nettodækningsgrader.

Til trods for denne tidsmæssige forskel mellem beregningerne af de samlede marginaleffekter og nettodækningsgraderne giver den samlede publikation alligevel et vist billede af både 'fattigdomsfældens' og 'ledighedsfældens' udbredelse i Norden. 'Fattigdomsfælden' er betegnelsen for høje samlede marginaleffekter og 'ledighedsfælden' er betegnelsen for høje nettodækningsgrader. Betegnelserne skal ikke opfattes helt bogstaveligt, høje nettodækningsgrader kan f.eks. også forekomme hos pensionister, og her behøver der ikke være tale om 'ledighed'. Når det kun kan blive et 'vist' billede, skyldes det begrænsninger i beregningen af den samlede marginaleffekt, jf. senere.

Hvorfor er beskatning interessant?

De indkomstoverførsler, der eksisterer, hvad enten de er beskattede eller ej, afspejler det nationale købekraftsniveau, politikerne har tiltænkt modtagerne af de pågældende ydelser. Det fremgår også af de netop omtalte danske eksempler, at ydelsesniveauerne tilpasses, når deres beskatningsstatus ændres.

Det betyder dog ikke, at det er uinteressant om ydelsen er beskattet og belagt med sociale afgifter eller ej. For det første er det nemmere at sammenligne indkomster, der uanset deres kilde, er 'sædvanligt' beskattede, selv om det mest er en optisk kvalitet. Derudover er ydelsesmodtagerne, på godt og ondt, mere direkte 'koblet' til den generelle samfundsudvikling, mere specifikt udgiftsudvikling, både på centralt (statsskatten) og lokalt hold (regionalskatten). De sociale afgifter (f.eks. på sygeforsikringsområdet) afspejler udgiftsudviklingen på de områder, de skal dække (f.eks. sundhedsområdet). Sædvanlig beskatning af indkomstoverførsler betyder også, at 'anden' indkomst i højere grad beskattes på samme måde som 'anden' indkomst (f.eks. arbejdsindkomst eller renteindkomst) hos personer, der ikke modtager indkomstoverførsler, således at progressionen er mere ensartet, d.v.s. sker ved de samme indkomstniveauer, for alle indkomstmodtagere. På det område kan særbeskatning af pensioner, f.eks. ved et særligt højt bundfradrag, der aftrappes med stigende anden indkomst, give en meget høj progression relativt tidligt i indkomstforløbet. Det kan, hvis indkomsten før skat også anvendes til aftrapning af andre ydelser, f.eks. boligstøtte, medføre meget høje samlede marginaleffekter, igen ved relativt beskedne indkomstniveauer. Ved fuldt skattepligtige ydelser kan af-

trapningen af andre ydelser også starte ved det samme indkomstniveau, uanset indkomstens kilde, måske igen en optisk kvalitet, som dog medvirker enklere aftrapningsregler, bl.a. med kun et sæt 'tærskler' for aftrapning.

Oversigt over beskatning og betaling af sociale afgifter af indkomstoverførsler i Norden

I dette afsnit foretages en kortlægning af personbeskatning og betaling af sociale afgifter, men kun set fra modtagerens synsvinkel. Eventuelle sociale afgifter betalt af arbejdsgiver eller de sociale kasser medtages ikke. De ordninger der er medtaget, er de indkomstoverførsler i publikationen, hvor der også er foretaget familietypeberegninger, d.v.s. dagpenge i forbindelse med fødsler og sygdom (det er i alle landene samme ydelse, bortset fra Island, hvor der under sygdom hovedsageligt betales løn), ydelser til familier med børn (her er der stort set ingen beskatning), arbejdsløshedskompensation for forsikrede og ikke forsikrede, alderspension og førtidspension. Desuden er socialhjælp medtaget, men kun for at vise beskatningsforholdene for det sidste led i det sociale sikringsnet.

Beskatning og betaling af sociale afgifter af overførselsindkomster og af løn søges sammenlignet, jf. tabel 11.1-6 i det følgende. Til illustration af forskellig behandling af de to indkomstkilder kan anvendes en dansk lønindkomst på ca. 134,000 DKK (det er 50 procent af APW indkomsten i 1997) og en lidt højere dansk førtidspension på ca. 147,000 DKK. Den første beskattes med ca. 35,000 DKK og der skal betales sociale afgifter på ca. 17,000 DKK, i alt ca. 52,000 DKK. Af førtidspensionen betales i alt ca. 38,000 DKK (det er personskat, medens der ingen sociale afgifter er). Uden at gå alt for tæt på de nominelle indkomstbeløb er det oplagt, at beskatningen og betaling af sociale afgifter er langt lempeligere for førtidspensionisten end for lønmodtageren med 50 procent APW indkomst, førstnævnte betaler ca. 26 procent af sin indkomst medens sidstnævnte betaler ca. 38 procent af en noget mindre nominal indkomst til de to formål.

Tabel 11.1 Beskatning af dagpenge ved fødsler, adoption og sygdom

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X	X	X
Særlig personskat		X			
Ordinære sociale afgifter			X ²⁾	X	X
Særlige sociale afgifter	X	X			

1 Omfatter kun dagpenge til fødsler og adoption.

2 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, jf. nedenfor, som ikke betales af dagpenge.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Kommentarer: Ordinær personskat betyder, at ydelsen beskattes på samme måde som lønindkomst. Det medfører ikke, at mødre på barselsorlov nødvendigvis har alle de samme fradrag, som er relevante, når de er i beskæftigelse, f.eks. fradrag for befordring til og fra arbejdspladsen, men at beskattningen af dagpengene, hvis den er ordinær, principielt er den samme som af løn hvad angår skattesatser og personfradrag eller skattefradrag. I den forstand har alle landene for denne ydelse ordinær personbeskatning undtagen Finland, hvor det særlige 'fradrag for arbejdsindkomst' i forbindelse med den kommunale beskatning ikke gælder for indkomstoverførsler. Der er også foretaget en fortolkning af, hvad der er skat og, hvad der er sociale afgifter. I Danmark er den generelle sociale afgift, arbejdsmarkedsbidraget, f.eks. fortolket som en social afgift, hvad den formelt også er, men i realiteten kan den lige så godt betragtes som en del af personskatten, afgiften bærer også betegnelsen bruttoskatten.

Ordinære sociale afgifter betyder på samme måde, at der betales sociale afgifter på samme måde (d.v.s. med samme satser og med samme grænser) som af lønindkomst. Her har Sverige samme egenafgifter af dagpenge som af lønindkomst. Det gælder også for Island, hvis der ses bort fra 4 procent afgiften til pensionsfondene af lønindkomst. Denne afgift betragtes som en 'privat' udgift, der dog er fradragsberettiget i den skattepligtige indkomst. Danmark har, som allerede nævnt, ingen generel social afgift af dagpenge, desuden betales dobbelt ordinær afgift til den danske tillægspension (ATP). I Finland betales ikke de lønrelaterede afgifter til arbejdsløshed (grundforsikring) og pension, men afgifterne til sygeforsikring på samme basis som kommuneskatten betales også af dagpenge. I Norge er trygdeafgiften af dagpenge den samme som af løn.

Børnefamilieydelse og -tilskud (barnbidrag) beskattes ikke i nogen af de nordiske lande. Underholdsbidraget til børn kan i nogle tilfælde være skattepligtigt for modtageren, men kun for beløb ud over normalbidraget (forskudsbidraget), det er f.eks. tilfældet i Danmark. I Finland er f.eks. supplementet til børn fra arbejdsløshedsforsikringen skattepligtigt.

Tabel 11.2 Beskatning af dagpenge ved arbejdsløshed for forsikrede

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X	X	X
Særlig personskat		X			
Ordinære sociale afgifter			X ¹⁾	X	X
Særlige sociale afgifter	X	X			

1 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, som ikke betales af dagpenge.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Kommentarer: Nøjagtig de samme som til tabel 11.1. Desuden gælder det, at arbejdsløshedsforsikring er frivillig i Danmark, Finland og Sverige. Det særlige medlemskontingent til arbejdsløshedsforsikringen er derfor ikke obligatorisk. Det betales af den forsikrede lønmodtager også når han eller hun er ledig i Danmark og Sverige, i Finland er der varierende praksis på dette område.

Tabel 11.3 Beskatning af ydelser ved arbejdsløshed for ikke forsikrede

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X		X
Særlig personskat		X			
Ingen personskat				X	
Ordinære sociale afgifter			X ¹⁾		X
Særlige sociale afgifter	X	X			
Ingen sociale afgifter				X	

1 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, som ikke betales af sociale ydelser.

Kommentarer: Efter rubriceringen er der, bortset fra Norge, ingen forskel mellem ydelser til forsikrede og ikke forsikrede hvad angår beskatning og sociale afgifter. I detaljen er der dog enkelte forskelle. Ydelsen for ikke forsikrede i Danmark er socialhjælp (kontanthjælp). Af denne betales ikke arbejdsmarkedsbidrag ganske som ved dagpenge for forsikrede, og bidraget til tillægspensionen svarer til det ordinære (relateret til løn), men kun når kontanthjælp modtages i mere end ½ år. Arbejdsløshedsforsikring er, som nævnt, frivillig i Danmark, Finland og Sverige, men de to sidstnævnte lande har også en grundforsikring, som ikke er frivillig. Det er den, der er belyst i tabel 11.3. Afgifterne til den frivillige forsikring betales ikke af ikke forsikrede lønmodtagere, og derfor heller ikke når den ikke forsikrede bliver arbejdsløs. I Island modtager en 'udforsikret' socialhjælp i 16 uger mellem to dagpengeperioder. I Norge er ydelsen for en 'udforsikret' også socialhjælp.

Tabel 11.4 Beskatning af alderspensioner

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X		
Særlig personskat		X		X	X
Ordinære sociale afgifter			X ¹⁾		
Særlige sociale afgifter		X		X	
Ingen sociale afgifter	X				X

1 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, som ikke betales af dagpenge.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Kommentarer: Den særlige personskat i Finland og Sverige skyldes bl.a. særlige bundfradrag, der er så høje, at minimumpensionen i de to lande ikke beskattes, så her er afvigelsen fra ordinær beskatning større end for de tidligere omtalte overførselsindkomster for Finlands vedkommende. Bundfradraget aftrappes med voksende indkomst f.eks. fra den indkomstbaserede pension, jf. senere for en særlig omtale heraf. Herudover får pensionister i Sverige ikke del i skattereduktionerne som følge af egenafgiften til det nye pensionssystem. I Finland gælder det særlige 'fradrag for arbejdsindkomst' i den kommunale beskatning heller ikke for pensioner, det er kun gældende for arbejdsindkomst. I Norge kan der enten beskattes efter ordinære personskatteregler, men med særligt fradrag, eller efter en særlig skattebegrænsningsregel, alt efter hvad der er mest fordelagtigt for pensionisten. Normalt betyder det, at minimumpensionen i Norge ikke beskattes.

I Danmark og Sverige betales ikke sociale afgifter af alderspension. I Finland betales sygeforsikring med en særlig sats for pensionister, ellers betales der ikke sociale afgifter, og i Norge er Trygdeafgiften lavere for pensionister.

Tabel 11.5 Beskatning af førtidspension

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X		
Særlig personskat		X		X	X
Ordinære sociale afgifter			X ¹⁾		
Særlige sociale afgifter		X		X	
Ingen sociale afgifter	X				X

1 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, som ikke betales af sociale ydelser.

Kommentarer: Førtidspension minder på mange områder om alderspension også hvad beskatning og sociale afgifter angår, men der er også nogle forskelle. Dansk førtidspension er rubriceret under ordinær personskat, da hovedparten af førtidspensioner er skattepligtige. To af tillæggene, invaliditetsbeløbet og førtidsbeløbet er dog ikke skattepligtige. De kom så at sige ikke med, da pensionerne blev bruttoficerede i 1994. For modtagere af disse tillæg er langt hovedparten af deres pension imidlertid skattepligtig. Modtagere af 'almindelig førtidspension' i Danmark betaler ordinær personskat. For Finland omfatter den 'Særlige personskat' foruden det særlige bundfradrag, som også gives til alderspensionister, to andre fradrag, det ene er en særlig tax credit i statskatten og det andet er et særligt fradrag i grundlaget for kommuneskatten, sidstnævnte dog kun, hvis der også er arbejdsindkomst. Ellers svarer kommentarerne til dem givet under tabel 11.4, beskatning af alderspension.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

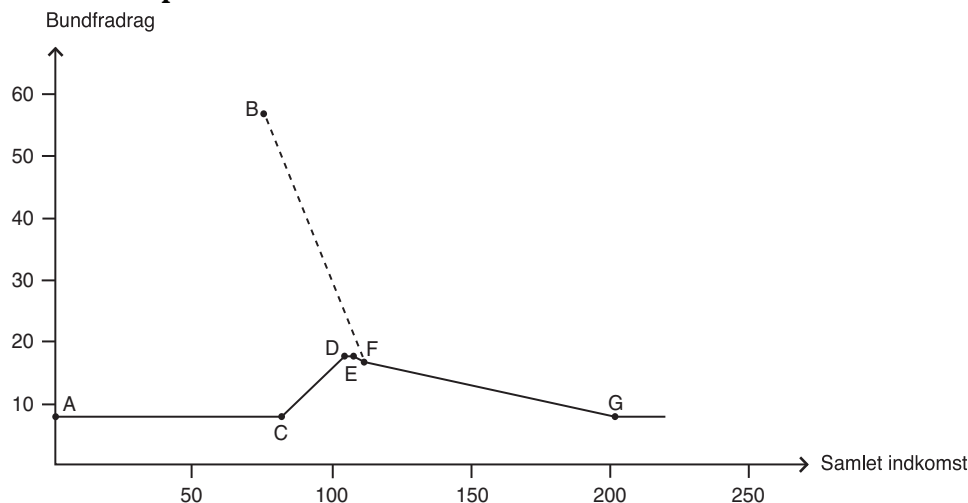
Sammenfattende fremgår det, at beskattningen af pensioner og betaling af sociale afgifter, det gælder både alders- og førtidspension, er væsentlig billigere end af lønindkomst. Det gælder selv i Danmark, hvor der ellers er foretaget en bruttolicering med samtidig indførelse af ordinær personskat, i hvert tilfælde for alderspension. Island kommer her tættest på ordinær beskattning.

Af speciel interesse er bundfradragene for beskattning af pensioner i Sverige og Finland. Konstruktion og konsekvenser omtales nærmere i det følgende. Som illustration er valgt beskattningen af alderspension for en enlig pensionist i 1999. Først i Sverige.

Det maksimale bundfradrag udgør 1,5232* basbeløppet i 1999, det giver med et basbeløb på 36.400 SEK et bundfradrag på 55.444 SEK for en hel pension. Det aftrappes med 65 procent af indkomst ud over det niveau, kaldet ekstra indkomst i det følgende. Det skal huskes, at hvis ekstra indkomsten er ATP, så aftrappes pensionstilskuddet først krone for krone, så det er kun ATP ud over pensionstilskuddet, der tæller som ekstra indkomst. Hvis bundfradraget blev aftrappet til nul, ville det ske ved en ekstra indkomst (ud over 55.444 SEK) på 85.300 SEK. Det sker imidlertid ikke, idet bundfradraget for pensionister aldrig kan blive mindre end det almindelige bundfradrag ved en tilsvarende indkomst (samlet indkomst, ikke blot ekstra indkomst). Det sker ved en ekstra indkomst på næsten 58.000 SEK, svarende til en samlet indkomst (skattepligtig) på 113.300 SEK.

Ekstraindkomsten beskattes med ca. 31,5 procent (den gennemsnitlige svenske kommuneskat i 1999), og da bundfradraget op til en ekstra indkomst på næsten 58.000 SEK mindskes med 65 procent af ekstra indkomsten, så øges skatten som følge heraf med $65 \cdot 0,315 = 20,5$ procent. Marginalskatten udgør således $31,5 + 20,5 = 52$ procent i det relevante interval for ekstra indkomst. Marginalskat ten defineres sædvanligvis som skatten af den sidst tjente krone. I det omtalte interval for ekstraindkomst er skatten af den sidst tjente krone overalt 52 procent. Hertil kommer så virkningen af statsskatten på 200 SEK, et fast beløb. Nu er det ikke sådan, at det almindelige bundfradrag er uden marginalskattevirkning, den er bare ikke så stor som for det særlige bundfradrag for pensionister. I figur 11.1 er profilerne for begge bundfradrag skitseret. Det skal også huskes, at egenafgifterne for lønindkomst, selv om de fratrækkes i den skattepligtige indkomst, har marginaeffekter op til loftet på 7,5 gange basbeløppet i indkomst.

Figur 11.1 Ordinært bundfradrag og særligt bundfradrag for enlig svensk pensionist i 1999

A,C,D,E,F,G: Alm. bundfradrag
 B,F: Særligt bundfradrag

Også Finland har et særligt bundfradrag for pensionister, således, at de, der modtager minimumpensionen, ikke betaler skat eller sociale afgifter, her til sygesikring. For indkomst ud over minimumpensionen (og lidt til) aftrappes bundfradraget med 70 procent af sådan indkomst. Hvis den ekstra indkomst er fra den offentlige arbejdsbaserede pension aftrappes minimumpensionen, det sker med 50 procent af den arbejdsbaserede pension udover et mindre fradrag.

Modtageren af minimumspension betaler ikke statsskat. For en enlig pensionist er bundfradraget for den kommunale beskatning 34.400 FIM i 1999. Det aftrappes med 70 procent af indkomst herudover, d.v.s., at det er helt aftrappet ved en ekstra indkomst på ca. 49.100 FIM.

Den kommunale gennemsnitsskattesats er ca. 19 procent i 1999, dertil kommer en social afgift på 3,9 procent af samme grundlag som den kommunale skat. Den ordinære marginale skat er således ca. 23 procent, hertil kommer så statsskat begyndende ved en skattepligtig indkomst på 47.000 FIM. I det relevante interval for ekstra indkomst betyder aftrapningen af pensionistens bundfradrag med 70 procent af ekstra indkomsten en marginalskattevirkning på $70 \cdot 0.19 = 13,3$ procent, altså en samlet marginalskat på $23 + 13 = 36$ procent i forbindelse med indkomst der aftrapper det særlige bundfra-

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

drag for den enlige pensionist. Der er også en marginalskatteeffekt fra aftrapningen af det ordinære bundfradrag i den finske kommunale beskatning, men den gælder for alle. Hertil kommer så, som allerede nævnt, virkningen af statskatten fra en samlet skattepligtig indkomst på 47.000 FIM. Der er ikke, således som det er tilfældet i Sverige, et ordinært bundfradrag som alternativ.

Formålet med denne temmelig detaljerede gennemgang af de særlige bundfradrag for pensionister i Sverige og Finland har været, at dokumentere den tidligere fremsatte bemærkning om, at sådanne ordninger bidrager til en høj marginalbeskatning i indkomstintervaller, hvor det ellers ikke er tilfældet.

Tabel 11.6 Beskatning af Socialhjælp

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Ordinær personskat	X		X		
Særlig personskat					
Ingen personskat		X		X	X
Ordinære sociale afgifter			X ¹⁾		
Særlige sociale afgifter	X				
Ingen sociale afgifter		X		X	X

1 Der er her set bort fra 4 procent afgiften af løn til pensionsfondene, som ikke betales af sociale ydelser.

Kommentarer: I Danmark, Island og Norge er ydelsen den samme som til uforsikrede arbejdsløse (i Island og Norge 'udforsikrede'). I Finland er socialhjælp 'parallel' til ydelsen for uforsikrede ledige, men skattefri. Det er også tilfældet i Norge og Sverige.

Hvordan virker de ordinære skatter og sociale afgifter

Skatteeffekter belyses sædvanligvis ved gennemsnitsskatten og marginalskatteeffekten ved forskellige indkomstniveauer. Det gøres også her, idet indkomstniveauerne er 50 procent, 75 procent, 100 procent, 125 procent og 150 procent af APW'erenes bruttoløn. APW'eren har ikke den samme nominelle løn i de nordiske lande, hverken målt i samme valuta eller i købekraftspariteter. En af grundene til forskelligheden er den store variation i de arbejdsgiverbetalte sociale afgifter, som er ca. 33 procent af lønnen i Sverige og næsten ingen ting i Danmark. Produktivitsforskelle kan også bidrage til lønforskellene. Det er imidlertid fuldtidsarbejdende inden for fremstillingsvirksomhed,

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

der sammenlignes (i hvert tilfælde for 100 procent APW niveauet) og dermed personer med samme arbejdsfunktion. Det er langtfra uproblematisk at anvende APW'eren som målestok. Den er dog ikke mindst gennem OECD's komparative arbejde blevet en accepteret standard. Det må antages at hvert enkelt lands skattesystem er tilpasset landets nominelle indkomstniveau. Det har derfor ikke megen mening, uden korrektioner, at sammenligne skatten for f.eks. nominelt ens lønninger i det danske og svenske skattesystem. Hvis begge lønninger svarer til det danske APW niveau (i DKK), så er den svenske løn (i 1998) på linie med næsten 150 procent af den svenske APW bruttoløn. Hvis man alligevel gennemførte en sådan sammenligning, ville det svare til at sammenligne skatten i Danmark for en dansk mellemindkomst med skatten i Sverige for en relativt høj svensk indkomst, og det er næppe det, der er formålet med at anvende ens nominelle lønninger.

Tabel 11.7 Gennemsnitsskatter for enlig uden børn i 1998. Fuld beskæftigelse

	Lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Danmark</i>					
I alt	38,4	42,1	44,5	47,7	50,2
Fra skat	25,9	30,8	33,7	37,3	40,0
Fra sociale afgifter	12,5	11,3	10,8	10,4	10,2
<i>Finland</i>					
I alt	25,9	31,7	36,0	39,0	41,6
Fra skat	18,1	23,8	28,0	30,9	33,5
Fra sociale afgifter	7,8	7,9	8,0	8,1	8,1
<i>Island</i>					
I alt	5,8	16,3	21,6	24,8	26,9
Fra skat	5,3	16,0	21,4	24,6	26,7
Fra sociale afgifter	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2
<i>Norge</i>					
I alt	24,6	27,3	29,6	33,3	36,0
Fra skat	16,8	19,5	21,8	25,5	28,2
Fra sociale afgifter	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
<i>Sverige</i>					
I alt	37,1	36,9	36,7	40,2	43,0
Fra skat	29,6	29,6	29,5	33,0	36,8
Fra sociale afgifter	7,5	7,3	7,2	7,2	6,2

Alle landene har en progressiv personskat, for Sverige dog først fra en indkomst over 100 procent af APW indkomsten. Island har den stærkeste progression, idet det gennemsnitlige personskattetryk mere end 5-dobles i det

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

anførte indkomstinterval. De sociale afgifter er enten proportionale (N) eller svagt degressive bortset fra Finland, hvor de er svagt progressive. Det samlede skattetryk (skat + sociale afgifter) er højest i Danmark og lavest i Island ved alle indkomstniveauer. Det skal bemærkes, at for Island er pensionsafgiften på 4 procent af bruttolønnen ikke medtaget som social afgift. Selv om denne afgift blev indregnet, har Island stadig langt det laveste skattetryk.

Børn har kun direkte indflydelse på skatten i Norge, hvor der dels er fradrag i indkomsten for børnepasning, dels et fradrag i skatten (tax credit) for børn.

Tabel 11.8 Gennemsnitsskat i Norge i 1998 for enlig med 1 barn og enlig uden børn

	Lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Uden børn</i>					
Fra skat	16,8	19,5	21,8	25,5	28,2
<i>Med 1 barn</i>					
Fra skat	10,2	13,1	16,8	19,7	23,4

Tabel 11.9 Marginalskatter for enlig uden børn i 1998. Fuld beskæftigelse

	Mellem følgende indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt	49,7	51,2	61,0	62,4
Fra skat	40,7	42,2	52,0	53,4
Fra sociale afgifter	9,0	9,0	9,0	9,0
<i>Finland</i>				
I alt	43,6	48,9	50,7	55,3
Fra skat	35,5	40,5	42,3	46,9
Fra sociale afgifter	8,1	8,4	8,4	8,4
<i>Island</i>				
I alt	37,5	37,5	37,5	37,5
Fra skat	37,5	37,5	37,5	37,5
Fra sociale afgifter	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Norge</i>				
I alt	32,5	36,5	48,2	49,5
Fra skat	24,7	28,7	40,4	41,7
Fra sociale afgifter	7,8	7,8	7,8	7,8
<i>Sverige</i>				
I alt	36,4	36,5	53,8	57,1
Fra skat	29,5	29,4	46,9	56,0
Fra sociale afgifter	6,9	7,1	6,9	1,1

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

1 barn medfører en betydelig reduktion i det gennemsnitlige skattetryk, navnlig ved de laveste indkomster. Det skyldes også, at en enlig forsørger beskattes efter klasse 2, jf. beskrivelsen af skattesystemet for Norge.

Ændringerne i den gennemsnitlige skat (skat + sociale afgifter) fra indkomstniveau til indkomstniveau skyldes 'marginalbeskatningen' af indkomstændringen fra det ene niveau til det næste. Sædvanligvis måles marginalbeskatningen som skatten af den sidst tjente krone. Her er indkomstændringen hele tiden 25 procent af APW indkomsten, altså en ret betydelig indkomstændring, så det, der måles, er i virkeligheden den gennemsnitlige marginalskat, når indkomsten ændres med 25 procent af APW indkomsten.

Marginalskatterne er voksende med indkomsten i alle landene, bortset fra Island, hvor de er konstante. Marginaleffekten fra de sociale afgifter er næsten konstant i alle de nordiske lande, bortset fra Sverige, hvor maksimum nås kort efter at indkomsten har passeret 125 procent af APW niveauet. Når maksimum nås er marginaleffekten nul for yderligere indkomststigninger. Så længe marginals-katten eller -afgiften er større end gennemsnitsskatten henholdsvis -afgiften vil de to sidstnævnte størrelser vokse, omvendt hvis marginals-katten eller -afgiften er mindre end de tilsvarende gennemsnitsstørrelser. I Danmark, Norge og Sverige sker der et markant løft i marginalskatten i indkomstintervallet 100-125 procent af APW indkomsten.

Sammensat margineffekt for enlig forsørger

Marginalskatten er sammen med aftrapning af ydelser ved stigende indkomst afgørende for den samlede margineffekt, som måler hvor meget der bliver tilbage af en indkomststigning, når skatten er betalt og der er sket aftrapning i de sociale ydelser eller ændring i betaling for f.eks. daginstitution. Formelt kan margineffekten defineres som (ændring i skat + ændring i indkomstafhængige overførselsindkomster)/ ændring i primær indkomstkilde, målt i procent. Det skal understreges, at margineffekten også virker afdæmpende på et indkomstfald, idet skatten falder og de indkomstafhængige ydelser vokser. Sidstnævnte virkning overses ofte i debatten om margineffekter. Den samlede margineffekt kan belyses ved at erstatte den enlige uden børn med en enlig med børn, som i alle landene, bortset fra Norge, har de samme marginalskatter og -afgifter som den enlige uden børn. Herudover vil boligstøtte, daginstitutionsbetaling og for Islands vedkommende også børnetilskuddene blive påvirket, når indkomsten ændres. Boligstøtten kan også ændres for en enlig uden børn, men det er her valgt at se på den samlede margineffekt for en enlig forsørger med 1 barn. Det skal igen bemærkes, at ændringen i den 'primære indkomst kilde', det er

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

løn i dette tilfælde, er betydelig, nemlig 25 procent af APW indkomsten. Sædvanligvis benyttes en langt mindre ændring i den primære indkomstkilde.

**Tabel 11.10 Samlet margineffekt for enlig forsørger med 1 barn i 1998.
Fuld beskæftigelse**

	Mellem følgende indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt	73,6	66,8	61,0	62,4
Fra skat og sociale afgifter	49,7	51,2	61,0	62,4
Fra boligstøtte	12,5	10,0	-	-
Fra daginstitution	11,4	5,6	-	-
<i>Finland</i>				
I alt	86,3	68,0	55,2	55,3
Fra skat og sociale afgifter	43,6	48,9	50,7	55,3
Fra boligstøtte	31,2	7,6	-	-
Fra daginstitution	11,5	11,5	4,5	-
<i>Island</i>				
I alt	52,3	46,3	42,5	42,5
Fra skat og sociale afgifter	37,5	37,5	37,5	37,5
Fra boligstøtte
Fra daginstitution	9,8	3,8	-	-
Fra børnetilskud	5,0	5,0	5,0	5,0
<i>Norge</i>				
I alt	55,0	54,0	38,8	52,4
Fra skat og sociale afgifter	26,8	35,8	38,8	49,5
Fra boligstøtte
Fra daginstitution	28,2	18,4	-	2,9
<i>Sverige</i>				
I alt	59,3	62,7	69,2	63,3
Fra skat og sociale afgifter	36,4	36,5	53,8	57,1
Fra boligstøtte	16,6	20,0	9,1	-
Fra daginstitution	6,3	6,0	6,3	6,2

Note: .. betyder, at 'bidraget' ikke er medtaget, data mangler.

Medtages aftrapning af boligstøtte og merbetaling for daginstitution øges margineffekterne, undertiden dramatisk. I Danmark og Finland vendes en stigende marginalbeskatning nærmest til en udtalt faldende samlet margineffekt med stigende indkomst. I Island bliver konstante marginalsatter også til faldende samlede margineffekter, omend knap så udtalt. Det skal dog her erindres, at boligstøtte ikke er medtaget i beregningerne for Island, som i øvrigt er det eneste af landene, hvor børnetilskuddene bidrager til margineffekten.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Navnlig Finland og Danmark har meget betydelige marginaleffekter ved ændringer mellem de to laveste indkomstniveauer. Her vil en enhed i ekstra indkomst efterlade 14 procent i Finland og 26 procent i Danmark. Det giver ikke megen tilskyndelse til at øge arbejdsindsatsen og indkomsten i det interval, og parallelt er en indkomstilbagegang heller ikke særlig mærkbar, henholdsvis 86 procent og 74 procent afbødes ved lavere skat, øget boligstøtte og lavere daginstitutionsbetaling. En enlig forsørger, som f.eks. overvejer at gå op i arbejdstid til den samme løn, vil nå til det resultat, at forbrugsmulighederne ikke øges ret meget, når den samlede marginaleffekt er så høj, og måske derfor lader være med at øge arbejdsindsatsen. Sverige kan også have betydelige marginaleffekter, men noget højere oppe i indkomstfordelingen end for Finland og Danmark. Fradrag for børnepasningsudgifter og tax credits for børn i Norge gør, at de viste marginaleffekter er forholdsvis beskedne for lave indkomster. Det norske boligstøttesystem er dog ikke medtaget i beregningerne, og det er overgangsstøtten til enlige forsørgere heller ikke. Sidstnævnte aftrappes med 40 procent af arbejdsindkomst over en vis grænse og er helt aftrappet ved en indkomst på ca. 100 procent APW. Den samlede marginaleffekt for Norge er derfor betydeligt større end vist i tabel 10 for de to første indkomstintervaller.

Nu kan høje samlede marginaleffekter som nævnt være et alvorligt problem for incitamentet til f.eks. at yde en ekstra arbejdsindsats. Det ville dog være endnu værre, hvis problemet var permanent for de samme mennesker. Det er der imidlertid ikke meget, der tyder på, er tilfældet, i hvert tilfælde ikke for familier i deres arbejdsdygtige aldre. Daginstitutionsbenyttelse er under alle omstændigheder begrænset til nogle relativt få år med vore dages relativt få børn pr. familie. Med hensyn til boligstøtte viser et dansk studie f.eks. at den gennemsnitlige periode for familier i de arbejdsdygtige aldre i det system er 3 år, dog betydeligt længere for pensionistfamilier.

For pensionistfamilier er indkomstforholdene nok relativt stabile, så i den situation opleves de høje samlede marginaleffekter næppe særlig ofte, de er blot potentielle, men de kan selvfølgelig påvirke opsparingen til alderdommen, hvis det er den almindelige opfattelse, at en sådan ekstra indkomst som pensionist stort set forsvinder i skat og aftrapning af andre indkomstoverførsler.

Beskatning og marginaleffekter i forbindelse med alderspension

I dette afsnit fokuseres først på beskatningen af de pensioner, der følger af forudgående varierende lønindkomst, henholdsvis 50, 75, 100, 125 og 150 procent af APW indkomsten. I alle landene, bortset fra Danmark, varierer pensionen med den forudgående indkomst, idet variationen dog ophører for Sverige for de to højeste tidligere indkomstniveauer, den maksimale pension er nået ved en tidligere indkomst på 125 procent af APW niveauet. Det forudsættes, at de tidligere indkomstniveauer har været konstante, i hvert tilfælde når pensionsrettighederne blev optjent.

Tabel 11.11 Gennemsnitsskatter for enlig pensionist i 1998

	Forudgående lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Danmark</i>					
I alt	28,9	28,9	28,9	28,9	28,9
Fra skat	28,9	28,9	28,9	28,9	28,9
Fra sociale afgifter	-	-	-	-	-
<i>Finland</i>					
I alt	13,3	20,1	28,5	31,5	34,2
Fra skat	11,0	16,8	24,3	27,2	29,8
Fra sociale afgifter	2,3	3,3	4,2	4,3	4,4
<i>Island</i>					
I alt	-	0,4	5,8	9,8	12,6
Fra skat	-	-	5,5	9,5	12,4
Fra sociale afgifter	-	0,4	0,3	0,3	0,2
<i>Norge</i>					
I alt	-	7,6	14,4	18,6	19,4
Fra skat	-	6,1	11,9	15,6	16,4
Fra sociale afgifter	-	1,5	2,5	3,0	3,0
<i>Sverige</i>					
I alt	23,2	27,7	29,1	29,6	29,6
Fra skat	23,2	27,7	29,1	29,6	29,6
Fra sociale afgifter	-	-	-	-	-

Gennemsnitsskatterne afspejler de afvigelser, der er fra 'ordinær personskat' og 'ordinære sociale afgifter' som tidligere omtalt. For de indkomstafhængige pensioner viser personskatten en progressiv beskatning så længe pensionen vokser. For Danmark, hvor der ingen indkomstafhængighed er, og pensionen derfor er konstant, er skattetrykket selvsagt også konstant.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Margineffekterne, som er næste fokuspunkt, kræver en særlig omtale. Det er kun margineffekten som følge af varierende pension, forårsaget af et 'spring' fra det ene til det næste af de tidligere indkomstniveauer, der undersøges. Sædvanligvis er det margineffekten som følge af en variation i 'anden' indkomst (f.eks. en supplerende privat pension, eller en kapitalindkomst) der belyses, incl. en sådan 'anden' indkomsts eventuelle påvirkning af den offentlige pension. Det er vigtigt, at holde denne forskel i erindring. Her, hvor f.eks. den danske pension er konstant, er der ingen margineffekt, den er ikke bestemt, jf. noten til følgende tabel. I virkeligheden, bidrager den danske pension (sædvanligvis) til margineffekten, idet den (som regel) varierer med 'anden' indkomst, og varierende pension i sig selv påvirker f.eks. boligstøtten. Endvidere er variationen i pensionerne her, den der følger af springet mellem de tidligere indkomstniveauer, det kan betyde en variation på 0, f.eks. for Sverige fra 125 til 150 procent af det tidligere APW niveau, i modsætning til variationen i lønindkomsten i tabel 11.9, som var på konstant 25 procent af APW indkomsten.

Tabel 11.12 Samlet margineffekt for enlig pensionist i 1998

	Mellem følgende forudgående indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt
Fra skat og sociale afgifter
Fra boligstøtte
<i>Finland</i>				
I alt	89,7	88,7	43,5	47,5
Fra skat og sociale afgifter	55,6	56,4	43,5	47,5
Fra boligstøtte	34,1	32,3	-	-
<i>Island</i>				
I alt	1,6	26,0	28,4	28,4
Fra skat og sociale afgifter	1,6	26,0	28,4	28,4
Fra boligstøtte
<i>Norge</i>				
I alt	33,3	44,1	42,8	27,3
Fra skat og sociale afgifter	33,3	44,1	42,8	27,3
Fra boligstøtte
<i>Sverige</i>				
I alt	84,9	51,6	34,8	.
Fra skat og sociale afgifter	41,9	34,8	34,8	.
Fra boligstøtte	43,0	16,8	-	.

Note: . betyder, at margineffekten ikke er bestemt (division med 0), .. betyder, at 'bidraget' ikke er medtaget.

Allerførst bemærkes de meget høje samlede margineffekter for Finland i de to laveste indkomstintervaller og for Sverige i det laveste. Der bliver meget lidt tilbage af den højere pension ved 75 procent og 100 procent af den tidligere APW indkomst i Finland og tilsvarende for 75 procent i Sverige. Det er først og fremmest aftrapningen af boligstøtte, der giver dette drastiske resultat, men marginals-katten (eller bidraget til den samlede margineffekt fra personskat og sociale afgifter) er også højt i disse intervaller. Det hænger sammen med den tidligere omtalte aftrapning af de særlige personfradrag (grundfradrag) i skattesystemet, som finske og svenske pensionister har. Virkningen heraf er foruden et betragteligt bidrag til den samlede margineffekt også nærmest faldende marginalbidrag fra personskatten i de to lande. Den norske profil for marginals-katterne ender også med at være faldende ved voksende indkomst.

Beskatning og margineffekter i forbindelse med arbejdsløshedsdagpenge for forsikrede

Arbejdsløshedsdagpenge for forsikrede er relateret til den forudgående indkomst i alle 5 nordiske lande. Der er dog stor forskel på ved hvilken indkomst maksimum dagpenge nås, i Danmark er det ved en relativ lav indkomst, i Norge ved en relativ høj og i Finland er der slet ikke noget maksimum, men kompensationsgraden er mindre for høj end for lav indkomst. Nedenfor anføres den gennemsnitlige beskatning for de dagpenge, der hører til forudgående indkomster på 50, 75, 100, 125 og 150 procent af APW indkomsten. A-dagpengene når max. i Danmark i intervallet 50-75, i Island er det i intervallet 75-100 ligesom i Sverige medens det i Norge er mellem 100 og 125 procent

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Tabel 11.13 Gennemsnitsskatter for enlig forsørger med 1 barn i 1998. Ledighed som forsikret

	Forudgående lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Danmark</i>					
I alt	33,2	33,9	33,9	33,9	33,9
Fra skat	28,2	29,5	29,5	29,5	29,5
Fra sociale afgifter	5,0	4,4	4,4	4,4	4,4
<i>Finland</i>					
I alt	21,0	22,7	25,1	26,2	27,3
Fra skat	19,5	21,2	23,6	24,7	25,7
Fra sociale afgifter	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6
<i>Island</i>					
I alt	-	-	0,6	0,6	0,6
Fra skat	-	-	-	-	-
Fra sociale afgifter	-	-	0,6	0,6	0,6
<i>Norge</i>					
I alt	11,6	17,5	18,4	19,6	19,6
Fra skat	3,8	9,7	10,6	11,8	11,8
Fra sociale afgifter	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
<i>Sverige</i>					
I alt	37,3	37,0	36,9	36,9	36,9
Fra skat	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6
Fra sociale afgifter	7,7	7,4	7,3	7,3	7,3

Billedet er præget af proportional beskatning, hvilket til dels hænger sammen med konstant skattebyrde, når maksimum for ydelsen er nået. I Finland og Norge ses dog navnlig for de første indkomstintervaller en vis progression. De islandske dagpenge beskattes stort set ikke.

Dagpenge er en typisk indkomsterstattende ydelse, som 'forsvinder' når den ledige igen får f.eks. lønindkomst. Der er derfor ikke megen mening i at se på margineffekten for dagpenge, når lønindkomsten afløser dagpengene, den vil oftest per definition være 100 procent. I det følgende skal margineffekten i relation til dagpenge derfor ses som virkningen på skat og andre ydelser, her boligstøtte og daginstitutionsbetaling, når dagpengene varierer som følge af forskel mellem de forudgående lønniveauer. Det kan give betydelige forskelle i størrelsen af variationen i dagpengene, f.eks. for Finland, hvor kompensationsgraden, som nævnt, falder med stigende indkomst. Når dagpengene når deres maksimum bliver margineffekten ubestemt, ligesom det var tilfældet i forrige afsnit, når pensionerne nåede deres maksimum.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

**Tabel 11.14 Samlet marginaleffekt for enlig forsørger med 1 barn i 1998.
Ledighed som forsikret**

	Mellem følgende forudgående indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt	61,2	.	.	.
Fra skat og sociale afgifter	38,5	.	.	.
Fra boligstøtte	11,0	.	.	.
Fra daginstitution	11,7	.	.	.
<i>Finland</i>				
I alt	68,9	77,2	86,0	80,7
Fra skat og sociale afgifter	29,2	36,5	40,8	40,6
Fra boligstøtte	30,4	29,1	33,8	28,5
Fra daginstitution	9,3	11,6	11,4	11,6
<i>Island</i>				
I alt	19,6	35,1	.	.
Fra skat og sociale afgifter	-	7,1	.	.
Fra boligstøtte
Fra daginstitution	19,6	28,0	.	.
<i>Norge</i>				
I alt	30,2	65,8	35,6	.
Fra skat og sociale afgifter	30,2	21,2	35,6	.
Fra boligstøtte
Fra daginstitution	-	44,6	-	.
<i>Sverige</i>				
I alt	48,3	63,3	.	.
Fra skat og sociale afgifter	36,4	36,3	.	.
Fra boligstøtte	5,7	20,0	.	.
Fra daginstitution	6,2	7,0	.	.

Note: . betyder, at marginaleffekten ikke er bestemt (division med 0), .. betyder, at 'bidraget' ikke er medtaget, data mangler.

Finland er præget af meget betydelige marginaleffekter, som navnlig skyldes aftrapning af boligstøtten med stigende dagpenge. For Norge har den trinvis stigning i betalingen for daginstitution en voldsom effekt i intervallet 75-100 procent af forudgående APW indkomst. Langt hovedparten af marginaleffekten for Island kommer også fra daginstitutionsbetalingen. Der er ingen variation i børnetilskuddene i Island ved arbejdsløshedsdagpenge og derfor ikke noget bidrag til den samlede marginaleffekt fra denne ydelse.

For ikke forsikrede ledige modtages der i de tre lande, hvor forsikring er frivillig, kontanthjælp i Danmark og en grundsikringsydelse i Sverige og Finland. I de to sidstnævnte lande er det samtidig den minimale ydelse for

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

forsikrede ledige. Alle tre ydelser er faste beløb, altså ingen relation til tidligere indkomst og dermed også ubestemt margineffekt. Skattetrykket for disse ydelser er 30 procent i Danmark, 18 procent i Finland og 37 procent i Sverige.

Beskatning og margineffekter i forbindelse med dagpenge under barselsorlov

Dagpenge ved barsel er også relaterede til den forudgående indkomst, igen med stor variation for hvornår maksimum nås. I Danmark og Island er det i intervallet 50-75 procent, i Norge i intervallet 100-125 og i Sverige i intervallet 125-150 procent. I Finland er der ikke noget maksimum.

**Tabel 11.15 Gennemsnitsskatter for enlig forsørger med 1 barn i 1998.
Dagpenge under barsel**

	Forudgående lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Danmark</i>					
I alt	33,1	33,9	33,9	33,9	33,9
Fra skat	28,2	29,5	29,5	29,5	29,5
Fra sociale afgifter	4,9	4,4	4,4	4,4	4,4
<i>Finland</i>					
I alt	20,3	24,0	27,8	29,4	31,3
Fra skat	18,8	22,5	26,2	27,8	29,7
Fra sociale afgifter	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6
<i>Island</i>					
I alt	-	0,5	0,5	0,5	0,5
Fra skat	-	-	-	-	-
Fra sociale afgifter	-	0,5	0,5	0,5	0,5
<i>Norge</i>					
I alt	19,7	24,0	26,9	27,6	27,6
Fra skat	11,9	16,2	19,1	19,8	19,8
Fra sociale afgifter	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
<i>Sverige</i>					
I alt	37,3	37,0	36,8	36,7	36,7
Fra skat	29,6	29,6	29,5	29,5	29,5
Fra sociale afgifter	7,7	7,4	7,3	7,2	7,2

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Den proportionale beskatning for Danmark og Island (stort set skattefri) skyldes at maksimum for dagpengene nås allerede mellem 50 og 75 procent af APW indkomsten. For Sverige vokser dagpengene fra ca. 86.000 SEK til ca. 218.000 SEK, stadig med stort set proportional beskatning, den er end- og svagt degressiv, jf. også tabel 11.7. Norge og Finland har progressiv beskatning. For Norge skal det bemærkes, at den gennemsnitlige personskat ('fra skat' i tabellen) er højere end i tabel 11.8 for en enlig forsørger i beskæftigelse, som har en højere indkomst end dagpengemodtageren. Det skyldes, at den enlige forsørger i beskæftigelse benytter daginstitution, som giver fradrag i den skattepligtige indkomst, det gør dagpengemodtageren ikke.

Dagpenge under barsel har samme karakter som dagpenge under ledighed, det er en indkomsterstattende ydelse. Marginaleffekterne fortolkes derfor på samme måde som ved arbejdsløshedsdagpenge. Det er variationen i dagpengene i forbindelse med de forudgående lønniveauer, der giver anledning til marginalbidrag fra skat og boligstøtte. Dagstitutionsbenyttelse og -betaling er ikke medtaget i dette tilfælde, hvilket skal erindres, når den samlede marginaleffekt sammenlignes med den fra andre tilfælde.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

**Tabel 11.16 Samlet margineffekt for enlig forsørger med 1 barn i 1998.
Dagpenge under barsel**

	Mellem følgende forudgående indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt	52,0	.	.	.
Fra skat og sociale afgifter	40,9	.	.	.
Fra boligstøtte	11,1	.	.	.
Fra daginstitution
<i>Finland</i>				
I alt	61,3	70,0	40,7	46,4
Fra skat og sociale afgifter	31,3	39,6	40,7	46,4
Fra boligstøtte	30,0	30,4	-	-
Fra daginstitution
<i>Island</i>				
I alt	1,8	.	.	.
Fra skat og sociale afgifter	1,8	.	.	.
Fra boligstøtte
Fra daginstitution
<i>Norge</i>				
I alt	32,5	35,8	35,8	.
Fra skat og sociale afgifter	32,5	35,8	35,8	.
Fra boligstøtte
Fra daginstitution
<i>Sverige</i>				
I alt	42,1	56,4	56,3	37,6
Fra skat og sociale afgifter	36,4	36,4	36,4	37,6
Fra boligstøtte	5,7	20,0	19,9	-
Fra daginstitution

Note: . betyder, at margineffekten ikke er bestemt (division med 0), .. betyder, at 'bidraget' ikke er medtaget, data mangler.

Finland har relativt høje margineffekter ved de to laveste indkomstintervaller og Sverige ved de to midterste, i begge tilfælde i betydelig grad forårsaget af bidraget fra boligstøtten.

Beskatning og marginaleffekter i forbindelse med førtidspension

Førtidspension minder meget om alderspension og det er også her beskatningen af de førtids pensioner, der følger af de tidligere lønniveauer, der undersøges. I Danmark er det et fast beløb, uafhængigt af tidligere indkomst, i Finland, Norge og Sverige varierer pensionen med den tidligere indkomst. I Sverige er den maksimale pension nået ved et niveau for den tidligere indkomst på 125 procent af APW lønnen. Island er ikke med i beregningerne.

Tabel 11.17 Gennemsnitsskatter for enlig førtidspensionist i 1998

	Forudgående lønniveau i procent af APW indkomst:				
	50	75	100	125	150
<i>Danmark</i>					
I alt	25,6	25,6	25,6	25,6	25,6
Fra skat	25,6	25,6	25,6	25,6	25,6
Fra sociale afgifter	-	-	-	-	-
<i>Finland</i>					
I alt	11,7	17,9	25,8	30,1	32,6
Fra skat	9,6	14,7	21,8	25,8	28,3
Fra sociale afgifter	2,1	3,2	4,0	4,3	4,3
<i>Norge</i>					
I alt	-	9,2	16,3	18,3	19,8
Fra skat	-	7,3	13,4	15,3	16,8
Fra sociale afgifter	-	1,9	2,9	3,0	3,0
<i>Sverige</i>					
I alt	22,5	27,6	29,0	29,5	29,5
Fra skat	22,5	27,6	29,0	29,5	29,5
Fra sociale afgifter	-	-	-	-	-

Beskatningen i Danmark er proportional, ydelsen er konstant, medens der er progression i alle de øvrige lande, mest i Finland og Norge.

Marginaleffekterne ved førtidspension fortolkes på samme måde som ved alderspension. Det at den danske førtidspension aftrappes med anden indkomst afspejles således ikke, idet det kun er selve variationen i pensionerne, der frembringer marginaleffekter, og en sådan variation er der ikke for dansk førtidspension.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Tabel 11.18 Samlet margineffekt for enlig førtidspensionist i 1998

	Mellem følgende forudgående indkomstniveauer i procent af APW indkomst:			
	50-75	75-100	100-125	125-150
<i>Danmark</i>				
I alt
Fra skat og sociale afgifter
Fra boligstøtte
<i>Finland</i>				
I alt	84,4	90,4	54,0	45,6
Fra skat og sociale afgifter	50,4	56,5	47,0	45,6
Fra boligstøtte	34,0	33,9	7,0	0
<i>Norge</i>				
I alt	35,8	44,0	28,3	31,3
Fra skat og sociale afgifter	35,8	44,0	28,3	31,1
Fra boligstøtte
<i>Sverige</i>				
I alt	93,2	72,7	34,8	.
Fra skat og sociale afgifter	43,2	34,8	34,8	.
Fra boligstøtte	50,0	37,9	-	.

Note: . betyder, at margineffekten er ubestemt (division med 0), .. betyder, at 'bidraget' ikke er medtaget, data mangler.

De samlede margineffekter er ekstremt høje for de nederste indkomstintervaller i Finland og Sverige. Det er igen aftrapningen af boligstøtten, der bidrager meget betydeligt. For Sverige er bidraget fra boligstøtten endog større end fra skatten. Det at pensionen er relateret til tidligere indkomst forsvinder næsten ved sådanne margineffekter.

Sammenfattende bemærkninger

Danmark har det højeste skattetryk (gennemsnitsskatter) for beskæftigede ved de her undersøgte indkomstniveauer, og Island har det laveste. For de sociale ydelser er det danske skattetryk også relativt højt, men ofte er det finske og svenske højere. Det hænger sammen med, at Danmark i højere grad end de to andre nordiske lande har faste ydelser, medens Finland og Sverige i højere grad har ydelser, der varierer med den tidligere indkomst. Island har gennemgående en meget lav beskatning af sociale ydelser. Norge, som også i vidt omfang har indkomstrelaterede ydelser, har altid et skattetryk, som er lavere end i Danmark, Finland og Sverige.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Den måde marginaleffekten måles på her, giver en relativ ringe belysning for Danmark på grund af de stort set faste ydelser. Der, hvor de kan belyses, er de relativt høje, men ikke ekstreme. På det område er det navnlig Finland og Sverige, der viser undertiden meget høje samlede marginaleffekter. Navnlig den finske boligstøtte og den svenske til pensionister, giver meget betydelige bidrag til den samlede marginaleffekt, især ved relativt lave indkomster. Den norske daginstitutionsbetaling, der i trin varierer med indkomsten, kan også give meget betydelige bidrag til marginaleffekten. Island er det eneste af landene, hvor børnetilskuddene varierer med indkomsten og dermed bidrager til den samlede marginaleffekt, bidragene er dog beskedne.

Endelig er der de særlige personfradrag i skattesystemet til pensionister i Sverige og Finland. De aftrappes for indkomst ud over de nationale basispensioner, og giver i aftrappingsintervallet et mærkbart bidrag til den samlede marginaleffekt.

Den finske alderspension er afhængig af tidligere indkomst, men undertiden kan det være svært at se det på den samlede disponible indkomst. Den finske alderspensionist, hvis pension (brutto) øges med 10.300 FIM fra det nederste til det næstnederste indkomstinterval, får kun en forøgelse på 1.050 FIM i disponibel indkomst på årsbasis. Mellem de to næste niveauer er bruttoforøgelsen på 19.000 FIM og forøgelsen i disponibel indkomst på 2.100 FIM, i alt en bruttoforøgelse på over 29.000 FIM, men en forøgelse i den disponible indkomst på kun lidt over 10 procent heraf.

Varigheden af 'fattigdomsfælden' har været omtalt. For familier i de erhvervsaktive aldre drejer det sig ofte om nogle få år. Det kan hænge sammen med, at børnene forlader daginstitutionen og kommer i skole, at familien flytter til en anden bolig med en anden husleje, eller at indkomstforholdene ændrer sig, f.eks. ved at den enlige forsørger bliver gift. I det perspektiv er de høje samlede marginaleffekter ikke så alvorlige, men det er de i de tilfælde, hvor de bremser tilskyndelsen til at øge arbejdsindsatsen eller påtage sig et bedre betalt job.

De høje samlede marginaleffekter kan også være potentielle, d.v.s. hvis en indkomstkomponent blev ændret, så ville de kunne mærkes. Men det kan jo være, at der ikke sker nogen ændring, f.eks. i pensionistens indkomstforhold, og så er der ingen mærkbar virkning af situationen. Det kan dog være, at høje potentielle marginaleffekter som pensionist bremser tilskyndelsen til at sikre sig bedre i alderdommen, og så kan de blive 'aktive' omend i et tidligere stadie af livet. Det er også tænkeligt, at pensionister fremover, bl.a. i lys af aldringen af befolkningen, skal tilskyndes til at arbejde længere, og så bliver de potentielle marginaleffekter pludselig aktuelle.

Høje marginaleffekter kræver en mere nuanceret fortolkning end en statistisk konstatering af deres eksistens. Marginalskatten af en indkomstfrem-

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

gang skal altid betales, men det er ikke sikkert, at bidraget til marginaleffekten fra boligstøtte og daginstitutionsbetaling nogen sinde bliver aktuelt, der kan være sket forandringer inden de når at blive det. Det skal dog ikke føre til, at høje samlede marginaleffekter ikke skal opfattes som problematiske, det kan de i høj grad være eller blive.

Appendix: Ordinær personskat og ordinære sociale afgifter

I de forudgående afsnit er der refereret til 'ordinær personskat' og 'ordinære sociale afgifter', d.v.s. skatter og sociale afgifter, som vedrører lønindkomst. I det følgende beskrives for hvert land meget kort, hvad 'ordinær(e)' vil sige. Det bliver meget forenklet, fordi beskrivelsen kun omfatter løn, standard fradrag (i indkomst eller skat) og obligatoriske (med enkelte undtagelser) sociale afgifter. Det svarer til familietypernes situation, som er stærkt forenklet, idet de ikke har kapitalindkomst, aktieudbytte, renteudgifter eller specifikke transportudgifter.

Danmark

Enhed: Individ, dog med mulighed for overførsel af uudnyttede fradrag for bundskat, mellemskat og kommunal skat mellem ægtefæller.

Base: Personlig indkomst (mellem - og topskat), som er bruttoløn minus arbejdsmarkedsbidrag og bidrag (afgifter) til pensionsopsparing (her ATP og midlertidig pensionsopsparing). Skattepligtig indkomst (bund- og kommuneskat), som er personlig indkomst minus bidrag (afgift) til arbejdsløshedsforsikring. Arbejdsløshedsforsikring er frivillig.

Statsskat 1998:

Bundskat: 0,08 * (skattepligtig indkomst - 31.400 DKK).

Mellemskat: 0,06 * (personlig indkomst - 139.000 DKK).

Topskat: 0,15 * (personlig indkomst - 251.000 DKK).

Kommuneskat 1998: 0,324 * (skattepligtig indkomst - 31.400 DKK). Skattesatsen på 32,4 procent er incl. kirkeskat.

Marginalt skatteloft: Hvis summen af skatteprocenterne (minus kirkeskat på 0,7 procent) overstiger 58, så reduceres topskatten med differencen.

Sociale afgifter (bidrag) 1998: Arbejdsmarkedsbidrag: 8 procent af bruttoløn - eget ATP bidrag.

Midlertidig pensionsopsparing³: 1 procent af samme grundlag som arbejdsmarkedsbidraget.

³ Denne ordning gjalt kun for 1 år, men blev i 1999 afløst af en permanent ordning (særlig pensionsopsparing). I 1998 var grundlaget ikke helt det samme for lønmodtagere og modtagere af overførselsindkomster (minus pension, som slet ikke er afgiftsbelagt), men begge kategorier betalte til ordningen. Fra 1999 er grundlaget ens.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

ATP: eget bidrag på 894 DKK på årsbasis.

Arbejdsløshedsforsikring: 3.904 DKK på årsbasis (frivillig).

Finland

Enhed: Individ, dog med mulighed for overførsel af visse uudnyttede fradrag mellem ægtefæller.

Base: Bruttoløn minus standardfradrag på 3 procent, max. 1.800 FIM, for arbejdsrelaterede udgifter. Desuden fratrækkes sociale afgifter af bruttoløn til arbejdsløshedsforsikring og den indkomstrelaterede pension.

Statsskat 1998: Basen beskattes på følgende måde:

Base i FIM	Skat af interval start	Skat af øvrig indkomst
46.000- 62.000	50 FIM	6 procent
62.000- 78.000	1.010 FIM	16 procent
78.000-110.000	3.570 FIM	20 procent
110.000-173.000	9.970 FIM	26 procent
173.000-306.000	26.350 FIM	32 procent
306.000 og over	68.910 FIM	38 procent

Kommuneskat 1998: Den kommunale beskatning tager udgangspunkt i basen for statsbeskatningen, men der beregnes to fradrag.

Fradrag for arbejdsindkomst: Basis for dette fradrag er bruttoløn. Fradraget udgør 20 procent af bruttolønnen over 15.000 FIM op til et max. på 5.500 FIM. Fradraget aftrappes med 2 procent af grundlaget (bruttoløn fratrukket arbejdsrelaterede udgifter) over 43.000 FIM (helt aftrappet ved et grundlag på 318.000 FIM). Fradraget gives kun i forbindelse med arbejdsindkomst.

Standard fradrag: Grundlaget for dette fradrag er indkomst til kommunal beskatning minus alle andre fradrag. Det maksimale fradrag er 8.800 FIM. Det aftrappes med 20 procent af indkomst (grundlag) over dette beløn. Det er helt aftrappet ved et grundlag på 52.800 FIM

Basen for kommunal beskatning er basen for den statslige beskatning minus de to fradrag. Den kommunale beskatning udgør i gennemsnit 18,83 procent, incl. kirkeskat, af basen i 1998.

Sociale afgifter 1998: Arbejdsløshed: 1,4 procent af bruttolønnen (grundforsikring) + afgift til frivillig forsikring. I beregningerne er forudsat en afgift på 0,4 procent af bruttolønnen til frivillig forsikring.

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Indkomstrelateret pension: 4,7 procent af bruttolønnen.

Sygesikring: 1,5 procent af basen for kommunal beskatning op til 80.000 FIM. 0.45 procent ekstra (i alt 1.95 procent) af basen over 80.000 FIM.

Island

Enhed: Individ, dog mulighed for overførsel af 80 procent af uudnyttet skattefradrag (tax credit) mellem ægtefæller.

Base: Bruttoløn minus 4 procent afgift til pensionsfond. De 4 procent er lovfastsat, men selve afgiften regnes ikke som en obligatorisk afgift.

Statsskat 1998: Der betales 27,41 procent af basen i statsskat. Herfra trækkes et skattefradrag på 280.320 ISK, som gives til alle over 16 år.

Der er en 'topskat' på 5 procent af indkomster over 2.805.840 ISK (bruttoløn).

Kommuneskat 1998: Der betales 11,61 procent (gennemsnit) af basen. Eventuelt uudnyttet skattefradrag fra statsskatten reducerer kommuneskatten.

Sociale afgifter 1998: Alle mellem 16 og 70 år betaler en afgift på 4.065 ISK, hvis den skattepligtige indkomst (basen) er større end 718.401 ISK.

Norge

Enhed: Individ (klasse 1), men undertiden samlet (klasse 2). Enlige forsørgere beskattes som klasse 2. Det sker også for ægtepar, hvor den ene ægtefælle ingen indkomst har, eller kun har en lav indkomst.

Base: Der er to baser i Norge, personlig indkomst (bruttoløn), der benyttes ved den statslige ekstraskat, og ordinær indkomst, der beregnes ud fra personlig indkomst med forskellige fradrag, jf. nedenfor.

Statsskat 1998: Ekstraskatten (surtax) beregnes på bruttoløn efter følgende skala:

Klasse 1	Klasse 2	Skatteprocent
bruttoløn NOK	bruttoløn NOK	
0- 248.000	0 - 300.000	0
248.000 - 272.000	300.000 - 305.000	9,5
272.000 og over	305.000 og over	13,7

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

Den ordinære indkomst benyttes ved alm. statsskat og kommunal beskatning. Ordinær indkomst beregnes ud fra personlig indkomst med et standardfradrag på 25.000 NOK (klasse 1), 50.000 NOK for klasse 2. Derudover er der et fradrag på 20 procent af den personlige indkomst, minimum 3.700 NOK og maksimum 32.600 NOK. Udgifter til børnepasning op til 20.700 NOK for et barn, 24.700 NOK for to eller flere kan også trækkes fra. På det grundlag beregnes den samlede stats- og kommuneskat med 28 procent. Den statslige andel er 11 procent point. For hvert barn under 16 år kan fratrækkes 1.820 NOK i skatten, for hvert barn mellem 16 og 18 år 2.540 NOK. Er der ikke nok skat at trække fra i, udbetales forskellen konstant. Der gives særfradrag for alders- og invalidepensionister samt personer med lav indtægt.

Kommuneskat 1998: Denne udgør 17 procent point af den samlede skat (af ordinær indkomst).

Sociale afgifter 1998: Den almindelige trygdeafgift udgør 7,8 procent af arbejdsindkomsten og 3 procent for pensionister.

Sverige

Enhed: Individ, overførsel af uudnyttede fradrag mellem ægtefæller sker normalt ikke.

Base: Bruttoløn.

Statsskat 1998: Inden statsskatten (og kommuneskatten) beregnes, foretages der to fradrag i bruttolønnen. Det ene er det ordinære personfradrag, som beregnes på følgende måde:

Bruttoløn	Personfradrag
0 til 1,86 basbelopp	0,24 basbelopp
1,86 til 2,89 basbelopp	0,24 b + 0,25(bruttoløn - 1,86 b)
2,89 til 3,04 basbelopp	0,4975 basbelopp
3,04 til 5,615 basbelopp	0,4975 b - 0,1 (bruttoløn - 3,04 b)
5,615 basbelopp og over	0,24 basbelopp

Basbeloppet (b) udgjorde 36.400 SEK i 1998.

Det andet fradrag er for pensionsafgiften på 6,95 procent af bruttolønnen op til 7,5 gange basbeloppet (forhøjet basbelopp).

Alle der betaler kommuneskat, jf. nedenfor, betaler 200 SEK i statsskat. Der betales desuden 25 procent i statsskat af basen udover 213.100 SEK, det

BESKATNING AF LØN OG INDKOMSTOVERFØRSLER

såkalde 'brytpunkt'.

Kommuneskat 1998: Der betales 30,76 procent (gennemsnit) af den samme base som for statsskatten.

Sociale afgifter 1998:

Pensionsafgift: 6,95 procent af bruttolønnen op til en grænse på 7,5 gange basbeløppet (forhøjet basbeløp).

Arbejdsløshedsforsikring: 600 SEK på årsbasis er anvendt i beregningerne (frivillig).

Bilag 1

Grundlaget for beregninger af indkomstfordeling

Beregningsgrundlaget for tabellerne om indkomstfordeling på NOSOSKO's hjemmeside samt i figurerne i kapitel 3, 4 og 7 er følgende:

Beregning af kvartiler

Beregningerne er baseret på samtlige husstande. Kvartilerne er beregnet på grundlag af den ækvivalente disponible indkomst, hvilket vil sige at indkomsten er korrigeret for antallet af personer, der skal leve af den i de enkelte familier. Korrektionen er foretaget ved at dividere husstandsindkomsten med kvadratroden af antallet af personer i familien.

I figur 3.2 udgør første kvartil af de husstande der har den laveste indkomst, mens de husstande der har den højeste indkomst udgør fjerde kvartil.

I figur 3.3 og 3.4 er den gennemsnitlige disponible indkomst beregnet for henholdsvis enlige og samboende, fordelt på kvartiler omregnet til KKP Euro. Derudover er bruttoindkomsten medtaget procentvis fordelt på faktorindkomsten og sociale ydelser, samt skatten i procent af bruttoindkomsten i 1998. Kvartilerne er også her fastlagt på grundlag af den disponible indkomst for samtlige husstande.

Husstande

En husstand består af personer som lever sammen og er fælles om husstandsøkonomien. Husstandene er opgjort på baggrund af oplysninger fra interviews (I Danmark registeroplysninger). Voksne børn som lever sammen med deres forældre betragtes som tilhørende forældrenes husstand.

Enlige

Enlige husstande består af en voksen (over 17 år) samt evt. børn som bor på samme adresse uanset barnets alder.

Samboende

Samboende består af 2 voksne (over 17 år) og evt. børn som bor på samme adresse, uanset barnets alder.

Børn

Aldersgrænsen for børn er fastsat til 17 år.

Husstande fordelt på alder

I de tabeller og figurer hvor husstande er fordelt efter alder, er det alderen på hovedpersonen i familien, som tælles. Hovedpersonen defineres som den person i husstanden som har den højeste indkomst.

Faktorindkomsten

Faktorindkomsten består af lønnet beskæftigelse, indkomst fra selvstændig virksomhed og kapitalindkomster. Arbejdsgivernes bidrag til sociale sikringsordninger er ikke inkluderet i lønnen.

Skat

Skat omfatter indkomstskatter, formueskatter samt husstandenes bidrag til sociale sikringsordninger.

Sociale kontantydelse

De sociale kontantydelse omfatter såvel skattepligtige som skattefrie kontantydelse. Der kan være tale om indkomsterstattende ydelse, fx dagpenge eller pensioner, og/eller indkomstsupplerende kontantydelse, fx boligstøtte og børnetilskud.

Disponibel indkomst

Den disponible indkomst udgøres af faktorindkomsten plus de sociale kontantydelse, minus skat.

Bilag 2

Beskrivelse af typetilfælde

De typetilfældeberegninger (se NOSOSKO's hjemmeside: www.nomos.dk), som ligger til grund for tabeller og figurer om kompensation ved indkomstbortfald, blev i 1998 revideret betydeligt i forhold til de tidligere udgaver af *Social tryghed i de nordiske lande*.

Der er således ved beregningerne af den disponible indkomst medtaget både boligstøtte og betaling for dagpasning af børn. Da størrelsen af såvel boligstøtte som daginstitutionsbetaling er afhængig af indkomsten, spiller dette en væsentlig rolle for kompensationen i forbindelse med de sociale be-
givenheder, som indgår i typetilfældeberegningerne.

Der anvendes gennemsnitslønnen for en industriarbejder (Average Production Worker – APW). Dette løngennemsnit er udarbejdet af OECD og anvendes i de fleste komparative studier.

Der er anvendt følgende familietyper og indkomstniveauer:

Enlig med 1 barn: APW 50%, 75%, 100%, 125% og 150%.(I; II; III; IV og V)

Enlig uden børn: APW 50%, 75%, 100%, 125% og 150%.(I; II; III; IV og V)

Par med 2 børn: APW 75% og 50%; 100% og 75%; 125% og 100%;
150% og 125%.(I; II; III og IV)

Par uden børn: APW 75% og 50%; 100% og 75%; 125% og 100%;
150% og 125%.(I; II; III og IV)

Om de enkelte typetilfælde er der følgende at bemærke:

Typetilfælde 0

Indkomst og skat i typetilfælde for APW 1999

Arbejdsgiverens omkostninger

For bedre at kunne belyse den samlede beskatning i de nordiske lande i form af såvel indkomstskat som sociale bidrag er arbejdsgiverens omkostninger, dvs. bruttolønnen plus arbejdsgiverens lovpligtige sociale bidrag, medtaget. Der er derfor udarbejdet to opgørelser over nettoindkomsten (dvs. bruttolønnen minus indkomstskat og lønmodtagerens sociale bidrag) i forhold til "bruttoindkomst": Dels nettoindkomst i forhold til arbejdsgiverens omkostninger, dels nettoløn i forhold til selve bruttolønnen. Arbejdsgiverbidraget for Norge svarer til det, der betales i Oslo.

For Danmarks vedkommende kan arbejdsgivernes lovpligtige sociale bidrag ikke beregnes. Det skønnes dog, at de for en lønmodtager med en løn svarende til APW udgør i størrelsesordenen 1½ pct. af lønnen. Dette skøn er alene anvendt i typetilfælde 0 for enlige med en løn svarende til APW. I beregningen af de laveste APW værdier er socialhjælp ikke indregnet, selv om de pågældende, med en sådan indkomst ville være berettiget dertil.

Skattebetaling

Der er anvendt gennemsnitlige skatteprocenter på landsplan, dvs. de gennemsnitlige kommunale skatteprocenter, inkl. de gennemsnitlige kirkeskatteprocenter.

Børnenes alder og benyttelse af daginstitution

Børnetilskuddets størrelse og betaling for daginstitution er beregnet ud fra følgende familietyper:

- Enlig med et 0-årigt barn, dvs. en nyfødt i typetilfælde I.
- Enlig med 1 barn: Barnet er 5 år, dvs. et førskolebarn som er i daginstitution.
- Par med 2 børn: ét barn på 5 år og ét barn på 9 år, dvs. ét førskolebarn som er i daginstitution og ét barn der går i skole, men som stadig har behov for pasning efter skoletid.

Betaling for daginstitution er så vidt muligt beregnet på grundlag af gennemsnitlige takster og betalingsregler på landsplan. I Norge er benyttet satserne i Oslo og i Island satserne i Reykjavík.

BESKRIVELSE AF TYPETILFÆLDE

I alle typetilfældene er det forudsat, at børnene er i daginstitution. Det gælder dog ikke den nyfødte i typetilfælde I. Også i typetilfælde II og III er der regnet med, at børnene er i daginstitution.

Med hensyn til børnetilskud er der ud over selve børnetilskuddene til enlige og parfamilier med børn også medregnet børnebidrag til enlige med børn svarende til størrelsen af de bidrag, som det offentlige udbetaler forskudsvis, jf. Kapitel 4.

Boligudgifter og boligstøtte

Det er forudsat, at familierne i alle tilfælde bor i en lejet bolig. Størrelsen af boligudgiften/huslejen afhænger kun af familietyper, men er uafhængig af indkomstens størrelse. Boligudgiften omfatter kun selve huslejen og ikke andre udgifter, fx til varme, el og gas. Der er derfor heller ikke medtaget beregninger af fx det varmetillæg, som pensionister med lav indkomst i Danmark er berettiget til.

Det har ikke været muligt at fastsætte størrelsen af huslejen for de enkelte familietyper på en ensartet måde for alle landene. I nogle lande er huslejen fastsat på grundlag af skøn over størrelsen af udgifterne til lejeboliger for den enkelte familietype og opgørelser af den gennemsnitlige husleje pr. kvadratmeter på landsplan, mens den i andre lande er baseret på surveydata over huslejer for forskellige familietyper inden for bestemte kommunegrupper.

Huslejen for de enkelte familietyper er alene anvendt til at beregne størrelsen af en eventuel boligstøtte, mens selve huslejen ikke er medtaget ved beregningen af den disponible indkomst. For Islands og Norges vedkommende indgår der ikke beregninger over boligstøtten. Det skyldes dels at boligstøtten har et beskedent omfang, dels at den hovedsagelig bliver fastsat skønsmæssigt på grundlag af en behovsvurdering af den enkelte familie.

Bruttoindkomsten

Bruttoindkomsten er den rene lønindkomst og inkluderer fx ikke børnetilskud og boligstøtte.

Disponibel indkomst

Den disponible indkomst beregnes som bruttoindkomst plus børnetilskud og boligstøtte, fratrukket indkomstskat, sociale bidrag for lønmodtagerne og betaling for daginstitution. Lønmodtagernes sociale bidrag omfatter for Danmarks, Finlands og Sveriges vedkommende også bidrag til den

frivillige arbejdsløshedsforsikring i form af kontingent til arbejdsløhedskassen. Derimod er der ikke medtaget fagforeningskontingenter i beregningerne.

De disponible indkomster er beregnet på årsbasis, både for lønmodtagere i beskæftigelse og i forbindelse med modtagelse af forskellige sociale ydelser. Beregningsmæssigt er det således forudsat, at de pågældende personer modtager de sociale ydelser hele året, selv om dette i nogle tilfælde, som ved fx fødselsdagpenge, ikke er muligt. De angivne indkomster pr. måned er disse årsbeløb divideret med 12.

Kompensationsgraderne i forbindelse med de sociale begivenheder udregnes som den disponible indkomst i forbindelse med modtagelse af den sociale ydelse udtrykt i pct. af den disponible indkomst ved beskæftigelse.

Typetilfælde I

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med fødsel 1999

Der er anvendt følgende familietyper:

- Enlig på dagpenge med et nyfødt barn, set i relation til en enlig uden børn i arbejde.
- Par med 2 børn (5 og 9 år) ud over den nyfødte, hvor den person der har den højeste indkomst er på dagpenge, set i relation til et par med 2 børn (5 og 9 år), hvor de voksne begge er i arbejde.
- Par med et nyfødt barn, hvor den person, der har den højeste indkomst er på dagpenge, set i relation til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde.

Typetilfælde II

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for forsikrede 1999

Der er medtaget beregninger over erstatningsniveauet for alle 4 familietyper, dvs. en enlig, der modtager arbejdsløshedsdagpenge med 1 barn; en enlig uden børn der modtager arbejdsløshedsdagpenge; et par med 2 børn, hvor den person der har den højeste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge; samt et par uden børn, hvor den person der har den højeste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge.

Typetilfælde III

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for ikke-forsikrede 1999

Der er medtaget beregninger af erstatningsniveauet for henholdsvis en enlig med 1 barn og for en enlig uden børn. I begge tilfælde forudsættes den voksne at være fyldt 30 år.

Typetilfælde IV

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med sygdom 1999

Der er medtaget beregninger over erstatningsniveauet for alle fire familietyper, jf. typetilfælde II.

Typetilfælde V

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med alderspension, inkl. tillægspension ved maksimal optjeningstid 1999

Der er medtaget beregninger af erstatningsniveauet for henholdsvis en enlig uden børn og et par uden børn, hvor begge er pensionister. Tillægspensionen er medregnet med det beløb, det maksimalt var muligt at opnå i 1999.

Typetilfælde VI

Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med førtidspension, inkl. tillægspension ved maksimal optjeningstid 1999

Beregningen er foretaget for en enlig 50-årig førtidspensionist uden børn som har været fuldt beskæftiget, indtil vedkommende fik tilkendt førtidspension (dvs. maksimal optjeningstid for en 50-årig). Desuden er det forudsat at den pågældende helt har mistet sin erhvervsevne.

Bilag 3

Yderligere information

Yderligere statistiske oplysninger om de nordiske landes sociale tryghedssystemer kan fås fra de enkelte statistikproducenter i de respektive lande. Nedenfor gives oplysninger om, hvor man kan henvende sig, med henblik på at få mere information.

DANMARK

Danmarks Statistik
Sejrøgade 11
DK-2100 København Ø
Tlf. +45 39 17 39 17
Fax +45 39 17 39 99
Web: www.dst.dk

Sundhedsstyrelsen
Amaliegade 13
Postboks 2020
DK-1012 København K
Tlf. +45 33 91 16 01
Fax +45 33 93 16 36
Web: www.sst.dk

Arbejdsmarkedsstyrelsen
Blegdamsvej 56
Postboks 2722
DK-2100 København Ø
Tlf. +45 35 28 81 00
Fax +45 35 36 24 11
Web: www.ams.dk

Arbejdsdirektoratet
Finsensvej 78
DK-2000 Frederiksberg
Tlf. +45 38 10 60 11
Fax +45 38 19 38 90
Web: www.adir.dk

YDERLIGERE INFORMATION

Arbejdsmarkedets Tillægspension
Kongens Vænge 8
DK-3400 Hillerød
Tlf. +45 48 20 48 20
Fax +45 48 20 48 00
Web: www.atp.dk

Udlændingestyrelsen
Ryesgade 53
DK-2100 København Ø
Tlf. +45 35 36 66 00
Fax +45 35 36 19 16
Web: www.udlst.dk

Socialministeriet
Holmens Kanal 22
DK-1060 København K
Tlf. +45 33 92 93 00
Fax +45 33 93 25 18
Web: www.sm.dk

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Tlf. +45 33 48 08 00
Fax +45 33 48 08 33
Web: www.sfi.dk

Den sociale Ankestyrelse
Amaliegade 25
Postboks 3042
DK-1021 København K
Tlf. + 45 33 41 12 00
Fax. + 45 33 41 14 00
Web: www.dsa.dk

FINLAND

Folkpensionsanstalten
Postbox 450
FIN-00101 Helsingfors
Tlf. +358 9 43411
Fax +358 9 4341 530
Web: www.kela.fi

Social- och hälsovårdsministeriet
Postbox 33
FIN-00023 Statsrådet
Tlf. +358 9 1601
Fax +358 9 160 38 24
Web: www.vn.fi/stm/english/index.htm

Forsknings- och
utvecklingscentralen för social- och
hälsovården (STAKES)
Postbox 220
FIN-00531 Helsingfors
Tlf. +358 9 39671
Fax +358 9 3967 2324
Web: www.stakes.fi

Statistikcentralen
FIN-00022 Statistikcentralen
Tlf. +358 9 17341
Fax +358 9 1734 3522
Web: www.stat.fi

YDERLIGERE INFORMATION

Pensionsskyddscentralen
FIN-00065 Pensionsskyddscentralen
Tlf. +358 9 1511
Fax +358 9 1481 172
Web: www.etk.fi

ISLAND

Vinnumálastofnun
(Arbejdsdirektoratet)
Hafnarhúsinu Tryggvagötu
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 511 2500
Fax +354 511 2520
Web: www.vinnumalastofnun.is

Kjararannsóknarnefnd
(Komiteen for lønundersøgelser)
Borgartúni 22
IS-105 Reykjavík
Tlf. +354 562 1470
Fax +354 562 4570

Hagstofa Íslands
(Íslands Statistisk)
Skuggasundi 3
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 560 9800
Fax +354 562 8865
Web: www.statice.is

Tryggingastofnun Ríkisins
(Direktoratet for socialforsikring)
Laugavegi 114
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 560 4400
Fax +354 562 4535
Web: www.tr.is

Landssamtök Lífeyrissjóða
(De faglige pensionsfondsforbund)
Suðurlandsbraut 30
IS-108 Reykjavík
Tlf. +354 581 4977
Fax +354 581 4332
Web: www.ll.is

Þjóðhagsstofnun
(Nationaløkonomisk institut)
Kalkofsvegi 1
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 569 9500
Fax +354 562 6540
Web: www.ths.is

Heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytið
(Sundheds- og socialforsikringsministeriet)
Laugavegi 116
IS-108 Reykjavík
Tlf. +354 560 9700
Fax +354 551 9165
Web: www.stjr.is/htr

YDERLIGERE INFORMATION

NORGE

Statistisk sentralbyrå
Kongens gate 6
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo
Tlf. +47 21 09 00 00
Fax +47 21 09 49 88
Web: www.ssb.no

Sosial- og helsedepartementet
Postboks 8011 Dep
N-0030 OSLO
Tlf. + 47 22 24 90 90
Fax + 47 22 24 95 75
Web: www.dep.no/shd

Rikstrygdeverket
Drammensveien 60
N-0241 Oslo
Tlf. +47 22 92 70 00
Fax +47 22 92 73 00
Web: www.trygdeetaten.no

Statens helsetilsyn
Calmeyers gate 1
Postboks 8128 Dep.
N-0032 Oslo
Tlf. +47 22 34 90 90
Fax +47 22 34 95 90
Web: www.helsetilsynet.no

Arbeidsdirektoratet
C.J. Hambros plass 2d
Postboks 8127 Dep.
N-0032 Oslo
Tlf. +47 23 35 24 00
Fax +47 23 35 27 50
Web: www.aetat.no

SVERIGE

Socialdepartementet
103 33 Stockholm
telf. + 46 8 405 10 00
Fax + 46 8 723 11 91
Web: www.regeringen.se

Socialstyrelsen
S-106 30 Stockholm
Tlf. +46 8 555 530 00
Fax +46 8 555 532 52
Web: www.sos.se

Arbetskyddsstyrelsen
S-171 84 Solna
Tlf. +46 8 730 90 00
Fax +46 8 730 19 67
Web: www.arbsky.se

Statistiska centralbyrån
Box 24300
S-104 51 Stockholm
Tlf. +46 8 506 940 00
Fax +46 8 661 52 61
Web: www.scb.se

YDERLIGERE INFORMATION

Arbetsmarknadsstyrelsen
S-113 99 Stockholm
Tlf. +46 8 5860 60 00
Fax +46 8 5860 64 99
Web: www.amv.se/ams

Migrationsverket
S- 601 70Norrköping
Tlf. +46 11 15 60 00
Fax +46 11 10 81 55
Web: www.migrationsverket.se

Riksförsäkringsverket
S-103 51 Stockholm
Tlf. +46 8 786 90 00
Fax +46 8 786 95 80
Web: www.rfv.se

ØVRIGE

OECD
Unité des Services à la Clientèle
Service des Publications
2, rue André-Pascal
F-75775 Paris Cedex 16
Frankrig
Web: www.oecd.org

World Health Organization
Regional Office for Europe
Scherfigsvej 8
DK-2100 København Ø
Danmark
Web: www.who.dk

EUROSTAT
Office for Official Publications
of the European Communities
L-2985 Luxembourg
Luxembourg
Web: europa.eu.int/en/comm/eurostat

Publikationer udgivet af NOSOSKO

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning.
Betænkning afgivet af den af de nordiske socialministerier nedsatte ekspertkomité. 1. del. Om opstilling af en ensartet oversigt over de sociale udgifter. København 1951.

Samordning av de nordiske lands statistikk vedrørende den sociale lovgivning.
Rapport fra den av de nordiske socialministerier nedsatte ekspertkomité. 2. del. Omfanget av de sosiale tiltak. Oslo 1951.

Samordning av de nordiske lands statistikk vedrørende den sosiale lovgivning.
Utgifter til sosiale formål i 1949 og 1950 og omfanget av sosiale tiltak i 1949 i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Oslo 1953.

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning.
Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 2. København 1955.

Samordnad nordisk statistik rörande sociallagstiftningen. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 4. Stockholm 1957.

Statistikk vedrørende den sosiale lovgivning i de nordiske land 1956 (1956/57).
Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 6. Oslo 1959.

Social Welfare Statistics of the Northern Countries 1956 (1956/57). Statistical Reports of the Northern Countries no. 6. Oslo 1960.

Samordnad nordisk statistik rörande sociallagstiftningen. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 8. Stockholm 1961.

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning 1960 (1960/61). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 9. København 1963.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Sosial sikkerhet i de nordiske land. Utgifter og omfanget av visse sosiale tiltak 1962 (1962/63). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 11. Oslo 1963.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1962 (1962/63). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 11. Oslo 1964.

Social trygghet i de nordiska länderna. Utgifter och verksamhetens omfattning 1964 (1964/65). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 13. Stockholm 1967.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1964 (1964/65). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 13. Stockholm 1968.

Social tryghed i de nordiske lande. Den sociale virksomheds udgifter og omfang 1966 (1966/67). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 16. København 1969.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1966 (1966/67). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 16. Copenhagen 1970.

Sosial sikkerhet i de nordiske land. Utgifter til og omfanget av visse sosiale tiltak 1968 (1968/69). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 22. Oslo 1971.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1968 (1968/69). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 22. Oslo 1971.

Social trygghet i de nordiska länderna. Utgifter och verksamhetens omfattning 1970 (1970/71). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 24. Stockholm 1973.

Social tryghed i de nordiske lande. Udgifter og virksomhedens omfang 1972 (1972/73). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 29. København 1975.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1972 (1972/73). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 29. Copenhagen 1976.

Sosial trygghet i de nordiske land. Utgifter og virksomhetens omfang 1974 (1974/75). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 34. Bergen 1978.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Social trygghet i de nordiska länderna. Verksamhetens omfattning, utgifter och finansiering 1978. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 37. Stockholm 1980.

Social Security in the Nordic Countries. Scope and expenditures 1978. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 38. Stockholm 1981.

Margaretha Aarnio: *Socialförsäkringen och de arbetsförmögna i Norden.* En analys av de huvudsakliga förmånssystem vid arbetsförmåga och långvarig arbetslöshet i de nordiska länderna. NU 1982:15. Helsingfors 1982.

Sammenligning af udgifter til sociale kontantydelse i Norden. En undersøgelse af beskatningens betydning for tværnationale sammenligninger af sociale udgifter. Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 33. København 1983.

Social trygghet i de nordiska länderna. Omfattning, utgifter och finansiering 1981. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 43. Helsingfors 1984.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1981. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 44. Helsinki 1984.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1984. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 47. København 1986.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1984. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 48. Copenhagen 1987.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1987. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 50. København 1989.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1987. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 51. Copenhagen 1990.

Rita Knudsen: *Familietydelser i Norden 1989.* Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 52. København 1990.

Sosial trygghet i de nordiske land. Omfang, utgifter og finansiering 1990. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 58. København 1992.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1990. Booklet. Copenhagen 1992.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1990. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 59. Copenhagen 1993.

Nordiskt seminarium kring statistik om service och omsorger för äldre. Sigtuna, Sverige, 7-9 september 1992. I samarbejde med Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 57. København 1993.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing. Booklet. Nordic Social-Statistical Committee. Copenhagen 1995.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1993. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 1:95. København 1995.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1993. Nordic Social-Statistical Committee no. 2:95. Copenhagen 1995.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1994. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 3:96. København 1996.

Nordisk socialstatistik 1946-1996. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 4:96. København 1996.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1994. Nordic Social-Statistical Committee no. 5:96. Copenhagen 1996.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1995. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 6:97. København 1997.

Social Protection in the Nordic Countries 1995. Scope, expenditure and financing. Nordic Social-Statistical Committee no. 7:97. Copenhagen 1997.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1996. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 8:98. København 1998.

Social Protection in the Nordic Countries 1996. Scope, expenditure and financing. Nordic Social-Statistical Committee no. 9:98. Copenhagen 1998.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Förtida utträde från arbetslivet 1987-1996. En jämförelse mellan de nordiska länderna. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 10:99. København 1999.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1997 Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 11:99. København 1999.

Social Protection in the Nordic Countries 1997. Scope, expenditure and financing. Nordic Social-Statistical Committee no. 12:99. Copenhagen 1999.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1998 Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 13:00. København 2000.

Social Protection in the Nordic Countries 1998. Scope, expenditure and financing. Nordic Social-Statistical Committee no. 14:00. Copenhagen 2000.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1999 Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 15:01. København 2001.

Social Protection in the Nordic Countries 1999. Scope, expenditure and financing. Nordic Social-Statistical Committee no. 16:00. Copenhagen 2001.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 2000 Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 17:02. København 2002.